UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT
„ION CREANGĂ” DIN CHIŞINĂU

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: [94+322] (498.4) „1918/1928” + 261.7: 281.95 „1918/1928

TRÎNCĂ SORIN LUCIAN

RERAŢIILE DINTRE STATUL ROMÂN ŞI BISERICA ORTODOXĂ DIN TRANSILVANIA (1918-1928)

611.02. ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Teză de doctor în istorie

Conducător ştiinţific	Petrencu Anatol, doctor habilitat în ştiinţe istorice, profesor universitar
Autorul	Trîncă Sorin Lucian

Chişinău, 2016

© Trîncă Sorin, 2016

CUPRINS

ADNOTARE……...6

LISTA ABREVIERILOR……..9

INTRODUCERE…….10

1. RELAŢIILE DINTRE STATUL ROMÂN ŞI BISERICA ORTODOXĂ DIN TRANSILVANIA: REPERE ISTORIOGRAFICE ŞI SURSE ISTORICE……...18

1.1. Abordări teoretico-conceptuale ale studiului…….18

1.2. Analiza istoriografiei relaţiilor Stat-biserică în Transilvania (1918-1928)…….23

1.3. Izvoarele documentare privind politica Statului Român faţă de BOR din Transilvania……29

Concluzii la capitolul 1……..36

2. PROBLEMELE CONFESIONLE ALE ROMÂNIEI MARI……..38

2.1. Aportul Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania la realizarea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918. Comunicarea dintre polul spiritual şi cel laic reflectat în plan ceremonial……38

2.2. Inițiative ortodoxe de unificare. Disputa Stat-Biserică pe fondul unificării bisericești……..42

2.3. Constituţia din anul 1923 şi Biserica Ortodoxă. Regimul actelor stării civile şi a binecuvântării religioase. Polemica pe suportul termenului de „religiune dominantă”……46

2.4. Înfiinţarea Patriarhiei Ortodoxe Române (1925): argumente „pro” şi „contra”. Însemnătatea istorică a constituirii Patriarhiei Ortodoxe Române……..54

2.5. Impactul modernității asupra Bisericii Ortodoxe. Biserica și politica, clericalismul…….61

2.6. Alterități ale raporturilor interconfesionale (ortodoxo-unite) în cadrul revenirilor la Ortodoxie……...70

2.7. Statul Român şi diferendele interconfesionale în Transilvania……..84

Concluzii la capitolul 2……..91

3. CONVERGENŢE ŞI CONTRASTE ALE RAPORTULUI DINTRE STAT ŞI BISERICA ORTODOXĂ……...93

3.1. Impactul pozitiv al Statului Român în organizarea BOR……...93

3.2. Teandria Stat-Biserică reflectată în încercarea Statului de a pune la dispoziția BOR mijloace financiare și materiale……96

3.3. Sinergia dintre Stat și Biserica Ortodoxă în activitatea socială, medicală, filantropică și în moralizarea societăţii……...101

3.4. Contraste ale raportului dintre Stat şi Biserica Ortodoxă. Salarizarea preoţimii ortodoxe şi Bugetul Cultelor în perioada 1918-1928…….107

3.5. Biserica Ortodoxă din Transilvania în cadrul Reformei agrare din anul 1921…….119

3.6. Concordatul cu Vaticanul (1927) şi Legea Cultelor (1928)……..129

3.7. Statusul Romano-Catolic……..141

Concluzii la capitolul 3……146

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI……..148

BIBLIOGRAFIE……151

ANEXE……...179

Anexa 1. Recensământul din 1930. Apartenenţa religioasă……187

Anexa 2. Ceremonia investirii primului patriarh…….180

Anexa 3. Circulară emisă de către Sfântul Sinod al BOR de a se lua măsuri de respectare a canoanelor bisericeşti pentru preoţii sau ierarhii care îmbrăţişează ocupaţii nepermise…….181

Anexa 4. Consistoriul Arhidiecezan Ortodox din Transilvania. Procedura de introducere în matricole a credincioşilor trecuţi de la un cult la altul…….182

Anexa 5. Sesizarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române pentru actele de profanare din Sarasău…….183

Anexa 6. Reveniri la ortodoxie în anul 1923. Cazul Vereşmort……..184

Anexa 7. Cazul Ilba……189

Anexa 8. Cazul Valea Porcului……192

Anexa 9. Cazul Corneşti……194

Anexa 10. Cazul Borşa……196

Anexa 11 . Reveniri ale greco-catolicilor la ortodoxie între anii 1927-1928……..198

Anexa 12 . Cazul Şieuţ Bistriţa……...199

Anexa 13. Cazul Leurda Gârboului…….201

Anexa 14. Cazul Gâmbaş……203

Anexa 15 . Cazul Secătura……..204

Anexa 16 Treceri individuale de la diverse confesiuni la credinţa ortodoxă……..206

Anexa 17. Circulară Moartea Regelui Ferdinand I…….213

Anexa 18. Circulară emisă de către Arhidieceza Ortodoxă de Alba-Iulia şi Sibiu vederea păstrării ordinii, a realizării păcii în societate……214

Anexa 19. Dispoziţia emisă de către Ministerul Instrucţiunii în vederea luării de măsuri împotriva preoţilor care propagă fascismul…….216

Anexa 20 Circular sărbători naţionale şi bisericeşti……217

Anexa 21. Congresul antialcoolic de la Cernăuţi, 1927……..218

Anexa 22 . Ajutoare ale Statului pentru Biserica Ortodoxă din Transilvania……220

Anexa 23. Ministerul Cultelor şi Artelor reducere 50 % pe CFR pentru preoţi……..222

Anexa 24. Consiliul Dirigent-ajutor lemne de foc şi bani……...223

Anexa 25. Ajutorul Statului pentru preoţii din Ardeal……224

Anexa 26. Circulară emisă de către Sfântul Sinod al BOR pentru aderarea credincioşilor la societăţile de binefacere creştinească Crucea Roşie……226

Anexa 27. Dispoziţia Sf. Sinod al BOR pentru realizarea în Eparhia Clujului a unei chete pentru Societatea Profilaxia Tuberculozei……..228

Anexa 28. Indemnizaţii de scumpete pentru diferite oraşe din România în perioada 1918-1928……229

Anexa 29. Bugetul pus la dispoziţie cultelor de către Stat în perioada 1926-1928…….230

Anexa 30. Disproporţia existentă între Biserica Ortodoxă Română şi cultele minoritare la nivelul numărului de episcopi, protopopi şi parohii……234

Anexa 31. Împroprietărirea cu pământ a parohiilor din Arhidieceza Ortodoxă de Alba Iulia şi Sibiu…….237

Anexa 32. Păduri deţinute de către Biserica Catolică sau diferitele ordine călugăreşti în supuse Ocolului silvic Crul Repede, judeţul Bihor…….251

Anexa 33. Persecuţii ale populaţiei ortodoxe din Maramureş venite din parte funcţionarilor uniţi şi catolici în cadrul operaţiunilor de împroprietărire……..……259

DECLARAŢIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII……260

CV–ul AUTORULUI…….261

ADNOTARE

Trîncă Sorin. Relaţiile dintre Statul Român şi Biserica Ortodoxă din Transilvania în perioada 1918-1928. Teză de doctor în istorie, anul perfectării tezei 2015, municipiul Chişinău. **Structura tezei** constă din Introducere, trei capitole, Concluzii şi recomandări, adnotări în limbile română, rusă şi engleză, bibliografie din 465 de surse, 150 pagini text de bază şi 33 anexe. Rezultatele cercetării au fost publicate în 7 studii ştiinţifice.

Cuvinte-cheie: Stat, România, Biserica Ortodoxă Română, ortodocşi, Constituţie, uniţi, treceri confesionale, Status, Concordat, salarizare, buget, împroprietărire.

Domeniul de studiu: Istoria Românilor.

Scopul cercetării are în vedere examinarea relaţiei dintre Statul român şi Biserica Ortodoxă română în perioada 1918–1928 cu exemplificări exprese pentru Transilvania.

Obiectivele cercetării constau în: analiza impactului raportului dintre Statul român şi BOR oglindit în legislaţia de Stat privitoare la culte; examinarea raporturilor ortodoxo-unite în cadrul revenirilor la Ortodoxie şi a modalităţii în care Statul a încercat să soluţioneze acest fenomen complex; exemplificarea convergenţelor şi a contrastelor în raporturile dintre cele două instituţii.

Noutatea şi originalitatea ştiinţifică a cercetării este dată de faptul că sursa de documentare a lucrării se axează pe foarte multe documente de arhivă, unele inedite. Ele nu fac altceva decât să întregească, să contribuie la alcătuirea unei imagini întregite privitoare la relaţiile dintre BOR şi Stat în contextul politicii promovate de către Instituţia politico-administrativă a societăţii româneşti în domeniul cultelor religioase în perioada 1918-1928.

Problema ştiinţifică importantă soluţionată constă în examinarea dinamicii relaţiei dintre Statul roman şi BOR pe fondul făuririi României Mari; observarea evolutivă a sinergiei dintre cei doi poli în perioada 1918-1928.

Semnificaţia teoretică este prezentată de expunerea impactului pozitiv sau negativ reflectat din interferenţa celor două instituţii prin intermediul argumentării ştiinţifice a rezultatelor obţinute. **Valoarea aplicativă.** Abordând aspecte confesionale extrem de delicate pentru istoriografia românească, lucrarea în întregime sau unele teme supuse examinării istorice constituie o invitaţie la dezbatere pentru cei care doresc un plus de claritate şi de nuanţare a unei probleme dominante cum este aceea a conexiunii Stat-biserică. Mai mult, pornind de la un bogat substrat arhivistic, tratarea unor aspecte ale lucrării a contribuit la reliefarea unor probleme inedite, utile pentru ulterioare subiecte de cercetare ale studenţilor, masteranzilor sau doctoranzilor. **Implementarea rezultatelor ştiinţifice.** Rezultatele cercetării ar putea fi utilizate în primul rând pentru stabilirea unei concepţii politice echilibrate, cu privire la regimul cultelor.

ANNOTATION

Sorin Trîncă. Relations between the Romanian State and the Ortodox Church in Transylvania in the period 1918-1928. Sentence of doctor in history, clinching year thesis, Chisinau.

Sentence structure consists in the introduction, three chapters, conclusions and recommendations, annotations in the languages Romanian, Russian and English, bibliography of 465 sources, 150 text pages and 33 Annexes. The results of the research have been published in 7 scientific studies.

Key words: Romania, the Romanian Orthodox Church, religious denominations, Orthodox, constitutions, united, passages religious, Status, Concordat, budget, property restoration.

Field of study: History of Romanians

The purpose of research: is to examine relationship between the Romanian state and the Romanian Orthodox Church in the period 1918-1928 with illustrations for Transylvania express.

Research Objectives: They shall consist of: analysis of the impact of relationship between the Romanian state and BOR own reflection in the legislation of the State regarding the denominations; examining gears orthodoxy-united in the return trips to the Orthodoxy, and of the manner in which the state has tried to solve this complex phenomenon; a convergence and of contrasts in the relations between the two institutions.

The novelty and originality of scientific research: Is that source of documentation of the work focuses on many documents archive, some highlights. They do nothing but uncover, to contribute to the creation of the image "whole regarding the relations between BOR and the State In the context of policy promoted by the institution political-administrative of the Romanian society of religious denominations in the period 1918-1928.

Important scientific issue solved: It consists in the examination dynamics of the relationship between the Romanian state and BOR on the background making Romania; observation of developmental synergy between the two poles in the period 1918-1928.

Theoretical meaning: It is submitted by exposure positive or negative impact reflected in interference of the two institutions were gone through scientific of the results obtained.

The value is available: By addressing issues religious very delicate for Romanian historiography the work in whole or some themes historical examination constitute an invitation to debate for those who want a little extra clarity and hue of a dominant problems as it is that of a Stat-Church connection. The work includes a rich substrate archive helping to highlighting certain aspects like no other, useful researchers or students. **Implementing scientific results:** The results of the research may be used to establish a balanced political conceptions, with respect to the regime of religious denominations across the country. Development, a dialog Partnership effectively between BOR and the Romanian state.

АННОТАЦИЯ

Сорин Трынкэ. Отношения между Румынским государством и Православной Церковью Трансильвании в 1918-1928 гг. Диссертация доктора исторических наук, завершенная в 2015 году, в муниципалитете Кишинэу. Диссертация состоит из введения, трех глав, заключения и рекомендациях, аннотаций на румынском, русском и английском языках, библиографии из 465 источников, 150 страниц текста и 33 приложений. Результаты исследования были изложены в 7 научных статьях.

Ключевые слова: государство, Румыния, Румынская Православная Церковь (РПЦ), конституция, объединённые, религиозные переходы, Статус, жалованье, бюджет, восстановление собственности.

Область исследования: История Румын.

Цель исследования состоит в том, чтобы изучить отношения между Румынским государством и РПЦ в периоде 1918-1928 гг. с примерами для Трансильвании, а также проанализировать комплекс проблем, связанных с переходом греко-католиков в православную веру.

Новизна научного исследования: заключается в том, что докторская работа основана на многих архивных документах, значительная часть из них – неизвестных. Они способствуют созданию правильного, научного, представления отношений между государством и РПЦ и Государством в контексте политики, проводимой государственными учреждениями в 1918-1928 гг.

Важность исследуемой проблемы состоит в рассмотрении отношений между Румынским государством и РПЦ на фоне процессов объединения Румынии, в исследовании совместных действий государственных учреждений и РПЦ.

Теоретическое значение работы состоит в том, что изложены как положительные, так и отрицательные явления отношений между государством и православной церковью.

Практическая значимость работы. Докторская диссертация вносит новый значительный анализ в румынскую историографию касательно отношений государства и религиозных культов на примере Трансильвании в межвоенный период.

Внедрение научных результатов. Результаты диссертационного исследования были представлены в статьях, опубликованных в научных специализированных журналах.

LISTA ABREVIERILOR

ABMS	-	Arhiva Bibliotecii Mitropolitane Sibiu
AAVFC	-	Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului
AGRU	-	Asociaţia Generală a Românilor Uniţi
ASUR	-	Asociaţia Secular-umanistă din România
BOR	-	Biserica Ortodoxă Română
BOT	-	Biserica Ortodoxă din Transilvania
BGO	-	Biserica Greco-orientală
BRC	-	Biserica Romano-catolică
BRU	-	Biserica Română Unită
BGC	-	Biserica Greco-catolică
CNB	-	Congresului Naţional Bisericesc
CNR	-	Consiliul Naţional Român
Episcopia VFC	-	Episcopia Vadului, Feleacului şi Clujului
Ev. Luterană	-	Evanghelic-luterană
IPS	-	Înalt Preasfinţia Sa
L. Cultelor	-	Legea Cultelor
M. Cultelor	-	Ministerul Cultelor
Min. Instrucţiunii Publice	-	Ministerul Instrucţiunii Publice
MCA	-	Ministerul Cultelor şi Artelor
MO	-	Monitorul Oficial
RA	-	Reforma Agrară
Sf. Liturghie	-	Sfânta Liturghie
Sf. Sinod	-	Sfântul Sinod
SRC	-	Statusul Romano-catolic

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate. Credincioşii, ca, de altfel Biserica, în general, nu pot lucra în vederea mântuirii, scopul suprem pentru care Dumnezeu l-a creat pe om, rupţi de realitatea imanentă, materială a vieţii. Nu se poate vorbi de o detaşare a Bisericii de cadrul terestru şi nici de cel temporal aşa încât, din perspectiva vieţii şi a misiunii Bisericii, cea mai importantă dintre realităţile istorice ale vieţii omeneşti, aflate într-o perpetuă transformare, este Statul. De această existenţă Biserica, prin ierarhia sacramentală, a ţinut şi va trebui să ţină seama mereu în derularea întreitei sale misiuni: de propovăduire a cuvântului revelat, de săvârşire a Sfintelor Taine şi a celorlalte slujbe bisericeşti şi de conducere a păstoriţilor ei spre desăvârşire.

În cadrul creştinismului răsăritean, relaţia Stat-Biserică se derulează pe baza principiului simfoniei bizantine, ambele instituţii îşi recunosc reciproc identitatea proprie având scopuri complementare şi adresându-se aceluiaşi mediu social [1, p. 4]. Dacă statul laic are ca obiective asigurarea unui mediu de supravieţuire fizică pentru cetăţenii lui, Biserica este chemată să mobilizeze aceiaşi subiecţi, pentru a deveni poporul lui Dumnezeu, pregătindu-i astfel pentru veşnicie. Cu toate aspectele distincte şi autonome cele două instituţii au colaborat reciproc, într-un mod sinergetic. Teandria se justifica prin aceea că, statul în acţiunea lui de apărare a fruntariilor ţării de duşmani apăra implicit şi latura văzută a Bisericii lui Hristos, pe membrii Bisericii. Pe de altă parte, Biserica ca instituţie divino-umană ce urmăreşte să-şi conducă enoriaşii spre realizarea mântuirii subiective îi îndeamnă pe aceştia, ca pe lângă îndeplinirea poruncilor dumnezeieşti, să-şi îndeplinească şi datoriile civice conform dezideratului biblic: „Daţi deci Cezarului cele ce sunt ale Cezarului şi lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu” [2, p. 1486].

După anul 1918, Statul Român s-a aflat în faţa unei realităţi confesionale deosebit de complexe. Motivul este acela că, în dreptul ortodocşilor români, recensământul din anul 1930 consemna un procent majoritar de 72,6% din populaţia ţării, dar şi pentru faptul că, alături de ortodocşi, tabloul confesional al ţării era împestriţat cu o multitudine de alte confesiuni. România apare ca un stat poliglot multiconfesional, în care problematicii confesionale atât de complexe trebuia să i se dea o rezolvare urgentă pentru motivul că, ea nu era o simplă problemă religioasă ci, era şi una de stat. Relația dintre Statul Român și diversele culte din cuprinsul țării trebuia transpusă în faptă şi garantată de o lege unică, în care să fie cuprinse toate dispoziţiile referitoare la diferitele culte, la raportul acestora cu statul şi la relaţiile interconfesionale.

Din politica confesională se reflecta în mod stringent şi problema interconfesională, cu predilecţie cea vizând relaţia dintre ortodocşi şi romano-catolici, ortodocşi şi greco-catolici şi nu în cele din urmă ortodocşi şi protestanţi.

Intervenţia Statului Român pe tărâmul confesional a fost necesară şi din perspectiva uniformizării organizaţiilor bisericeşti ale României Mari, după anul 1918, BOR confruntându-se cu patru organizaţii bisericeşti diferite. În Biserica din Regat era vizibil un absolutism ierarhic şi o dependenţă, o subordonare aproape totală faţă de stat; cea bucovineană era organizată după o mentalitate ultra-ierarhistă fiind în mâna aparatului de stat austriac, iar cea din Basarabia îşi desfăşura activitatea după forme tipic ruseşti, moştenire a absolutismului ţarist [3, p. 389]. Dintre toate aceste tipologii organizatorice BOT avea cea mai democrată formă organizatorică ghidată după Statutul organic al mitropolitului Șaguna, fundamentat pe două principii: autonomia și sinodalitatea [4, p. 365-366].

În ceea ce privește actualitatea temei cercetate menționăm că, subiectul salarizării preoţimii, unul intens problematizat de către reprezentanții Bisericii și cei ai Statului Român în perioada interbelică, a devenit subiect de actualitate după anul 1990. După căderea cortinei comuniste, Biserica s-a manifestat în mod constant în sensul solicitării echivalării contribuţiilor pentru personalul clerical cu salariile personalului didactic din învăţământul preuniversitar sau măcar apropierea între acestea, fapt care s-a materializat prin Ordonanţa de Urgenţă nr. 155/2008, la aproape 20 de ani de la căderea regimului comunist [5].

Începând cu anul 2012, ASUR a lansat o campanie agresivă împotriva salarizării preoţilor de la bugetul de stat. Într-un comunicat din februarie 2013 Biroul de presă al Patriarhiei Ortodoxe a considerat inițiativa ca fiind o campanie agresivă de dezinformare și manipulare a opiniei publice, reamintind și precizând că personalul bisericesc clerical şi ne-clerical se numără printre categoriile socio-profesionale din România cu cele mai mici salarii. Statul nu plăteşte integral salariile personalului clerical şi ne-clerical, ci asigură doar o contribuţie de aproximativ 60% la salariile acestora. Restul salariilor (comparabile cu cele ale profesorilor din învăţământul preuniversitar), impozitele, asigurările de sănătate şi contribuţiile sociale sunt plătite din fondurile proprii ale unităţilor bisericeşti [6]. În privinţa subiectului de drept al averilor bisericeşti trebuie amintit că, după 1990, procesele în instanţă ortodoxo-unite având ca subiect proprietatea asupra bisericilor şi a averii mobile şi imobile au revenit în actualitate derulându-se în acelaşi spaţiu operaţional - Transilvania.

Un subiect de actualitate în perimetrul ardelean este scandalul provocat de aşa-zisele proprietăţi deţinute în trecut de Status RC. Deşi subiectul a fost amplu mediatizat în perioada interbelică de către profesorii Onisifor Ghibu şi Victor Onişor, el îşi găseşte ecoul în zilele

noastre. Miza o constituie revendicarea de către romano-catolici a unor clădiri în marile oraşe ardelene unde fiinţează în prezent şcoli, grădiniţe, colegii, aziluri de bătrâni etc.

Cadrul cronologic şi geografic. Tema tezei de doctorat este încadrată în segmentul temporar 1918-1928. Autorul a ales această perioadă pentru motivul că, în acest interval de timp s-au derulat principalele evenimente din viaţa internă a Bisericii Ortodoxe, reflectate şi în raportul dintre aceste instituţii. La 1 decembrie 1918 Transilvania s-a unit cu România. Au urmat evenimente marcante: aprobarea Constituţiei din anul 1923, înfiinţarea Patriarhiei Ortodoxe Române (1925), semnarea Concordatului între Statul Român şi Vatican (1927) şi adoptarea Legii Cultelor (1928). Toate aceste evenimente au polarizat spectrul confesional şi au oferit motive serioase de polemică în privinţa raportului dintre Ortodoxie şi Statul Român.

La unele subiecte problematizate în lucrarea de faţă, cum ar fi „Alterităţi ale raporturilor interconfesionale (ortodoxo-greco-catolice) în cazul revenirilor la Ortodoxie în perioada 1918-1928. Exemplul Transilvaniei", „Statusul RC" sau „Biserica Ortodoxă din Transilvania în cadrul Reformei Agrare din 1921", segmentul temporar 1918-1928 n-a fost respectat întotdeauna din mai multe motive. Unul dintre acestea a fost de a arăta indecizia şi neputinţa Statului Român în soluţionarea chestiunilor în cauză, exemplul cel mai elocvent fiind numeroasele procese ortodoxo-unite, unele prelungite chiar şi după anul 1945. Apoi, pentru a reliefa consecinţele politicii confesionale ale Statului român, unele răsfrânte negativ asupra BOR în întreaga perioadă interbelică; alte aspecte cum ar fi: salarizarea personalului clerical, Statusul RC ori subiectul de drept al averilor bisericeşti ajungând subiecte de dezbatere în contemporaneitate.

Scopul și obiectivele tezei. Pornind de la aspectele amintite, am apreciat ca fiind oportună efectuarea unei analize complexe sub aspect istoric care să clarifice problemele legate de relaţia dintre Statul Român şi BOR în general şi în special faţă de cea din Transilvania în primii zece ani de la unirea acestei provincii cu Regatul Român. De asemenea, am urmărit să identificăm câteva aspecte legate de raportul Ortodoxiei de aici cu Bisericile cultelor minoritare, mai ales cu cea Greco-catolică, decretată de Constituţia din 1923 ca Biserică românească.

Obiectivele lucrării. Pentru a realiza scopul propus, am elaborat următoarele obiective:

- reliefarea rolului activ pe care BOR l-a avut în cadrul unor evenimentele de factură naţională cum a fost acela de la 1 Decembrie 1918; rolul conjugat al acestei Biserici şi al Statului Român în propăşirea culturală a societăţii româneşti dintre cele două războaie mondiale.

- studierea şi analiza încadrării juridice a Bisericii Ortodoxe din perspectiva legislaţiei de Stat, în speţă în prevederile Constituţiei din anul 1923 şi ale Legii Cultelor din 1928.

- analiza celor mai importante aspecte confesionale care au polarizat viaţa internă a Bisericii Ortodoxe între anii 1918-1928.

- examinarea minuţioasă a alterităţilor în raporturile ortodoxo-unite în cadrul revenirilor greco-catolicilor la Ortodoxie având ca mediu de manifestare teatrul operaţional transilvan şi modalitatea în care Statul român a încercat să soluţioneze acest fenomen deosebit de complex.

- expunerea aspectelor pozitive (convergenţelor) precum şi a celor negative (contrastelor) în raporturile dintre cele două instituţii.

Metodologia cercetării ştiinţifice. Aprofundarea unei tematici extrem de complexe cum este aceea a raportului dintre Stat și BOR într-o perioadă (1918-1928) extrem de convulsivă în spectru politic, economic și confesional este de departe una interesantă. Preocuparea este cu atât mai mare, cu cât aspectul dinamic al dezvoltării societății oferă oportunități și resurse noi prin care cercetătorii sunt capabili să analizeze evenimente şi fenomene istorice consumate în trecut. Metoda *istorică* este aceea în care cercetătorul încearcă să problematizeze aspecte istorice nevalorificate, inedite sau insuficient expuse ori expuse de către unii istorici în mod unilateral.

În studiul temei „Raportul dintre Stat şi Biserica Ortodoxă în perioada 1918-1928. Exemplul Transilvaniei" am examinat cursul evenimentelor retrospectiv ţinând cont de *cronologia* lor, cercetându-le evolutiv de la momentul apariţiei şi dezvoltării lor şi în strânsă legătură cu condiţiile concrete care le-au generat.

Pornind de la caracterul ştiinţific pe care o teză de doctorat trebuie să-l aibă în vedere am urmărit ca, în problematizarea diverselor puncte ale lucrării să aducem ca argumentare mai multe dovezi arhivistice, multe dintre acestea inedite, transpuse în note bibliografice şi anexe. Obiectivitatea în prezentarea diverselor aspecte confesionale ale lucrării poate fi desprinsă din utilizarea unor metode cum ar fi cea a *problematizării* şi a *comparaţiei.* Prin intermediul lor am căutat să schiţăm divergenţele de opinie sub aspect interconfesional dintre Ortodoxie şi Catolicism, dintre Ortodoxie şi Greco-catolicism, dar şi cele dintre Stat şi BOR. Considerăm că metodele amintite şi-au avut utilitatea deoarece, prin intermediul lor, am încercat să prezentăm cât se poate de concis tratamentul pe care Statul l-a afişat faţă de ortodocşi, dar şi faţă de celelalte culte în câteva probleme stringente legate de fenomenul confesional al perioadei 1918-1928 cum ar fi: bugetul cultelor, salarizarea preoţilor, împroprietărirea parohiilor diverselor Biserici din Ardeal. Am recurs de asemenea la *analiză* şi *sinteză*, pentru a trece de la aspecte particulare la puncte de vedere generale am utilizat ca formă de raționament *inducția*. Analizând aspectele confesionale și diversele intervenții ale Statului referitoare la culte și comparându-le, am observat consecințele și am tras concluzii, călăuziţi de considerentul *deducţiei.*

Noutatea și originalitatea lucrării transpare din teme cum ar fi: „Constituţia din anul 1923 şi Biserica Ortodoxă", „Raporturile interconfesionale (ortodoxo-greco-catolice) în cadrul revenirilor la Ortodoxie în perioada 1918-1928. Exemplul Transilvaniei", un subiect deosebit de

complex, fundamentat în primul rând pe foarte multe dovezi de arhivă sau pe studiile unor personalităţi eclesiastice, preoţi, istorici bisericeşti cum ar fi: Trandafir Scorobeţ, protopopul Dejului, Herman Teodor şi mai recentele studii ale istoricilor M. Păcurariu şi A. Morar. Ceea ce am adus în plus acestui punct al revenirilor la Ortodoxie a fost multitudinea notelor bibliografice extrase din sursa arhivistică, fie în privinţa trecerilor în masă sau individuale, multe fiind inedite pentru edificarea acestui subiect.

Originalitatea tezei se reflectă în subiecte cum ar fi „Impactul modernității asupra Bisericii Ortodoxe. Biserica și politica. Clericalismul” (despre implicarea preoţimii ortodoxe în politică în primii zece ani de după Marea Unire nefiind elaborate studii de anvergură). Mai mult, subiectul implicării/neimplicării clerului în politica militantă a unui partid sau altul revine în actualitate cu regularitate în presă sau dezbaterea publică fiind şi aceasta o consecință directă a ambiguității în ceea ce privește raporturile stabilite de-a lungul timpului între Biserică și Stat [7, p. 137]. Pentru a da un răspuns ferm în această direcție, la data de 6 martie 2008, Sfântul Sinod al BOR a reexaminat hotărârea sa nr. 410, luată în ședința de lucru din 12-13 februarie 2004 privind problema implicării preoților în politică, înnoind punctele de vedere și recomandările din 13-14 februarie 1996 și cele din 23-25 februarie 2000 în lumina cărora a hotărât să interzică implicarea preoțimii în politică [8]. Alte teme dezbătute cum ar fi: „Salarizarea preoţimii şi Bugetul cultelor în perioada 1918-1928”, „Biserica Ortodoxă din Transilvania în cadrul Reformei agrare din 1921”, „ Aspecte pozitive ale raportului dintre Stat şi Biserică”, sunt întărite de foarte multe date bibliografice desprinse personal din dosarele din ABMS și AAVFC, note transpuse în decizii ale Sf. Sinod, circulare, multe dintre ele relevând aspecte inedite anexate la sfârşitul lucrării.

Problema ştiinţifică importantă soluţionată constă în examinarea fenomenului confesional al României Mari, îndeosebi a celui transilvănean, cercetarea dinamicii relației dintre Statul Român și BOR în perioada 1918-1928 şi a expunerii impactului pozitiv sau negativ rezultat din interferenţa celor două instituţii, toate acestea fiind argumentate ştiinţific.

Importanța teoretică şi valoarea aplicativă a lucrării se regăsesc în rezultatele şi concluziile pe care lucrarea le expune. Prin abordarea unor aspecte confesionale extrem de delicate pentru istoriografia românească, lucrarea în întregime sau unele teme, supuse examinării istorice, constituie o invitație la dezbatere pentru cei ce doresc un plus de claritate, de nuanțare a unei probleme dominante cum este aceea a conexiunii Stat-Biserică. Abordările arhivistice au contribuit la o mai bună documentare ştiinţifică a lucrării, unele relevând aspecte inedite prezentate şi din punct de vedere subiectiv, utile unor ulterioare subiecte de cercetare ale studenţilor, masteranzilor sau doctoranzilor. În lucrare regăsim trasate aspecte confesionale

interesante ce pot constitui surse suplimentare în elaborarea sau completarea unor lucrări pe o astfel de tematică ale unor autori consacraţi, istorici bisericeşti sau laici.

Implementarea rezultatelor ştiinţifice. Rezultatele cercetării ar putea fi utilizate în crearea unei baze teoretico-practice în vederea stabilirii de către Statul Român a unei concepții politice sănătoase, echilibrate, ghidată după principiul egalității de tratament cu privire la regimul cultelor din cuprinsul țării. Apoi, în stabilirea unui dialog şi parteneriat eficient între instituțiile amintite pe fundament filantropic, într-o perioadă în care este nevoie de solidaritate şi efort conjugat în ajutorarea semenilor. Dialogul, cooperarea şi parteneriatul dintre Stat şi BOR poate avea efecte pozitive pe un triplu palier: cultural, moral și social, mai ales în zonele dificile în care o singură instituție a Statului nu poate avea randament eficient cum ar fi: sărăcia, abandonul copiilor, izolarea bătrânilor; cauzele socio-economice, viciile care duc la destrămarea familiei și a valorilor familiale cu consecințe nefaste mai ales asupra copiilor etc.

Aprobarea rezultatelor obţinute. Autorul lucrării a expus unele compartimente ale tezei de doctorat în cadrul următoarelor reuniuni ştiinţifice: 28-30 septembrie 2012, Cluj-Napoca, tema: „Armonie şi conflict intercultural în Banat şi Transilvania. Perspective cultural-istorice”; 16 mai 2013, Cluj-Napoca, Conferința preoțească în Protopopiatul Cluj I, tema: „Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena - promotori ai toleranţei religioase”; 30 octombrie 2014, Cluj-Napoca, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Conferința preoțească a Protopopiatelor Cluj I și Cluj II, Tema comunicării: „Martiriul Sfinţilor Brâncoveni”.

Publicații la tema tezei:

1.Trîncă Sorin. Carenţe administrative ale Statului Român în perioada 1918-1929. Bugetul Cultelor între anii 1926-1929. În: Renaşterea, 2004, martie, p. 12.

2. Trîncă Sorin. Raporturile interconfesionale (ortodoxo-greco-catolice) în cadrul revenirilor la Ortodoxie în perioada 1918-1928. Exemplul Transilvaniei. În: Tyragetia. Istorie. Muzeologie. Serie nouă. Vol. II [XVII], 2008, nr. 2, p. 295-318.

3. Trîncă Sorin. Alterităţi ale raportului Stat şi Biserica Ortodoxă în perioada 1918-1928. Salarizarea preoţimii şi bugetul cultelor. În: Renaşterea, 2010, martie, p. 6-8.

4. Trîncă Sorin. Împroprietărirea cu pământ a Bisericii Ortodoxe din Transilvania în cadrul reformei agrare din anul 1921. În: Studia Universitatis Moldaviae, 2013, nr. 4 (64), p. 49-52.

5. Trîncă Sorin. Procese de revenire în sânul Bisericii Ortodoxe Române a populaţiei de confesiuni greco-catolice (Cazul localităţii Vereşmort, 1923). În: Studia Universitatis Moldaviae, 2013, nr. 4 (64), p. 53-56.

6. Trîncă Sorin. Constituția din 1923 și Biserica Ortodoxă. În: Revista de Științe Socio-umane, Nr.1 (29), Chișinău, 2015, p.127-142.

7. Trîncă Sorin. Reforma agrară și împroprietărirea cu pământ a Bisericii Ortodoxe din Transilvania. În: Revista de Științe Socio-umane, Nr.1 (29), Chișinău, 2015, p. 112-126.

Volumul şi structura tezei. Lucrarea conţine 262 de pagini, dintre care 150 de pagini text de bază şi cuprinde foaia privind dreptul de autor, adnotări în limbile română, engleză şi rusă, lista abrevierilor, cuprins, introducere, trei capitole, concluzii şi recomandări, bibliografie din 465 de surse, 33 anexe, declaraţia privind asumarea răspunderii şi CV-ul autorului.

Cuvinte-cheie: Stat, Biserică, culte, unificare, Constituţie, Patriarhie, ortodocşi, greco-catolici, treceri confesionale, Status Romano-catolic, Concordat, reformă agrară, împroprietărire.

Lucrarea, supusă cercetării, a fost divizată în trei capitole. În **Introducere** sunt relevate actualitatea și importanța lucrării, cadrul cronologic și geografic, scopul și obiectivele lucrării, precum și semnificația teoretică și practică. Aici, este prezentată și structura lucrării.

Primul capitol al tezei, **Repere istoriografice şi sursele istorice** înfățișează abordările teoretico-conceptuale ale subiectului analizat, istoriografia problemei şi sursele de documentare. În primul paragraf, **Abordări teoretico-conceptuale** privind Raportul dintre Stat și BOR în perioada 1918-1928, într-o manieră succintă sunt prezentate modelele de conexiune între Stat-Biserică. Cel de-al doilea paragraf, **Analiza istoriografiei temei de cercetare,** este dedicat efectuării analizei literaturii de specialitate, utilizate pentru relevarea relaţiilor dintre cele două instituții românești şi a gradului de studiere a temei investigate. În continuare, au fost analizate **Izvoarele documentare studiate** şi au fost trase concluzii pentru capitolul I al lucrării.

Cel de-al doilea capitol, **Problemele confesionale ale României Mari** analizează câteva aspecte definitorii ale fenomenului confesional în perioada 1918-1928, caracteristice Ortodoxiei românești. Primul paragraf problematizează sintetic **Aportul Bisericii Ortodoxe în realizarea Marii Uniri. Comunicarea dintre polul spiritual şi cel laic reflectat în plan ceremonial**. Apoi sunt analizate câteva detalii despre **Inițiativele ortodoxe de unificare. Disputa Stat-Biserică pe fondul unificării bisericești.** În cea de-al treilea paragraf **Constituţia din anul 1923 şi Biserica Ortodoxă. Regimul actelor stării civile şi a binecuvântării religioase**, se atinge o problematică extrem de mediatizată în cercurile bisericeşti şi mireneşti ortodoxe, modalitatea în care Statul Român a înțeles să încadreze BOR din punct de vedere legislativ, expresia uzitată în cadrul Constituţiei din anul 1923, decretând BOR ca dominantă, iar BGC ca având întâietate faţă de celelalte culte, ambele fiind definite ca Biserici româneşti. Paragraful al patrulea înfățișează câteva aspecte legate de **Înfiinţarea Patriarhiei Ortodoxe Române**, lege fundamentă pe considerentul existenţei unui cap ierarhic bisericesc. Instituţia Patriarhului era în strânsă legătură cu organizarea statală, formarea Statului Naţional Unitar, impunând şi necesitatea reorganizării bisericeşti. Al cincilea paragraf, **Impactul modernității asupra Bisericii Ortodoxe. Biserica și**

politica, clericalismul, oferă aspecte importante în privinţa angajamentului politic al clericilor ortodocşi, unul taxat deosebit de critic de către intelectualitatea perioadei studiate. Paragrafele 6 și 7 intitulate **Alterități ale raporturilor interconfesionale (ortodoxo-unite) în cadrul revenirilor la Ortodoxie,** respectiv, **Statul Roman și diferendele confesionale** sunt cele mai sensibile părți ale lucrării. Cititorul poate distinge faptul că, după anul 1918, are loc un profund fenomen de revenire a uniților ardeleni la credința ortodoxă. Situația devine extrem de convulsivă, tulburări religioase având conotația unui adevărat război confesional. În **Concluzii la capitolul 2**, sunt fixate rezultatele celor expuse în cel de-al doilea capitol. Capitolul trei al lucrării tratează **Convergenţe şi contraste ale raportului dintre Stat şi Biserica Ortodoxă.** Primul paragraf al acestuia creionează **Impactul pozitiv al factorului legislativ al Statului Român în organizarea BOR.** Prin intermediul legislației de stat BOR i s-a pus la dispoziţie cadrul legal, constituţional şi juridic corespunzător prescripțiilor europene ale vremii. Constituţia din 1923 și înființarea Patriarhiei Ortodoxe au fost abordări legislative care au contribuit la o evidentă dinamizare a vieţii interne și o creştere a prestigiului intern şi extern al BOR. Paragraful doi al capitolului trei dezbate și câteva aspecte referitoare la **Teandria Stat-Biserică reflectată în încercarea Statului de a pune la dispoziția Bisericii Ortodoxe mijloace financiare și materiale**. Concret, în această subdiviziune sunt evaluate demersurile factorilor decizionali de Stat, începând cu cele ale Consiliul Dirigent din Transilvania, de a veni în ajutorul preoţilor, văduvelor şi al orfanilor de preoţi, precum şi în acordarea fondurilor băneşti pentru zidirile sau renovările de biserici. Paragraful al treilea analizează **Sinergia dintre Stat și BOR în activitatea socială, medicală, filantropică și în moralizarea societăţii.** Acţiunea conjugată a BOT și în general a Ortodoxiei cu Instituţii ale Statului cum ar fi Ministerul Muncii şi a Ocrotirilor sociale sau cu societăți ca: „Societatea pentru profilaxia tuberculozei”, Societatea Naţională „Crucea Roşie” etc. a fost una prolifică pentru societatea românească. A doua parte a capitolului trei face referiri la câteva aspecte negative (contraste) ale raportului dintre Stat şi BOR. **Contraste ale raportului dintre Stat şi Biserica Ortodoxă.** Concret, paragrafele 4, 5, 6 și 7 aduc în discuție câteva aspecte care au contribuit la deteriorarea relaţiilor dintre cele două instituţii: **Salarizarea preoţimii ortodoxe şi Bugetul Cultelor între 1918-1928, Biserica Ortodoxă din Transilvania în cadrul Reformei agrare din anul 1921**, semnarea de către Statul Român a **Concordatului cu Vaticanul (1927)**, votarea mult aşteptatei **Legi a Cultelor (1928),** penultimul paragraf problematizând câteva aspecte legate de organizația **Statusului Romano-catolic**. În **Concluzii la capitolul 3** sunt rezumate sintetic principalele idei la care s-a ajuns în urma elaborării acestui ultim capitol. **Concluziile şi recomandările generale** ale cercetării trasează principalele rezultate obținute, concluziile generale precum și recomandările finale.

1. RELAŢIILE DINTRE STATUL ROMÂN ŞI BISERICA ORTODOXĂ DIN TRANSILVANIA: REPERE ISTORIOGRAFICE ŞI SURSE ISTORICE

1.1. Abordări teoretico-conceptuale ale studiului

Un demers deloc de neglijat în abordarea științifică a unei teme de o mare rezonanță și-n actualitate, una de altfel extrem de complexă: Raportul dintre Stat și Biserică este acela al delimitării, pentru început, a noțiunilor de „Raport", „Stat" și „Biserică". Din perspectivă etimologică cuvântul „raport" desemnează legătura între două sau mai multe persoane, obiecte, fenomene, noțiuni pe care gândirea omenească o poate constata și stabili; relație, contact, legătură între mai multe persoane, instituții etc. [9, p. 772]. Al doilea element necesar de interpretat în elucidarea teoretică a subiectului enunțat este termenul de „Stat", termen pe care Dicționarul explicativ al limbii române îl definește astfel: „Teritoriul şi populația asupra cărora își exercită autoritatea această organizație; țară" [9, p. 888]. Mergând mai departe și nerezumându-ne la acest înțeles strict de teritorialitate să amintim faptul că există o complementarite stat-națiune, naţiunea precede statul şi este deasupra lui, ea fiind, de fapt, instanţa care îl produce dându-i legitimitate. Când vorbim de stat trebuie luat în vedere conceptul de suveranitate, care este atributul şi semnul distinctiv al statului: ea este aceea care transcrie monopolul constrângerii în termeni de putere juridică, la care toate actele de putere trebuie să fie raportate. În baza suveranității statul poate fi definit ca fiind puterea care editează acte juridice pe care toţi supuşii săi trebuie să le respecte sub ameninţarea pedepsei [10, p. 24-25]. În ceea ce privește a doua noțiune care intră în discuție – Biserica, sau puterea eclesiastică, Sfântul Ioan Hrisostomul considera că această stăpânire este mai înaltă decât stăpânirea politică. Ea este cu atât mai bună decât cea politică, cu cât cerul este mai bun decât pământul, ba chiar cu mult mai mult [11, p. 211]. Şi pe aceasta o amintește Apostolul Pavel, atunci când zice: „Ascultați pe mai marii voștri şi vă supuneți lor, fiindcă ei priveghează pentru sufletele voastre, ca unii ce au să dea seamă de ele: s-o facă aceasta cu bucurie şi nu suspinând, căci aceasta nu v-ar fi de folos" [2, p. 1729]. Departe de a insista asupra unor probleme doctrinare legate de ființa Bisericii se cuvine a reflecta la faptul că, Biserica este „trupul lui Hristos", al cărei cap este Iisus Hristos Însuși [2, p. 1680]. Ea este un trup organic, mistico-euharistic și membrele ei sunt credincioșii care trebuie să stea într-o armonie desăvârșită. Ceea ce Statul a încercat să facă de-a lungul istoriei prin frică și coerciție, Biserica a încercat s-o facă prin convingere şi sfat și pornind de la această constatare, de multe ori s-a inoculat acea viziune a Bisericii ca salvatoare a ordinii morale sau insulă de curățenie în mijlocul oceanului de nelegiuiri și corupție. În concepția lui Ioan Gură de Aur supremația instituției eclesiastice asupra Statului este evidentă în afară de problemele interne,

doctrinaro-canonice și cultice ale Bisericii, în special la domeniul vieții morale. Ea are în vedere regenerarea interioară, nu doar o cuminţenie exterioară [11, p. 213].

În decursul istoriei au apărut diferite modele ale relaţiei dintre Biserica Ortodoxă şi Stat. Dacă în primele trei secole ale erei noastre Biserica a fost stigmatizată de către împărații persecutori păgâni, foarte interesant a fost momentul în care, creștinismul apare ca religie „licită" și mai ales religie de stat. În istoria raporturilor dintre Stat și Biserică o bornă de hotar ce a creionat evoluția dintre cele două instituții a fost anul 313, când împăratul Constantin cel Mare emite Edictul de libertate religioasă de la Mediolanum prin care a schimbat situația grea a creștinilor din Imperiul Roman, deschizând căi noi de împlinire a rolului Bisericii în societate [11, p. 203-203]. Recunoscută ca un cult liber, Biserica și-a câștigat prin această validare însușirea de instituție publică, de pe această poziție având posibilitatea de a-și spori mijloacele economice și chiar de a aspira să devină o putere politică [12]. Situația era cu atât mai interesantă cu cât, comunitățile creștine încep să prindă contur, din persecutate cum erau, ajung dintr-o dată în grațiile împăratului, o Biserică care din catacombe devine bogată şi puternică.

În tradiţia ortodoxă forma relaţiilor dintre Biserică şi stat este una bidirecţională, forma istorică ideală menţionată mai sus a putut fi elaborată numai într-un stat care recunoştea Biserica Ortodoxă ca cel mai mare lucru sfânt al poporului, cu alte cuvinte, numai într-un stat ortodox.

În limitele creştinismului răsăritean, relaţia Stat-Biserică s-a desfășurat pe baza binecunoscutului principiu al simfoniei bizantine [13, p. 148-149] în care, cele două instituţii își recunosc reciproc identitatea având scopuri complementare şi adresându-se aceluiaşi segment social. Esenţa ei era fundamentată pe conlucrare, sprijin şi responsabilitate reciprocă, fără amestecul unei părţi în sfera exclusivă de competenţe a celeilalte.

Acest principiu a fost conturat în vremea împăratului Iustinian și este foarte bine exprimat în Novela a VI-a: „Sacerdoțiul şi Imperiul (*Sacerdotium et Imperium*), sunt două daruri prețioase pe care Dumnezeu le-a lăsat oamenilor din dragostea Sa nemărginită. Sacerdoțiul privește lucrurile divine; Imperiul conduce lucrurile muritoare și le guvernează; și unul şi celălalt, provin din același principiu, dirijând cursul vieții umane" [13, p.148], [14, p.2]. Potrivit aceluiași concept „Binele Bisericii constituie forța Imperiului". Aceste cuvinte ale lui Iustinian defineau cheia teoriei sale. Împăratul accepta distincția dintre autoritatea imperială și cea spirituală, considerând-o pe cea din urmă drept purtătoare de adevăr. Într-o eficace relație între Stat și Biserică nu putem vorbi despre subordonarea Bisericii Statului, pentru motivul că, subordonarea presupune două subiecte distincte, în timp ce pentru modelul teocratic nimic nu poate fi în afara Statului: religia prin ființa sa este o funcție statală.

În privința raportului Biserică şi Stat trebuie explicată și noţiunea de „autonomie bisericească”, prin ea fiind menţionat ca sens dreptul Bisericii de a se guverna. Autonomia Bisericii poate ființa doar acolo unde Biserica şi Statul sunt privite ca două instituţii sociale independente. Semnificativă este apoi noțiunea de „cult religios”, una cristalizată în epoca modernă, terminologia juridică o definește în înțelesul de „instituție juridică religioasă a unei comunități religioase sau religii” [15, p. 292]. Dacă vom diagnostica prevederile dreptului constituțional civil și ale celui canonic ortodox pentru definirea conceptului de „cult” observăm că, acestea nu s-au înscris pe aceleași coordonate. Pentru specialiștii Dreptului constituțional român noțiunea de cult avea două accepțiuni: una organică și una funcțională. Dacă prin filiera organică cultul putea fi înțeles ca asociație, respectiv organizație religioasă, în accepțiune funcțională semnificația este aceea de ritual practicat. De reținut faptul că, în ambele înțelesuri, specialiștii în materie de drept civil români definesc „cultul” în semnificația de exteriorizare a unei credințe religioase prin unirea celor de aceeași credință într-o asociație religioasă (biserică sau cult) [15, p.292]. Observăm că, specialiștii Dreptului civil au considerat cele trei noțiuni: Biserică, Asociație religioasă respectiv Cult religios ca fiind identice, nu același lucru îl stipulează însă doctrina bisericească canonică ortodoxă. Canonistul Liviu Stan definește spre exemplu confesiunea ca „mărturisire de credință religioasă” [16, p. 842], adică un înțeles prin excelență religios, nu juridic.

În dinamica raporturilor Stat-Biserică situația a devenit extrem de convulsivă atunci când s-a pus problema, care dintre cele două ponderi (Biserica sau Statul) are întâietate? Apare în mod inevitabil un clivaj păgubos între ele, unul ce în bună măsură este rezultatul tendinței de supremație, de încălcare a autonomiei bisericești sau statale de către unul sau celălalt dintre cei doi poli de-a lungul timpului. Din perspectiva Bisericii Catolice conflictul putea fi cu ușurință anticipat deoarece ea avea pretenţia de a fi deasupra Statului, ca deținătoare a autorităţii spirituale, ca una ce are un caracter supranațional, suprastatal. În privința Ortodoxiei însă, lucrurile s-au consumat într-o altă postură. Deoarece ținta supremă a Bisericii este aceea de dobândire a realităților veșnice, ea este superioară Statului, însă nu intervine în problemele care îi revin exclusiv acestuia (cum va face Biserica Catolică). Pe de altă parte, Statul trebuie sa colaboreze cu Biserica şi să îi asigure acesteia condițiile necesare pentru ca ea, la rândul ei, să se îngrijească de mântuirea credincioșilor care sunt, în același timp, cetățeni ai Statului. Statul este acum creștin, de aceea, definiția Bisericii ca Trup al lui Hristos se aplică și Statului: împăratul și demnitarii au devenit și ei membre ale Trupului, cu sarcini diferite, dar complementare sarcinilor care le revin membrilor ierarhiei bisericești; împreună, ei trebuie să aibă în vedere un scop eminamente soteriologic. Supunerea față de Stat are însă și ea limite: în cazul unui împărat care

emite decrete împotriva credinței, creștinii sunt obligați să nu se supună acestora. Nesupunerea este, însă, întotdeauna pașnică, ea nu îmbracă niciodată forma unei revolte. Preceptele biblice în privința raportului dintre Dumnezeu și Cezar sunt clare și o reliefează cu claritate Apostolul Petru: „Supuneți-vă, pentru Domnul, oricărei orânduieli omenești: fie împăratului, fiindcă este înalt stăpânitor, fie dregătorilor, ca unora ce sunt trimiși de el să-i pedepsească pe făcătorii de rele și să-i laude pe făcătorii de bine" [2, p. 1737]. Conform preceptelor biblice supunerea și ascultarea față de ocârmuitorii și legile statului sunt evidente. Apostolul Pavel lansează îndemnul: „Tot sufletul să se supună înaltelor stăpâniri, căci nu este stăpânire decât de la Dumnezeu; iar cele ce sunt, de la Dumnezeu sunt rânduite. Ca atare, cel ce se împotrivește stăpânirii se împotrivește rânduielii lui Dumnezeu. Iar cei ce se împotrivesc își vor lua osânda" [2, p.1635]. Din textele citate rezultă că anarhia este absența organizării adecvate într-un stat, societate, iar invocarea ei și încercarea de a o introduce contravine înțelegerii creștine a lumii. În privința modalității în care credincioșii, fie ei ortodocși, fie catolici sau de altă natură confesională au înțeles să aplice în practică acest îndemn biblic în raportul lor cu puterea pământească au existat de-a lungul timpului carențe cât se poate de evidente. Clivajul Stat-Biserică este în bună măsură rezultatul procesului de edificare a statului modern. Limitându-ne la spațiul european, după Revoluția franceză din 1789-1799 a avut loc un proces de desacralizare a valorilor și instituțiilor politice. Acest lucru a atras în mod aleatoriu tensiuni între reprezentanții Statului și aceia ai Bisericii. Pornind de aici, filozoful grec Christos Yannaras subliniază valoarea antropologiei greco-creștine, centrată pe persoană și, comparând-o cu dreptul centrat pe individ al Modernității, o consideră ca fiind o tragică regresie [15, p. 254-255].

În privința BOR din Ardeal, a autonomiei acesteia, ea s-a apărat cu dârzenie împotriva tendinței de atragere la calvinism sau atunci când politica împăraților habsburgi urmărea să o câștige pentru catolicism. Timp de 1000 de ani, până la actul Unirii din anul 1918, în arealul geografic ardelean, s-a urmărit în mod sistematic slăbirea Ortodoxiei și înlocuirea ei cu Biserica Unită sau cu alte doctrine străine de sufletul românesc. După părerea istoricului, academicianului Ioan Aurel Pop, religia ortodoxă a fost aceea care a întărit solidaritate între credincioși în funcție de realitățile naționale, popoare cum ar fi: grecii, sârbii, românii, bulgarii sau ruși au făcut din Ortodoxie, o adevărată marcă a etniei în fața vicisitudinilor vremii, rezistând în fața tăvălugului expansionist turc, tătar, cuman, catolic, maghiar sau polon concretizându-se în Răsăritul ortodox un adevărat „Commonwealth bizantin", adaptabil la realitățile naționale [17, p. 6-7].

Aceeași părere este îmbrățișată de către istoricul american Keith Hitchins, care intercalează lupta românilor transilvăneni de apărare a Ortodoxiei în a doua jumătate a secolului al XVIII-a în cadrul acestui „Commonwealth ", mai ales după mișcările anti-uniație, inițiate de călugărul

Visarion Sarai, acte ce au evidenţiat cât de ancorată a fost această credinţă în viaţa de zi cu zi a transilvănenilor. Din rândul lor s-au ridicat numeroşi apărători ai dreptei credinţe care-au ripostat faţă de încercările autorităţilor habsburgice ce stăpâneau Transilvania de a-i trece forţat la unirea cu Biserica Romei [18, p. 336].

Poporul român a fost angrenat în spiritualitate într-o aşa de mare măsură încât „ortodox" era sinonim cu „român". Mai mult, Ortodoxia a coborât, s-a adâncit în mentalul colectiv al maselor, confundându-se cu credinţele, obiceiurile, în riturile şi superstiţiile lor devenind o adevărată „lege românească" [19, p. 148-149].

Cu toate că şi-a desfăşurat activitatea într-un mediu ostil (Imperiul austro-ungar), dar care respecta în genere principiul autonomiei bisericeşti, Ortodoxia din acest spaţiu geografic a avut puterea de a-şi răsfrânge complexa activitate într-un câmp multifuncţional: social, naţional, cultural şi moral. În Ardeal un puternic pilon de rezistenţă bisericească ortodoxă l-a constituit ierarhul Andrei Şaguna. Cu un pragmatism de invidiat, cel pe care istoricul Lupaș l-a etichetat deosebit de frumos „om împărătesc sau omul poporului'' [20] a reuşit în anul 1864 să determine Curtea de la Viena să aprobe reînfiinţarea vechii Mitropolii ortodoxe române a Transilvaniei desfiinţată în anul 1701, prin trecerea unei părţi a românilor ardeleni la Biserica unită cu Roma. Apoi, a alcătuit o operă canonică impresionantă - Statutul Organic al Bisericii greco-orientale române din Ungaria şi Transilvania [21,7-8], [22, p. 280-281]. Statutul promulgat în anul 1868 marșa pe două principii: autonomia și sinodalitatea, conferea o notă democratizată pentru Biserica românească, pe temeiul colaborării dintre clerici (1/3) şi mireni (2/3) la conducerea treburilor bisericeşti. Colaborarea celor doi poli a fost factorul predominant care s-a concretizat a fi un pivot al renaşterii spirituale. Valoarea lui este cu atât mai mare cu cât, în mare parte, cele două principii ce stau la baza lui sunt folosite și-n zilele noastre de către BOR. Teologul Stăniloae considera că, atât de plin este Ardealul de spiritul lui Șaguna, încât nu numai o serie întreagă de instituții îi poartă numele, ci se vorbește chiar de un stil de viață șagunian [23, p.169].

Statutul Organic a reprezentat încununarea programului șagunian de renaștere bisericească ortodoxă în Transilvania [24, p.38]. Şaguna a considerat că în relaţia Stat-Biserică fiecare dintre cele două instituţii trebuie să-şi respecte propriile sfere de activitate a avut meritul de a fi luptat şi realizat autonomia Bisericii Ortodoxe. Potrivit acesteia, Bisericii i s-a garantat dreptul de a-şi administra problemele de factură bisericească şi şcolară, fără amestecul statului [22, p. 258-261]. Prin întreaga sa activitate Andrei Șaguna a fost un precursor al unității naționale [25, p. 3], [26, p. 299-311].

Începând cu anul 1918, în privința nivelului de expectanță, Ortodoxia românească în general și cea transilvăneană în special dorea o reorientare, o reabilitare a situației sale. Aceasta

operațiune, deloc ușoară, trebuia edificată prin aportul factorilor decizionali ai Statului Român, una care să-i confere o nouă încadrare juridică şi un real sprijin material.

1.2. Analiza istoriografiei relaţiilor Stat-biserică în Transilvania (1918-1928)

Pentru înţelegerea profundă a mecanismului de funcţionare a binomului Biserică Ortodoxă - Stat în perimetrul spaţiului românesc în primul deceniu al periplului interbelic trebuie să precizăm faptul, că n-avem o abundenţă de lucrări în acest domeniu şi pentru această perioadă. De altfel şi astăzi istoricii şi cercetătorii laici sau bisericeşti au preferat să problematizeze aspecte ale raportului dintre cele două instituţii cu preponderenţă pentru perioada postbelică şi postdecembristă.

Aspecte ale relaţiilor dintre Statul Român şi BOR au fost studiate de unii istorici şi oameni politici din perioada interbelică. Astfel, o lucrare ce are conotaţia unui studiu de drept bisericesc apare la Cluj în anul 1921. Ea poartă denumirea de „BOR şi Problema Unificării" [27], avându-l ca autor pe publicistul, avocatul şi profesorul universitar al Facultăţii de Drept din Cluj, Valer Moldovan. Specialistul în drept clujean percepe ca fiind justificată insistenţa factorilor oficiali şi neoficiali ai Bisericii ardelene, ca la noua alcătuire a organizaţiei bisericeşti din România întregită să se ia ca punct de reper „Statutul Organic şagunian", împreună cu toate principiile sănătoase şi mântuitoare ce au stat la temelia lui.

În anul 1920, un alt specialist în drept canonic, profesorul Facultăţii de Teologie din Cernăuţi Valerian Şesan intervine în această complexă problematică a unificării publicând cartea „Proiect de unificare a Organizaţiei bisericeşti autocefale ortodoxe din România întregită", tipărită în 1920 [28].

Cel care a sesizat lipsa acută a lucrărilor în materie de legislaţie bisericească a fost Ioan Mateiu. Acesta a semnalat faptul că, după 50 de ani de la trecere la cele veşnice a marelui mitropolit Andrei Şaguna, nu s-a reuşit în ţară să se închege o disciplină constituţională şi cu atât mai puţin o literatură de specialitate în materie de drept bisericesc. Existenţa acesteia ar fi ajutat să facă din BOR o instituţie vrednică de însemnătatea Statutului şagunian. Este motivul care l-a determinat pe profesorul de drept I. Mateiu să editeze în anul 1922 la Cluj o carte cu un nume simbolic „Cercetări privitoare la Constituţia Bisericii Ortodoxe din Ardeal" [29]. Prin intermediul broşurii autorul încearcă să contribuie la cunoaşterea ştiinţifică a Constituţiei Bisericii Ortodoxe din Ardeal şi să trezească interesul studiului Dreptului Bisericesc neglijat în cercurile intelectualităţii. Şi din acest motiv putem să afirma că, oameni politici de marcă ai perioadei interbelice, fără a cunoaşte aspectele legate de legislaţia bisericească, au acţionat de

multe ori pripit, dând curs unor legi şi hotărâri care au subminat interesele Bisericii Ortodoxe naţionale. Lucrarea amintită este un punct de plecare al autorului pentru alte scrieri laborioase.

De semnalat faptul că, după anul 1918, odată cu refacerea unităţii teritoriale au existat demersuri înscrise şi pe linia refacerii unităţii bisericeşti (ortodoxo-unite), pe această traiectorie fiind antrenaţi pe lângă ierarhia bisericească, istorici şi alte categorii sociale de confesiune ortodoxă sau unită. Din păcate, pentru acest demers nu s-a întrunit unanimitatea existând două tabere, cea a moderaţilor şi aceea a intransigenţilor ortodocşi și greco-catolici. Pentru acest sensibil subiect am adus în discuţie unele luări de poziţie ale lui O. Ghibu în lucrare sa intitulată sugestiv „O imperioasă problemă naţională: Unitatea religioasă a românilor” [30]. În scrierea amintită, prezentată opiniei publice la Beiuş, în anul 1931, autorul ajunge la concluzia că deosebirile dintre ortodocşi şi greco-catolici sunt aşa de neînsemnate încât există premise viabile pentru realizarea unui Patriarhat românesc în care să fie înglobate ambele Biserici. Ideea este dezvoltată de câteva păreri ale episcopului ortodox Visarion Puiu, al uniţilor Frenţiu, Simion Mehedinţi, Iuliu Hossu. Părerile acestora pot fi extrase din ziaristica bisericească sau laică în articole cum ar fi: „Unirea bisericilor româneşti”, în „Renaşterea” [31], „Unirea bisericilor române” în „Convorbiri literare” [32], „Apărarea creştinismului prin unirea bisericilor” în „Curierul Creştin” [33]. Părerile protopopului unit Ilie Dăianu se înscriu și ele în această optică unionistă și pot fi desprinse în cartea „Cele două corăbii şi alte cuvântări” [34].

Dacă această unitate religioasă a românilor nu s-a edificat, în anul 1925, Mitropolia Ungro-Vlahiei a fost ridicată la rangul de Patriarhie, moment de referinţă pentru destinul Ortodoxiei din ţara noastră. O analiză specială a acestui eveniment ni-l oferă lucrarea arhimandritului Tit Simedrea „Patriarhia Românească. Acte şi documente” [35].

O sursă utilă de documentare şi de problematizare a unui subiect delicat ca trecerile religioase din Ardeal ni-l oferă asesorul consistorial al Arhidiecezei Ortodoxe de Alba-Iulia şi Sibiu Trandafir Scorobeţiu, în lucrarea „Văzut-am lumina cea adevărată. Recente cazuri de trecere a uniţilor la ortodoxie” [36], tipărită la Sibiu în anul 1924. Pe această coordonată de un real folos ne-a fost „Monografia istorică a protopopiatului ortodox român Dej” [37]; cartea vede lumina tiparului în anul 1926. Autorul, protopopul ortodox Teodor Herman, evidenţiază procesele şi persecuţiile religioase îndurate de către românii din Maramureş reveniți de la greco-catolicism la credința ortodoxă.

În anul 1926 la Cluj iese de sub teascurile tiparului „Dreptul Bisericesc de Stat în România întregită Regimul General al Cultelor” [38]. Manualul, având ca autor pe prolificul I. Mateiu este o expunere a sistemului politico-bisericesc adoptat de Statul Român. Ideea centrală pe care o putem surprinde din cuprinsul ei este aceea că, conform tradiţiei îndelungate, deşi sunt două

aşezăminte independente, pentru a-şi împlini dezideratele, Biserica şi Statul vor trebui să aibă în vedere interese reciproce, dezvoltând o activitate concentrică. De fapt, aceasta este şi teza marelui canonist sârb Nicodim Milaş, îmbrăţişată şi de unul dintre cei mai autorizaţi reprezentanţi ai dreptului bisericesc românesc ai periplului interbelic, Dimitrie Boroianu.

Problema semnării Concordatului cu Vaticanul a fost examinată cu minuțiozitate de către istoricul ortodox Ioan Lupaş, care se află printre primii contestatari ai Concordatului, opinia despre aceasta o expune în lucrarea „Chestiunea Concordatului în raport cu suveranitatea Statului român şi cu programul istoric al Partidului Naţional din Transilvania" [39] , lucrarea apare în anul 1921. Dar cea mai virulentă critică a Concordatului este adusă de către intransigenţii N. Bălan în lucrarea „Biserica împotriva Concordatului. Declaraţiunea Episcopatului Ortodox Român, prezentată la Discuţia pentru Ratificarea Concordatului, în şedinţa de la 23 mai 1929 a Senatului Român" [40, 41]. Despre semnificaţia şi urmările politice ale semnării Concordatului au scris: Onisifor Ghibu - „Nulitatea Concordatului dintre România şi Sfântul Scaun" [42] şi avocatul T. Popescu [43]. În perioada în care O. Ghibu editează lucrarea amintită (1935), el spera la înfiinţarea unui Institut de studii privitoare la politica religioasă a României, institut în care această acerbă realitate confesională să fie tratată în mod sistematic, în toate aspectele ei pentru a fi cunoscută atât în ţară, dar şi dincolo de frontierele ei. Tudor Popescu, profesor de Legislaţie la Seminarul Central își exprimă părerea despre subiect deosebit de caustic: „Cea mai mare primejdie naţională actuală a României. Concordatul cu Papa" [43]. Lucrarea apare în anul 1927 și ne oferă informaţii ce vizează proiectul Concordatului, la care se anexează explicarea fiecărui articol al său. Hotărârea luată de către Sf. Sinod al BOR în ședința de la 24 mai 1929 în privința Concordatului a fost publicată și ea în anul 1929 având ca titlu „Patriarhia Ortodoxă Română şi Concordatul" [44].

În 1929, dând dovadă de acelaşi zel publicistic, Ion Mateiu editează o altă lucrare „Doctrina de Stat a problemei minoritare" [45]. După ce problematizează aspectele legate de minorităţile naţionale, autorul conchide că, prin Legea Cultelor din anul 1928 Statul Român a soluţionat în mod fericit spinoasa problematică minoritară, acordându-le confesiunilor acestora autonomia şi egalitatea de drept faţă de Stat. Mai mult, drepturile consimţite pe seama confesiunilor minoritare de către Statul Român, în multe privinţe au fost mai largi decât cele avute în statele dispărute [45, p. 29]. Exemplu concludent este acela al BRC, o Biserică care, în vechea Ungarie n-a avut autonomie, fiind în strânsă atârnare faţă de stat. Pornind de aici, autorul atrage atenţia că, membri aparţinători minorităţilor naţionale fac parte integrantă din stat şi au dreptul la o egală ocrotire din partea acestuia ca toţi cetăţenii majoritari. Dar şi din partea lor se cere o loialitate faţă de stat, loialitate ce n-a fost respectată întotdeauna [45, p. 31].

O particularitate specifică catolicismului transilvănean, Statusul RC, organizaţie cu profunde reminiscenţe în evul mediu, a fost un subiect dezbătut în perioada interbelică, dar şi în contemporaneitate. Câteva lucrări vin să aducă lumină asupra acestui subiect deosebit de delicat. Convins fiind de importanţa deosebită pe care o au în România întregită problemele de politică religioasă, mai mult - dându-şi seama de modul profund greşit în care ele fuseseră abordate până atunci de către Statul Român, la începutul anilor 30 ai secolului trecut, O. Ghibu este acela care redactează un studiu istorico-juridic însoţit de Concluziunile Comisiunii istorico-juridice privitoare la desfiinţarea Statusului romano-catolic, catalogându-l un anacronism şi o sfidare [46], în lucrarea tipărită în anul 1931. Peste doi ani acelaşi autor îşi va documenta motivul prin care contestă vehement existenţa statusului, prin „Acte şi documente privitoare la Statusul Romano-catolic Ardelean" [47]. De semnalat faptul că, în momentul în care Ghibu îşi prezenta atitudinea faţă de status, era preşedintele Comisiunii istorico-juridice pentru studiul problemei Statusului RC ardelean şi delegat special al Guvernului român pe lângă Sfântul Scaun. Despre acest subiect incitant, mult problematizat, a făcut referiri un alt profesor din Cluj, V. Onişor, în anul 1934, într-o lucrare transpusă într-un memoriu prezentat Ministerului Instrucţiunii Publice şi intitulat: „Situaţia juridică a Statului Romano-catolic ardelean şi a fondurilor administrate de el" [48].

Sesizând anacronicele intervenţii ale Statului Român în privinţa coabitării sale cu Ortodoxia română, Ion Mateiu tipăreşte în anul 1931 o carte de o mare profunzime „Politica Bisericească a Statului Românesc" [49]. Complexă, interesantă, lucrarea se transpune într-o sinteză ce evocă valoarea cultelor României întregite şi mai ales a BOR în ordinea vieţii politice a ţării. De fapt, în această lucrare profesorul I. Mateiu dă verdictul asupra relaţiilor dintre instituţia spirituală şi cea pământească de la 1918 şi până în momentul scrierii cărţii, anul 1931. Concluzia este dureroasă pentru autor deoarece el constată cum, în mod surprinzător, concepţia tradiţională a Statului faţă de Biserică s-a răsturnat. După părerea lui, la acest lucru a contribuit din plin opoziţia cultelor minoritare şi mai ales Biserica Greco-catolică care, au reuşit să determine Partidul Naţional Liberal să soluţioneze legi prin care Ortodoxia şi-a pierdut atributul de Biserică de stat. Făcând referiri la semnarea Concordatului cu Statul Român (1927), Legea Cultelor (1928), subvenţionarea cultelor, concluzia autorului este gravă - politica bisericească a Statului Român a fost una profund criticabilă din perspectiva Ortodoxiei româneşti.

În privința Raportului dintre Stat și Biserica Ortodoxă în perioada 1918-1928 în istoriografia perioadei comuniste, trebuie semnalat faptul că avem referințe modeste pentru acest subiect. În perioada postbelică România a fost condusă de regimul comunist, care nu a tolerat în istoriografie subiecte legate de istoria bisericilor, inclusiv - a BOR. A fost o perioadă de

acumulare de informaţii, care odată cu demolarea regimului comunist s-a materializat într-o mulţime de studii: unele republicate, altele noi. Subiectele abordate au fost în mare măsură legate de Concordatul cu Vaticanul, de soarta Bisericii Unite, dar şi de istoria BOR din Transilvania.

Unul din cei mai de seamă canonişti ai Ortodoxiei, cu o pregătire deosebită în tratarea unor probleme de o mare diversitate cum ar fi: rolul mirenilor în Biserică, autocefalia şi autonomia, raporturile Bisericii cu Statul a fost Liviu Stan. El punctează aspecte ale unificării bisericeşti în studii interesante referitoare la „Legea Cultelor" [50, p.841-847], „Poziţia laicilor în BOR" [51, p.195-203], „Despre Sinodalitate" [52, p.156-163], publicate în revista „Studii Teologice" în anii 1948-1949.

Mitropolitul Ardealului Mladin Nicolae a desfăşurat o prodigioasă activitate pe tărâmul scrisului teologic, în anul 1968 editează la Sibiu „BOR una şi aceeaşi în toate timpurile" [53]. Cartea face o incursiune în viața spirituală a românilor ardeleni, autorul concluzionând faptul că, românii de aici, deşi despărțiți în două Biserici, tot una au rămas.

Un specialist al istoriei problemei agrare, Dumitru Şandru, a fost acela ce va întreprinde o muncă laborioasă pe tematica fenomenului redistribuirii averii funciare româneşti pe parcursul întregului veac XX. Eforturile cercetărilor sale au fost materializate în mai multe lucrări de referinţă una dintre ele fiind tipărită în anul 1975 „Reforma agrară din România în 1921" [54].

În anul 1987, un alt mitropolit, Antonie Plămădeală, publică „Contribuţii istorice privind perioada 1918-1939. Elie Miron Cristea, documente şi corespondenţă" [55]. Cartea cuprinde documente, însemnări şi corespondenţe legate de evenimente de marcă din istoria bisericească a României interbelice, dintre care exemplific: autonomia bisericească, Constituţia din 1923, Legea şi Statutul de organizare a BOR, Înfiinţarea Patriarhiei Române etc.

Considerat în istoria BOR şi în istoria învăţământului teologic românesc ca un mare şi ilustru profesor, aportul lui M. Păcurariu dedicat cercetării ştiinţifice a evoluţiei BOR este impresionant. Dintre lucrările de referinţă amintim: „Istoria Bisericii Româneşti din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş, până în 1918" [56], „Istoria Bisericii Ortodoxe Române", apărută în 1981 [57] şi „Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Pentru Seminariile Teologice Liceale", Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2006 [58].

După căderea dictaturii ceauşiste (decembrie 1989) istoriografia românească a căpătat libertatea de cercetare a subiectelor de interes profesional, dar şi social-politic. La scurt timp după revoluţie, istoricii români au publicat studii şi documente referitoare la istoria Bisericii, inclusiv la problematica Stat-Biserică. În anul 1990, editura „Humanitas" a scos de sub tipar lucrarea „Constituţia din anul 1923 în dezbaterea contemporanilor" [59]. Cartea cuprinde

comentarii şi documente, referitoare la Constituţia din 1923, precum şi o colecţie de 22 de prelegeri publice organizate de Institutul Social Român, prin care se prezintă dezbaterile organizate de către acest institut pe marginea proiectului Constituţiei din anul 1923. Ele vin să aducă la rampă părerile unor personalităţi marcante ale societăţii româneşti interbelice ca: N. Iorga, Vintilă I. Brătianu, C. Dissescu referitoare la această temă. Relevantă este prelegerea din 11 mai 1922 a profesorului Universităţii din Cernăuţi Romulus Cândea „Organizaţia bisericească în noua Constituţie", unde desprinde cadrele noi pe care viitoarea Constituţie a ţării trebuia s-o ia în considerare în dezvoltarea BOR. Sfera de cercetare a temei intitulate „Constituţia din anul 1923 şi BOR" am iniţiat-o de la lucrarea apărută în această carte.

Virgil Pană şi Paul Brussanovski au aprofundat aspecte ale operaţiunii de împroprietărire. Primul în revista „Angustia", 2001 [60], cu dezvoltări asupra subiectului și în lucrarea coordonată de Vasile Ciobanu şi Sorin Radu „Partide politice şi minorităţi naţionale din România în secolul XX'' [61]. Cât priveşte pe istoricul sibian P. Brussanovski, domnia sa face o utilă comparaţie între reforma Secularizării averilor mănăstireşti inițiată în anul 1864 de Alexandru Ioan Cuza şi operaţiunea similară efectuată în ţările Europei. Istoricul P. Brussanowski sesizează o diferență colosală, în primul rând una de concepție între politicienii români (inclusiv Cuza) și cei occidentali. Distincția consta și în faptul că, în Occident suveranii au desființat mănăstiri secularizând averile lor, dar au creat Fonduri religionare și Fonduri de studii aflate în administrația totală a autorităților de stat, date în proprietatea Bisericii. Pertinentul său punct de vedere este oglindit în cartea „Stat şi Biserică în Vechea Românie între 1821-1925" [62].

Sugestiv pentru documentarea subiectului a fost şi tabloul pădurilor comunelor, judeţelor, composesoratelor din cuprinsul Ocolului silvic Oradea-Mare, care urmau a fi supuse regimului silvic, tablou redat de numărul 188 al MO din 21 noiembrie 1923, unde se zugrăveşte într-un mod fidel disproporţia dintre suprafeţele de pădure pe care le deţinea cultul catolic raportate la cele ale Ortodoxiei, în judeţul Bihor [Anexa 32]. Într-o notă de constatări dureroase se înscrie cartea lui Zeno Millea intitulată generic „Scenarii pro şi postdecembriste" [63], apărută în anul 2002. Autorul atinge în lucrare aspecte ale componenţei politice, etnice şi confesionale din România interbelică, inclusiv spinoasa controversă a Concordatului cu Vaticanul.

Dacă înainte de izbucnirea Primului Război Mondial, reperul catolicismului a operat cu preponderenţă mai mult în sfera politico-administrativă, în perioada dintre cele două conflagraţii mondiale el se va realiza cu precădere în sectorul diplomaţiei. Aceasta este concluzia la care ajunge eruditul ierarh ortodox Bartolomeu Anania în sugestiva lucrare „Pro Memoria. Acţiunea Catolicismului în România interbelică" [64]. Lucrarea, de o valoare incontestabilă, vine să ne traseze pe lângă etapele tratativelor încheierii Concordatului dintre Statul Român şi Vatican,

prezentate în mod cronologic, consecinţele acestuia din perspectivă religioasă, juridică şi politică. Ierarhul amintit concluzionează în mod dureros exclamând că, această convenţie semnată de către Statul Român în anul 1927, a constituit un mare succes al acţiunii catolicismului în România, dar şi una din marile capitulări ale demnităţii noastre naţionale.

Subiectul Statusului Romano-catolic ardelean revine în actualitate după 1990, amintim luările de poziţie ale istoricul Vasile Lechinţan, referent la Arhivele Naţionale din Cluj-Napoca şi cea a deputatului Aurelian Pavelescu. Luările lor de poziţie sunt consemnate de interviurile şi reportajele semnate de jurnalistul Ion Longin Popescu şi intitulate „O Insulă a Şerpilor în inima României - despre soarta românilor din Harghita şi Covasna" [65]. Dintre ceilalţi autori ale căror lucrări ne-au folosit ca sursă de documentare amintesc şi recentele studii ale Manuelei Golea şi Viorel Negru cu două studii intitulate sugestiv „Fundaţia Statusului Romano-catolic din Transilvania revendică bunuri în valoare de peste 10 miliarde de euro. Statul lor în statul nostru" şi „ ÎPS Robu, despre Marea Unire: Imperiul Roman s-a extins asupra Transilvaniei", apărute în cotidianul naţional de investigaţii „Gardianul" în anul 2006 [66], [67].

Amintesc ca fiind de o contribuţie relevantă pentru edificarea personală a unei astfel de teme complexe şi cărțile unor cercetători ai relaţiilor Stat-Biserică cum ar fi: Radu Preda cu lucrarea „Biserica în stat. O invitaţie la dezbatere" [68] și Bănică Mirel „Biserica Ortodoxă Română, stat şi societate în anii 30" [69], George Enache, „Ortodoxie și putere politică în România contemporană" [70] și „Biserică, societate, națiune, stat în România interbelică. Explorări în orizont liberal", în „Revista Teologică", nr. 2/2010, p. 166-292 [71].

În ceea ce priveşte gradul de studiere internaţională a acestei temei, trebuie amintit că, intervenţia istoricilor străini a punctat perioade istorice ce nu se intercalează în cadrul temporar 1918-1928. Drept urmare, contribuţia lor pentru subiectul tratat nu este una definitorie. Remarc contribuţia lui Keith Hitchins cu două lucrări de referinţă pentru spiritualitatea ardeleană în care trasează aspecte semnificative ale Ortodoxiei transilvănene din secolul al XVIII-lea şi al XIX-lea: „Ortodoxie şi naţionalitate: Andrei Şaguna şi românii din Transilvania 1846-1873" [22] , a doua „Identity and Religion: the Romanian Orthodox of Transylvania and the Orthodox Commonwealth, 1730s-1750" [18]. Ca documentaţii internaţionale relevante ne-au fost „Colecțiunea Legilor emise de către Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii publice precum şi a Ministerului de interne din Ungaria pentru anii 1889 [72], 1894-1895 [73] şi 1898[74], culese din Biblioteca Centrală Universitară din Cluj.

1.3. Izvoarele documentare privind politica Statului Român faţă de BOR din Transilvania.

Un demers definitoriu în strângerea de informaţii pentru redactarea tezei de doctorat au fost *sursele arhivistice*. În acest sens, am cercetat două dintre arhivele ortodoxe, cea din Sibiu şi aceea din Cluj. Înzestrată cu un impresionant fond arhivistic, Biblioteca Mitropolitană din Sibiu, numărând peste 530 de ani de la întemeiere (1480-2013), fondurile Nicolae Bălan, Ioan Mateiu şi Ioan Lupaş ne-au oferit documente de arhivă inedite, surse de documentare de un real interes, aspecte controversate cum ar fi trecerile confesionale de la credinţa greco-catolică la cea ortodoxă, dezbaterile aprinse din mediul eclesiastic ortodox privind unificarea bisericească, aspecte legate de analizarea încadrării juridice a BOR în textul Constituţiei din anul 1923 sau controversa privind regimul actelor stării civile şi al binecuvântării religioase. Foarte importante au fost informaţiile legate de jurisprudenţa maghiară şi binecuvântare religioasă în privinţa trecerilor religioase de la un cult la altul sau regimul actelor de stare civilă. Importanţa limpezirii chestiunii obligativităţii căsătoriei religioase era cu atât mai aşteptată cu cât, ea a dat naştere unor mari controverse sub aspectul doctrinei şi a jurisprudenţei.

Arhiva sibiană ne-a oferit o gamă variată de documente legate de fructuoasa comunicare între polul spiritual şi cel laic reflectat în plan ceremonial; sfinţiri de biserici, slujbe comemorative dedicate personalităţilor eclesiastice şi culturale din Transilvania, înmormântări, parastase ale membrilor Casei Regale sau personalităţi marcante ale societăţii româneşti.

Unul dintre obiectivele pe care BOT l-a urmărit în mod perseverent în perioada 1918-1928 şi pe care de altfel îl perseverează şi astăzi a fost acela al moralizării societăţii româneşti. Documentele de arhivă sunt dovezi grăitoare menite să ilustreze buna colaborare a Bisericii cu Statul privind realizarea acestui deziderat. În documentele studiate la Sibiu pentru perioada amintită se află o bogată corespondenţă referitoare la viaţa bisericească, la ajutoarele Statului direcţionate în sprijinul orfanilor sau văduvelor de preoţi, ajutoarele Consiliului Dirigent al Transilvaniei pentru elevii seminarişti sau studenţii teologi, aspecte legate de protestul energic al Bisericii Ortodoxe din Transilvania faţă de poziţia Statului român faţă de Concordatul cu Vaticanul sau Legea Cultelor, privite din spectrul Ortodoxiei româneşti ardelene.

AAVFC (actuala Arhivă Mitropolitană), înfiinţată în anul 1922, având numele de debut Biblioteca Eparhială, vine şi ea să întregească complexitatea temei studiate, oferind o gamă variată de documente, unele inedite, din care s-au putut culege o serie de informaţii transpuse în decizii ale Sf. Sinod sau ale MCA, circulare diecezane emise în perioada 1918-1928. Fondul arhivistic studiat pentru această perioadă este extrem de amplu mai ales în ceea ce priveşte revenirile la credinţa ortodoxă a credincioşilor uniţi după anul 1918, dovadă ne stau numeroasele şi-n acelaşi timp celebrele cazuri de treceri religioase, Vereşmort, Sarasău, Zau de Câmpie, Ilba, Valea Porcului, Corneşti, Borşa, Secătura etc. Numărul de pagini parcurse în dosarele citate la

bibliografie pentru aceste cazuri este impresionant, raţiunile de economie trasate de normele de redactare în privinţa paginaţiei tezei de doctorat fiind un impediment în privinţa tratării în extenso a acestui subiect. De aceea, multe cazuri se regăsesc în anexe. Studiul argumentat în primul rând pe dovezi arhivistice şi statistici ortodoxe demonstrează că Statul Român a fost depăşit de acest fenomen de amploare cu conotaţii pur ardelene. Disputele ortodoxo-unite din nordul Transilvaniei au avut caracterul unui adevărat război confesional, materialul arhivistic abundent putând oferi baza unei posibile lucrări de amploare pe această temă. Pentru multe cazuri fondul de arhivă este inedit, prezentând interes sporit pentru cercetători.

În AAVFC am intrat în contact şi am analizat minuţios tablourile împroprietăririlor parohiilor ortodoxe din tractele protopopeşti, transilvănene. Aceste documente valoroase vin să ne edifice asupra faptului că, în cadrul legii de aplicare a Reformei Agrare, deşi dispoziţiile erau clare şi uniforme aplicarea acesteia a lăsat de dorit, existând grave anomalii în privinţa împroprietăririi parohiilor ortodoxe. Acestea au fost defavorizate în detrimentul altor confesiuni din Ardeal. Toate actele de arhivă au constituit surse directe de documentare, din folosirea lor rezidând şi aportul personal pe care am încercat să-l aduc unei teze de doctorat cu un subiect de o asemenea anvergură.

În munca de întocmire a tezei de doctorat autorul a cercetat, de asemenea *Documente publicate*, referitoare la tema şi perioada vizată, dintre ele amintim: „Actele Sinoadelor ordinare ale Eparhiei VFC, ţinute la Cluj între anii 1922-1925” [75], [76], [77], [78]; „Actele Adunărilor Eparhiale Ordinare ale VFC, ţinută la Cluj între anii 1926, 1927, 1928, 1929, 1933 şi 1937” [79], [80], [81], [82], [83], [84]; „Actele Sinoadelor Eparhiale ale Eparhiei Ortodoxe Române a Orăzii-Mari” din anii 1920, 1921 şi 1922 [85]. În aceste documente sunt publicate toate procesele-verbale ale şedinţelor precum şi rapoartele generale ale Consistoriilor Arhidiecezei de Alba-Iulia şi Sibiu precum şi a Episcopiei VFC având ca subiect de dezbatere înfiinţarea de parohii şi Filii ortodoxe, aspecte legate de ajutorarea preoţilor bolnavi, a văduvelor şi orfanilor de preoţi, remunerarea ierarhiei bisericeşti, situaţia bibliotecilor parohiale sau demersurile ortodoxe de estompare a alcoolismului sau a concubinajului. Aceleaşi aspecte le regăsim în: „Protocoalele Sinoadelor anuale ale Arhidiecezei ortodoxe române de Alba-Iulia şi Sibiu, ţinute în Sibiu între anii 1915 [86], 1918-1925” [87], [88], [89], [90], [91] şi în „Protocoalele CNB al Mitropoliei Românilor Ortodocşi din Ardeal, Banat, Crişana şi Maramureş. Sesiunea ordinară din 1897 [92]. 1920. Sesiunea electorală din 1920. Sesiunea ordinară din 1921, 1924 şi 1927” [93], [94], [95].

În sfera *Documentelor publicate* amintim şi: „Constituţia promulgată cu decretul Regal nr. 1360 din 28 Martie 1923 şi publicată în Monitorul Oficial nr. 282 din 29 Martie 1923” [96],

„Lege pentru Organizarea Bisericii Ortodoxe Române” în: Chiru C. Costescu „Colecţiunea de Legiuiri Bisericeşti şi Şcolare Adnotate”, vol. III, care cuprinde: „Legi, regulamente, canoane, statute, decizii, jurisprudenţe” [97], Actele Congresului al treilea catehetic al Asociaţiei clerului, „Andrei Şaguna”, ţinut la Sibiu în zilele de 2/15- 9/16 noiembrie 1922, publicate de Biroul Asociaţiei Clerului, tiparul Tipografiei arhidiecezane, Sibiu 1922 [98], „Litigiile ortodoxo-unite apărute după anul 1918 pe fundalul trecerilor religioase din Ardeal de la un cult la altul s-au înmulţit. Modalitatea de abordare a personalităţii juridice de către reprezentanţii celor două biserici era diferită. Pentru diversitatea informaţiilor referitoare la fenomenul trecerilor religioase şi a proceselor în instanţă derulate între ortodocşi şi uniţi în jurisdicţia Arhidiecezei de Alba-Iulia şi Sibiu, în anul 1931, a fost tipărit „Memoriul istoric şi juridic în procesele nr. 2447/1930 şi 85/1931 către Înalta Curte de Casaţie, depuse de preoţii G. Jurcovan din Drăguş şi Ioan Bursu din Ucea de Sus prin procuratorii lor Gheorghe C. Dumitrescu şi Ioan Garoiu” [101].

În anul 1926, au fost publicate „Dezbaterile CNB Sesiunea ordinară din octombrie 1926. Cu votarea Regulamentului pentru organizarea şi funcţionarea Eforiei Centrale a Bisericii Ortodoxe Române din Patriarhia Română; Regulamentul interior pentru CNB; Regulamentul pentru administrarea afacerilor epitropeşti în parohii, protopopiate şi eparhii” [102], în anul 1930, „Dezbaterile CNB, sesiunea ordinară din 18, 19, 20 şi 21 noiembrie 1929. Anexe şi Regulamentul pentru funcţionarea Consiliului Central Bisericesc; Regulamentul pentru întreţinerea imobilelor bisericeşti” [103], iar în 1931 „Actele Congresului al X-lea, cu caracter cultural al Asociaţiei Clerului „Andrei Şaguna”, ţinut la Braşov în zilele de 11 şi 12 noiembrie 1930” [104]. Expunerile referenţilor de la dezbaterile amintite au vizat un complex de aspecte cum ar fi: revenirile credincioşilor uniţi la Ortodoxie, aspecte privind organizarea bisericească, poziţia Bisericii Ortodoxe în Constituţia din 1923, ponderea numerică a parohiilor diferitelor culte din Ardeal, salarizarea clerului, anomalii în acţiunea statului de expropriere-împroprietărire a bisericilor; din toate acestea am putut să evaluez situaţia Bisericii Ortodoxe în perioada 1918-1928 şi a raportului acesteia cu Statul Român.

În privinţa aspectelor negative ale raportului dintre Stat şi Biserică, în chestiunea salarizării, a bugetului acordat cultelor din România întregită am observat că Statul Român n-a reuşit să dea o soluţionare mulţumitoare pentru ortodocşi, cu toate că starea lor materială era inferioară Bisericilor culelor minoritare. Pentru a pune în lumină cele expuse mai sus am adus în discuţie statisticile buletinelor emise de către Ministerul Cultelor între anii 1921-1928, [105], [106], [107], [108], [109], [110], [111]. M-am folosit apoi, de *proiectele bugetare de cheltuieli ale Ministerul Cultelor şi Artelor pentru anii* 1925 şi 1927 şi *Anexele la Statele dezvoltatoare pe*

exerciţiul anului 1925 toate acestea tipărite sub egida Imprimeriei Statului, Bucureşti [112], [113].

Un an de referinţă pentru destinele confesionale ale României s-a consemnat în anul 1928 când s-a votat Legea pentru Regimul General al Cultelor, promulgată prin înaltul decret regal nr. 1093, din 1928 în MO, nr. 89, din 22 aprilie 1928, cu instrucţiunile pentru aplicarea articolelor 45-47, 48, 49, 50 din această Lege, publicate în MO nr. 149, din 10 iulie 1928. Pentru spectrul confesional al României Mari legea amintită a fost definitorie pentru perioada 1918-1928. În cuvântările rostite în Senat, subiectul personalităţii juridice a organizaţiilor bisericeşti a fost amplu problematizat între reprezentanţii BOR, cei ai BGC şi aceea ai Statului. Interpelările acestora, amendamentele propuse au fost date publicităţii. Amintim luările de poziţie în acest sens ale lui G. Ciuhandru cu un discurs ţinut în şedinţa de la Senat, cu prilejul discuţiilor asupra proiectului de lege a cultelor" [114] şi A. Lapedatu, „Noul regim al cultelor în România întregită. Cuvântări rostite în Senat şi în Adunarea Deputaţilor" [115], ambele tipărite în 1928.

În anul 1939 a fost tipărită cartea „Situaţia Bisericii Ortodoxe Române pe anii 1935-1938. Rapoartele generale ale Consiliului Central Bisericesc". În documentele acesteia se analizează minuţios situaţia BOR din punct de vedere administrativ, economic-financiar şi cultural-misionar, aducându-se în discuţie aspecte legate de salarizarea preoţimii sau a împroprietăririlor cu pământ a Bisericilor sau diversele ajutoare pentru acestea, contabilizate în anul 1938.

După anul 1918, Statul Român s-a aflat în faţa unei realităţi confesionale deosebit de complexe şi aceasta pentru motivul că, pe lângă procentul majoritar al ortodocşilor de 72,6% din populaţia ţării, alături de ei, tabloul confesional al ţării era împestriţat cu o multitudine de alte confesiuni. România apare ca un stat poliglot multiconfesional, în care problematicii confesionale atât de complexe trebuia să i se dea o rezolvare urgentă şi aceasta pentru motivul că, ea nu era o simplă problemă religioasă ci, era şi una de stat. Date privind procentul numărului de credincioşi ai parohiilor, episcopiilor sau mitropoliilor din Transilvania sau chestiunea căsătoriilor, divorţurilor sau concubinajului între anii 1918-1927, situaţia exproprierilor la 1 ianuarie 1928; toate acestea sunt desprinse din „Anuarele statistice ale României pe anii 1923,1926 şi 1928 " [116], [117], [118], şi „Studiu etnografic asupra populaţiei României" [119], apărut sub egida Institutului Central de Statistică în 1940. Lucrările au fost coordonate de doi statisticieni de marcă ai vremii, I. Teodorescu şi Sabin Manuilă. Pornind de la complexitatea fenomenului confesional, Sabin Manuilă, director general al Institutului Central de Statistică al României între anii 1932-1947, ne oferă un grafic privind spectrul dinamicii confesionale din ţara noastră. Relevanţa statisticii oferită de autori se reflectă nu numai din tabloul, graficul dinamicii confesionale din Ardeal, dar şi din aceea că, din acestea putem demonta unele afirmaţii

ale unor ierarhi ortodocşi sau uniți care au subevaluat – supraevaluat ponderea numerică a credincioșilor pe care-i jurisdicționau.

Despre componenţa diecezelor ortodoxe la nivel de episcopie, protopopiat sau parohii, despre fluctuaţiile survenite la nivel jurisdicţional în privinţa numărului de preoţi, credincioşi de un real folos pentru informare ne-au fost Șematismele Bisericii Ortodoxe Române din Ungaria şi Transilvania pe anul 1920-1929 (din anul 1920 apare sub titlul „Șematismul Bisericii Ortodoxe române din Ardeal, Banat, Crişana şi Maramureş" [120], [121], [122], [123], [124], [125], [126], [127], [128]. Apoi, „Șematismul Veneratului Cler al Eparhiei Greco-catolice Române a Maramureşului pe anul 1930 şi 1932" [129], [130] şi „Șematismul Veneratului Cler al Eparhiei Greco-catolice Române de Alba-Iulia şi Sibiu pe anul 1932" [131]. Pe baza acestora am putut să analizăm statistica ortodoxă și cea greco-catolică în privința revenirilor uniților la credința ortodoxă. O diagnoză a dinamicii vieții interne din cuprinsul Episcopiilor ortodoxe românești poate fi extrasă din „Situaţia Bisericii Ortodoxe Române pe anii 1935-1938. Rapoartele generale ale Consiliului Central Bisericesc", tipărită la Bucureşti în 1939 [132].

Ca izvor statistic amintim „Recensământul din 1941 din Transilvania" [133], apărut sub auspiciile catedrei de Sociologie din Cluj în anul 2002 şi coordonat de către Traian Rotariu, Maria Semeniuc şi Mezei Elemer. Din toate aceste statistici cititorul poate distinge numărul de parohii aparţinătoare diversităţii cultelor din Ardeal, chestiunea salarizării clerului, anomaliile percepute în acţiunea statului de expropriere-împroprietărire a bisericilor.

Presa: Ziaristica bisericească ortodoxă şi unită sau unele reviste laice din perioada 1918-1928 vin şi ele să întregească cu informaţii subiectele complexe ale lucrării doctorale. Dintre publicaţiile eclesiastice amintesc: „Biserica Ortodoxă Română", „Renaşterea", „Telegraful Român", „Legea Românească", „Candela", „Mitropolia Ardealului", „Curierul Creştin", „Unirea". Informaţiile pe care le desprindem din presa bisericească sunt emblematice atât în privinţa modului în care erau percepute în această perioadă raporturile dintre Ortodoxie şi Naţiune, dar şi în spectrul relaţiilor interconfesionale. De exemplu, punctul care tratează implicarea clerului ortodox transilvănean în făgaşul luptelor politice ale vremii, un subiect incitant pe care l-am prezentat în paragraful numit „Impactul Bisericii Ortodoxe cu modernitatea. Biserica și politica. Clericalismul" este diagnosticat de câteva intervenții ale presei timpului. Tematica, una interesantă, cu unele referințe inedite vine să semnaleze imixtiunea preoţimii ortodoxe în politică, înregimentarea lor în rândul unor partide politice intrând în vizorul atacurilor adversarilor politici sau ale unor marcante personalităţi ale perioadei 1918-1928. Câteva articole de reflecţie în acest sens vin a atrage un semn exclamativ asupra acestui fenomen prin care sacerdotul neglija aspectele sacramentale, sociale şi morale ale comunităţilor.

Protopopul Ştefan Cioroianu lansează un avertisment pentru preoţimea ortodoxă în articolul „Clerul Ortodox şi politica”, apărut în anul 1923 în „Telegraful Român” [134]. În aceeaşi notă acţionează articolul asesorului consistorial Sebastian Stanca „Preoţimea ortodoxă şi politica”, din revista „Renaşterea”, din 21 noiembrie 1926 [135]. Mult mai acidă a fost replica istoricului Nicolae Iorga, acesta acuzând vehement ierarhia ortodoxă de a-şi câştiga poziţiile privilegiate pe criterii politice învinuind BOR de clericalism. În spiritul acestor direcţii acţionează istoricul în câteva articole ale publicațiilor „Cuvântul” [136] și „Neamul Românesc” [137], [138].

Sursele bibliografice desprinse din ziaristica bisericească sunt stufoase pentru capitolul trei „Convergenţe şi contraste ale raportului dintre Stat şi Biserica Ortodoxă în perioada 1918-1928”. Ele sunt relaţionate de cadrul legal, constituţional şi juridic conferit Ortodoxiei româneşti sau de spectrul comunicării pozitive între factorul spiritual şi cel laic reflectat în plan ceremonial. Analizând meticulos ziaristica bisericească, am remarcat participarea activă a clerului ortodox la acţiunea de culturalizare şi moralizare a societăţii româneşti din această perioadă. Diferitele luări de cuvânt ale unor personalităţi de marcă ale societăţii româneşti pe fondul edificării unificării bisericeşti, al încadrării Ortodoxiei românești în prevederile Constituţiei din 1923 sau al înființării Patriarhatului în 1925 le regăsim în articolele presei bisericeşti şi laice. Dintre acestea amintim: „Marea unire din 1918” în BOR [139], „Sărbătoarea bisericii” în „Telegraful Român” din 7/20 iulie 1923 [140], „Înființarea Patriarhatului”, în „Patria” [141]. Aspecte legate de înmormântarea Regelui Ferdinand au fost consemnate de articole în „Foaia Poporului” [142] sau „Doliul Eparhiei noastre”, în „Legea Românească” [143]. Dacă presa ortodoxă a încercat să inoculeze opiniei publice ideea că unitatea naţională şi stabilitatea patriei trebuie aşezate pe un fundament trainic, care, în viziunea ei, nu poate fi decât religia ortodoxă, ziaristica unită încurajată de către intelectualitatea filo-catolică va îmbrăţişa în mod exacerbat ideea de a fi unicul propagator cultural al poporului român. Mai mult, emisarii Blajului s-au declarat a fi fideli şi exclusivi apărători ai fruntariilor ţării împotriva invaziei bolşevismului ortodox, supraevaluând ideea superiorităţii Catolicismului faţă de Ortodoxie. Părerile ierarhiei ortodoxo-unite faţă de unele probleme confesionale le regăsim aşadar în ziaristica bisericească, de multe ori transpuse în replici inflexibile şi mult prea acide. Cât despre presa laică, ea titrează de multe ori obiectiv aspecte pozitive sau carenţe ale raportului dintre Stat şi culte prin vocile autorizate ale unor personalităţi ale vremii cum ar fi: Ion I.C. Brătianu, Ion Mihalache, Iuliu Maniu, Nae Ionescu, Nichifor Crainic. Atitudinile lor le regăsim în: „Neamul Românesc”, „Dacia Traiană”, „Cuvântul” etc. Importanţa ziaristicii pentru lucrare este definitorie, aspectele dezbătute de către aceasta fiind fixate în multe note bibliografice.

În lucrare se regăsesc și câteva referințe electronice care fac trimiteri cu predilecție la reperele istoriografice și sursele istorice ale tezei și mai ales la ipostaze legate de actualitatea și importanța temei abordate. Autori cum ar fi: P. Guillot [144], Selişte M. Răduț [145], Daniel, Patriarhul BOR [146], I. Corduneanu [147], deputatul N. Peia [148] la care se adaugă câteva comunicate ale Biroului de presă a Patriarhiei [149], [150] vin să aducă în actualitate subiecte problematizate în perioada interbelică cum ar fi: salarizarea preoților, echivalarea contribuţiilor pentru personalul clerical cu salariile personalului didactic din învăţământul preuniversitar, secularizarea averilor mănăstirești, chestiunea Statusului RC, abordări ce demonstrează importanţa ce trebuie să i se confere aspectelor de natură confesională de către Statul Român.

Concluzii la capitolul 1

1. Pornind de la analiza minuțioasă a Raportului dintre Statul Roman și Biserica Ortodoxă în perioada 1918-1928 prin intermediul abordărilor teoretico-conceptuale, a reperelor istoriografice precum și a surselor de documentare, ajungem la câteva concluzii de rigoare. Lucrarea încearcă să explice câteva concepte esențiale cum ar fi: Stat, Biserică, raport, cult, suveranitate, autonomie, termeni cărora trebuie să li se aloce o atenție sporită și în contemporaneitate atunci când se interpelează subiectul raportului dintre Stat și Biserică. Am putut vedea că din perspectivă etimologică cuvântul „raport” desemnează relația între două sau mai multe persoane, obiecte, fenomene, noțiuni pe care gândirea omenească o poate constata și stabili. Cât privește al doilea element necesar a fi elucidate este acela de „Stat”, termenul a fost diagnosticat în înțelesul de țară, teritoriu și populația asupra cărora își exercită autoritatea această organizație. Am reliefat aspectul complementar ce există între Stat și națiune, aceasta din urmă precedând statul, fiind deasupra lui; naţiunea fiind de fapt instanţa care îl produce, dându-i legitimitate. Când uzităm termenul „stat” trebuie să aducem în discuție conceptul de suveranitate, care este însușirea, semnul distinctiv al statului: ea transcrie monopolul constrângerii în termeni de putere juridică, la care toate actele de putere trebuie să fie raportate. În baza suveranității Statul poate fi definit ca fiind puterea care emite acte juridice ce trebuie respectate de către toţi supuşii săi, să le respecte sub amenințarea pedepsei. Dacă în privința instituției laice se pune problema suveranității, instituția eclesiastică are nevoie și ea de autonomie, dând posibilitate Bisericii de a avea libertatea de a se guverna. Autonomia Bisericii poate ființa doar acolo unde Biserica şi Statul sunt privite ca două instituţii sociale independente.

2. În privința istoriografiei lucrării, examinând literatura de specialitate, am constatat că istoricii români au studiat anumite subiecte referitoare la aspectele vieții interne a Ortodoxiei

româneşti cum ar fi unificarea bisericească, înfiinţarea Patriarhiei Române. În special, istoriografia a punctat aspecte legate de libertăţile oferite de către Statul Român catolicilor prin semnarea Concordatului, a votării Legii C. a permanentizării Statusului RC, precum şi alte subiecte de ordin general. Subiectului, unul deosebit de complex, nu i s-a acordat o atenţie sporită, cu deosebire decriptării şi dezbaterii lui în forma prezentată în lucrarea de faţă, ci a fost intercalat de către cercetători mai mult în prezentări care definesc întreaga activitate a Ortodoxiei româneşti. Pentru cercetătorii raportului Stat şi Biserică, câmpul de studiere s-a răsfrânt cu preponderenţă pentru perioada comunistă şi postcomunistă, trasându-se aleatoriu şi aspecte ale vieţii eclesiastice interbelice. Aspecte ale relaţiilor dintre Statul Român şi BOR au fost studiate de unii istorici şi oameni politici din perioada interbelică. Dintre aceştia amintim pe: V. Moldovan, I. Mateiu, V. Şesan, A. Lapedatu, O. Ghibu, T. Popescu şi alţi autori, fiecare cu studii sau articole ample pentru această temă.

3. În privința istoriografiei perioadei comuniste, trebuie semnalat faptul că avem referințe modeste pentru acest subiect. Regimul comunist nu a tolerat în istoriografie subiecte legate de istoria bisericilor, inclusiv a BOR. Dintre autorii perioadei s-au remarcat: Liviu Stan, N. Mladin, A. Plămădeală, D. Șandru sau M. Păcurariu. Cât privește istoriografia contemporană, aceasta a problematizat raportul dintre Statul român și BOR sau unele aspecte ale lui, axându-se cu preponderență pentru perioada comunistă și mai ales postdecembristă. După anul 1990, multe teme cu substrat confesional interbelic revin în actualitate prin aportul unor cercetători ca P. Brussanovski, V. Pană, V. Lechinţan, M. Bănică sau R. Preda. În lucrare se regăsesc și câteva referințe electronice care aduc în actualitate subiecte din perioada 1918-1928 cum ar fi: salarizarea preoțimii, secularizarea averilor mănăstirești sau Statusul Romano-catolic.

4. Pentru întocmirea acestei lucrări ştiinţifice intervenţia personală a autorului în strângerea de informaţii s-a ghidat în primul rând către *sursele arhivistice.* În acest sens, au fost cercetate diverse dosare din două dintre arhivele ortodoxe, cea din Sibiu şi aceea din Cluj. Fondurile arhivistice N. Bălan, I. Mateiu şi I. Lupaş ne-au oferit surse de documentare de mare interes pentru aspecte delicate cum ar fi: revenirile la Ortodoxie, unificarea bisericească, aspecte legate de analizarea încadrării juridice a BOR în textul Constituţiei din anul 1923 sau controversa privind regimul actelor stării civile şi a binecuvântării religioase. Prin intermediul dosarelor de arhivă am reuşit să analizăm şi să elucidăm problematica împroprietăririlor parohiilor ortodoxe din tractele protopopeşti transilvănene.

2. PROBLEMELE CONFESIONLE ALE ROMÂNIEI INTERBELICE

2.1. Aportul Bisericii Ortodoxe din Transilvania la realizarea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918. Comunicarea dintre polul spiritual şi cel laic reflectat în plan ceremonial

Raportul dintre Stat şi BOR între anii 1918-1928 s-a derulat pe baza binecunoscutului precept al împreună lucrării, ambele ponderi recunoscându-şi reciproc identitatea proprie, având scopuri complementare şi adresându-se aceluiaşi mediu social.

În perspectiva analizei raportului dintre autoritatea statală şi cea spirituală, nu se poate vorbi de o subordonare a Bisericii faţă de Stat şi nici invers, după cum principiul Biserică liberă în Stat liber alterează şi el modelul sinergetic al simfoniei celor două instituţii. Idealul luat din postură creştină nu este de a uni Biserica cu Statul ci, dimpotrivă, de a face o distincţie între ele.

Împlinindu-şi misiunea ei într-un cadru terestru, temporar, Biserica Ortodoxă Română n-a putut să se sustragă profundului aspect dinamic al societăţii în care trăia, desfăşurându-şi activitatea în funcţie de curgerea zilelor şi anilor şi mai ales a condiţiilor economico-sociale şi politice, supuse continuu transformărilor. Sub auspiciile acestui dinamism al unei societăţi româneşti BOT şi în general Biserica Ortodoxă românească, a intervenit printr-o participare afectivă dar şi efectivă la progresul societăţii româneşti interbelice, alături de laicat manifestându-se a fi adevărate ,,armate ale culturii” [151, p. 3,7]. În România, istoria Ortodoxiei a fost strâns legată şi structurată de destinul poporului român, ea împărtăşind totdeauna soarta poporului, a îndurat împreună cu acesta încercările şi s-a bucurat de izbânzile lui. Cu un astfel de profil s-a înfăţişat BOR la actul Unirii Transilvaniei cu România de la 1 Decembrie 1918, drumul spre Marea Unire trecând prin faţa altarelor bisericilor şi catedralelor [152, p. 1-2], [153, p. 1244].

Pentru a pune umărul la consolidarea actului Unirii, în centrele bisericeşti ortodoxe din Transilvania s-au organizat dezbateri pe tema atitudinii pe care acestea trebuiau să le îmbrăţişeze faţă de constituirea Consiliului Naţional Român Central. La 30 octombrie 1918, episcopul Aradului Ioan Papp, locţiitor de mitropolit al Ardealului, împreună cu Vasile Goldiş, care îndeplinea şi funcţia de secretar al Consistoriului Episcopiei Ortodoxe din Arad, au cerut ierarhilor ardeleni să-şi precizeze clar atitudinea lor faţă de acest for conducător din Transilvania.

La 1 noiembrie 1918, Miron Cristea, episcop în acea vreme la Caransebeş recunoştea CNR ca reprezentant şi conducător politic al naţiunii române. Acestui ierarh i s-a raliat printr-un act din 21 noiembrie 1918 toţi episcopii ortodocşi din Transilvania, manifestându-şi adeziunea de a fi colaboratori în vederea realizării aspiraţiilor naţionale. Aportul pe care l-a avut N. Bălan, viitorul mitropolit al Ardealului la realizarea actului unirii a fost semnificativ, din încredinţarea

CNR din Arad şi Sibiu, a plecat la Iaşi împreună cu căpitanul Victor Precup pentru a consulta atitudinea guvernului României şi a politicienilor săi în privinţa paşilor ce trebuiau a fi urmaţi, în vederea unirii Transilvaniei cu România [26, p. 343-344], [155, p. 861].

Sub preşedinţia episcopului Ioan Papp, întrunit la 10/23 noiembrie 1918, Sinodul mitropolitan a hotărât să conlucreze la efortul de edificare a aspiraţiilor naţionale, eliminând rugăciunile din biserici pentru conducătorii monarhiei austro-ungare, înlocuindu-le cu formula: „Pentru înalta... stăpânire naţională şi pentru Marele Sfat al Românilor, Domnului să ne rugăm" [139, p.199].

La 1 Decembrie 1918, cu ocazia Marii Adunări Naţionale de la Alba-Iulia, reprezentanţii românilor din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş, fie ei ortodocşi, fie greco-catolici, au dat dovadă de solidaritate, votând în unanimitate unirea cu România [154, p.1]. Elie Miron Cristea, mitropolitul primat al ţării, a rostit cu acel prilej o mişcătoare rugăciune. Ierarhul amintit a fost unul dintre cei patru delegaţi din Transilvania care au adus Documentul Unirii la Bucureşti [55, p. 7].

Clopotele bisericilor ortodoxe din Ardeal au sunat solemn chemând la slujba învierii neamului românesc. În bisericile din Alba-Iulia arhiereii ortodocşi şi uniți au săvârşit Sfânta Liturghie, după care au fost oficiate Te Deum-uri solemne. Cele două biserici protopopeşti din oraș s-au dovedit neîncăpătoare pentru arhiereii ortodocşi şi greco-catolici. La sfârşitul slujbei episcopul Papp a rostit cuvinte înălţătoare: „Cel ce a înviat şi neamul românesc din Transilvania şi ne-ai dat să avem măreţia zi de zi a Unirii Neamului, ajută Doamne, ţara noastră România Mare să înflorească şi să se întărească a preamări în veci numele Tău" [139, p. 203], [156, p. 863].

Printre cei 1228 de delegați, participanți la Alba-Iulia, au făcut parte și 576 de delegați, reprezentanți ai cultelor din Transilvania, dintre acești deputați 321 erau preoți, 151 dintre ei erau delegați din partea Bisericilor Ortodoxă și Greco-catolică (129 de protopopi); 5 episcopi, 6 vicari, 10 delegați ai Consistoriilor ortodoxe și ai Capitelurilor unite, adică o pondere de participare ortodoxo-unită de 38% [139, p. 204].

La 27 martie (9 aprilie) 1919, Sinodul arhidiecezei ortodoxe de Alba Iulia şi Sibiu s-a întrunit pentru prima dată în sesiune după edificarea Statului Naţional Unitar, sub domnia Regelui Ferdinand I. Cu acest prilej, prezidiul sinodal arhidiecezan a trimis o telegramă oficială suveranului, în care şi-a arătat recunoştinţa faţă de acesta şi faţă de armată română, prin jertfa căreia s-a ajuns la făurirea României Mari. BOR din Ardeal considera mai mult că, prin această nouă conjunctură, s-a înlăturat pentru totdeauna stavilele interpuse de-a lungul vremii, în drumul dezvoltării bisericeşti [87, p. 56]. Formarea Statului Naţional Român la 1 Decembrie 1918 a avut

urmări benefice şi pe plan spiritual, atrăgând după sine organizarea unitară a bisericilor din toate provinciile româneşti, sub conducerea Sf. Sinod al BOR. Mai mult, ea a creat şi premisele ridicării BOR la rangul de Patriarhie în anul 1925. În plan ceremonial, Ortodoxiei i s-a recunoscut prerogativa de a conduce festivităţile naţionale şi religioase: slujbe comemorative dedicate personalităţilor eclesiastice şi culturale din Ardeal, sfinţiri de biserici, înmormântări, parastase ale membrilor Casei Regale sau personalităţi marcante ale societăţii româneşti [157], [158, p. 7]. Recunoaşterea aportului adus de către instituţia spirituală în închegarea fiinţei naţionale poate fi desprinsă şi din aceea că, ei i s-a oferit privilegiul de a face încoronarea regelui, de a săvârşi Taina Sfântului Botez pentru prinţii regali, Taina Căsătoriei sau alte slujbe pentru membrii aceleiaşi case regale [159, p. 3.], [160]. BOR i se permitea să conducă totdeauna festivităţile naţional-religioase. În virtutea acestei consideraţii, articolul 77 al Constituției din anul 1923 vine să sancționeze un lucru foarte important pentru poziția Ortodoxiei în Stat, anume faptul că, coborâtorii Majestăţii Sale regale trebuiau să fie crescuţi în religia ortodoxă a Răsăritului [59, p.624]. BOR pomenea Familia Regală la serviciile bisericeşti într-o formulă aprobată de Sfântul Sinod. Filiaţia ortodoxo-regală este frumos trasată într-un articol al „Telegrafului Român” din anul 1927, care amintea faptul că „Regele Mihai, în fiecare duminică şi sărbătoare, la orele obişnuite ale dimineţii, împreună cu mama sa, mergeau la biserică, în paraclisul Mitropoliei Ungaro-Vlahiei, la oficierea Sfintei Liturghii. Aici, îşi făcea cruce ascultând în linişte, în genunchi, Sfânta Evanghelie lângă mama sa” [161, p. 4] , [162, p. 5].

O pagină marcantă de istorie națională și bisericească s-a derulat la 15 octombrie 1922, la Alba-Iulia, cu ocazia încoronării regelui Ferdinand I. Când unii demnitari ai statului au pus problema ca la încoronarea de la Alba-Iulia să rostească rugăciuni şi ceilalţi reprezentanţi ai cultelor, catolici, reformaţi sau mozaici, mitropolitul Miron Cristea a refuzat, motivând că acest privilegiu conform Constituţiei trebuie să i se acorde BOR [157]. Slujba încoronării regelui Ferdinand I a fost atât de frumoasă încât, pe data de 3/16 noiembrie 1922 însuşi Regele Ferdinand I, vizitându-l pe mitropolitul Miron Cristea, i-a mulţumit cu căldură pentru prestaţia pe care Biserica Ortodoxă a avut-o cu prilejul manifestărilor încoronării, nu numai în faţa demnitarilor de stat, dar şi a delegaţilor veniţi de peste hotare [55, p. 340-341], [163].

Un alt episod în spectru ceremonial s-a desfăşurat în data de 16 iunie 1923 la Răşinari, cu ocazia comemorării a 50 de ani de la moartea mitropolitului Andrei Şaguna. Rămânând recunoscătoare acestui ierarh, BOR a iniţiat într-un cadru sărbătoresc un şir de festivităţi comemorative desfăşurate la mormântul din Răşinari şi la centrul mitropolitan din Sibiu [94 p. 25-26], [140, p. 1]. La serbări, episcopilor şi preoţilor ardeleni li s-au adăugat şi membrii Dinastiei regale: Regele Ferdinand I, Regina Maria, principele Carol cu soţia sa principesa

Elena, principele Nicolae şi principesa Irina. Din partea guvernului au fost prezenţi printre alţii Ion I.C. Brătianu, ministrul de interne Văitoianu, ministrul Cultelor C. Banu, ministrul de instrucţie C. Angelescu şi alte oficialităţi ale statului. Personalităţile amintite au participat la săvârşirea Sfintei Liturghii şi a unui parastas în Biserica din Răşinari [90 p. 242-243], [140, p. 1]. Cu această ocazie, Regele a ţinut în sala Urania din Sibiu o cuvântare de mare efervescenţă sufletească în cinstea ierarhului concluzionând: „...astăzi Întâiul Rege şi Întâia Regină a României întregite viu la locul aceluia care, ca un adevărat apostol şi înaintemergător reprezintă calea spre unitatea românească" [164, p. 1]. Trei luni mai târziu, în aceeaşi notă simbiotică dintre cele două instituţii s-a desfăşurat serbarea legată de aniversarea a 100 de ani de la moartea marelui dascăl al şcolii româneşti, Gheorghe Lazăr [165, f. 1]. Cu acest prilej, s-a celebrat Liturghia arhierească, alături de mitropolitul Bălan slujind şi episcopii Clujului şi Oradei-Mari, Nicolae Ivan şi Roman Ciorogariu. Episcopilor ortodocşi li s-au raliat personalităţi din suita regală şi reprezentanţi ai Statului cum ar fi: Principele Carol, miniştri Angelescu, Moşoiu, Aurel Cosma şi mulţi alţi reprezentanţi ai instituţiilor culturale din întreaga ţară [90, p. 244-245], [37].

La 18/31 august 1924, în Biserica Ortodoxă din Ţebea, în cadrul serbărilor centenare, în prezenţa mitropolitului Nicolae Bălan şi a unui sobor de preoţi, asistaţi de mulţime mare de oameni, s-a ținut parastasul în memoria eroului naţional Avram Iancu, fost deputat în sinodul diecezan din anul 1850. La eveniment au participat şi Regele Ferdinand I, Regina Maria, Prinţul Carol, Principesa Ileana, prim-ministrul Ion I. C. Brătianu, alţi membri ai guvernului [91, p. 69].

În anul 1927, la 20 iulie, a trecut la cele veşnice regele Ferdinand I, primul rege al României întregite. Vestea s-a răspândit cu repeziciune în întreg Ardealul. Clopotele bisericilor din Transilvania au fost trase de trei ori pe zi timp de cel puţin 15 minute, stindardul negru de doliu fiind arborat pe toate edificiile publice şi pe cele bisericeşti. Pe data de 20 iulie 1927, sărbătoarea Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul, după terminarea Sfintei Liturghii, în catedrala din Sibiu mitropolitul Nicolae Bălan, înconjurat de preoţimea sibiană, au făcut rugăciuni pentru odihna sufletului suveranului trecut la cele veşnice [166, p. 2], [167, p. 4]. [Anexa 17]. Consiliul eparhial ortodox din Oradea a dispus ca pe durata de şase săptămâni pentru corespondenţa oficială, să fie întrebuinţată hârtia încadrată în negru [143, p.13]. Şedinţa a doua a ţinută la 14 mai 1928, la reşedinţa mitropolitană din Sibiu, în dezbaterea specială, amintea în punctul 1, despre moartea gloriosului rege Ferdinand I, întemeietorul României Mari. Cu acest prilej, s-a luat la cunoştinţă, cu adâncă durere, expresia sentimentelor de doliu ale Adunării eparhiale. Aceeaşi şedinţă, în punctul al doilea, lua act de pierderea ilustrului sfetnic al tronului, Ion I. C. Brătianu [168, p. 11-12; p. 50]. Sf. Sinod al BOR şi Mitropolia Ortodoxă ardeleană au dispus prin numeroase circulare ca, în ziua înmormântării, în toate bisericile ortodoxe române din

Transilvania, ca de altfel din întreaga Patriarhie, să se săvârşească parastase urmate de panegirice de preamărire a faptelor sale. La slujba înmormântării, la aşezarea rămăşiţelor sale pământeşti în biserica de la Curtea de Argeş şi la parastas, Mitropolia de la Sibiu a fost reprezentată de mitropolitul Nicolae Bălan care, cu această ocazie a adresat un cuvânt de vibrantă înălţare sufletească [168, p. 53-54], [169].

2.2. Inițiative ortodoxe de unificare. Disputa Stat-Biserică pe fondul unificării bisericești

Prilejul unor ample dezbateri pentru cercurile bisericeşti şi mireneşti ortodoxe l-a oferit modalitatea în care să se facă unificarea bisericească pentru întreaga Ortodoxie a României Mari. Discuţiile pentru acest subiect s-au extins pe durata a 6 ani, subiectul fiind cu atât mai important cu cât, înainte de izbucnirea Războiului Mondial, BOR se afla sub patru stăpâniri deosebite: cea ţaristă în Basarabia, austriacă în Bucovina, ungurească în Transilvania şi românească în vechiul Regat. Situaţia era extrem de complexă ţinând cont de împrejurările existente înainte de anul 1918 în provinciile amintite; este vorba de curentul de rusificare din Basarabia, de germanizare din Bucovina şi acela de maghiarizare din Ardeal [3, p. 389], [4, p. 405-406].

După înfăptuirea unităţii politice a neamului românesc, se impunea şi edificarea unei legi de organizare unitară pentru întregul spectru al Ortodoxiei româneşti. Întocmirea unei astfel de legi era una complexă, la ea aducându-şi contribuţia, pe lângă Sfântul Sinod al BOR şi CNB al Mitropoliei Ardealului, şi personalităţi marcante ale societăţii ca Alexandru Lapedatu, Octavian Goga, Alexandru Constantinescu. Prin activitatea lor plină de râvnă în plan ministerial, una pusă în folosul Bisericii, ei au contribuit semnificativ la alcătuirea legii de unificare bisericească.

În dezbaterile pe tematica unificării bisericeşti s-au conturat două tabere ce îmbrăţişau două direcţii. Prima era a conservatorilor din Vechiul Regat, dar şi a multora din Basarabia şi Bucovina. O a doua tabără, cea ardeleană, era apologizatoare a organizării pe baze şaguniene. Prima grupare urmărea linia strict canonică, susţinând organizarea ierarhică a autonomiei şi a avut un înflăcărat susţinător în persoana profesorului de Patrologie şi Istoria Dogmelor din cadrul Facultăţii de Teologie Bucureşti, Constantin Chiricescu. Partizan al principiului scindării Bisericii în ierarhie conducătoare şi turmă cuvântătoare condusă, într-un spirit didactic, el era adeptul teoriei conform căreia Ortodoxia trebuie să aibă ca fundament de organizare principiul ierarhic, unul fundamentat de însuşi Mântuitorul Hristos [170, p. 176]. Existau suspiciuni legate de o conducere cu o pondere laică pronunţată sub aspect numeric, care putea să-i diminueze Bisericii menirea ei sacră. Pe această linie de percepţie se cadra profesorul de drept canonic Valerian Şesan de la Cernăuţi care considera că „menţinerea Statutului Organic este cu totul fără

rost..., impracticabilă, mai ales când ne dăm seama că o prea mare laicizare a întregii organizaţii bisericeşti cum se practică în Mitropolia Transilvaniei, mai mult ca în alte părţi ale întregii Biserici Ortodoxe, contrazice caracterul episcopal al Bisericii Ortodoxe" [28, p. 3].

În virtutea principiului de reîntregire bisericească, Sf. Sinod al BOR a convocat pe toți ierarhii aparținători provinciilor României întregite ca membri de drept istoric și canonic ai acestei corporațiuni bisericești. La organizarea bisericească pe baze canonice și autonome, din punct de vedere reprezentativ, administrativ, legislativ și judecătoresc s-a luat ca punct de plecare pentru dezbateri Statutul organic al Mitropoliei ortodoxe din Transilvania, Banat și părțile ungurene [171].

A doua tabără, constituită din membrii BOR din Transilvania aveau în frunte pe mitropolitul ortodox Nicolae Bălan, care susţinea organizarea întregii BOR în conformitate cu statutul organic şagunian. Pentru ei această abordare era singura în măsură să anihileze sau cel puţin să diminueze înrobitoarea inerţie tradiţională şi lâncezeală bisericească din Regat. Ideea autonomiei şi imunităţii Bisericii în cadrele statale a fost în Transilvania o realitate obiectivă evidentă şi înainte de anul 1918. Biserica de aici era singura structură instituţională românească, demnitatea şi independenţa ei simbolizând însăşi demnitatea şi independenţa naţiunii [172, p.104]. În mod firesc inițiativa de unificare bisericească a pornit în mod oficial de la Sinodul Episcopal al Mitropoliei Ortodoxe din Ardeal care ,,cuprinsă de adâncă bucurie revine din nou la sânul Bisericii Ortodoxe Române din Vechiul Regat, de la care o rupsese vitregia timpurilor și reînnoiește vechile legături de unitate cu Mitropolia Ungro-Vlahiei, devenind parte integrantă a Bisericii-mame din România întregită cu Basarabia și Bucovina" [173, f. 2-3], [93, p. 55-56].

De remarcat faptul că, Mitropolia Ortodoxă a Transilvaniei a reuşit să-şi păstreze autonomia confesională în perioada dualistă cu toate şicanările derulate între autorităţile eclesiastice ortodoxe sibiene şi cele guvernamentale maghiare, lucru recunoscut de către juristul Arhidiecezei Ortodoxe de Alba Iulia şi Sibiu Ioan de Preda [174, p. 20]. Discuţiile asupra legii de organizare şi unificare a Bisericii au fost lungi şi agitate pentru motivul că, fiecare BOR provincială căuta să-şi impună organizaţia şi punctual ei de vedere. Dificultatea emiterii legii transpare şi din raportul strâns dintre Biserică şi Stat înfiripat în Regat, unde deseori Statul a depăşit limitele bunei cuviinţe făcând incursiuni nepermise în spectrul bisericesc sau acționând în nota de reducere a averilor bisericești. Disconfortul unor situaţii de acest gen l-a făcut pe profesorul de Teologie Constantin Nazarie ca, în raportul său din 22 martie 1921 adresat Sfântul Sinod să remarce că „Biserica din Regat, legată de mâini şi de picioare prin fel de fel de secularizări, e lăsată fără milă la controlul şi bunăvoinţa statului, care-i serveşte o bucăţică de pâine, sau la mila credincioşilor care i-o dă cu mustrări..." [175, f. 1].

Al doilea principiu pe care marșa BOR ardeleană, după acela al autonomiei, era acela al sinodalității, prin intermediul căruia, se conferea o notă democratizantă pentru Biserica românească, pe temeiul colaborării dintre clerici (1/3) şi mireni (2/3) la conducerea treburilor bisericeşti. Colaborarea dintre laicat şi ierarhie a fost factorul predominant care s-a concretizat a fi un adevărat pivot al renaşterii spirituale a ţării. Era de fapt o tendinţă firească, într-un stat de drept modern, viaţa spirituală nemaiputându-se rezema doar pe suportul factorului clerical ci, în foarte mare măsură, ea era dependentă şi de conştiinţa comunităţii credincioşilor. Părerea a fost susținută de Valer Moldovan care reuşeşte să încropească un studiu de Drept Bisericesc intitulat simbolic „BOR şi problema unificării", lucrare apărută la Cluj în anul 1921. Autorul a apărat sistemul de organizaţie şagunian pe fundamental superiorităţii în cele administrative, morale, dar şi culturale, față de o organizație bisericească din Regat etatizată și subjugată [27, p. 154-155], [176, f. 1]. Ardealul era perceput ca fiind linia de hotar dintre două civilizații diferite, valurile de cotropire răsăriteană și tendințele de dominație politico-religioasă apuseană [176, f. 1].

Liviu Stan s-a înscris şi el pe traiectoria apologierii acestui principiu, susţinându-i utilitatea şi temeinicia ca modalitate sau formă opusă despotismului, autocraţiei şi chiar a oligarhiei. Pentru el, modelul sinodal ortodox oferea o manieră democratică de organizare a vieţii bisericeşti, superioară celei autocrate ierarhice experiate de Catolicism [52, 162], [51, p. 195-203], [53, p. 162-163]. Pentru acest mod de organizare eclezială a optat profesorul rus al Universității din Petersburg Alexis Petrov. El este de părere că ar fi de preferat ca acesta să fie generalizat în întreaga Ortodoxie răsăriteană [177, f. 8]. Revenind la tabăra conservatorilor, formată cu predilecţie din reprezentanţii Regatului, aceştia au contestat baza de organizare de factură şaguniană, suportul invocat fiind acela al căderii în desuetudine a Statutului Organic, unul despre care dânşii afirmau că a fost întocmit în conformitate cu influenţele unui regim străin. S-a mers chiar mai departe, unii contestatari au combătut statutul pe considerentul că, ar fi mai mult o organizaţie protestantă, prin faptul că, treburile bisericeşti erau conduse mai mult de laici şi nu de ierarhi [178]. Concepţia, una periculoasă, a fost îmbrăţişată şi de către unii ardeleni precum Ştefan Meteş. Acesta propunea eliminarea Statutului Organic din discuţiile referitoare la organizarea bisericii, punând la îndoială chiar alcătuirea canonică a acestuia. Repulsia lui Meteş faţă de statut era legată de organizarea prea liberală, una străină de spiritul Ortodoxiei româneşti. Mai mult, se trăgea din partea acestuia un semnal de alarmă anume că, prin adoptarea statutului organic, Sinodul eparhial şi Congresul Naţional Bisericesc devin un fel de parlament cu preocupări mai mult naţionale, viaţa religios-morală trecând în subsidiaritate. Pentru Meteș a persistat și mai departe în organizația bisericească pe baza acestui „statut" în noul stat român, înseamnă a accelera prăbușirea credinței religioase..." [179, p. 406].

În privința aportului Statului la edificarea proiectului de unificare bisericească trebuie stipulat faptul că, discuţiile pe această termă s-au tergiversat şi pentru motivul că, se confunda cu sau fără intenţie legea pe care trebuie să o facă acesta şi aceea pe care doar BOR era în drept a o face [180, f.1-2]. Prin reprezentanţii săi avizaţi din Ministerul Cultelor, Statul Român a fost de părere că, supremul izvor de drept era parlamentul care, în înţelegere cu reprezentanţii bisericii trebuia să soluţioneze chestiunile în cauză. Pornind de aici, discuţiile dintre reprezentanţii celor două instituții pe tema unificării au fost disputate. Oportunitatea reprezentanţilor ministeriali faţă de Statutul şagunian izvora din concepţia că, dacă Ardealul alegea un sistem special, acelaşi lucru îl va cere şi Basarabia, ceea ce raportat la ideea de unire a bisericilor însemna un regres. Mitropolitul Bălan a avut meritul covârşitor, reuşind să supună proiectul de unificare bisericească Sf. Sinod şi nu parlamentului evitând imixtiunea politicului în această problemă atât de vitală din viaţa Bisericii [57, p. 391]. El şi-a manifestat în repetate rânduri indignarea faţă de politica miniştrilor Instrucţiunii şi Cultelor Aurel Vlad şi Ion Borcea; cel dintâi, era de părere că, Statutul era desfiinţat prin căderea Ungariei ultimul, prezentând şi el un proiect contra organizaţiei şaguniene [181, 329], [182, 325]. În această lumină, Anteproiectul de lege din 24 noiembrie 1920 prezentat de către reprezentanții Statului Român a fost respins de către juriştii Arhidiecezei de Alba-Iulia şi Sibiu pentru două motive esenţiale: îndepărtarea evidentă a Anteproiectului de Statutul şagunian şi neiertata lacună de a nu fi reglementată în el chestiunea raportului dintre Stat şi Biserică [180, p. 1]. Fidel unui astfel de principiu, istoricul I. Lupaş opta pe libertatea de acţiune în organizarea internă a Bisericii. După dânsul, tendinţa era benefică şi statului deoarece, în cazul în care s-ar opera modificări ulterioare din partea guvernului în Constituţia bisericească, Congresul ardelean ar protesta, adoptând aceeaşi rezistenţă dârză pe care, timp de o jumătate de secol a avut-o faţă de guvernul de la Budapesta [180, f. 2], [183, f. 2].

Modelul de organizare şagunian s-a impus în cele din urmă deși discuțiile au fost extrem de convulsive între reprezentanții celor patru provincii românești. I. Mateiu considera că, superioritatea statutului organic era dată de cele două principii democratice care le avea la bază: autonomia faţă de stat şi sinodalitatea. Autonomia oferea libertatea de acţiune fiind un factor constituţional, spre deosebire de vremurile în care Biserica se găsea sub tutela apăsătoare a Statului, într-o fatală atârnare faţă de stat, la discreţia partitismului politic. Tocmai această autonomie reda Bisericii atât de mult râvnita independenţă în realizarea idealurilor şi acţiunilor sale [49, p. 36-38].

Dificultăţile legate de aplicabilitatea legii în provinciile alipite în anul 1918 au fost evidente. Pentru Valerian Şesan suportul tergiversărilor şi piedicilor apărute în chestiunea unificării şi a organizării bisericeşti era dat de faptul că, nu se puteau produce transformări bruşte

în diversele provincii ale ţării [184, p. 321-358]. Principiul autonomiei bisericeşti va fi stipulat în articolul 22 al Constituţiei din anul 1923 [59, p. 615], celelalte prevederi ale statutului şagunian urmând a fi menţinute de către corpurile legiuitoare în Legea şi Statutul de organizare al Bisericii Ortodoxe din anul 1925 [185, p. 1202]. Împreună cu statutul de organizare al BOR Legea a fost votată în Senat, în şedinţa din 24 martie 1925, în Cameră în şedinţa de la 9 aprilie 1925, fiind sancţionată cu Decretul Regal nr. 1402 din 4 mai 1925 şi publicată în Monitorul Oficial nr. 97, din 6 mai 1925.

2.3. Constituţia din anul 1923 şi Biserica Ortodoxă. Regimul actelor stării civile şi a binecuvântării religioase. Polemica pe suportul termenului de „religiune dominantă"

Un moment de referinţă în ceea ce priveşte raportul dintre Stat şi BOR, precum şi cel dintre BOR şi celelalte culte, l-a avut Constituţia din 1923. Numită şi „Constituţia unificării", promulgată la data de 28 martie, a fost a doua legiuire care făcea referire la problema confesională şi cea minoritară. Mai mult chiar, ea reglementa raporturile BOR faţă de celelalte biserici ortodoxe din afara fruntariilor ţării noastre hotărând că, ea îşi păstrează unitatea cu Biserica Ecumenică Răsăriteană în ceea ce priveşte dogmele ei. În prelegerea din 11 mai 1922, profesorul Universităţii din Cernăuţi Romulus Cândea problematizând tema „Organizaţia bisericească în noua Constituţie", a desprins cadrele noi pe care viitoarea Constituţie a ţării trebuia s-o ia în considerare în dezvoltarea BOR. În viziunea sa, Biserică trebuia să rămână în continuare naţională, a Statului Român drept pentru care ea va face încoronarea regelui, va boteza pe prinţii regali, va săvârşi cununiile în casa domnitoare şi va conduce festivităţile naţionale şi religioase [59, p. 492]. Legea, una esenţială pentru destinele ţării, trebuia să aducă o rezolvare viabilă şi pentru soarta Ortodoxiei, dar şi a celorlalte confesiuni din cuprinsul ţării. Problematica religioasă a unui popor nu era doar o chestiune strict religioasă ce vizează doar preoţimea şi pe credincioşii ei, ea este şi o stringentă problemă de stat. La această concluzie ajunge O. Ghibu când motivează că, „...religia este liantul sufletesc cel mai profund care vizează moralitatea unui stat, a unei naţiuni" [30, p. 11].

O problemă extrem de delicată şi mult aşteptată de către BOR a fost aceea a modalităţii în care, noua legiuire a Statului va legifera aspecte privind regimul actelor stării civile şi a binecuvântării religioase. Chestiunea a dat naştere unor mari controverse sub aspectul doctrinei şi a jurisprudenţei, prelungindu-se în timp de la domnitorul Alexandru Ioan Cuza, până la legiuirile constituţiilor din anii 1866 şi 1923. Delicateţea subiectului era reflectată şi în faptul că, prin introducerea Codul civil în anul 1865, s-a desfiinţat obligativitatea căsătoriei religioase, impunându-se căsătoria civilă.

Cât priveşte Biserica Ortodoxă din Transilvania, aceasta s-a condus multă vreme în astfel de aspecte după legiuirile codului civil austriac. Pentru dovada durabilă a contractului de căsătorie şefii bisericilor, inclusiv ai celei ortodoxe, aveau datoria să înscrie căsătoriile în registrul matrimonial. Registrul trebuia să conţină rubrici care să redea cu exactitate informaţii despre numele şi prenumele soţilor, domiciliul, vârsta, menţiunea dacă au mai fost căsătoriţi sau nu, numele martorilor, ziua încheierii căsătoriei, numele parohului, care a oficiat căsătoria şi menţionarea documentelor prin care au fost înlăturate impedimentele la cununie [186, p. 167]. Ortodocşii au considerat ca fiind o coincidenţă fericită alegerea lui Constantin Dissescu, ca raportor al comisiei mixte desemnat de Senat şi Adunarea Deputaţilor pentru alcătuirea proiectului de Constituţie. Acesta, un ortodox şi un reputat jurist specializat în Dreptul bizantin bisericesc, pornind de la principiul conservator al obligativităţii căsătoriei religioase, a întocmit Anteproiectul de Constituţie, urmând pas cu pas prevederile Constituţiei din anul 1866. După finalizarea acestui Anteproiect l-a prezentat Comisiei mixte, împreună cu un raport complex unde-şi exprima motivele pentru care articolele în cauză necesită menţinerea, modificarea sau înlocuirea lor cu un text nou [187, p. 44]. În privinţa formei finale a articolului 23 din Constituţia din anul 1923, au izbucnit controverse inevitabile în privinţa binecuvântării religioase şi a valabilităţii căsătoriei nereligioase. Analizând textul articolelor 22 al Constituţiei din anul 1866 şi 23 al Constituţiei din anul 1923, s-a putut desprinde faptul că, acestuia din urmă, i s-a suprimat cuvintele finale, „care pentru căsătorie va fi obligatorie, afară de cazurile ce se vor prevedea prin anume lege”, stipulate în articolul 22 din Constituţia de la 1866 [187, p. 1-45]. Ideea îmbrăţişată de juriştii civili de a se percepe căsătoria ca un contract pur civil n-a satisfăcut nivelul de expectanţă al BOR care, a fost de părere că nu doar obligativitatea binecuvântării religioase trebuia să-i revină ei, dar şi celelalte acte de stare civilă, inclusiv divorţul [188, p. 8]. Schimbarea a generat ample dezbateri în Senat, provocate cu preponderenţă de către ierarhia ortodoxă ce nu putea să se împace cu ideea subsidiarităţii instituţiei bisericeşti în materie de regim al actelor de stare civilă şi binecuvântare religioasă. Mai mult, ortodocşii erau de părere că, declarându-se căsătoria validă şi fără binecuvântarea religioasă, acest lucru va duce în mod inevitabil la creşterea numărului divorţurilor şi la destrămarea vieţii familiale. Poziţia a fost susţinută de către Mitropolitul Cristea şi de către cei ai Basarabiei şi Bucovinei [188, p. 48]. Cât priveşte argumentele reprezentanţilor Statului Român pentru această temă trebuie spus că ele îmbrăţişau un punct de vedere deosebit de cel al BOR. Juriști ca G. Procopiu, A. Costantinescu, G. Plastara și M. Cantacuzino au invocat câteva motive pentru care obligativitatea căsătoriei religioase trebuia să fie scoasă din uz. Dintre acestea amintim: naţionalităţile şi confesiunile nu pot să fie obligate a îmbrăţişa prin căsătorie credinţa unuia sau altuia dintre soţi pe baza respectului

libertăţii conştiinţei şi a confesiunilor; dispoziţia de obligativitate a benedicţiunii religioase nu poate să aibă rezolvare decât ca enunţare a unui principiu tradiţional; suprimarea obligativităţii binecuvântării religioase a căsătoriei de către articolul 23 al Constituţiei trebuie pusă şi pe seama materialismului excesiv care domina epoca interbelică; oamenii săraci de la oraş sau de la ţară neputând suporta cheltuielile solemnităţilor, legate de cele două căsătorii - civilă şi religioasă, au renunţat la cea din urmă [188, p. 51-52].

În redactarea noii Constituţii nivelul de expectanţă al Ortodoxiei româneşti se grupa în jurul unor probleme esenţiale cum ar fi: poziţia Bisericii Ortodoxe în Stat, dreptul Bisericii de a deţine averi şi a le administra liber şi armonizarea legilor de stat cu cele bisericeşti în privinţa căsătoriei. Tuturor acestor chestiuni, Statul Român trebuia să le confere o justă soluţionare. Au avut loc ample dezbateri pe tema locului pe care Ortodoxia trebuia să-l ocupe în Stat în cadrele constituţionale. Subiectul a fost problematizat în Senat şi în Camera Deputaţilor. În şedinţa Senatului de la 9 martie 1923, cu prilejul discuţiilor generale ale Proiectului de Constituţie au avut loc polemici aprinse pe tema termenului de „religiune dominantă”. Şi în cercurile bisericeşti ortodoxe s-au derulat discuţii ample, referitoare la prevederile constituţionale. Acestea s-au axat cu preponderenţă în jurul modalităţii de încadrare a Ortodoxiei în această legiferare politică de mare importanţă a României întregite. În faza redactării Anteproiectului de Constituţie, Guvernul român a consultat ierarhia ortodoxă, poziţia lor oscilând, neînscriindu-se nici ele pe o linie unitară. Pe considerentul strânselor legături dintre popor şi Biserică, Mitropolitul Miron Cristea recomanda ca în viitoarea Constituţie acestei instituţii divino-umane să i se recunoască întâietatea faţă de celelalte culte şi să fie declarată ca Biserică naţională [174, p. 285].

Episcopul Râmnicului Vartolomeu Stănescu nu se împăca cu termenul de dominantă şi nici cu acela de naţională, considerând mai potrivită numirea de Biserica poporului român, doar într-o astfel de încadrare evidenţiindu-se întâietatea între celelalte culte [174, p. 285]. Din partea unora dintre ortodocşi exista o vădită opoziţie faţă de neajunsurile reglementărilor cu caracter confesional ale Constituţiei de la 1923, pe acest traiect înscriindu-se intransigenţii Onisifor Ghibu, I. Mateiu şi I. Lupaş. În opinia profesorului O. Ghibu, modalitatea în care Statul Român a fost chemat să reglementeze atât de delicata problematică confesională, nu este nici pe departe calea cea mai viabilă, ci era greşită. Eruditul profesor merge până într-acolo încât cataloghează Constituţia din 1923 ca fiind neromânească, argumentând acest lucru prin faptul că, ea lasă pe fiii aceluiaşi popor în două tabere adverse, în loc să se propage tendinţa unionistă a fiilor aceluiaşi neam într-un singur mănunchi, lăsând pe mai departe o stare încordată între ei, gata oricând să răbufnească [30, p. 11]. Ion Mateiu a considerat că, urmare a noilor realităţi bisericeşti şi politice, raportul dintre Stat şi Biserică a fost încadrat într-un sistem juridic nou, care avea pe

lângă ameliorările ei fundamentale şi neajunsuri pentru BOR. Dificultăţile apărute în primii ani după realizarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 au dus la o schimbare de mentalitate în concepţia tradiţională a statului în raport cu Biserica Ortodoxă [49, p. 12]. Constituţia din anul 1866, ce avea ca model principiile Constituţiei belgiene, în articolul 21 garanta libertatea tuturor cultelor ce nu aduceau o atingere ordinii publice sau bunelor moravuri şi stipula că religia ortodoxă „este religiunea dominantă a statului român" [189, p. 10]. Pornind de la această prevedere, I. Mateiu cataloga religia ortodoxă ca fiind religie de stat, aşa încât, sub aspect constituţional, Statul Român se proclama ca stat ortodox [49, p. 13]. Formula permanentiza conceptul bizantin de percepţie a statul laic ce urmărea să-şi consolideze unitatea şi vigoarea pe temelia credinţei şi a colaborării cu Biserica. Trebuie specificat faptul că, în perioada Principatelor Române, raportul celor două instituţii a evoluat atât de mult încât, Stat şi Ortodoxie erau aproape noţiuni sinonime [49, p. 13-14]. Poporul român a îmbinat în chip admirabil în sufletul său credinţa în Dumnezeu şi dragostea de ţară contopindu-le în două cuvinte: „legea românească" [190, p. 146], [191, p. 204].

După anul 1918, BOR etichetată ca dominantă, aştepta ca vechea doctrină politică referitoare la ea, să rămână neschimbată. Partidul Naţional Liberal, în „Anteproiectul său de Constituţie" prevedea la articolul 138 că „Biserica Creştină Ortodoxă este dominantă a Statului Român", motivând această atitudine astfel: „Biserica Ortodoxă nu poate fi pusă pe acelaşi picior de egalitate cu restul confesiunilor deoarece ea face parte integrantă din sufletul neamului. În tinda ei s-au instruit în trecut atâtea generaţii; ea a contribuit la cimentarea vieţii noastre naţionale; ea reprezintă în acelaşi timp credinţa majorităţii populaţiei" [32, p. 14-15].

În anul 1925, când Biserica ortodoxă românească a fost ridicată la rangul de Patriarhie, păşind pe o treaptă superioară de organizare, preşedintele Consiliului de Miniştri, Ion Brătianu, a salutat înfiinţarea Patriarhiei Ortodoxe de la tribuna Parlamentului astfel: „...Nu putem privi către trecut, fără ca aceste simţăminte să nu ne umple sufletul, pentru că Neam şi Biserică împreună au răzbit prin vicisitudinile şi primejdiile Ţării, pentru că ele împreună au întâmpinat greutăţile şi împreună au învins şi au sporit în noua şi hotărâtoarea fază a Statului naţional român" [49, p. 15-16], [35, p. 66]. Cuvintele, să recunoaştem, de mare sensibilitate, ofereau nădejde ortodocşilor că Biserica se va înscrie pe o linie ascendentă sub aspectul organizării interne şi al evoluţiei raportului cu Statul. Cu toate acestea, pentru profesorul Ion Mateiu, formula constituţională referitoare la BOR însemna „răsturnarea totală a doctrinei Statului, a concepţiei tradiţionale şi renunţarea la caracterul său de biserică de stat". El considera că acest lucru s-a realizat prin schimbarea unui singur cuvânt, a unei singure litere „a", cu „în", prin aceasta, Statul dezbrăcându-se de atributul de „stat ortodox" [49, p. 19-20].

Apologeţii ortodocşi Ghibu, Lupaş şi Mateiu validau unanim un lucru interesant şi anume faptul că, biruinţa era de fapt a BGC, prin trecerea ei în Constituţie, ca biserică românească. Mai mult, prin acest lucru se punea stavilă procesului de revenire a uniţilor la sânul Bisericii Ortodoxe. În acelaşi ton al problematicii, profesorul şi senatorul Constantin Dissescu, fidel principiului recunoaşterii BOR ca Biserica Statului Român declara în raportul său că, articolul 23 nu face altceva decât să „constate un fapt, fără a determina condiţia Bisericii Răsăritului şi raporturile ei cu Statul" [49, p. 17]. Aşadar, în formula de „dominantă", BOR era dominantă în stat nu în sensul dat de o lungă tradiţie politică, ci în sensul superiorităţii numerice faţă de celelalte culte. Analizând meticulos textul Constituţiei, istoricul Ioan Lupaş socotea că, articolul 22 impieta statutul de autonomie al ei, întrucât nu s-a mărginit a indica principiile, ci a fixat doar un număr oarecare de modalități ale viitoarei organizații bisericești (este vorba de organizarea unitară) [192, f. 1]. Apoi, amintește de faptul că, chestiunile spirituale și canonice ale BOR se vor reglementa de singura autoritate centrală (Sf. Sinod), alegerea mitropoliților și episcopilor făcându-se în conformitate cu o lege specială [59, p. 615]. Pentru I. Lupaș formulările erau ambigue deoarece, toate aceste chestiuni amintite depășeau sfera de competență a unei constituante politice intrând în sfera de competență exclusivă a organelor și corporațiilor legislative bisericești. Mai mult, el a calificat articolul 22 al Constituției ca fiind prea restrictiv prin abundenţa de amănunte pe care le oferă în ceea ce priveşte viitoarea organizare a Bisericii Ortodoxe, fapt care încalcă evident principiul autonomiei. Supărător este și faptul că aceste precizări se referă „numai la biserica dominantă, lăsând terenul cel mai larg de libertate şi auto-legislaţie, pentru toate confesiunile minoritare" [193].

O interesantă sesizare a istoricului amintit este aceea care viza spectrul relației dintre ortodocși și greco-catolici în Constituția din anul 1923. Precizarea pe care o face acesta este aceea că Statul a urmărit cu siguranţă să micşoreze prăpastia dintre Ortodoxie şi Greco-catolicism dar „nu a fixat ţinta ultimă a acestei apropieri, adică revenirea credincioşilor Bisericii Unite la sânul Bisericii Ortodoxe mame, din comunitatea sufletească a căreia au fost smulşi la anul 1700" [192, f. 1]. Mai mult, I. Lupaş prin subtilitatea-i recunoscută regreta că, în textul Constituţiei s-a suprimat pentru BOR atributul „naţional", la care îndeobşte BOT ţinea cu tenacitate şi la care era îndreptăţită să i se ofere. Motivul acestei rupturi este surprins de istoricul amintit din faptul că, raportorul Proiectului de Constituţie sesizat de pericolul separatismului deja existent între ortodocşi şi uniţi a anulat acest atribut [188, p. 2].

Ortodocșii aveau un motiv solid pentru susținerea însușirii de dominantă. Pentru ei, formula emisă era binevenită nu numai în înţelesul unei superiorităţi numerice a ortodocşilor raportată la ponderea celorlalte culte, dar şi la rolul acesteia de cimentare a vieţii naţionale ca

factor religios-moral, educaţional şi cultural. Pornind de la astfel de premise, la Congresul Delegaţilor Preoţimii, ţinut în data de 6-8 februarie 1923, la Bucureşti, profesorul Boroianu a apreciat că „cererile clerului ortodox sunt... legitime, ...modeste şi cu totul îndreptăţite. Într-adevăr, dacă e totdeauna mai greu să faci un pas înainte, ...să convingi pe altul că trebuie o înnoire, în schimb e aşa de simplu şi aşa de modest să spui: nu cer nimic, vreau ce a fost. În vechea Constituţiune a fost cuvântul că Biserica noastră e dominantă. Ce minune este să laşi ce ai găsit. Ce lucru nou îţi cer eu? Nimic" [194, p. 459]. Avocatul Tudor Popescu învedera şi el rolul Ortodoxiei în edificarea fiinţei naţionale considerând că, biserica nu era doar ajutătoarea statului, ci mai mult de atâta, ea este însăşi creatoarea Statului românesc. Atunci când românii s-au constituit în state, ei au reuşit acest pas din pricina simţirii lor ortodoxe [189, p. 459].

Mitropolitul Miron Cristea dorea şi el ca prevederile constituţionale din anul 1866 să fie menţinute pe mai departe și BOR să i se atribuie în continuare statutul de dominantă; această încadrare el o argumenta prin indicele proporţionalităţii credincioşilor ortodocşi. Ierarhul a concluzionat: „cuvântului de dominantă nu i-am dat niciodată înţelesul lui medieval. Noi nu ne-am gândit şi nu ne vom gândi nicicând să dominăm pe celelalte culte. Noi am fost totdeauna cei mai toleranţi din toată lumea" [189, p. 449]. Poziţia ortodoxă referitoare la formula în discuție a fost expusă de către Delegaţia preoţilor ortodocşi din ţară, participanți la Congresul din 6-8 februarie 1923. Argumentele pentru atributul de „dominantă" au fost: 1. Ideea de „dominantă" nu implică în sine stăpânirea celorlalte confesiuni, nici nu atenuează impietatea libertăţii conştiinţei; 2. BOR este făuritoarea Statului Român (Statul Român apare ortodox, trăieşte ortodox şi trebuie a-şi păstra caracterul religios ortodox); 3. BOR a păstrat naţionalitatea, limba şi pământul românesc prin literatură, artă... Şcoala era ţinta Bisericii, istoria se însăilează prin însemnările din mănăstiri şi biserici, arta neîntrecută se făcea în biserici, limba se menţinea şi cultiva tot aici şi tot acolo, în vreme de restrişte, voievod, bour, popor şi ierarh se roagă sprijinului dumnezeiesc; 4. Ea este şi acum biserica celor ce domină în această ţară [194, p. 463], [195].

Dacă au existat voci din rândul ortodocşilor ce n-au acceptat compromisuri şi au desprins din articolul 23 al Constituţiei o evidentă şi nefericită stare de lucruri pentru Biserica neamului, majoritatea lor au primit această reglementare legislativă ca fiind un pas înainte făcut de către Statul Român în privinţa destinului viitorului raport dintre Stat şi Biserică. „Biserica …a plămădit sufletul românesc, l-a hrănit, de-a lungul veacurilor şi mai presus de toate, ea are mândria de a spune tuturor că a creat chiar sufletul unitar al neamului românesc" [189, p. 448]. Cuvintele ierarhului au impresionat auditoriul din camera Senatului, N. Bălan fiind în repetate rânduri aplaudat. El rezuma semnificaţia termenului de „dominantă" astfel: „Noi nu dăm prin

cuvântul „dominantă” Bisericii noastre altceva decât aceea ce de fapt are. Cuvântul consfinţeşte o stare de fapte evidentă deoarece, din cei 17-18 milioane de locuitori ai României …aproape 14 milioane dintre ei erau ortodocşi” [189, p. 449-450].

În şedinţa din Senat a fost aşteptat cu ardoare discursul Mitropolitului Bălan, conducătorul BOR din Ardeal. Interpelările sale au primit ovaţiile senatorilor: „Democraţie şi naţionalism... iată ceea ce văd la baza proiectului de Constituţie şi iată pentru ce Biserica, în numele căreia vorbesc, va binecuvânta munca dumneavoastră dusă spre bun sfârşit” [189, p. 446]. Erau direcţiile principale pe care trebuia să se clădească edificiul bisericesc pe făgaşul noului stat întregit în anul 1918, BOR nemaiputând rămâne cu vechea ei organizare, încadrată într-un „sistem statist” [196, p. 2]. Însuşirea de „dominantă” a fost susţinută de politicianul şi istoricul N. Iorga prin cuvinte elogioase: „Dar aşa numita ortodoxie, termenul e grecesc şi-mi e indiferent, dacă n-a fost stabilit de noi, a crescut cu noi şi a fost aşa de adânc înrâurită şi pătrunsă în noi, încât face parte din fiinţa noastră naţională” [196, p. 2], [197, p. 2]. Referindu-se la actul Uniaţiei de la 1700, Iorga preciza că: „Oricâte efecte fericite a avut, oricât sufletul românesc s-ar fi închis în decurs de o sută de ani într-însa, a fost în intenţia promotorilor ei un mijloc de a robi naţia noastră politicei Habsburgilor, cu cari s-a sfârşit. Iar, în ce priveşte pe credincioşi, ei au rămas în tot felul lor de a concepe religia tot ce-au fost înainte de Unire [196, p. 2]. Iorga recunoştea că prin acest atribut nu se prejudicia prestigiul nici unei biserici şi atunci, „când aveam cuvântul dominantă de ce să-l înlăturăm? Această ţară a trăit în Ortodoxie, nu pentru că Ortodoxia este o dogmă, ci pentru că sufletul celor mai mulţi români este intrat în Ortodoxie, care este religia naţională. Când ziceţi „religiune dominantă” nu apăsaţi pe nimeni, dar în acelaşi timp nu lipsiţi de prestigiu o biserică, ce are nevoie, ca şi statul însuşi de acest prestigiu” [197, p. 187-188]. Cel mai convingător argument pe care el îl aduce în sprijinirea poziţiei sale este că „într-o Biserică, aparţinându-ne numai nouă, şi alta, aparţinând Papei, preferăm pe cea dintâi” [196, p. 2].

Biserica Unită a reacţionat negativ fiind împotriva formulei de „dominantă”, conferită BOR justificându-şi atitudinea prin faptul că se abandona temeiul egalei îndreptăţiri între biserici şi se accepta pentru ei un privilegiu anacronic, acela de a avea „întâietate faţă de celelalte culte”, care n-avea să fie de nici un folos. Mai mult, ea a avertizat că, prin această stipulaţie s-a recunoscut de fapt o „dominaţie odioasă a Ortodoxismului intolerant, care va fi exploatată la maximum de către acesta în dauna greco-catolicismului” [198, p. 1]. Uniții au fost vizibil deranjați de atributul primit de ortodocși, lucru pe care-l sesizăm din articolul profesorului Coltor intitulat „De ziua Învierii”, unde susține că, diagnoza de „dominantă”, conferită BOR înseamnă pentru BGC un prohod de Paști în anul Domnului 1923 [199, p. 1].

Unul dintre specialiştii raportului dintre Stat şi Biserică după anul 1990, Radu Preda, lămureşte această adversitate a minorităţilor confesionale fiind de părere că „dincolo de resentimentele pe care le încearcă orice minoritate în mijlocul unei copleşitoare majorităţi, rezistenţa minorităţilor confesionale faţă de sintagma Biserică Naţională uzează masiv de ambiguitatea şi ignoranţa în domeniu” [68, p. 54].

Pentru un alt istoric, Ovidiu Bozgan, acuzele uniţilor erau dureroase şi nejustificate deoarece, în întreaga perioadă interbelică, se va putea observa faptul că BOR va avea o poziţie dominantă, dar inconfortabilă. Pentru el, acest lucru transpare în faptul că Statul Român n-a inovat nimic din punctul de vedere al legislaţiei şi al raportului său cu această biserică, mai mult, exercita o tutelă apăsătoare asupra ei. Situaţia, una anacronică, făcea ca formula de „dominantă” să fie mai mult festivă, cuprinzând în esenţa ei numeroase ambiguităţi [200, p. 45-47]. În vederea reparării unor astfel de sinuozităţi, ortodocşii au aşteptat ca Statului Român să legifereze un ansamblu de legi pentru slujitorii şi credincioşii ortodocşi ce urmau a fi garantate administrativ, financiar şi politic de stat. Din păcate, nu s-a realizat acest lucru. În perioada următoare, excepţie făcând Legea şi Statutul de organizare al BOR şi Înfiinţarea Patriarhiei din anul 1925, pentru instituţia eccesială vor veni încercări, care o vor nedreptăţi în raport cu celelalte confesiuni. În tabăra nemulţumiţilor uniţi se aflau mitropolitul Vasile de la Blaj şi episcopul Traian Frenţiu. Ultimul socotea că era mai de folos neamului românesc să primească credinţa catolică propunând ca, ambele Biserici, Ortodoxă şi Unită, să aibă întâietate în stat [189, p. 6]. Reacţia ortodocşilor a fost însă promptă, neacceptând propunerea greco-catolicilor şi apărându-şi punctul de vedere, atenţionând că uniţii îşi aveau şeful suprem în afara statului, această dependenţă ridicându-i dreptul de a fi pe picior de egalitate cu ortodocşii.

Proteste existau şi în tabăra minorităţilor naţionale, predilecţie având cea maghiară, care considera că, prima Constituţiune a României Mari diferenţiază minorităţile naţional-religioase, ierarhizându-le. Baza acestei discriminări a constituit-o diferenţierea naţională [201, p. 118]. Dacă primul alineat al articolului 22 invoca garantarea din partea Statului a libertăţii şi protecţiunii pentru toate cultele, alineatul 3 al articolului 22, prin care „Biserica Ortodoxă Română ca religie a majorităţii românilor este Biserică dominantă în Statul Român, iar cea Unită avea întâietate faţă de celelalte culte”, făcea o discriminantă ierarhizare a Bisericilor în „principale” şi „de rangul doi” [201, p. 118].

Împotriva însuşirii de „dominantă” a Ortodoxiei era şi Nae Ionescu. Pentru el, Biserica Ortodoxă n-ar avea dreptul să fie dominantă, acest atribut fiind mai degrabă o calitate, o decoraţie, decât o funcţie [202, p. 2]. Existau şi păreri mai tranşante care aduceau în vedere faptul că, Bisericile creştine Ortodoxă şi Unită, fiind etichetate ca fiind biserici româneşti, prin

acest lucru se sublinia ne-românitatea altor confesiuni ce aveau aderenţi nu numai cu cetăţenie, dar şi de naţionalitate română [203, p. 86]. Poziţia intransigentă a Bisericii Unite cu privire la articolul 22 din Constituţie, reflectarea stării tensionate între cele două confesiuni româneşti răzbate şi din paginile oficiosului mitropolitan blăjean „Unirea". Ziarul considera că, această stipulaţie legislativă vine să confirme tendinţa Ortodoxiei de a-şi extinde jurisdicţia dominantă peste teritorii cum ar fi Transilvania, unde ea n-a avut această calitate niciodată, fiind în minoritate [204, p. 1]. Din păcate, toate aceste răutăţi n-au făcut decât să tensioneze relaţiile dintre cele două Biserici. Istoricul Paul Brusanovski constata cu durere că, exerciţiul constituţional din anul 1923, deşi un act măgulitor la prima vedere pentru ortodocşi, s-a concretizat în a fi doar o amăgire. Motivul a fost acela că, dominanţa în Stat a confesiunii ortodoxe nu era decât teoretică, nu şi practică. Pentru Biserica Ortodoxă, efectele nocive s-au putut desprinde cu uşurinţă în întreaga perioadă dintre cele două războaie mondiale, prin menţinerea vechii şi apăsătoarei subordonări faţă de stat, una vizibilă în spectru religios, cultural şi fundaţional [174, p. 295]. Trecând peste toate „defecţiunile" de interpretare ale unor articole ale Constituţiei din anul 1923, Biserica Ortodoxă Română va primi caracterul de „dominantă", unul pe care şi l-a revendicat în mod justificat precum şi autonomia bisericească. Aceste reglementări constituţionale coroborate cu Legea şi Statutul de organizare al BOR şi actul înfiinţării Patriarhiei Ortodoxe (1925) au deschis drumul unei perioade de înflorire pentru ea, sporindu-i autoritatea şi prestigiului în ţară dar şi peste hotare.

2.4. Înfiinţarea Patriarhiei Ortodoxe Române (1925): argumente „pro" şi „contra". Însemnătatea istorică a constituirii Patriarhiei Ortodoxe Române

În cadrul Marii Adunări Naţionale de la Alba-Iulia din data de 1 decembrie 1918, delegaţii românilor din Transilvania, ortodocşi sau greco-catolici, şi-au dat votul solidar, într-o deplină unanimitate pentru unirea Transilvaniei cu România. Constituţia din anul 1923, statua că, credincioşii ambelor confesiuni erau români, articolul 22 precizând că „Biserica creştină Ortodoxă şi cea Greco-catolică sunt biserici româneşti..." [59, p. 615].

În primii ani care au urmat actului prin care s-a făurit România Mare, raporturile ortodoxo-greco-catolice pot fi catalogate ca fiind bune, bazându-se pe respect reciproc. În sprijinul acestei afirmaţii, nu putem trece cu vederea faptul că, drumul spre Marea Unire a trecut prin faţa altarelor şi catedralelor, slujitorii bisericilor fiind cei care au pregătit drumul spre Marea Unire, vorbindu-le enoriaşilor despre iubirea de neam. Solidaritatea şi înfrăţirea de care au dat dovadă cele două biserici, ortodoxă şi unită în frunte cu ierarhii lor la Alba-Iulia, dar şi la alte evenimente premergătoare acestui act au fost cât se poate de evidente [205, p. 2-3].

Dezbaterile privitoare la adoptarea Constituţiei din anul 1923, înfiinţarea Patriarhatului ortodox (1925) şi apoi la adoptarea controversatei Legi a Cultelor din 1928, au fost asociate de numeroase opinii referitoare la unificarea celor două Biserici româneşti. Tendinţele nu erau inedite, încă din secolul al XVIII-lea apare tot mai mult impregnată ideea de „Biserică naţională". Mihail Pop, Aron Budai, vicarul Ioan Popovici, Samuil Micu, Petru Maior, Ioan Para şi Radu Tempea sunt doar câteva nume care au pledat pentru apropierea confesionala, prin înlăturarea denumirilor de „unit", „neunit" şi „schismatic" şi reunirea românilor transilvăneni într-o singură Biserică Naţională [56, p. 229], [206, p. 179].

Şi în a doua jumătate a secolului al XIX-lea spiritul conciliant pe tema unificării spirituale a fost unul vizibil. Cu ocazia şedinţei Consistoriului ortodox convocat la Sibiu, în data de 8 mai 1848, au participat pe lângă ortodocşi şi canonici greco-catolici, având să se consulte asupra cauzei naţionale [207, p. 1], [208, p. 1102]. Mulţi dintre cei prezenţi la Adunarea Naţională din 3-15 mai 1848, de pe Câmpia Libertăţii din Blaj, au venit cu gândul ca uniţii şi neuniţii, să se contopească într-o unire religioasă. Mulţimea însufleţită cerea ca episcopii Şaguna şi Lemeny să săvârşească liturghia împreună. Starea euforică care a prins contur pe câmpia blăjeană, a fost frumos reliefată de către Isaia Moldovan, care surprinde cu o vie însufleţire momentul, exclamând că „atunci şi-au dat mâna uniţii cu neuniţii, să se strice şi să se surpe zidul şi ura religioasă care despărţeau pe fiii unei naţiuni de un sânge şi de o origine" [207, p. 1].

După anul 1918, drumul unificării celor două Biserici a fost deschis de către Mitropolitul ortodox al Transilvaniei Nicolae Bălan în anul 1920, cu ocazia desemnării sale ca mitropolit al Ardealului. Cu acesta ocazie festivă, ierarhul ortodox declara solemn că „nu va avea linişte până ce nu-i va cuprinde la sânul său de părinte pe toţi fiii neamului" [154, p. 7].

În aceste demersuri înscrise pe linia refacerii unităţii bisericeşti au fost antrenaţi preoţi, episcopi, istorici şi alte categorii sociale, fie de confesiune ortodoxă, fie unită, care au negociat-o, incluzând-o într-un cadru general, acela de refacere a unităţii întregii biserici creştine. Cei care au luat atitudine faţă de aceasta problemă deosebit de sensibilă pot fi încadraţi în două tabere. Unii au adoptat o poziţie cumpănită, alţii însă, s-au înscris pe o traiectorie intolerantă însoţită de expresii violente, agresive la adresa adversarilor. Din prima tabără pot fi amintiţi ortodocşii Onisifor Ghibu, Visarion Puiu, episcopul Hotinului şi uniţii, episcopul Traian Frenţiu, protopopul senator Ilie Dăianu. O. Ghibu, într-o lucrare intitulată sugestiv „O imperioasă problemă naţională: Unitatea religioasă a românilor" ajunge la concluzia că deosebirile dintre ortodocşi şi greco-catolici sunt aşa de neînsemnate şi de artificiale încât, este o adevărată mirare cum ele n-au căzut de la sine, de la 1918 încoace [30, p. 5]. După ce fixează paşii ce trebuiau urmaţi pentru a facilita unirea celor două biserici, autorul cărţii este de părere că rezultatele unui astfel de demers

ar fi incomensurabile, realizarea unității spirituale a românilor, prin aceasta punându-se capăt unui război surd, cu efecte distrugătoare pentru români [30, p. 7-8]. Pe această linie pendula şi mentalul canonicului blăjean greco-catolic Victor Macaveiu. Deschis ideii înfăptuirii unui Patriarhat românesc menit a fi diriguitorul suprem al ritualurilor si ceremoniilor, şeful ierarhic al episcopilor de ambele rituri din ţara noastră să fie ales în conformitate cu pravilele şi orânduielile bisericeşti [30, p. 26].

Episcopul greco-catolic Frenţiu mergea mai departe, declarând că uniţii erau gata de a se întruni într-un sinod cu reprezentanţii ortodocşilor spre a decide împreună modalităţile ce trebuie găsite pentru unificarea celor două biserici româneşti [154, p. 7]. Din tabăra uniţilor, un om de mare valoare teologică şi de o mare nobleţe sufletească a fost protopopul Ilie Daianu. Atitudinea prelatului unit în privinţa unirii a fost precizată încă din anul 1919, cu ocazia Congresului preoților ortodocşi prin cuvintele: ,,Biserica română are două braţe active ...oricum s-ar îndrepta aceste braţe, unul mai mult spre Răsărit şi altul spre Apus, amândouă slujesc aceluiaşi suflet... În ciuda tuturor frământărilor şi influenţărilor vremii, au rămas totuşi una şi aceeaşi biserică, deşi cu două înfățoșări..."[34, p. 32]. În ziua de 7 octombrie 1923, zi memorabilă când s-a sfinţit piatra fundamentală a catedralei ortodoxe din Cluj, protopopul Daianu a vorbit în cuvinte marcante despre cele două corăbii de pe lacul Ghenizaretului, ele transpunându-se în icoana fidelă a celor două biserici, Ortodoxă şi Unită, de pe lacul vieţii neamului românesc întregit [34, p. 5].

Chestiunea unirii Bisericilor româneşti a agitat spiritele multor oameni, indiferent de statutul lor social. Cele două ramuri, Ortodoxia si Greco-catolicismul, au fost percepute ca două Biserici absolut identice, despărţite doar prin jurisdicţie, care nu puteau trăi una lângă alta, fatalitatea având a le duce ori la contopire, ori la luptă; concluzie la care ajunge şi fostul senator, Teodorian Carada [209, p. 4]. În acelaşi spirit unificator se regăseau Teodorian Carada şi Simion Mehedinţi, colaborator al revistei „Convorbiri literare". În această publicaţie, pe care a condus-o mulţi ani, de sub condeiul lui a ieşit un articol semnificativ pentru aceasta temă în care-şi reitera speranţa că, ,,un mănunchi de buni români şi-n acelaşi timp buni creştini, vor fi în stare sa găsească punctele ...care să se fundamenteze unirea deplină a celor două Biserici" [210, p. 127]. O astfel de chestiune, atât de sensibilă, era foarte greu de a fi discutată de către teologi ca urmare a unor puncte deosebit de acute cum ar fi „adaosul filioque", „primatul papal", disputa neputând duce decât la grave tensiuni între cele două Biserici, Ortodoxă și Unită. Mai mult, după cum era de aşteptat, latura intransigenţilor uniţi îşi va spune cuvântul. Ei au avut mari reţineri faţă de acest delicat pas, neputând concepe unirea între cele două Biserici decât într-un singur sens, prin „Via Roma". Ei condiţionau realizarea unificării bisericeşti doar în direcţia legăturii cu Biserica apuseană. Exemplul elocvent îl găsim în persoana mitropolitului Vasile Suciu şi a episcopului

Iuliu Hossu, care se pronunţau pentru o unificare a bisericilor, dar sub oblăduirea Papei [33, p. 75]. Apoi, Sinodul arhidiecezan de la Blaj, convocat în 22 iunie 1921, fundamenta legăturile cu Sfântul Scaun al Romei astfel: „Biserica noastră vede singura direcţie mântuitoare pentru viitorul neamului nostru în întărirea unirii noastre religioase cu Roma papală, cu popoarele surori ale culturii apusene" [211, p. 3]. Analizând atitudinea unora dintre reprezentanţii BRU distingem o tendinţă trufaşă, pliată pe teza conform căreia Greco-catolicismului românesc i se poate conferi adevăratul primat al apartenenţei românilor la spiritualitatea apuseană. Pentru uniţi înfiinţarea unui Patriarhat ortodox nu se întemeiază pe motive istorice, interne şi nici politice. Mai mult, pentru o Biserică aflată într-o stare de decadenţă, ridicarea acesteia la rangul de Patriarhie a fost catalogată ca o pripire nejustificată, trebuind mai întâi să existe o Biserică consolidată sub raport moral şi material [212, p. 1]. Teza este îmbrăţişată şi în zilele noastre de către uniţi. Ei pretind că spiritualitatea apuseană ar fi singura curată şi mântuitoare de suflet şi care se identifica cu naţionalismul românesc, acesta fiind perceput a fi o moştenire şi o glorie exclusivă a confesiunii greco-catolice. Ostilitatea uniţilor pornea şi de la slăbiciunile şi decadenţa Ortodoxiei româneşti. Pornind de aici, Alexandru Rusu ajunge la dureroasa constatare că BOR este lipsită de vlaga necesară pentru regenerarea morala a poporului român. În aceste condiţii, binele ce se aşteaptă de la o unire religioasă a neamului românesc, nu poate să răsară din renunţarea la legăturile cu Roma papală şi cu Apusul latin [213, p. 1]. Realitatea din perspectiva ortodoxă era însă alta, sorţii de izbândă pentru o unificare a celor două Bisericii (Ortodoxă şi Unită) era un deziderat viabil. Mitropolitul Bălan și istoricul Lupaș au susţinut cu vehemenţă năzuinţa unificării religioase, una ce se rezema pe considerentul că, „la noi n-a existat o reformă bisericească pe urma căreia să se fi săpat o adâncă diviziune între confesiuni, noţiunile de „filioque", „purgatoriu" şi „ostie", n-au intrat în conştiinţa religioasă a uniţilor, cu toate mijloacele propagandistice ale iezuiţilor şi ungurilor, poporul român nu s-a abătut de la credinţa strămbunilor săi" [190, p. 115], [39, p. 3]. Din păcate, s-a ajuns la o soluție nefericită, după votarea Constituţiei din anul 1923 s-a putut constata că, raporturile ortodoxo-unite se vor încadra pe o pantă descendentă, ajungându-se chiar la situaţii foarte tensionate. Problematica confesională a României Mari nu va fi soluţionată, sciziunea dintre cele două biserici româneşti în loc să fie înlăturată, s-a perpetuat, punându-se sub semnul întrebării posibilitatea refacerii unităţii religioase poporului român. Factorii care au concurat la nerealizarea Patriarhatului românesc au fost multipli. Vinovate au fost ambele tabere (ortodoxă şi unită) prin faptul că au tratat acest obiectiv cu prea multa indiferenţă şi atunci când reprezentanţii lor au încercat să-i dea cursul unei rezolvări, şi unii şi alţii au atins-o într-un mod unilateral, în linia exclusivistă a confesiunii lor. Profesorul şi dogmatistul ortodox Dumitru Stăniloaie, dar şi istoricul bisericesc Mircea

Păcurariu, desprind acest eşec din faptul că unii conducători ai greco-catolicismului românesc au orientat această biserică în chip vizibil spre calea asimilării cu Catolicismul, uitând de comunitatea de credinţă a credincioşilor ei cu românii ortodocşi [214, p. 178], [57, p. 404-405]. Vina pentru eşecul nerealizării unificării spirituale româneşti nu-l are numai Ortodoxia şi Greco-catolicismul, ci şi un al treilea factor, Statul Român modern laic, reducându-le pe acestea la un simplu departament ministerial. Pornind de la un astfel de motiv, N. Crainic concluziona că „Biserica, din misionară, ajunge funcţionară, din autonomă, subordonată, din poruncitoare, poruncită" [215, p.1].

În privinţa unificării celor doua biserici, Statul Român a adoptat prin Ministerul Cultelor o atitudine pasivă, percepând-o mult prea delicată pentru a interveni. Din discuţiile avute pe tema unirii religioase, se poate spune că ea se dorea dar, din păcate, nu s-au găsit mijloacele practice de realizare a ei, fapt ce l-a determinat pe mitropolitul Bălan să exclame dureros că „Vinovatul acestei situaţii este însăşi România Mare" [190, p. 115].

Creşterea prestigiului ţării după anul 1918, a dus la creşterea prestigiului BOR, punându-se din ce în ce mai pregnant problema ridicării Ortodoxiei româneşti la demnitatea de patriarhie. Pentru istoricul M. Păcurariu, necesitatea înfiinţării acesteia era justificată de un complex de considerente: pentru întărirea unificării bisericeşti, jertfele materiale pe care această Biserică românească le-a dat, dar şi pentru numărul mare de credincioşi, 14 milioane, grupaţi în cinci mitropolii şi 18 eparhii [57, p. 392-393]. Apoi, nu trebuie uitat faptul că bisericile ortodoxe învecinate, cea rusă şi cea sârbă fuseseră ridicate la rangul de patriarhie în anul 1917, respectiv în anul 1920, iar patriarhiile istorice de la Constantinopol, Alexandria Egiptului, Antiohia Siriei numărau abia câteva zeci de mii de credincioşi. Înfiinţarea Patriarhatului ortodox era motivat şi din considerente interne, privită din perspectiva interconfesională în tabloul confesional al ţării vom putea desprinde faptul că, romano-catolicii aveau o arhiepiscopie la Bucureşti, iar greco-catolicii erau constituiţi într-o mitropolie cu sediul la Blaj. Aceste considerente impuneau ca BOR, etichetată de către Constituţia din anul 1923 ca „dominantă", să fie ridicată la rangul de Patriarhie [57, p. 392-393]. Acelaşi istoric ortodox informează că, pentru prima dată problematica înfiinţării patriarhatului a fost atinsă de către consilierul patriarhal al Aradului, Gheorghe Ciuhandu, în cuvântarea pe care el a rostit-o la Congresul preoţimii din Transilvania, întrunit la Sibiu la 6-8 martie 1919 [57, p. 393]. În favoarea patriarhatului ortodox s-au declarat unele personalităţi marcante ale vieţii culturale şi politice româneşti cum ar fi Ion I. C. Brătianu, N. Iorga, S. Mehedinţi, Ioan Lupaş, C. Argentoianu, C. Angelescu şi A. Lapedatu. Cel din urmă, deţinând portofoliul de ministru al Cultelor, și-a exprimat adeziunea faţă de acest deziderat argumentându-l pe criteriul superiorităţii numerice şi morale a BOR, al rolului acesteia pe care l-

a avut în trecut, de apărătoare a creştinilor din Orient şi de prestigiul politic al Statului Român între celelalte state ortodoxe şi nu în ultimul rând de argumentele autocefaliei bisericeşti şi a suveranităţii Statului Român [35, p. 12-13].

Înfiinţarea Patriarhiei Ortodoxe Române izvora şi din considerentul existenţei unui cap ierarhic bisericesc, în persoana Mitropolitului Ungro-Vlahiei care jurisdicţiona sub autoritatea sa morală cinci Mitropolii, cu individualitate istorică bine definită şi 18 eparhii aşa încât, instituţia patriarhului se afla în strânsă legătură cu organizarea statală, formarea Statului Naţional Unitar impunând şi necesitatea reorganizării bisericeşti [57, p. 392], [58, p. 431]. Aşadar, înfăptuirea acestui act a fost o necesitate care se impunea şi pe fondul sporirii populaţiei ortodoxe a ţării şi a Eparhiilor ei, România devenind o putere ortodoxă semnificativă în Orientul creştin.

Au existat şi între ortodocşi voci ce s-au exprimat împotriva ridicării la rang de Patriarhie a Ortodoxiei româneşti. Amintim aici atitudinea refractară a episcopului de Bălţi, Visarion Puiu [55, p. 367], [212, p. 1] şi cea a lui N. Crainic. Pentru ei, BOR nu merită un astfel de rang din două motive: nu este pregătită pentru un act atât de măreţ deoarece se află într-o vădită stare de umilinţă datorată politicii ticăloase, apoi autocefaliile naţionale înseamnă descentralizarea complectă şi prin aceasta, inevitabil, fărâmiţarea unităţii ecumenice [216, p. 1]. N. Crainic titra că, BOR era una funcţionară acuzând-o că de un mileniu refuză să creeze dogme noi în timp ce Catolicismul se afla într-o continuă muncă de elaborare dogmatică [217, p. 1], [218, p. 1]. Pentru contestatari tragicul Ortodoxiei româneşti poate fi desprins din lipsa unui centru motor, prin divizarea în biserici autocefale naţionale; or supunerea Ortodoxiei procesului diviziunii în virtutea principiului naţional avea să ducă la consecinţe dezastruoase [217, p. 1; 219, p. 1]. Încurajată de o astfel de atitudine oarecum deficitară şi controversată, venită chiar din partea unor ortodocşi, Biserica Unită prin reprezentanţii săi n-a ezitat a exploata momentul, ieşind la atac. Reacţionând negativ la demersul de înfiinţare a Patriarhatului ortodox românesc, cum de altfel o făcuse şi în anul 1923 la votarea Constituţiei, ea a catalogat actul ca fiind nejustificat. Ostilitatea uniţilor afişată faţă de un eveniment de importanţă vitală din viaţa internă a BOR avea ca mobil justificativ lipsa unei temelii bisericeşti solide în spectrul organizării şi a situaţiei interne a Ortodoxiei, una care după părerea lor, era departe de a răspunde cerinţelor vremii. Într-o nostalgie ce greu putea fi mascată ortodocşilor li se invocau neajunsuri cum ar fi: şubrezenia legii de unificare bisericească, slaba pregătire a clerului, incapacitatea de a înfiinţa instituţii de binefacere, lipsa unei catedrale şi a unei reşedinţe pentru patriarh. Pentru oponenţi o singură Patriarhie întrunea toate consideraţiile pentru a exista, Patriarhia Romei, pe motivul că are o „formidabilă temelie solidă, organică şi administrativă lăuntrică” [212, p. 1].

Trecând peste exagerările BGC trebuie spus că, Patriarhia română a fost puterea spirituală chemată să colaboreze împreună cu celelalte biserici ortodoxe ale Patriarhiei ecumenice, pentru propăşirea spirituală a Răsăritului ortodox. Cu toate că Biserica Ortodoxă n-a ajuns să deţină un fond financiar suficient de consistent din al cărui venit să-şi poată îndeplini misiunea-i vastă, aspectul pozitiv consta în acela că, s-a pus bazele unui fond care să contribuie la propăşirea pentru viitor a Ortodoxiei româneşti: Consiliului Central Bisericesc, organul administrativ răspunzător pentru afacerile bisericeşti şi organului executiv al acestuia, Eforia Bisericii, care reglementa afacerile economice, financiare, bisericeşti [220, p. 395].

Pentru ministrul Cultelor, Lapedatu, edificarea Patriarhatului ortodox român era reclamată de superioritatea numerică şi morală a BOR faţă de celelalte Biserici Ortodoxe surori, de importanţa pe care a avut-o de-a lungul secolelor ca apărătoare şi protectoare a creştinilor în Orient, o însemnătate mult mai evidentă decât a tuturor Patriarhatelor împreună [35, p. 11-12]. Lapedatu a răspuns nedumeririlor venite din partea unor intelectuali ce-şi manifestau rezerva faţă de posibilitatea înfiinţării Patriarhatului. La întrebarea dacă Ortodoxia şi Statul Român pot să instituie un patriarh, răspunsul ministrului a fost prompt şi afirmativ motivând că, prin instituirea unei astfel de suveranităţi de prim rang pentru Biserica românească, nu se aduceau schimbări în Constituţia bisericească internă şi nici o atingere în raporturile sale cu Biserica Ecumenică a Răsăritului [46, p. 12].

Au existat discuţii oscilatorii pe fondul denumirii pe care mitropolitul primat al ţării, Miron Cristea, trebuia să o primească prin înfiinţarea Patriarhiei Ortodoxe. Dintre denumirile aflate în discuţie, cea de „sanctitate” a fost considerată a fi străină uzului Bisericii Ortodoxe, utilizându-se ca formulă adecvată aceea de „Sfinţia Sa Patriarhul”, una ce era conformă numirilor date chiriarhilor ortodocşi ai vremii [78, p. 10]. Prin ridicarea BOR la rang de Patriarhie, religiei ortodoxe i s-a recunoscut rolul activ avut pe tărâm religios, moral, dar şi cultural în Regat, dincolo de munţi, unde religia a fost armătura de nezdruncinat pe care s-a rezemat naţionalitatea, iar dincolo de Prut, religia a fost aceea care a păstrat limba strămoşească. Acestea sunt câteva motive pentru care Ortodoxia românească a meritat să fie ridicată la rangul de patriarhat în anul 1925 [221, p. 1-2]. Legea pentru ridicarea Scaunului Arhiepiscopal şi Mitropolitan al Ungaro-Vlahiei ca primat al României la rangul patriarhal, a fost votată de către Senat în şedinţa din 12 februarie 1925 şi s-a adoptat cu unanimitate de 156 de voturi. Ea a fost publicată în MO în 25 februarie 1925 [97, p. 93-94], ceremonia învestirii şi înscăunării primului patriarh ortodox român Miron Cristea s-a perfectat la Bucureşti, la 1 noiembrie 1925 [222], [Anexa 2].

2.5. Impactul modernității asupra Bisericii Ortodoxe. Biserica și politica, clericalismul

Impactul modernității asupra BOR, pe lângă toate avantajele întrezărite, a avut şi dezavantajele lui. După anul 1918, slujitorii Sfântului Altar s-au înscris pe traiectul redării rolului fundamental pe care Biserica îl avusese în trecut şi pe care modernitatea cu dinamismul ei laicizat îl ocultase. Pericolul s-a desprins din faptul că, în societatea modernă au existau cazuri în care, dominată de raţionalitate, intelectualitatea laică a pus la îndoială autoritatea instituţiei bisericeşti, una definită ca inadecvată lumii înscrise pe traiectul progresului. În faţa acestui pericol, meritul Bisericii a fost acela că, a încercat şi a reuşit să scoată în faţă oameni de mare calibru duhovnicesc şi intelectual, care au întreţinut dialogul cu instituţiile statului pentru a le convinge de importanţa Ortodoxiei. Personalităţi bisericeşti, ierarhi sau laici dintre care amintim pe Nicolae Bălan, Miron Cristea, Nicolae Ivan, Roman Ciorogariu, Ioan Lupaş, Ioan Mateiu, Onisifor Ghibu, s-au transpus a fi adevărați mecena ai spiritualităţii ortodoxe ardelene. Prin intermediul lor, Ortodoxiei dintre ce le două conflagraţii mondiale i s-a conferit un duh novator care a înscris această Biserică pe drumul metamorfozării, al ieşirii din anonimat. Înrâurirea unui astfel de duh al dinamismului, al progresului spiritual şi cultural, a făcut ca Biserica să-şi răsfrângă cu brio activitatea într-un multiplu spectru cultural, social şi moralizator al societăţii. Îmbucurător a fost faptul că, după anul 1918, o parte din categoria socială cea mai exigentă a societăţii, intelectualitatea laică a început să-şi manifeste filiaţia şi implicit preocuparea în spectrul elementelor doctrinei creştine [223, p. 5]. După acest an, experierea factorului bisericesc de către societatea civilă în actul uniformizării, unificării provinciilor României Mari a avut o pondere definitorie. Foarte interesantă a fost direcţia pe care intelectualitatea românească trebuia s-o afişeze faţă de ponderea bisericească, una care, în privinţa spaţiul românesc a fost grupată în jurul celor două Biserici: Ortodoxă şi Catolică. Pentru George Enache, unul dintre cercetătorii istoriei bisericeşti, opţiunea nu era uşoară pentru motivul existenţei acelui clivaj cultural şi rasial, caracteristic Europei încă din secolul al XIX-lea. Potrivit acestuia, societatea europeană era scindată într-o lume latino-germanică, de confesiune catolică sau protestantă, percepută ca fiind una civilizată, şi o lume slavo-turanică, de religie ortodoxă sau musulmană, socotită a fi înapoiată [223, p. 6]. Politologul american Samuel P. Huntington, cunoscut pentru teza sa referitoare la ciocnirea civilizaţiilor, percepea spre exemplu Grecia ca ,,o anomalie, outsider-ul ortodox din organizațiile occidentale", iar despre Europa afirma că „se încheie acolo unde Creștinismul occidental se sfârșește, iar Islamul și ortodoxia încep" [224, p. 255].

Intelectualitatea românească a rămas şi ea tributară celor două tendinţe. Existau bunăoară voci ale intelectualităţii ce considerau că, prin originea etnică poporul român se înscrie pe

făgaşul latinităţii putând fi inclus în rândul lumii civilizate, în vreme ce prin Ortodoxie eram înscrişi pe făgaşul Răsăritului înapoiat. Pentru o parte a intelectualităţii româneşti, credinţa ortodoxă era conservatoare, lâncedă, funcţionară, incultă şi aparţinătoare ţărănimii, preoţii ar fi lacomi [218, p. 1]. De aici şi până la atacurile dure asupra a tot ce era ortodox n-a fost decât un pas, BOR a fost asociată cu haosul, despotismul, bizantinismul, una care ar fi presărat în sufletul românilor numai tarele Orientului. Această părere extrapolată în cadrele dinamismului modernităţii va alimenta şi disputa intelectualităţii române dintre cele două războaie mondiale, una scindată în două direcţii: una europeană, şi alta tradiţională. Dacă cea dintâi avea ca suport orientativ criterii ca: cosmopolitismul, liberalismul, urbanismul, capitalismul, cea de-a doua, gravita în jurul civilizaţiei săteşti, a autohtonismului, a Ortodoxismului. Analizate, aceste păreri, trebuie să recunoaștem că unele dintre ele sunt exagerate și mai ales nefondate, preţuirea credinţei ortodoxe se reflecta tocmai din faptul că ea era religia ţăranului român, „temelia ţării”, Ortodoxia erijându-se a fi însăşi modalitatea de integrare a poporului român în lume [223, p. 8]. Ea s-a distins prin rolul cultural fiind creatoare de cultură şi prin rolul naţional pe care l-a jucat cu patos în zbuciumata istorie a poporului român, a fost fără exagerare acel „oikoumene”, de care amintea teologul ortodox Schmemann, acel organism în care Biserica, statul, societatea şi cultura n-au avut o existenţă separată ci, au devenit un întreg [225, p. 100].

Reflectând la astfel de realităţi, profesorul Dumitru Stăniloae a definit Ortodoxia ca având acea funcţie esenţială în viaţa românilor, idealul naţional permanent al neamului românesc neputând fi conceput decât în legătură cu ea [23, p. 107]. Din punctul de vedere al nivelului de așteptare al societății civile față de instituția eclesiastică, din cercetările făcute vom observa că, nu toată intelectualitatea românească califica ca fiind de bun augur linia pe care această biserică a urmat-o după anul 1918. Unele învinuiri au fost fondate, altele însă nu; din păcate, acuzele acide asupra ortodocşilor venite din partea unor intelectuali au constituit un suport solid pe care Biserica Unită l-a utilizat în numeroasele dispute interbelice cu BOR. În controversele dintre Sibiu şi Blaj, cel din urmă pol spiritual, încurajat de către intelectualitatea filo-catolică a pedalat în mod exacerbat pe ideea de a fi unicul propagator cultural al poporului român. În spiritul acestei noi doctrine culturale pe care greco-catolicii considerau că o inoculează societăţii româneşti s-a ajuns până-ntr-acolo încât, emisarii Blajului s-au erijat în a se considera fideli şi exclusivi apărători ai fruntariilor ţării împotriva invaziei bolşevismului ortodox [61, p. 1], supraevaluându-se din parte lor ideea superiorităţii Catolicismului faţă de Ortodoxie, aceasta din urmă fiind o siluire de conștiință [226, p. 1], [227, p. 1].

Existenţa unor astfel de sinuozităţi de interpretare din partea unor persoane influente ale societăţii româneşti a făcut şi mai aşteptată intervenţia factorilor decizionali ai Statului cu privire la cele două biserici româneşti.

În perioada 1918-1928, o parte a preoţimii ortodoxe a făcut o greşeală fatală, aruncându-se cu disperare în mrejele scenei politice româneşti îmbrăţişând pe unul s-au pe altul dintre partide. Acţiunea, una nesăbuită, va constituii o motivaţie în plus pentru duşmanii acestei biserici de a o ponegri în mai multe rânduri.

În privinţa angajamentului politic al clericilor au existat profunde discuţii. Pentru Mirel Bănică, un cercetător prodigios al dinamicii Ortodoxiei Româneşti pe făgaşul societăţii româneşti interbelice, aspectul angrenării în politică a clerului incumba câteva nelămuriri. Poate sacerdotul să se înscrie într-un partid politic printr-o acţiune dictată de o preferinţă personală? Poate exprima public opinii personale referitoare la situaţia economică şi politică din ţară, altele decât cele sugerate de către hotărârile Sinodului? Şi în fine, adeziunea lui la un partid politic este o opţiune individuală sau gestul său izvorăşte dintr-o implicare per ansamblu a Bisericii, la care el este afiliat? [69, p. 153]. Chestiunile necesitau un răspuns imperios, cu atât mai mult cu cât, după părerea teologului rus Serghei Bulgakov, nu exista o legătură internă şi imuabilă între Ortodoxie şi un sistem oarecare de guvernământ. De aceea ortodocşii puteau opta pentru diverse opinii şi simpatii politice, în funcţie de conştiinţa lor civică şi inteligenţa lor [69, p. 153]. Contrastele şi convergenţele de opinii referitoare la o implicare a clericilor în disputele politice erau la ordinea zilei şi în cadrele reprezentanţilor Ortodoxiei româneşti. Decanul Facultăţii de Teologie din Bucureşti, Constantin Chiricescu aduce câteva lămuriri interesante în acest sens, în şedinţa a IV a din cadrul Constituantei bisericeşti convocată la 22 septembrie 1920. El discuta poziţia mult prea critică a mitropolitului primat Cristea care, cataloga Legea clerului mirean din 1893, ca fiind una care, a adus Biserica şi pe clerici într-o stare de iobăgire, ca urmare a intervenţiei politicului în Biserică. Chiricescu percepe şi el această sporire a influenţei Statului în chestiunile bisericeşti dar, nu este de acord că aceasta, ar fi inoculat starea de iobăgie sufletească, considerând legiuirea ca fiind benefică în privinţa retribuţiei, instruirii şi mai ales a limitării numărului foarte mare de preoţi [174, p. 173]. De fapt, autorul prelua cu consecvenţă teoria ministrului Cultelor şi instrucţiei publice Take Ionescu în vremea căruia, s-a emis legea în cauză. Ministrul amintit recunoştea că, legiferarea în cauză pe lângă beneficiile ei avea şi câteva slăbiciuni, pe care de altfel şi le asumă anume, de a fi contribuit la sporirea influenţei Statului în chestiunile bisericeşti. Rezultanta ingerinţei politicului în Biserică a fost cât se poate de păgubitoare, după Take Ionescu, Sfântul Sinod devenise un „simplu birou al Ministerului Cultelor. Desigur că mai rău ca aşa este imposibil...” [228, p. 10]. Take Ionescu avertiza că, dacă

în cel mai scurt timp spiritul raporturilor dintre Statul Român și BOR nu se va schimba se va ajunge la un dezastru [228, p. 10].

Constituţia din 1923, în articolul 72 preciza că „Sunt membrii de drept ai senatului: moştenitorul tronului, mitropoliţii ţării, episcopii eparhioţi ai Bisericilor Ortodoxă şi Greco-catolică, capii confesiunilor recunoscute de stat (câte unul din fiecare confesiune), preşedintele Academiei Române” [59, p. 622-623], [189, p. 15]. Istoricul Hans Christian Maner face o diagnoză a componenței politice din Camera Deputaților și din Senat în perioada 1922-1937. Din analiza sa vom vedea că în Cameră preoții erau reprezentați într-un procent de 2,7%, situându-se pe locul opt între profesiunile reprezentate; în schimb în Senat, ponderea reprezentării preoților era mai mare, 22,6%, din totalul senatorilor, reprezentanții bisericilor ocupând locul doi după juriști [229, p. 114]. Deputații și senatorii clerici pe lângă calitatea lor de a fi puncte de contact, canale de informare și influență între biserică și stat aveau și un rol diferențiat ca reprezentanți ai Bisericii ex oficio, aleși pe liste de partid [229, p. 115]. După înfăptuirea întregirii neamului în graniţele României Mari, cetăţenii ţării au fost chemaţi de mai multe ori în faţa urnelor, în scopul alegerii reprezentanţilor corpurile legiuitoare. Lupta partidelor politice, agitaţiile demagogice ale politicienilor au zdruncinat de multe ori liniştea localităţilor subminând autoritatea multor intelectuali, între ei aflându-se și preoţi.

Între anii 1918-1928, preoţimea ortodoxă ca, de altfel, şi cea unită, s-a angrenat într-un militantism politic care, în cele din urmă, s-a dovedit a le fi păgubitor atrăgându-şi oprobiul electoratului. Dacă în timpul stăpânirii austro-ungare, manifestarea politică a clericilor era justificată, fiind impusă de problematica naţională, Biserica se identifica cu aspiraţiile naţionale, neexistând o diferenţiere între problemele bisericii şi acelea ale neamului, după anul 1918, apare o schimbare în viaţa societăţii româneşti. Statul naţional a preluat pentru sine problemele naţional-politice, în sarcinile bisericii rămânând exclusiv partea spirituală. Urmele nefaste ale războiului s-au repercutat în toate sferele societăţii româneşti, inclusiv în Biserică. Apare o profundă criză morală în faţa căreia preoţimea a luat o atitudine promptă. Bazându-se pe rolul important pe care clericii şi l-au câştigat pe făgaşul luptelor naţionale, politicienii laici au încercat să-i atragă pe aceştia de partea lor şi a partidului pe care-l slujeau, cu scopul bine determinat de a converti cât mai mulţi simpatizanţi. Mulţi preoţi ardeleni trăiau în condiţii de viaţă umilitoare, pe considerente de prietenie, rudenie, de nădejdea unui trai mai bun, alţii având planuri de îmbogăţire s-au înregimentat în diferite partide politice. Încadraţi într-un partid politic, clericii trebuiau să respecte cu stricteţe disciplina de partid ce li se impunea. Dând dovadă de un „hiper-zel” greşit înţeles, au încercat să aducă partidului servicii dar, din păcate, unii dintre ei și-

au neglijat misiunea lor sacră, aceea de luminători spirituali ai credincioşilor, toate acestea făcându-le în speranţa unei recompense materiale din partea partidului [135, p. 3], [230].

Ziaristica transilvăneană ne oferă multe exemple legate de implicarea preoţimii ortodoxe în acţiunea de sfinţire a drapelelor organizaţiilor politice. O astfel de acţiune s-a întreprins în localitatea Gura râului, din judeţul Sibiu unde, pe data de 25 noiembrie 1928, s-a sfinţit drapelul organizaţiei locale a Partidului Naţional Ţărănesc în piaţa din faţa bisericii. La manifestare au participat şi preoţii ortodocşi Manta Ioan, paroh în localitate şi Aron Flucuş din Săcel. Acesta din urmă îi îndemna pe cei prezenţi, să se grupeze în jurul guvernului Maniu [231, p. 3].

În anul 1928, ziarul „Foaia Poporului" din Sibiu, în numărul 36, prezenta listele candidaţilor la Cameră şi Senat din mai multe judeţe transilvănene cum ar fi: Sibiu, Alba, Cluj, Braşov, Făgăraş, Târnava Mică şi Târnava Mare. Din lista candidaţilor pentru aceste circumscripţii putem desprinde şi pe unii preoţi. Astfel, de pe lista pentru judeţul Alba făceau parte protopopul de Alba-Iulia, Alexandru Baba. Braşovul era reprezentat la Cameră de Petru Debu, iar la Senat Iosif Blaga (protopop al Braşovului) [231, p. 3]. Cum era firesc pentru o dispută cu iz electoral, adversarii politici necruţându-i pe cei aflaţi în tabere politice diferite au utilizat acţiuni de discreditare a contracandidaţilor, căzându-le victimă şi preoţi şi poate mai grav, aducându-le insulte dintre cele mai grave. Fenomenul a avut o consecinţă dureroasă, pierderea autorităţii, a credibilităţii sacerdotului în faţa enoriaşilor săi, strecurând în sufletele acestora îndoiala şi neîncrederea în acesta. Sf. Sinod al BOR a fost sesizat de faptul că în mai multe părţi ale ţării preoţii şi protopopii se amestecă în vâltoarea luptelor politice, neglijându-şi îndatoririle sacerdotale [Anexa 3]. Pericolul sciziunii dintre credincioşii unei parohii şi păstorul lor era iminentă când cei doi factori se aflau în tabere politice diferite. S-au semnalat şi cazuri în care preoţii puneau biserica la dispoziţia partidului politic ca local de întrunire sau de consfătuire a partizanilor politici, astfel de practici utilizate după anul 1918 încălcând regulile disciplinei bisericeşti [230].

În controversa implicării în politică a clericilor părerile ortodocşilor erau împărţite. Dacă unii tratau această problematică cu intransigenţă refuzând orice compromis şi orice implicare a sacerdotului în politică pentru alţii, calitatea de cetăţeni ai statului îi îndreptăţea să aibă simpatii politice, cu condiţia de a nu fi impuse credincioşilor [232, p. 1-2]. Exista o concepţie interesantă despre această chestiune. Pentru unii sacerdoţi, scopul nostru este acela de a deveni cetăţenii „împărăţiei lui Dumnezeu" dar drumul spre această împărăţie trece prin viaţa terestră, iar această viaţă este şi politică [233, p. 118]. Mult mai tranşant a fost în această delicată problemă Nicolae Colan atunci când, pornind de la anvergura personalităţii lui Şaguna, pe care-l eticheta ca „prinţ al Bisericii şi al neamului românesc din Ardeal, un preot adevărat şi-un om politic din creştet

până-n tălpi" [233, p. 120], nu se sfieşte a replica caustic „Biserica să nu se amestece în politică! Ce bizar ne pare acest refren care obsedează pe scripcarii religiei. Nu, domnilor, ea s-a amestecat şi se amestecă nu pentru a şi politicianiza idealurile sale, ci pentru a îmbiserici idealurile politicei şi a arăta oamenilor drumul adevărat care duce din civitas terrestris în Civitas Dei" [233, p. 120]. Să recunoaştem că, oricât de sugestive au fost cuvintele acestea idealul spre care tindea Colan putea fi realizabil şi fără implicarea preoţilor în ferocele militantism de pe scenariul politic al ţării. De altfel, aceste luări de poziţie au fost taxate prin critici virulente la adresa preoţilor angrenaţi în iureşul luptelor electorale. Pentru unul dintre aceştia, asesorul consistorial Sebastian Stanca politica nu era benefică preoţilor din următoarele motive:

1. Preotul este slujitor al lui Dumnezeu, săvârşitorul Tainelor şi cel ce propovăduieşte preceptele evanghelice. Aceasta este îndatorirea supremă căreia el trebuie să i se dedice;

2. Poporul vede în preot o persoană înzestrată cu daruri divine, superioară, ingerinţa lui în vârtejul patimilor omeneşti fiind incompatibilă chemării sale dumnezeieşti;

3. Politica sacerdotului între enoriaşii săi, nu trebuie să fie decât aceea a binelui obştesc;

4. Preotul trebuie să ţină seama că întâi este slujitor al lui Dumnezeu şi mai apoi om. El nu este numai al unora, ci al tuturor. Vrednicia lui nu se măsoară în aptitudinile politice, ci în valoarea sa morală de slujitor al Evangheliei lui Hristos „Calea, Adevărul şi Viaţa" [135, p. 4].

În Ardeal au existat numeroase exemple ale ingerinţelor stânjenitoare ale partidelor politice la alegerile de deputaţi în corporaţiunile bisericeşti [234, p. 54], [235]. În interpelarea făcută în şedinţa Camerei Deputaţilor din 6 aprilie 1924, deputatul de Bihor Iosif Tărău avertiza despre pericolul implicării politicii în sfera eclesiastică apreciind că, printr-o astfel de atitudine, se submina autonomia bisericii naţionale moştenită de la marele mitropolit Andrei Şaguna. Pentru a-şi susţine teza, deputatul Tărău aducea în discuţie cazul alegerilor deputaţilor sinodali mireni din Eparhia Aradului. Aici, prefectul Georgescu şi şeful siguranţei publice Vulpe s-au amestecat în conducerea alegerilor dând ordin pretorilor ca să faciliteze alegerea candidaţilor Partidului Liberal. Demersul a ştirbit autonomia constituţională a BOR din Ardeal, CNB de aici a ripostat vehement condamnând Ministerul Cultelor şi pe A. Lapedatu pentru ingerinţe în drepturi rezervate exclusiv organelor executive şi legislative ale Bisericii [94, p. 34-35], [94, p. 131], [174, p. 326-327]. Ierarhia ortodoxă a protestat în multe rânduri pentru o astfel de inadvertență, de semnalat în acest sens, scrisoarea trimisă mitropolitului Nicolae Bălan de către episcopul din Caransebeş Traian Bădescu prin care cere luarea de măsuri împotriva imixtiunii fruntaşilor politici ai vremii în viaţa Bisericii Ortodoxe Române. Pericolul pentru Biserică era acela că, prin această imixtiune guvernarea Bisericii, alunecă, cade din mâinile arhiereilor în mâna politicienilor [235, p. 4].

Disputele politice de pe făgaş ardelean au activizat şi permanentizat imoralitatea. Viciile omului simplu, dar şi ale intelectualităţii - injuriile, beţia, atacurile la persoană - au fost tare ce au degradat relaţiile dintre cetăţenii statului, enoriaşi ai Bisericii. Tumultuoasa propagandă politică şi-a avut printre victimele ei preoţia şi ceea ce este mai grav bisericile, utilizate în multe rânduri pentru cu totul alte destinaţii decât cele liturgice. În multe rânduri, notarii comunali dădeau băutură alegătorilor în sfintele biserici pe toată perioada în care se desfăşurau alegerile politice, iar unii dintre prefecţii de judeţ îşi intensificau propaganda electorală în lăcaşurile de cult. Diversiunile electorale, ce au migrat în mod dăunător şi în sfera confesionalului, au polarizat întreg spectrul temporal interbelic. Înscrişi pe direcţia militantismului politic, preotul avea în satul unde păstorea partizani şi duşmani, mai mult, apăreau situaţii în care factorii culturali, preotul şi învăţătorul satelor s-au confruntat, aflându-se în partide diferite. Efectele asupra societăţii au fost negative încurajându-se diviziunea, duşmănia dintre cetăţeni, enoriaşii Bisericii [136, p. 1]. Sesizând o astfel de situaţie anacronică, Nicolae Iorga a avut o atitudine critică asupra neconcordanţei dintre mesajul evanghelic şi acela politic afirmând că, această luptă se simte mai pregnant „în părţile ardelene şi ungurene” [137, p. 1]. Eruditul istoric atenţiona că, dacă în vremea luptelor naţionale, preoţii erau purtătorii steagului unui neam întreg, sfinţind temniţele prigonirilor „astăzi stropesc cu aghiazmă steaguri negre de fanatism medieval sau steaguri care osebesc pe unii români, de alţi români, făcând iubirea faţă de unii motiv de ură faţă de ceilalţi” [136, p. 1].

Protopopul ortodox Ştefan Cioroianu, considera că „preoţimea trebuie să fie şi astăzi ce a fost în trecut: aluatul care să pătrundă întreaga frământătură a neamului nostru” [134, p. 1]. El îndemna preoţimea ortodoxă să nu se implice în politică în sensul vulgar al cuvântului, motivându-şi crezul său prin faptul că „nu poate fi nimic mai dureros şi mai trist pentru un preot decât politica vulgară. Nici o armă nu poate să doboare la pământ atât de uşor prestigiul preoţimii, ca politicianismul vulgar pe care l-ar face” [134, p. 1]. Pentru preoţimea ortodoxă mărginirea doar la slujbele sfinte era o problemă de viaţă şi de moarte, într-o perioadă în care preoţii altor confesiuni încercau să se afirme pe toate terenurile vieţii României interbelice când „oamenii mai mari sau mai mici doreau să facă din clerul ortodox o cenuşotcă. Pentru toate aceste considerente Cioroianu concluziona: „Cerem acţiune serioasă, cuminte şi solidară a clerului ortodox şi în politica ţării” [134, p. 1].

Conform canoanelor, preotul nu poate fi instrumentul nici unei organizaţii externe, afară de biserică, a cărei cap şi conducător vizibil este episcopul. În acest sens, Prea Sfinţitul episcop Roman Ciorogariu de la Oradea va emite şi el o circulară către preoţii eparhiei sale, care prevedea „ca toţi cei înscrişi în partide politice să-şi dea demisia” [236, p. 2].

N. Iorga, un ortodox declarat, va combate hotărârea Sf. Sinod al BOR fiind împotriva hotărârii acestuia, prin care un preot nu-şi poate depune candidatura la alegeri pentru parlament, decât dacă are încredinţarea ierarhului locului. Pentru el „prin această hotărâre adunarea episcopilor a sărit ca de obicei dincolo de ţintă” [138, p. 1]. Intervenţia istoricului Iorga este interesantă, oscilantă pentru faptul că, el ajunge la această concluzie după ce admite de fapt că „preotul e supus autorităţii episcopilor - lucru stipulat de legiuirile bisericeşti - şi că episcopatul are dreptul de a supraveghea felul cum preoţii se comportă în luptele politice” [237, p. 2].

„O victimă a politicii românești” [137, p. 1], aşa îşi intitula N. Iorga articolul în care aduce în discuție un exemplu concludent al amestecul preoţimii în politică. El aminteşte de protopopul ortodox Lupaş, care-şi schimbă opțiunea politică trecând de la Partidul Naţional Ardelean la Partidul Poporului. Cerând un loc de ministru, i s-a oferit locul la Ministerul Sănătăţii şi Ocrotirii Sociale. A ajuns ca urmare a teribilelor pasiuni care sfâşie românimea din Transilvania „să fie indicat, cu toată vizibila lui lipsă de avere şi cu tot trecutul lui atât de frumos, ca unul dintre fraudatorii unui buget în ruină” [137, p. 1], [238, p. 1-2], [239, p. 1-3].

Un semnal de alarmă în privința ingerinţei BOR în disputele politice l-a tras principesa Cantacuzino care, în numele Societăţii Ortodoxe a Femeilor Române, spunea: „Dacă Biserica nu se va descătuşa singură de sub mreaja nenorocită a intereselor de partid şi de sub influenţa dăunătoare a politicianismului... atunci alte puteri se vor ridica şi vor stăpâni acest popor plin de avânt, care are nevoie urgentă de îndrumare morală” [240, p. 463].

Problema de mare actualitate, „Preoţimea în viaţa politică”, este şi tema unui articol semnat de avocatul Nicolae Turlă. El aduce învinuiri Ortodoxiei pentru implicarea ei în politică, acuzând „Telegraful Român”, oficiosul Mitropoliei Ardealului, de preocupări în vederea susţinerii unui „partid clerical ortodox” [241, p. 4]. Constatând că mulţi preoţi s-au coborât de la misiunea lor de păstori şi luminători ai credincioşilor pe făgaşul politicii materialiste, avocatul conchide cu îndemnul: „Preoţimea… să nu se mai amestece în ciorba politică” [241, p. 4].

Ingerința clerului în disputele politice contravenea canoanelor apostolice. Pentru a-şi păstra independenţa şi caracterul ei spiritual, mai mult, pentru a nu confunda domeniul spiritual cu cel politic, Biserica în canoanele 6, 81 şi 83 apostolice interzicea preoţilor amestecul în sfera politicului; apoi, Canonul 10 al Sinodului VII ecumenic prevedea chiar sancţiuni pentru clericii care îşi neglijau misiunea pastorală în dauna afacerilor lumeşti [242, p. 47]. Trebuie amintit faptul că, unii preoţi şi chiar ierarhi se aflau în consiliile de conducere ale diferitor bănci, fapt ce l-a determinat pe patriarhul Cristea să aducă la cunoştinţă ierarhiei ortodoxe din Transilvania rugămintea Sf. Sinod de a se conforma dispoziţiilor regulamentare şi canonice, să abandoneze îndeletnicirile şi ocupaţiile nepermise. Au fost vizaţi de asemenea preoţii care, cu binecuvântarea

ierarhului, au îmbrăţişat ocupaţii compatibile cu misiunea preoţească - profesori, institutori etc., cu toţii erau obligaţi să păstreze rânduielile canonice privitoare la comunicarea cu Sfintele Taine şi să aibă o conduită exemplară în societate potrivit harului preoţiei [Anexa 3].

Disputa pe palierul amestecului clerului ortodox în politică, a atras reacţii excesiv de dure din partea intelectualităţii din perioada interbelică. Personalităţi de calibru ale ţării cum ar fi Nae Ionescu şi Nicolae Iorga au taxat cu duritate ingerința sacerdoților în politică aducând acuzaţii acide Bisericii Ortodoxe, ultimul acuzând pe episcopii ortodocşi că îşi datorează toţi, „fără nici o excepţie" scaunul lor, politicii de partid. N. Iorga afirma că „gândurile sinodalilor combativului Mitropolit ardelean ar purta veleităţi de clericalism" [138, p. 2].

Episcopatul ortodox a respins cu vehemenţă acuzaţiile de clericalism precizând că, un astfel de fenomen nu este specific BOR întrucât clerul acesteia nu are interese deosebite de ale credincioşilor lor, fapt pentru care, acuzaţiile s-au transpus a fi o gravă calomnie la adresa acestei instituţii. Reacţia de apărare a ortodocşilor a pornit de la premisa că, dacă în cuprinsul ţării există o Biserică identificată cu clericalismul, ea nu poate fi cea Ortodoxă. Motivul era: cu toate înclinările şi păcatele politice ale unora dintre membrii ei, slujitorii acestei instituţii s-au identificat în toate timpurile cu soarta bună sau rea a poporului pe care-l păstorea. Acuza venită chiar din partea unor personalităţi marcante ale societăţii interbelice era dureroasă şi nefondată. Ortodocşii s-au apărat de aceste acuze prin vocea mitropolitului Bălan, marşând pe ideea că, clericalismul era un curent politic specific Apusului, neadaptat sufletului românesc [237, p. 2].

Istoricul Romulus Cândea aduce lămuriri preţioase în această privinţă; după opinia sa, trebuie să se reflecteze la Statutul BRC unde, raportul Stat-Biserică a luat o înfăţişare cu totul diferită ca urmare a arogării de către Papă a rolului politic. În Apus, „luptele dintre papi şi împăraţi, pentru acapararea puterii politice erau dintre cele mai acerbe, sabia politică şi cea bisericească fiind date amândouă de la Dumnezeu, însă amândouă trebuiau să fie ţinute în mână de către papă. Papa Grigore al VII-lea îşi încheia bula „Unam Sanctam" din sec. al XIV-lea astfel: „este necesar pentru toată creatura umană a se supune Pontificalului roman, pentru a putea fi mântuită" [59, p. 485-486]. Analizând aceste constatări, trebuie remarcat următorul aspect: Clericalismul a fost o acuză mult prea dură şi nefondată pentru BOR. Aceasta, în virtutea raportului cu puterea civilă a respectat îndemnul apostolului Pavel „Tot sufletul să se supună înaltelor stăpâniri, căci nu este stăpânire decât de la Dumnezeu, iar cele ce sunt, de Dumnezeu sunt rânduite… cel ce se împotriveşte stăpânirii se împotriveşte rânduielii lui Dumnezeu, iar cei ce se împotrivesc îşi vor lua osânda" [243, p. 1635]. N. Bălan a fost ierarhul ortodox acuzat de cele mai multe ori că Biserica pe care o conduce susține clericalismul. Răspunsul său este elocvent: „Dar la noi, privilegii? Îndeosebi în Ardeal? Dar n-am stat noi, preoţimea, alături de

ţăranul iobag? Şi dacă avem vreun privilegiu este tocmai acest privilegiu moral de a fi suferit în rând cu poporul pe care l-am păstorit. Şi atunci de ce să fiu clerical? Să apăr latifundiile, pe care niciodată nu le-am avut? Să apăr drepturile şi privilegiile care niciodată nu ni s-au acordat?" [237, p. 2], [244, p. 2-3].

Acuzaţiile aduse BOR erau grave şi incriminau nu numai un singur ierarh, ci întregul Sinod al ei, cea mai înaltă autoritate bisericească. De altfel, trebuie amintit că, într-un articol din „Neamul Românesc", al cărui director politic era tocmai reputatul istoric şi politician Nicolae Iorga, se amintea despre un tribunal din Mulhouse (Franţa), care a osândit la cinci zile de închisoare şi plata unei amenzi de 2000 de franci despăgubiri civile, pe redactorul unei reviste satirice, care a calomniat un preot din Altkisch" [245, p. 1]. Reacţia marelui istoric, deşi într-un fel îndreptăţită, a fost însă exagerată, neaşteptată, acidă şi denigratoare. O astfel de optică refractară l-a determinat pe istoricul Mircea Păcuraru să concluzioneze: „Peste tot, trebuie să remarcăm lipsa de cunoştinţe istorice, canonice şi bisericeşti, precum şi slăbiciunile oamenilor politici ai vremii" [57, p. 405].

2.6. Alterități ale raporturilor interconfesionale (ortodoxo-unite) în cadrul revenirilor la Ortodoxie

După formarea Statului National Unitar prin actul de la 1 Decembrie 1918, Transilvania s-a confruntat cu o profundă mişcare de revenire la Ortodoxie a credincioşilor aparţinând diferitelor confesiuni. Predilecţie pentru această acţiune au avut-o cei greco-catolici dar, dintre cei trecuţi în sânul Bisericii Ortodoxe pot fi amintiţi şi romano-catolici, reformaţi, evanghelici-luterani şi mozaici. În perioada 1918-1928, procesele ortodoxo-unite pe fundalul trecerilor religioase s-au înmulţit, şi mai dureros, s-au prelungit, multe derulându-se pe durata a zeci de ani aducând mari traume sufleteşti credincioşilor celor două confesiuni. În actul de trecere de la o confesiune la alta paşii ce trebuiau a fi urmaţi erau următorii: 1. completarea adeverinţelor de trecere date de doi martori şi de oficiul parohial de la care s-a făcut trecerea; 2. înmânarea adeverinţelor preturilor care, examinându-le, dădeau verdictul şi încunoştiinţau pe preotul de la care credincioşii au trecut, dar şi pe preotul la care credincioşii au făcut trecerea; 3. trimiterea adeverinţelor de trecere oficiilor protopopeşti şi de aici Consiliului arhiepiscopesc, for care ordona introducerea credincioşilor în matricola parohială; 4. înaintarea extrasului de botez al credincioşilor trecuţi la ortodoxie, de la oficiul parohial al confesiunii de la care s-a făcut trecerea la cel care i-a primit. În extras va fi consemnată schimbarea credinţei, în baza trecerii aduse la cunoştinţă de pretură; 5. introducerea în matricola botezaţilor a noului credincios; 6. păstrarea ordinului în arhiva parohială la rubrica „Observări din matricolă" [246], [Anexa 4].

Din păcate, în foarte multe situaţii procedurile legale referitoare la trecerile confesionale nu au fost respectate, actele nefiind îndeajuns întocmite, Biserica Ortodoxă n-a putut să le înregistreze oficial. Mai mult, reprezentanţii organelor administrative din Ardeal care îmbrăţişau într-o proporţie destul de mare alte convingeri religioase decât cea ortodoxă, în asociere cu administratorii parohiali şi cu organele ierarhice superioare unite au profitat din plin de toate aceste sincope de procedură. Ei au reuşit să stăvilească nu numai revenirile la credinţa ortodoxă dar şi execuţia unor planuri de construcţie de biserici şi de case parohiale pentru ortodocşi. Au existat situaţii bizare în care credincioşi ortodocşi, fără a-şi mărturisi intenţia de a fi înregimentaţi la greco-catolicism, au fost înscrişi la această confesiune. Arhiva mitropolitană din Sibiu ne evidenţiază un caz concludent, în persoana lui Avram Circo din parohia Şesuri, pe care preotul greco-catolic Sabin Buglea l-a înregistrat în matricola parohiei unite Ruda, fără consimţământul acestuia [247]. Parohul ortodox Nicolae Tebieş din parohia Şesuri a înaintat acte în original protopopului tractual Băiţa Dumitru Secărea. Din ele se poate vedea în mod concis atitudinea ostilă a preotului unit de a trece la confesiunea sa oameni care niciodată nu şi-au manifestat dorinţa de a trece la greco-catolicism [247]. Cazurile de obstrucţionare a creştinilor uniţi ce intenţionau să facă trecerea la ortodoxie, în masă sau individual, au fost numeroase. În ciuda tuturor acestor șicane, sediul mitropolitan de la Sibiu, la sesizarea MCA atenţiona oficiile protopresbiteriale ortodoxe din cuprinsul Transilvaniei să ia atitudine fermă ca demersurile de revenire să fie făcute conform legii [248], [249], [250].

În cuprinsul Arhiepiscopiei de Alba-Iulia şi Sibiu, raliindu-se membrilor organelor administrative, majoritatea îmbrăţişând alte credinţe decât cea ortodoxă, preoţii şi ierarhii uniți acestora au încercat să împiedice cu orice preț fenomenul revenirilor la ortodoxie. Foarte mulţi credincioşi care s-au prezentat în mod succesiv în faţa parohilor uniţi cu scopul de a-şi declara filiaţia la ortodoxie au avut surpriza de a li se refuza solicitarea. Această situație coroborată cu utilizarea procedurii legilor maghiare în privința trecerilor confesionale sau pe fondul necunoașterii temeinice a acestora de către preoți [251] i-a adus pe credincioșii uniți la disperare favorizând migrarea lor la sectari [250].

Parohia Măgărei din protopopiatul Agnita ne oferă un caz cât se poate de elocvent, cel al credincioşilor Chirion Nicula şi Chirion Maria (uniți). Aceştia vin la preotul Victor Ghizdavu pentru a consemna cererea de renunţare la uniatism însă, sunt refuzaţi; acelaşi preot refuză a-şi da acceptul de trecere pentru Nicula Nicolae, Nicula Maria, Ioan Sasu, Veronica Sasu, din aceeaşi localitate [252]. Situaţia incertă privind acest nevralgic punct al trecerilor confesionale era generată şi de lipsa unei legi a cultelor în primii zece ani de la înfăptuirea României Mari, lucru ce s-a repercutat negativ asupra bunului mers al vieţii bisericeşti în Transilvania. Existau o

serie de nelămuriri în privinţa aspectelor legate de schimbarea cultului de către persoanele care aveau copii mai mici de 18 ani [74, p. 140-141], [73, p. 253-254]. Această incertitudine pornea de la faptul că, în perioada stăpânirii maghiare, copiii puteau fi trecuţi împreună cu părinţii în cadrul trecerilor confesionale, dar şi referitor la uzul schimbării credinţei prin actul căsătoriei [253], [254, p. 67-68], [255]. Aceste dileme trebuiau să fie soluționate de către Statul Român într-un cadru juridic, prin votarea Legii Cultelor. Pentru ortodocşi o astfel de legiferare după anul 1918 era vitală, pentru a găsi soluţii eficiente acelor normative elaborate de către vechiul regim maghiar, care aveau vădita intenţie de a împiedica trecerile la credinţa ortodoxă, în această direcție acționând Legea 53 din anul 1868 [91, p. 35]. După instaurarea dualismului austro-ungar procesele dintre „uniţi" şi „neuniţi", pe suportul trecerile religioase s-au înmulţit, rezolvarea lor fiind pasată când tribunalelor (ordinul nr. 15 473, din 15 ianuarie 1873), când forurilor administrative (ordinul nr. 4 102, din 3 iunie 1883), Ministerul Cultelor din Ungaria intervenind doar în ultimă instanţă [256, p. 1-2], [72, p. 274]. Arhivele diecezane ortodoxe din Ardeal cuprind foarte multe acte provenite din astfel de procese. Mitropolia Ortodoxă a Transilvaniei a pierdut mai multe procese şi biserici înainte de anul 1918 în parohii cum ar fi cele din Esc, Bosna şi Sec. În aceste cazuri, trecând la uniaţie, preoţii au constrâns şi pe credincioşi să-şi părăsească legea strămoşească [36, p. 36-37].

Starea de nedreptăţire a ortodocşilor s-a perpetuat în timpul Primului Război Mondial în ţinuturile din Secuime. Aici, ca urmare a lipsei de preoţi, precum şi a faptului că îmbrăţişau aceeaşi credinţă cu românii din Regat care luptau în război împotriva Austro-Ungariei, mulţi români ortodocşi au fost forţaţi să-şi părăsească credinţa, fiind trecuţi la confesiunea reformată, romano-catolică sau unitariană [87, p. 133-134]. Situaţia era cu atât mai nepotrivită cu cât, în însăşi vechea lege ungurească se reclama ca o condiţie primordială a trecerilor la diferite confesiuni voinţa liberă şi libertatea confesiunilor. În astfel de circumstanţe, trecerile forţate ale românilor ortodocşi la alte confesiuni au fost considerate de către ortodocşi ca fiind nevalide [87, p. 133-134], [257, p. 41-42].

Într-un studiu complex, apărut în anul 1968 în revista „Biserica Ortodoxă Română", istoricul Mircea Păcurariu exemplifică cele mai caracteristice cazuri de reveniri în masă ale uniţilor la ortodoxie în perioada 1918-1948. De la acest istoric aflăm că, în Arhiepiscopia Sibiului, prima parohie revenită la credinţa ortodoxă a fost Ucea de Sus, din protopopiatul Avrig unde, în anul 1924, credincioşii uniţi în frunte cu preotul Ioan Bursu au revenit la biserica ortodoxă [208, p. 1108]. Tot el consemnează revenirea în anul 1924 a parohiilor şi credincioşilor din Drăguş, Cheile Cibului şi Poiana [208, p. 1108-1109], [258, p. 1-2].

În 1926, au făcut demersurile de trecere la credinţa ortodoxă parohienii uniţi din Hamba [259], cei din Şoimuş, protopopiatul Târnava, (aici, uniţii trec la ortodoxie în frunte cu păstorul lor Ion Pădureanu) şi cei din filia Metiş [260, p. 90]. Exemplul acestora este preluat în următorii ani, de către credincioşii greco-catolici din Băgaciu [261, p. 2], Cetatea de Baltă, Lepindea, Chesler, Valea Lungă şi Bucureşti (Protopopiatul Zarand) şi Curechiu (în anul 1927) [208, p. 1109-1110]. În anul 1927, de mare ecou au fost trecerile la ortodoxie a celor 53 de familii din Băgaciu (ulterior aici, se vor mai înregistra cereri de trecere pentru alte 57, şi mai apoi, 62 de familii) şi Valea Lungă (protopopiatul Târnava, unde 85 de familii au trecut împreună cu prim-pretorele şi întregul personal al preturii) [208, p. 1109-1110]. Din scrisoarea lui Trandafir Scorobeț, consilier al Arhiepiscopiei Sibiului din data de 2 decembrie 1927 adresată Consiliului mitropolitan din Sibiu aflăm că 50 de familii din localitatea Daia, județul Sibiu, se pregăteau să părăsească confesiunea greco-catolică și să treacă la cea ortodoxă [249]. În Ucea de Sus, disensiunile dintre ortodocşi şi Mitropolia Blajului vor avea ca mobil dorinţa lui Ioan Bursu, fiul preotului unit de a îmbrăţişa taina preoţiei urmând cursurile Academiei teologice ortodoxe din Sibiu şi nu cele ale Academiei blăjene [101, p. 27-28]. Mărul discordiei în procesul trecerilor confesionale cu un impact deosebit de puternic între taberele ortodoxo-unite era transpus în invocarea subiectului de drept al averilor bisericeşti şi cel al personalităţii juridice. Aceste două chestiuni puse în dezbatere erau de departe cele mai de delicate, drept pentru care și soluționarea acestora de către organele competente ale Statului s-a dovedit a fi fost extrem de anevoioasă extinzându-se pe întreaga perioadă interbelică. Nici articolul 11 al mult aşteptatei Legi a Cultelor din anul 1928 n-a putut lămuri întru totul aceste aspecte sinuoase, cu toate insistenţele BOR făcute la adresa Ministerului Cultelor de a clarifica lucrurile. Revenind la fostele parohii unite Ucea de Sus şi Drăguş, devenite ortodoxe, părţile beligerante s-au confruntat tocmai cu aspectele legate de personalitatea juridică şi implicit cu acela al averilor bisericeşti. Ambele aspecte au făcut obiectul tensiunilor dintre cele două biserici româneşti, antrenând o stare convulsivă acutizată pe întreg segmentul temporar interbelic. Rezultatul a fost cât se poate de nefericit, înveninarea relaţiilor ortodoxo-unite, la acesta ajungându-se şi cu largul concurs al Statului Român. Nemulţumită de hotărârile luate de instanţele de fond tabăra uniţilor a făcut recurs la Înalta Curte de Casaţie, invocând motive de ordin principal şi suplimentar. Printre altele, recurenţii obiectau asupra superficialităţii cu care instanţele de fond au tratat această problemă constatând în mod eronat că toţi credincioşii din Ucea au făcut trecerea, din depoziţiile martorilor intervievaţi ne-reieşind acest lucru [101, p. 34]. Nemulţumirea afişată de către greco-catolici s-a dovedit ca fiind fără acoperire, instanţele judecătoreşti constatând pe baza probelor strânse de la martorii aflaţi în cauză că, toţi locuitorii în frunte cu preotul au făcut trecerea [101 p. 34]. De

asemenea, s-a pretins de către reprezentanţii BGC că, şi în ipoteza în care s-ar recunoaşte că toţi credincioşii ar fi trecut la Ortodoxie, nici într-o astfel de ipostază averea Bisericii nu trebuie să treacă împreună cu credincioşii la noua confesiune, ci trebuie să facă obiectul proprietăţii Bisericii sau a cultului unit, conform dispoziţiilor dreptului canonic [101, p. 35]. S-a considerat ca fiind justificată acţiunea mitropolitului de la Blaj, ca reprezentant legal al cultului şi ca administrator al averilor bisericeşti, de a se constitui ca reprezentant în justiţie, în toate cauzele referitoare la averile bisericeşti. Lămurirea unui astfel de diferend, deosebit de sensibil, necesita intervenţia urgentă a statului intrând în discuţiile parlamentare asupra Proiectului pentru noul regim al cultelor. Dar, în forma în care a fost prezentat el şi trecut prin filiera Senatului încă din ianuarie 1926, spre dezbaterea comisiunii speciale, în ceea ce priveşte averile bisericeşti, proiectul n-a ţinut cont de observările şi dezideratele corului episcopal unit. Articolul 41 al acestuia stipula că, „dacă toţi credincioşii unei comunităţi trec la alt cult, biserica, casa parohială cu întreaga avere a comunităţii devin proprietatea comunităţii celei noi sau la care s-a făcut trecerea... Dacă trecerea este făcută de către majoritatea membrilor unei comunităţi religioase, averea comunităţii se împarte proporţional cu numărul membrilor rămaşi şi trecuţi” [262, p. 1]. Punctul de vedere stipulat în proiectul din anul 1926 al ministrului Lapedatu a fost etichetat ca inacceptabil de către ierarhia greco-catolică. Ea a avertizat că, o astfel de legiferare din partea statului a punctului de vedere al ministrului Lapedatu, ar deschide seria unor tulburătoare lupte confesionale în spaţiul transilvan. Mai mult, prin aceasta statul ar menţine un punct de vedere nenorocit, sugerat de „tendinţele nesăbuite de prozelitism ale neodihnitei ortodoxii ardelene socotită... drept o crimă îndreptată împotriva liniştii ţării” [262, p. 1]. Din păcate, această modalitate de percepţie deficitară şi-a găsit ecou şi-n rândul unor personalităţi marcante ale societăţii româneşti interbelice cum ar fi spre exemplu Nae Ionescu, redactorul ziarului „Cuvântul” [263, p. 1]. Bazându-se pe unele prevederi speciale ale Bisericii Catolice, nemulţumit de prevederile noului proiect de lege al cultelor, el s-a făcut partizanul tezei unite conform căreia, chiar şi atunci când parohia ar fi desfiinţată „legal şi canonic”, averea acesteia ar rămâne tot bisericii, trecând în domeniul organizaţiei bisericeşti superioare [264, p. 2], [262, p. 1-2]. Nemulţumit de articolul 41 al proiectului Lapedatu, Ionescu s-a făcut avocatul uniților susţinând teza conform căreia, modalitatea prin care Statul încerca să introducă în sfera preocupărilor sale şi mai ales să soluţioneze controversata chestiune legată de averile bisericeşti, era una greşită lezând interesele uniţilor [263, p. 1]. Într-o astfel de situaţie, în cazul trecerilor religioase, averea bisericească nu urma pe credincioşi în noua confesiune, ci rămâne în deplina proprietate garantată de Constituţie vechii parohii, atâta timp cât aceasta avea existenţă legală.

Nae Ionescu socotea că, legalitatea şi canonicitatea va trebui să fie precizate de către noua lege a cultelor, la învoirea cu Vaticanul, singura autoritate de canonicitate catolică [263, p. 1].

În cazul parohiilor unite Drăguş şi Ucea de Sus, Înalta Curte de Casaţie a uzitat de principiul proclamat în celebrul diferend din „Vereşmort" conform căruia: „Personalitatea juridică capabilă de drepturi şi obligaţiuni a unei biserici o formează nu edificiul, care este locul de întâlnire al credincioşilor unei religiuni, nici averea care este afectată pentru întreţinerea ei, ci comunitatea credincioşilor aceleiaşi religiuni, cari găsesc în edificiu mijlocul de a-şi manifesta credinţa, iar în avere mijlocul de a o cultiva şi întreţine" [265], principiu care de altfel şi-a găsit confirmarea şi în articolul 11 al Legii pentru regimul general al cultelor. Modalitatea de abordare a personalităţii juridice din perspectiva unită era una de neconceput şi inechitabilă pentru credincioşii ortodocşi. Autorităţile de stat au fost invitate de către cei din urmă să ţină cont de faptul că, aşa după cum BOR, declarată dominantă în stat de către prevederile Constituţiei din anul 1923 n-avea personalitate juridică în totalitatea ei, tot astfel, nici BGC n-avea personalitate juridică în totalitatea ei. Percepţia unită asupra personalităţii juridice nu se fundamenta nicidecum pe preceptele legislaţiei româneşti, ci pe mult invocatul drept canonic al BR. Catolice universale, favorabil catolicilor şi în detrimentul altor culte, mai ales celui ortodox [101, p. 39]. Pentru ortodocşi, susținerea punctului de vedere catolic de către Stat a fost considerat ca fiind un privilegiu acordat unui cult al unei minorităţi din populaţia ţării, drepturi şi privilegii de care nu se bucura BOR ca religie dominantă în stat. Situația astfel percepută era un anacronism păgubitor păcii confesionale a României interbelice.

Între anii 1918-1928 fluxul revenirilor la matca ortodoxă a fost atât de amplu, încât i-a determinat diriguitorii Ortodoxiei transilvănene să perceapă orice trecere de la ortodocşi la celelalte confesiuni ca fiind nenaturală, putând fi pusă pe seama neglijenţei şi a lipsei de râvnă pastorală a unor preoţi ortodocşi [266]. Intervenţia Statului Român în plan legislativ în delicata problematică confesională a fost mult aşteptată şi pentru motivul că, în spaţiul ardelean fiinţau pe lângă bisericile româneşti ortodoxă şi greco-catolică (recunoscute de articolul 22 al Constituţiei) [59, p. 615] şi alte culte: catolic, reformat, evanghelic-luteran, unitarian, armeano-gregorian, mahomedan şi mozaic.

Conform Recensământul general al populaţiei României din 29 decembrie 1930, ponderea populaţiei Transilvaniei după religie oferea următorul tablou: ortodocşi 27,8%, greco-catolici 31,1%, romano-catolici 12,8%, reformaţi calvini 15,5%, evanghelici luterani 7,6%, unitarieni 2,1 %, mozaici 2,5% [267, p. xxx], [119, p. 86], [Anexa 1].

O problemă extrem de serioasă în privința dinamicii relațiilor ortodoxo-unite în perioada 1918-1928 care a contribuit decisiv la apariția celor două tabere ostile a fost prozelitismul.

Istoricul Keit Hitchins socotea că acest fenomen era în vogă încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prozelitismul unit necruțându-l nici chiar pe Șaguna [70, p. 225]. În toamna anului 1850, vicarul Sălajului, Alexandru Sterca-Șuluțiu, l-a îndemnat pe Șaguna să lase la o parte scrupulele religioase şi să accepte conducerea mitropoliei unite [70, p. 225-226].

În derularea raporturilor ortodoxo-unite după anul 1918, mărul discordiei îl va constituii subiectul averilor bisericeşti pe tema trecerilor confesionale. Având ca teatru de luptă Ardealul, bisericile româneşti Ortodoxă şi Unită se vor angrena într-o dispută tensionată, în faţa căreia Statul Român, neputând să rămână pasiv, trebuia a-i da atenţia şi mai ales soluţionarea urgentă.

O importanţă covârşitoare în bunul mers al operațiunilor de trecere de la un cult la altul au avut-o matricolele bisericeşti cu cele trei rubrici: matricola botezaţilor, matricola cununaţilor şi cea a morţilor. În Transilvania, prin intermediul legii din anul 1894, în articolele 31 şi 32, guvernul ungar aducea prețioase precizări referitoare la căsătoria civilă, respectiv subiectul religiei pruncilor, iar articolul 33 dezbătea chestiunea matricolelor civile [92, p. 117], [73, p. 106-110; p. 111-143]. BOT percepea demersurile amintite ca fiind de bun augur, Statul maghiar nefăcând altceva decât să introducă două instituţii noi menite a reforma viaţa familială şi socială. Deşi statul civil conform legii sancţionate în anul 1894 purta registrele matriculare civile, BOT a hotărât ca, în interes propriu, să continue activitatea de completare a matricolelor bisericeşti, acţiune care mergea astfel în paralel cu aceea iniţiată de statul maghiar [153, p. 7], [268, p. 253-256].

În perioada 1918-1928 s-a constatat că procedura de introducere în matricole a credincioşilor trecuţi de la alte confesiuni la ortodoxie a întâmpinat mari greutăţi. De multe ori operaţia era insuficient de bine înţeleasă chiar de către unii preoţi ortodocşi, procesul de revenire la credinţa ortodoxă fiind mult îngreunat. Pentru a veni în sprijinul nedumeririlor iscate în acest scop, Consistoriul Arhidiecezan din Ardeal a trimis protopopiatelor din cuprinsul arhidiecezei adrese în care dădea îndrumări concrete cu privire la procedura corectă de introducere în matricolele bisericeşti a credincioşilor proveniţi de la alte culte [246], [Anexa 4].

Reveniri semnificative la Ortodoxie, în masă sau individuale, au fost consemnate în Eparhia Clujului. În ținutul Someş, Turda, Dej şi mai ales în zona Sătmarului şi a Maramureşului, disputele dintre ortodoxo-greco-catolice pe această tematică vor îmbrăca aspecte de-a dreptul dramatice. În astfel de situaţii încordate, în mod logic era necesară intervenţia de urgenţă a Statului ca un al treilea factor care, de pe picior de neutralitate, să încerce a pacifica părţile beligerante. Pentru ca rezultatul acestor demersuri în soluţionarea diferendelor confesionale să fie pozitiv, punctul de vedere just al Statului în rezolvarea raporturilor de drept dintre culte trebuia să fie cel al parităţii. Că n-a fost aşa putem argumenta din cele mai

caracteristice cazuri de trecere la Ortodoxie a credincioşilor uniți din părţile nordice ale Ardealului.

În privinţa trecerilor confesionale derulate de la uniţi la ortodocşi datele oferite publicității de către una sau cealaltă dintre Biserici au fost contradictorii. Datele culese din şematismele şi statisticile celor două Biserici, din presa bisericească de la Blaj, Sibiu sau Cluj nu corespund. Un astfel de exemplu ni-l oferă episcopul greco-catolic Iuliu Hossu în cuvântarea ţinută în şedinţa Senatului din 22 martie 1928 pe tema discuţiei generale asupra Legii Cultelor. După părerea sa, în Eparhia Cluj-Gherla, pe care-o jurisdicţiona, exista un număr de 600 000 credincioşi uniţi şi doar 39 000 de ortodocşi, maximum 50 000; de asemenea, după statistica lui existau doar 3-4 sate, maximum 10, diferenţiate confesional între ortodocşi şi uniţi [269, p.119]. Din statisticile ortodoxe observăm că, evidenţa numerică prezentată de către uniţi în ceea ce-i priveşte pe ortodocşi era mult diminuată. Acest lucru se poate verifica răsfoind Raportul general al Eparhiei VFC pentru anul 1928, în care era consemnată existenţa unui număr de 72 282 familii cu un total de 308 509 suflete ortodocşi [82, p. 38].

În Eparhia Clujului, revenirile la ortodoxie au avut un ecou deosebit după anul 1921 când s-a înfiinţat această episcopie, deşi au fost consemnate treceri şi înainte de acest an. În comuna Vad, fiinţa încă din vremea domnitorului Ştefan cel Mare o Episcopie Ortodoxă. Începând cu anul 1918, o parte a credincioşilor uniţi de aici au trecut la Biserica Ortodoxă fiind afiliaţi parohiei Selişca [37, p. 193], [270].

În anul 1922 reveniri în masă la credinţa ortodoxă s-au consemnat în parohiile unite Galtiu, unde 95 de familii din totalul de 100 vor trece la ortodoxie [271], Remeţi [37, 193-194], [272], Ocoliş [273] şi Feiurd [274], [275], aceste cazuri necesitând intervenţia autorităţilor Statului în vederea pacificării taberelor beligerante. Privind statisticile ortodoxe şi unite, din ele desprindem următoarele cifre: Şematismul Eparhiei VFC pe anul 1930 consemna un număr de 1020 de ortodocşi pentru Remeți, iar Şematismul Unit al Diecezei de Gherla, pe anul 1932, oferea ca cifră statistică existenţa a 945 ortodocşi, 73 uniţi şi 438 mozaici [276, p. XXX], [130, p. 112].

Pentru anul 1923, fenomenul trecerilor în masă la credinţa ortodoxă sunt consemnate în Sarasău şi Surduc, punctul culminant al aprigei dispute ortodoxo-unite derulându-se în localitatea maramureşeană Vereşmort. La Sarasău s-au derulat acte de profanare ieşite din comun care au atras protestul Sfântului Sinod al BOR. Acesta, în şedinţa din 2 decembrie 1931 va delega pe Mitropolitul Bălan ca în numele Ortodoxiei să interpeleze în Senat Guvernul ţării spre a lua măsuri de urgenţă împotriva autorilor acestor fapte abominabile [Anexa 5]. Şi la Vereşmort trecerile credincioşilor uniţi la BOR s-au desfăşurat pe fondul unor tulburări dramatice cu tentă de adevărat război confesional [277, p. 269], [Anexa 6]. De altfel, „Cazul Vereşmort” a fost un

elocvent exemplu al ineficienţei Statului Român în a interveni şi a rezolva pozitiv situaţia Bisericii şi patrimoniului acesteia. Pentru ortodocşii din Vereşmort situaţia era cu atât mai dureroasă, cu cât sentinţa Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie dăduse câştig de cauză încă din anul 1925 acestora.

În tulburările confesionale, pe lângă latura clericală a celor două Biserici, au fost atrase în luptă şi organele administrative ale Statului Român din Transilvania: prefecţi, prim-pretori, notari comunali, jandarmi şi chiar dascăli. Diferendele confesionale din deceniile interbelice, care au răvăşit profund pacea credincioşilor ardeleni, au avut ca protagonişti în părţile nordice transilvane doi oameni de calibru, de o mare elocinţă, episcopul ortodox Nicolae Ivan şi cel unit, Iuliu Hossu. Din actele Sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului şi Clujului, ţinut în anul 1924, desprindem că, pentru anul 1923, era înregistrată o populaţie ortodoxă însumând 287 998 suflete repartizată în 62 943 familii, creşterea faţă de anul 1922 fiind de 5 682 suflete; au fost înregistrate 1 804 treceri religioase la ortodocşi, de la aceştia la alte culte - 62 [77, p. 84]. Reveniri în masă în acest an au fost consemnate şi în Surduc, în localitatea sătmăreană Ardusat (unde au trecut după formele legale 162 suflete) [278], Miheşul Unguresc (69 de persoane) [279], Ilva Mare (72 de familii) [280], Zau de Câmpie [208, p. 1110]. În parohia Surduc, judeţul Solnoc-Doboca, pe data de 10 septembrie 1923, 30 de familii de creştini uniţi îi aduceau la cunoştinţă ierarhului Nicolae Ivan intenţia de a întocmi demersurile de trecere la credinţa ortodoxă [281]. Treceri au fost înregistrate şi în Solona, filia Surducului. Aici, 25 de familii au completat declaraţiile de trecere la ortodoxie, printre ei aflându-se primarul cantorul, prim curatorul şi aproape întreaga curatorime [282]. Primarul Vancea, unul dintre semnatarii actului trecerii, a fost chemat la sediul Episcopiei Unite din Gherla, unde a fost îndemnat să se abată de la trecere, aducându-se totodată cuvinte murdare Bisericii Ortodoxe şi ierarhilor acesteia. Văzând că primarul nu poate fi înduplecat, i s-a făcut percheziţie din partea administraţiei filo-unite şi catalogat ca un conturbator al liniştii publice, în cele din urmă este destituit şi amendat. Persecuţiile primarului au fost coordonate de către preotul unit din Surduc şi prim-pretorul plasei Ciachi-Gârbou, Cornel Butean [280]. Primarul n-a fost singurul care a simţit pe pielea lui furia ofensivei greco-catolice pentru filiaţia lui ortodoxă acelaşi lucru întâmplându-se şi cu învăţătorul Casian Moldovan. Exemplele edifică lupta acerbă de stăvilire a revenirilor uniţilor de pe Valea Someşului la Ortodoxie. Scrisoarea preotului ortodox Cornel Giorgia, adresată Consiliului eparhial Cluj, aducea la cunoştinţă faptul că, şi în comuna vecină Ciormani, credincioşii erau gata a face trecerea [280].

În anul 1924 revenirile credincioşilor uniţi la ortodoxie au avut un caracter deosebit de pronunţat, situaţie ce poate fi desprinsă şi din raportul general prezentat de către secretarul

consistorial Laurenţiu Curea, în şedinţa bisericească a Consistoriului eparhial Cluj, ţinută în data de 9 aprilie 1925. Cu acest prilej, sunt consemnate pentru anul 1924 un total de 3 481 treceri religioase la credinţa ortodoxă, dintre care 3 474 de la greco-catolici, 4 treceri de la reformaţi şi 3 de la religia israelită. Treceri de la ortodocşi la uniţi au fost înregistrate 8 cazuri, iar la sectari, 154 de persoane, în total 162 de persoane [78, p. 50-52]. Pentru anul 1924, cazurile cele mai semnificative de treceri la Ortodoxie, au fost cele înregistrate în: Racşa - 345, Rogna de Sus - 260 [283], Ilba - 349, Tur - 373, Valea Porcului - 471, Corneşti - 440, Fereşti - 344, Ardusat -321 [278], Aghireş - 120 [284, p. 5], Tritiul de Sus - 59 şi Seini - 98, disputa confesională aici fiind deosebit de încordată [78, p. 52], [285, p. 2]. În acest an treceri ale uniţilor la BOR au mai fost consemnate în Seini (17 capi de familie cu 59 persoane şi se mai pregăteau să treacă aproximativ 200 de capi de familie cu circa 800-1000 suflete) [286], [78, p. 52], Mălin, unde majoritatea uniţilor au trecut la ortodocşi [287], Tritiul de Sus [288] şi Aghireş unde s-a pus temelia unei parohii ortodoxe [208, p. 1110], [289, p. 5], în Măcicașa, Sântimbru, Mischiu ş. a. [290, p. 2].

Pe lângă cazurile de treceri în masă, au fost consemnate multe cazuri de reveniri individuale, dintre cei trecuți la credința ortodoxă numărându-se protopopul Ștefan Popp din Izvin și directorul Academiei unite din Gherla Ioan Pașca [291, p. 4]. Persecuţii, tergiversări ale validităţii trecerilor din partea organelor administrative, cuvinte de hulă împotriva Ortodoxiei şi a slujitorilor ei venite din partea unor preoţi uniți, indolența, pasivitatea și neputința statului de a da curs detensionării stării conflictuale, sunt câteva scenarii caracteristice ale unei situații mai mult decât tensionate în această parte a ţării. „Propaganda catolică din ţara Oaşului” este numele articolului editat de către parohul ortodox din Ilba, Vasile Cosma, apărut în oficiosul ortodox clujean „Renaşterea”. Din el aflăm că, în urma vizitei pastorale şi mai ales a predicii episcopului Hossu de la Bixad, au părăsit uniaţia 118 familii din Tur şi 9 familii din Racşa, urmând aceeaşi cale şi alţi credincioşi uniţi din comunele învecinate [292, p. 4]. Tulburarea credincioşilor era generată de predica deosebit de acidă îndreptată împotriva ortodocşilor de către cei trei misionari ai Episcopiei unite de Gherla veniţi în misiune să cerceteze cauza trecerilor la Ortodoxie. Dintre cuvintele acestora, câteva, lasă să se întrevadă înverşunarea, ura cu care era privită credinţa ortodoxă de către ierarhia unită: „morţii ale căror oseminte zac aici, nu pot să se odihnească pentru fărădelegile rătăciţilor urmaşi ai lor, căci s-au făcut draci pe pământ şi pre cei morţi îi chinuia grozav, căci ş-au părăsit legea cea sfântă şi adevărată catolică. Morţilor! Sculaţi-vă să ne băgăm noi de vii, căci necredincioşi urmaşi rătăciţi de ai voştri nu voiesc a asculta cuvântul adevărului propovăduit de noi preoţi ai lui Hristos cel răstignit. Aceşti necredincioşi s-au făcut vinovaţi de a doua răstignire a lui Hristos...” [292, p. 4]. Întâmplări similare s-au consumat în Valea Porcului, credincioşii greco-catolici trecuţi în cealaltă tabără neavând parte nici ei de tihnă

[Anexa 8]. În anul 1924 comunele maramureşene Fereşti şi Corneşti au cerut să fie primite şi ele în grupul parohiilor ortodoxe. Concret, 76 capi de familie însumând 344 de suflete de fereşteni au întocmit o declaraţie în care anunţau Consistoriul eparhial Cluj de trecerea împreună cu biserica, şcoala şi pământul de eclezie de la confesiunea unită la cea ortodoxă. În acelaşi an, Ministerul Cultelor a recunoscut înfiinţarea parohiei ortodoxe Fereşti [293], [294], [295], [296], [297]. Curios este faptul că, în Recensământul din anul 1930 privind populaţia statornică după religie, comunei Fereşti i se atribuia un număr de doar 66 credincioşi, deşi actele arhivare ortodoxe de la Cluj relevă cifra de 344 suflete, iar Şematismul Episcopiei VFC din anul 1925 înscrie şi el în dreptul parohiei Fereşti cifra de 344 suflete [293]; Pretura din Şugatag a pornit o acţiune violentă de persecutare a ortodocşilor de aici constând în bătăi şi arestări sub pretextul de a fi agenți bolșevici [298, p. 46], [299, p. 5], [300, p. 2-3]. În circumstanţe asemănătoare s-au derulat evenimentele în Corneşti unde a trecut la credinţa ortodoxă întreg poporul, lucru adeverit de primăria locală şi întărit şi de Consistoriul eparhial din Cluj, care invita pe preotul Miron Codrea să organizeze parohia [295], [296].

În ziua de 17 septembrie 1924, Centrului eparhial din Cluj îi este înaintat de către preotul ortodox Atanasie Gânju, din Remeţi, un tablou cuprinzând cererea unei părţi a credincioşilor uniţi din Rogna de Sus, care cereau episcopului Nicolae binecuvântarea de a fi înmatriculaţi în cadrul Bisericii Ortodoxe. Era vorba de un număr de 76 capi de familie cu 260 de membri obstrucţionaţi în mod sistematic de către protopopul greco-catolic rutean, susţinut de notarul şi directorul şcolar [283], [301]. Protopopul unit văzând că toate sforţările s-au dovedit zadarnice pentru a-şi întoarce oile rătăcite la staul, i-a amenințat pe aceștia spunându-le că, în zadar au făcut trecerea la ortodocşi deoarece, în ţară nu există nici o eparhie ruteană şi că, ortodocşii o să le trimită un preot, care să le ţină slujbele în româneşte, limbă pe care ei n-o înţelegeau [301].

Cazuri elocvente în care obstrucţionările, abuzurile şi defectuozitatea de care au dat dovadă matriculații civili cu ocazia trecerilor la credinţa ortodoxă a românilor uniţi putem să le diagnosticăm din tablourile trecerilor la Biserica Ortodoxă a credincioşilor din Cuhea, Dragomireşti, Vişeul de Sus şi Săcel [302]. Din ele ne vom putea elucida că mulţi ortodocşi, deşi întocmiseră actele legale de trecere, erau consemnaţi în matricolă ca uniţi. Un exemplu în acest sens, parohia Săcel, unde încă din anul 1900 mulţi locuitori uniţi trecuseră la ortodocşi. În tabloul întocmit în data de 3 februarie 1930 şi prezentat Centrului eparhial Cluj erau consemnaţi 285 de capi de familie, cu peste 1000 persoane trecute la credinţa ortodoxă dar, în mod surprinzător, aproximativ 200 de credincioşi încă figurau ca uniţi [302].

Diagnosticând actele de arhivă vom putea constata cu uşurinţă faptul că, în majoritatea cazurilor, ofiţerii stării civile au făcut tot ce le-a stat în putinţă pentru a estompa trecerea uniților

în tabără greco-orientalilor. Pentru aceasta, au întârziat în mod premeditat demersurile trecerilor. La acestea s-au adăugat întârzierile sau necompletarea legală a matricolelor civile de către parohii ortodocşi, care au creat confuzie între enoriaşi, prejudiciindu-se actul de întocmire a statisticelor ortodoxe. Nu trebuie omisă atitudinea recalcitrantă a ierarhiei greco-catolice. Sub deviza de a se constitui într-un bastion de apărare împotriva bolşevismului la fruntariile nordice ale ţării, aceasta n-a pregetat a ieşi la atac şi a contesta cu stoicism realitatea din teren, în privinţa revenirilor la credinţa ortodoxă. Bazându-se pe acelaşi considerent, uniţii apostrofau pe ierarhii ortodocşi că se transpuneau în agenţi criminali doritori a sparge cordonul unit din Nord, perceput ca un stăvilar împotriva propagandei panslave, îmbrăcată în acea parte a ţării în haina ortodoxismului dominant [303, p. 1].

„Zvârcoliri neodihnite" îşi intitula ziarul blăjean „Unirea" unul dintre articolele din 24 ianuarie 1925, prin care contesta bilanţul Eparhiei Ortodoxe din Cluj, care ar fi câştigat în cursul anului 1924, 3 391 suflete, cifră catalogată de către emisarii blăjeni ca fiind absolut ireală. De exemplu, uniţii considerau că cifra de aproape 4 000 de suflete trecute la ortodoxie este absolut ireală [304, p. 1]. În Ilba, Racşa, Sarasău, Tur şi Seini şematismele şi statisticile ortodoxe dădeau doar pentru cele 5 cazuri un bilanţ de 1181treceri. După calculele uniţilor însă, cifra reală era de abia 253, „câţi se mai socotesc ortodocşi, în cea mai mare parte concubinari pe care biserica noastră (unită) îi refuză a-i cununa din cauza piedicii legăturii sacramentale, care nu se poate desface pe calea divorţului civil, nu sunt trecuţi după lege şi va da Dumnezeu ca foarte curând numărul acestor fel de ortodocşi încă să se reducă în chip simţitor" [304, p. 1]. Pentru a-şi proba afirmaţia articolul amintit aducea în discuţie declaraţia a opt ilbeni ce spuneau că au fost ademeniţi de către preoţii ortodocşi cu promisiuni că, Biserica Ortodoxă va primi 400 000 lei pentru zidirea bisericii, că Statul va da bisericii clopote fără bani, casă şi pământ pentru preot, dar toate acestea nu s-au înfăptuit şi ca atare ei doresc a rămânea uniţi [304, p. 1]. Situaţia prezentată de uniţi ca fiind confuză pentru cazul Ilba, poate fi lămurită de către actele Arhivei episcopale clujene care, au constatat că, numărul celor trecuţi la ortodocşi în Ilba creştea, de la 30 de capi de familie cu 80 de familianţi ajungându-se la 36 capi de familie cu 135 de membri, urmând a mai trece încă 70 de capi de familie; în data de 10 octombrie 1927 existau aici 84 de familii ortodoxe şi 53 greco-catolice [305], [306], [307], [Anexa 7]. Cu toate acestea, în şedinţa Senatului din 22 martie 1928 referitoare la Legea Cultelor, Iuliu Hossu a făcut o afirmaţie ciudată, anume că în Eparhia Unită Cluj-Gherla, ce număra 750 de sate (530 de parohii şi 220 de filii), „abia am trei-patru sate, să zicem zece ca să fie numărul rotund, cari să fie împărţite în uniţi şi ortodocşi". [308, p. 119]. Avem de a face cu o altă neconcordanţă desprinsă din discursul episcopului Hossu şi nu cu realitatea din teren.

Rapoartele anuale ale Consiliului eparhial ortodox Cluj în perioada 1923-1928 redau un număr de cel puţin 10 000 de cazuri de treceri la Ortodoxie. Pentru anul 1923 sunt consemnate 1 804 treceri [77, p. 84], în anul 1924 - 3 474 [78, p. 50], în 1925 - 1 711 treceri [79, p. 43], 1926 - 2116 [80, p. 60], 1927 - 1325 [81, p. 49], iar pentru anul 1928, 1500 cazuri [82, p. 40]. Neacoperită era şi afirmaţia Prea Sfinţiei Sale Hossu în aceeaşi şedinţă din Senat, când aminteşte că în Eparhia Cluj-Gherla, pe care o jurisdicţiona, fiinţau 600 000 de uniți şi doar „39 000, frați ortodocşi. Să zic că sunt mai mulţi; să fie 50 000…" [308, p. 119].

În Raportul Senatului bisericesc din Eparhia Clujului, prezentat în data de 8 aprilie 1924, figura pentru anul 1923 în plan statistic, un număr de 287 998 suflete (145918 bărbaţi şi 142 080 femei), grupaţi în 352 parohii matere şi 93 filii. Excedentul numeric comparabil anului 1922 era de 5 682 suflete, una dintre cauzele majorării numărului de ortodocşi datorându-se şi revenirilor de la greco-catolicism [77, p. 84]. Reflectând la cifrele prezentate de către Prea Sfinţitul Hossu trebuie remarcat că, acestea nu erau reale. Pentru a desprinde acest lucru vom folosi o sursă obiectivă - Recensământul General al Populaţiei României, din 29 decembrie 1930. Făcut de către Sabin Manuilă, director General al Institutului Central de Statistică al României între anii 1932-1947, acesta oferea un grafic privind spectrul dinamicii confesionale din Ardeal, ale cărui cifre nu se regăseau în afirmaţiile înaltului prelat unit. Pentru sfera de jurisdicţie a Eparhiei ortodoxe a Clujului renumitul statistician prezenta tabloul următor: judeţul Cluj - 64 543 ortodocşi, judeţul Someş - 32 881, judeţul Maramureş - 8 489, judeţul Satu Mare - 12 880, judeţul Năsăud - 19 960. Numărul total al populaţiei ortodoxe din aceste judeţe era de 138 753 de credincioşi [267, p. 588, p. 728, p. 659, p. 718, p. 673]. Adăugând şi judeţele Turda - 60 606 ortodocşi, Sălaj - 15 183, Mureş - 41 918, Alba - 108 590 ortodocşi, totalul se va înscrie în jurul cifrei de aproximativ 365 050 de aderenţi ortodocşi [267, p. 763, p. 713, p. 666].

Recensământul maghiar al populaţiei Transilvaniei de Nord din anul 1941 ne aduce şi el lămuriri în privinţa fluctuaţiei confesionale ortodoxe, cu toate sincopele acestuia legate de faptul că nu acoperea întreaga arie ardeleană ca urmare a Dictatului de la Viena din august 1940. În tabelul în care stă înscris totalurile pe judeţe ale populaţiei după religie, populaţia ortodoxă afiliată zonei de interferenţă a Diecezei ortodoxe clujene se prezenta astfel: judeţul Cluj - 28 362 credincioşi ortodocşi, Bistriţa-Năsăud - 28 315, Maramureş - 26 452, Mureş - 31 012, Satu Mare - 2 327, Sălaj - 20 498 credincioşi, (necuprinzând judeţul Alba), cu un total de 136 966 ortodocşi [133, p. 232].

În anul 1927, Eparhia ortodoxă clujeană avea un efectiv de 307 278 ortodocşi repartizaţi în 393 parohii şi 110 filii, excedentul populaţiei ortodoxe faţă de 1926 fiind de 5 761 de persoane, acesta datorându-se şi revenirilor uniţilor la Ortodoxie [81, p. 47].

Curentul de revenire la Ortodoxie s-a dinamizat pentru anii următori. În anul 1925, Raportul Consiliului eparhial prezentat de către secretarul eparhial Laurenţiu Curea adunării eparhiale în anul 1926 constata existenţa în Eparhia VFC a unei populaţii ortodoxe de 298 069 suflete distribuite în 63 669 familii, cu un spor al populaţiei faţă de anul 1924 de 4 082 de credincioşi. Progresul se datora şi celor 1711 treceri de la uniţi consemnate, printre ei numărându-se şi preotul Peter Virgil din Cioara, numit ca administrator parohial în Giurcuţa, protopopiatul Huedinului [79, p.43]. În această perioadă treceri la credința ortodoxă au fost consemnate în comuna maramureşeană Borşa [309, p. 2], [310, p. 2]. N-au fost scutiţi nici ei de neplăcerile îndurate de către confraţii ortodocşi din celelalte comune maramureşene, persecuţiile având acelaşi obiectiv, denigrarea persoanei preotului ortodox şi a ortodocşilor de aici [Anexa 10], [311, p. 2-4], [310, p. 2]. În anul 1926, a fost înregistrat un număr de 2116 credincioşi uniţi ce au trecut de partea stranei greco-orientale, între ei numărându-se doi preoţi, Dumitru Coşeriu din Sig şi Şerban Iosif din Cheţani [80, p. 60]. Pentru acest an s-au consemnat şi trecerile a 30 de familii unite din Babţa (Sălaj) [312], 40 de credincioşi din Orăştia (Turda) [313], Şieuţ şi mai mulţi credincioşi din Urmeniş [314].

Trecerile credincioşilor uniţi din Transilvania la credința ortodoxă s-au derulat uneori şi pe fondul unor neînţelegeri cu caracter personal iscate între preoţii şi credincioșii greco-catolici, sau din lipsa de tact a ambelor părţi (clerici şi mireni). Un caz cu o astfel de încărcătură a fost consemnat în anul 1926 în Şieuţ, aici 61 de capi de familie de confesiune unită având 225 membri au anunţat Eparhia Clujului despre efectuarea în condiţii legale a celei de-a doua treceri la religia ortodoxă, pregătindu-se a trece încă 30-40 de capi de familie. Motivul invocat de către optanţi pentru gestul lor era exprimat astfel: „...Suntem convinşi că religia a cărui preot este Ion Mihăilaş, nu poate fi adevărată” [Anexa 12].

În multe cazuri, în localităţile în care s-au derulat treceri religioase, preoţii ortodocşi întârziau a fi numiţi, filiile sau parohiile nefiind încă recunoscute de către stat. În astfel de condiţii, la faţa locului au fost trimişi preoţii din localităţile învecinate. Din diverse motive, mulţi nu puteau să ajungă la faţa locului invocând vârsta înaintată, bolile, alţii pretextau că sunt prea ocupaţi fiind în preajma sărbătorilor. Toate acestea au constituit pricini de estompare a trecerilor religioase. Un astfel de episod s-a desfăşurat în localitatea amintită Şieuţ. Protopopul tractual al Bistriţei, Pletosu Grigorie, l-a rugat pe preotul Mihail Georgiu din Galaţi (Bistriţa) să descindă aici pentru a reglementa în regim de urgenţă modalitatea în care se derulau declaraţiile trecerilor. El a răspuns că este bolnav şi peste măsură de ocupat, doar după sărbători putând să onoreze misiunea încredinţată [315].

Pentru BOR, perioada anilor 1927-1928 a fost extrem de tensionată, guvernarea naţional-ţărănistă a lui Iuliu Maniu dând lovituri grele ortodocşilor, semnarea Concordatului şi Legea Cultelor atrăgând energice proteste din partea acestora. În ciuda acestor impedimente, curentul de revenire la Ortodoxie s-a menţinut ridicat şi pentru această perioadă [Anexa 11]. Statistica ortodoxă a consemnat pentru anul 1927 primirea a 1325 credincioşi uniţi trecuţi la ortodoxie [80, p. 49] reveniri în masă consemnându-se în Leurda Gârboului [Anexa 13], Cuzdrioara (119 capi de familie) [316], Ţop [317], [318], Gâmbaş [Anexa 14], Borşa II, Vechea [319], Râpa de Jos [320], Pata [321] şi Vişeul de Sus [322], Mănești [323], București (protopopiatul) Băița [324], Băsești [325] și Băița [326].

2.7. Statul Român şi soluţionarea diferendelor interconfesionale în Transilvania

Necesitatea reglementării raporturilor interconfesionale de către Statul Român a fost motivată de existența unei evidente diferențieri sub aspect doctrinar a diferitelor culte ale țării. Din cauza acestui clivaj doctrinar s-a ajuns la mari tulburări, excelându-se în dispute teoretice, dar și agitații publice care prejudiciau pacea, bunul mers al societății. În astfel de situații conflictuale, logica elementară necesita intervenția Statului, ca un al treilea factor, acesta de pe picior de neutralitate să încerce să intervină pentru a pacifica părțile beligerante. Pentru ca rezultatul să aibă efectul scontat, punctul de vedere just al acestuia în soluționarea raporturilor de drept dintre culte trebuia să fie cel al parității. Prin acest principiu se asigura pe de-o parte egalitatea deplină a Cultelor în raportul lor cu Statul, iar pe de-altă parte și cu ele însele [254, f. 17], [38, p. 59]. După anul 1918, Statul Român s-a confruntat cu o mare încercare, aceea de a fi mediator eficient în disputa averilor bisericeşti, în cazul trecerilor în masă ale credincioşilor de la un cult la altul. Din păcate, n-a reuşit. Aspectul a fost unul incitant, îndelung problematizat, tematica proprietăţii bisericeşti fiind amplu dezbătută în diferite segmente temporare, neexistând o linie unitară de percepţie a ei din partea diverselor confesiuni. Mai mult, ea a făcut obiectul unor ample dezbateri ale juriştilor laici, dar şi ale canoniştilor, aşa încât, problematica averilor bisericeşti în cadrul trecerilor de la un cult la altul devine una stringentă, dar şi controversată. Pentru Ion Mateiu, litigiul pornea de la ceea ce legislaţia maghiară stipula în acest sens, în articolul 7 din legea XX din 1848 unde, se prevedea că „dacă pe viitor locuitorii de rit grecesc ai unei comune, chiar dacă în majoritatea lor şi-ar schimba credinţa religioasă... biserica parohială... să fie lăsată în posesiunea celor rămaşi la credinţa veche” [327], [256, p. 2]. Prevederea însă era injustă și nu se putea permanentiza și după anul 1918. Edificator pentru chestiunea în discuţie a fost legislaţia din fosta eră maghiară. Ministerul de Interne din Ungaria, în articolul XXV, 1 al Legii din 1881 amintea că, în cazul disputelor asupra averilor bisericeşti, fundaţionale sau

şcolare, nesoluţionate pe cale amicală de către părţile în dispută, ele urmau a fi aplanate după regulile procedurii ordinare [72, p. 274-275].

Dificultăţi în buna gestionare a respectivelor aspecte au fost desprinse şi din considerentul că, administraţia comunelor transilvănene a îndeplinit cu mare dificultate formalităţile de revenire, în multe cazuri afişând ostilitate exacerbată faţă de elementul ortodox. După anul 1918 această situaţie nu putea să mai fie susţinută şi permanentizată de către Statul Român şi aceasta pentru un considerent elementar, acela al dreptăţii; o comunitate trecută în întregime, sau în mare parte, la o altă confesiune neputând a se folosi de averea sau de biserica pentru care ei au edificat-o, era un nonsens. Statul a fost pus în reală dificultate atunci când a trebuit să decidă transferarea proporţională a averii bisericii la cultul la care credincioşii au consimţit a trece, chiar şi acolo unde credincioşii trecuţi la respectivul cult erau majoritari sau comunitatea era în exclusivitate ortodoxă. Dilema a fost amplu discutată în şedinţa Comitetului Asociaţiei „Andrei Şaguna" a clerului din Mitropolia Ardealului întrunit la Oradea, la 14 noiembrie 1924. În cadrul şedinţei, Statului i se făceau recomandări interesante, una dintre ele fiind şi aceea de a lua măsuri reparatorii pentru BOR în chestiunea revenirilor la ortodoxie. Statului Român i s-a adus la cunoştinţă faptul că, legile maghiare referitoare la această chestiune au fost elaborate în timpul în care credincioşii aparţinători altor culte decât cel catolic (ortodocşi şi protestanţi), erau forţaţi să treacă la catolicism. Ele lezau libertatea morală individuală îngreunând însăşi revenirea la religia de odinioară. Mai mult, Statul Român era invitat să desfiinţeze acele legi şi să redea libertatea morală de exprimare pentru fiecare cetăţean al său [328, p. 11]. S-a cerut de asemenea de către ortodocşi ca noua lege privind trecerile confesionale să prevadă ca toate bisericile, edificiile, averile bisericeşti să treacă şi ele în jurisdicţia majorităţii, minoritarilor garantându-li-se o despăgubire proporţională numărului aderenţilor rămaşi [328, p. 11]. Pentru subiectul de drept al averilor bisericeşti n-a existat o linie unitară de percepţie în rândul canoniştilor ortodocşi. Nici mitropolitul Şaguna n-a avut o linie consecventă pentru subiectul de drept al averilor bisericeşti. Pentru început acesta, s-a declarat adeptul Teoriei proprietăţii divine asupra bunurilor bisericeşti. În cartea „Compendiu de Drept Canonic" el considera pe Iisus Hristos ca proprietar al întregului patrimoniu bisericesc, fapt pentru care bunurile ce intrau în acest patrimoniu nu puteau să aibă decât o îndoită utilitate: religioasă şi filantropică [254, p. 69]. Teoria a fost în cele din urmă abandonată de Şaguna, lucru ce-l putem sesiza din Statutul organic al BOT. În acesta se consfinţea principiul conform căruia, subiect al proprietăţii bisericeşti era: parohia, protopopiatul, mânăstirea, eparhia şi mitropolia, toate aceste celule eclesiastice putând să-şi administreze în mod independent averile [21, p. 7-8]. Dispoziţia a fost sancţionată şi de către Regulamentul pentru administrarea afacerilor epitropeşti ale Protocolului CNB pe anul 1897. În

primul articol al său se stipula că, „parohia, protopopiatul, eparhia şi mitropolia îşi administrează toate averile lor bisericeşti, şcolare şi fundaţionale în mod autonom, sub controlul şi inspecţiunea autorităţilor superioare” [92, p. 164-165]. Specialiştii în materie de drept bisericesc ortodocşi au tratat problema naturii de drept a averilor bisericeşti mai mult întâmplător fără a-i consacra studii aprofundate, nepunând-o în relaţie apropriată cu doctrina dreptului de stat. Canonistul Nicodim Milaş susținea teoria conform căreia averea Bisericii este proprietatea lui Hristos sau a celor săraci, arătându-se prin aceasta mai mult scopul pentru care ea a fost consacrată [329, p. 423]. Dacă în cele din urmă teorie va fi abandonată de către el, interesantă este poziţia lui atunci când îmbrăţişează aşa numita „Teorie a proprietăţii instituţiunilor”. Conform acesteia, fiecare biserică locală fiind persoană juridică, este subiect al averii bisericeşti. Dar Milaş a încercat să răspundă unei alte nelămuriri: „Ce se întâmplă în situaţiile în care subiectul averilor bisericeşti este un ctitor, cui trec averile după moarte acestuia?”. Lămurirea pe care o dă este aceea că, după moartea ctitorului toată averea trece în posesia comunităţii bisericii respective [312, p. 426-427]. Faptul că n-a existat o linie unitară de percepţie a canoniştilor ortodocşi pentru acest subiect îl putem desprinde din punctul de vedere al mitropolitului Nectarie Cotlarciuc. El punea proprietatea bisericii în subordinea Bisericii generale, fie ea diecezană, fie parohială. Înalt Prea Sfinţia Sa Nectarie tratează această problemă cu seriozitate, făcând o deosebire tranşantă între Biserica parohială, ca instituţie în sine şi comuna parohială considerând că, ambele pot fi subiect al proprietăţii bisericeşti [254 , p. 70].

Un bun specialist în materie de legislaţie canonică ortodoxă a fost Ioan Mateiu, pentru el, era nejustificat ca dreptul de proprietate să poate fi conferit unei biserici singuratice, lipsite de credincioşi, personalitatea juridică îndreptăţind la achiziţia de bunuri. Cât privea teoria proprietăţii instituţiunilor perseverată de Milaş, din perspectiva aceluiaşi canonist aceasta-şi pierdea admisibilitatea din momentul în care, se recunoştea bisericii din partea statului, personalitatea juridică în părţile-i constitutive (parohii, protopopiate, episcopii etc.) [254, p. 71]. Ioan Mateiu în calitatea de raportor al Comisiunii permanente a Instrucţiunii publice, Cultelor şi artelor informa că, Ministerul Cultelor a cerut confesiunilor din țară să facă expuneri amănunţite, în scopul întocmirii unui proiect pentru regimul cultelor. Analizând cu atenţie observaţiile făcute de către BGC şi cea RC pentru acest subiect, raportorul statului le-a găsit a fi în contradicţie de păreri. La această concluzie va ajunge după ce va cerceta dispoziţiile celor trei Concilii provinciale din anii 1872, 1882 şi 1900, dar şi dispoziţiile unor specialişti romano-catolici în care, nu se regăseşte o linie unitară în privinţa subiectului averilor eclesiastice. Analiza făcută de Ion Mateiu constată existenţa a patru teorii în privinţa subiectului proprietăţii bisericeşti: teoria Episcopului, teoria Cultului, teoria Bisericii generale şi teoria comunei parohiale [254, p. 72-76].

În lumina rezolvării aspectelor referitoare la trecerile religioase trebuia edificat un alt aspect extrem de controversat, acela a modului cum putea să înceteze personalitatea juridică a instituţiilor bisericeşti. Privite din perspectiva Bisericii Catolice, lucrurile erau fără echivoc, adevăratul îndreptar era normat de celebrul „Corpus Juris Canonici", care în canonul 102 stipula că, personalitatea juridică a instituţiunilor bisericeşti încetează în două ipostaze:

I. Din cauze juridice prin anularea ei de către autoritatea eclesiastică superioară.

II. Din cauze naturale, prin pierderea, dispariţia credincioşilor [254, p. 79].

Un răspuns edificator pentru acest subiect ne este oferit de către profesorul de drept canonic ortodox sibian Ioan Floca. El concluziona că, în temeiul canonului 1518 al Codexului amintit Pontiful roman dispune în mod liber de acest drept, ca suprem administrator şi împărţitor al averilor bisericeşti [330, p. 474], [254, p. 11]. Din toate aceste formulări putem deduce nesiguranţa ce plana în privinţa posesorului averilor eclesiastice, oscilându-se când între episcop, când între cult, fie desemnându-i pe ambii factorii deodată, ca subiecţi ai averilor. Importantă era poziţia uniţilor, una ce gravita în jurul tezei conform căreia, singurul subiect al proprietăţii din cuprinsul unei eparhii era episcopul, care şi el, la rându-i era supus autorităţii supreme a Sfântului Scaun de la Roma. Aceasta va fi poziţia ierarhiei unite exprimată prin vocea episcopului Hossu în Senatul ţării, cu ocazia discuţiilor asupra legii cultelor. Prin această percepție greco-catolicii români se raliau tezei admisă de dreptul bisericesc romano-catolic potrivit căruia, subiectul dreptului de proprietate asupra averilor bisericeşti îl constituia nu organismul local (parohia, protopopiatul etc.), ci biserica în universalitatea ei şi în mod restrâns cultul din cuprinsul unui stat, în speţă cultul unit din România [308, p. 133-134]. Pe temeiul acestor consideraţii, reprezentanţii bisericii unite n-au admis nici un fel de compromis pe tematica acestui subiect făcând ca discuţiile dintre uniţi, stat şi partea ortodoxă să fie de cele mai multe ori contradictorii. A fost de fapt linia directoare după care biserica unită ardeleană s-a călăuzit în perioada interbelică în încercările-i disperate de a stăvili curentul revenirilor în masă la ortodoxie. Sesizând acest aspect, specialiştii în materie de drept bisericesc ortodocşi au calificat poziţia adoptată de uniţi faţă de soarta averilor bisericeşti ca fiind o menţinere a unei situaţii privilegiate permanentizate în fosta Ungarie. Avantajul era cât se poate de vizibil, păstrarea averii bisericeşti, aceasta urmând a rămâne în posesia cultului oricâţi credincioşi ar trece la noua confesiune. Iacob Lazăr cataloghează această situație ca fiind o subtilitate a dreptului canonic catolic prin care se evidențiază în mod clar supremația Catolicismului universal [331, p. 39]. Reprezentanţii BOR au adus în discuţie condiţiile în 19 puncte impuse de către habsburgi episcopului Ioan Moga. Interesante erau punctele 12 şi 13 în care, se informa că, atunci când neuniţii (ortodocşii) dintr-un sat ar face trecerea la greco-catolicism, porţiunile

canonice (averea) ar trece de asemenea de partea preotului unit. Acest lucru nu mai era valabil însă pentru ortodocşi, făcându-se o flagrantă discrepanţă deoarece, în cazul în care uniţii dintr-un sat ar fi trecut la ortodoxie şi preotul greco-catolic ar rămânea fidel uniaţiei, porţiunea canonică în această situaţie avea să rămână pe mai departe în stăpânirea lui [327, p. 1-2]. Teza aceasta s-a aflat în sfera preocupărilor uniților şi după anul 1918, dezavantajând fără echivoc pe ortodocşi care, până la intervenţia factorilor decizionali ai Statului au fost puși în postura neplăcută, de a nu se putea folosi de averea bisericească.

După anul 1918, în părţile de nord ale Ardealului disputele pe suport patrimonial între cele două Biserici s-a înmulţit anual. Un proces mult mediatizat, derulat între taberele ortodoxă şi cea greco-catolică pe suportul averilor bisericeşti, şi-a găsit ecoul în parohia Secătura din protopopiatul Dejului. Pe data de 12 noiembrie 1927, Avocatura statului din judeţul Someş prin vocea avocatului Hanga Valeriu înştiinţează Eparhia ortodoxă a Clujului că, executând sentinţa de punere în posesie a averilor bisericeşti (pentru ortodocşii din Secătura), de faţă fiind şi prim pretorele plasei Ileanda a constatat că, edificiul bisericii era gol şi deteriorat. Biserica ortodoxă era îndemnată să evalueze prejudiciile cauzate şi să ceară instanţelor judecătoreşti despăgubiri pentru toate aceste daune, biserica unită făcându-se responsabilă materialiceşte [Anexa 15]. Pentru a arăta indecizia organelor abilitate ale statului de a rezolva acest caz trebuie amintit că, cu toate cererile insistente făcute de către episcopul Nicolae Ivan episcopului unit Iuliu Hossu de a iniţia demersurile pentru ca ortodocşilor din Secătura să li se predea averea în integralitatea ei, rezolvarea diferendului s-a tergiversat zeci de ani, în anul 1948 chestiunea era încă nerezolvată [332], [333]. Episcopul Hossu, un om de o înaltă ţinută morală, în loc să clarifice starea încordată din Secătura şi-a mobilizat preoţimea şi pe mirenii intelectuali pentru a lupta cu perseverenţă împotriva deciziei ministeriale, una care a dat câştig de cauză ortodocşilor.

Nelămuririle generate de subiectul averilor bisericeşti în cadrul trecerilor religioase de la un cult la altul vizau două ipostaze: când treceau toţi credincioşii unei parohii la alt cult sau atunci când trecerea la o anumită confesiune se făcea doar de o parte a credincioşilor.

În anul 1928, proiectul de lege pentru Regimul general al Cultelor a venit cu o dispoziţie exclusivă, sancţionând că, în cazul în care „majoritatea creştinilor au trecut la o altă religie şi cultul la care s-a făcut trecerea nu dispune în localitate de biserică, biserica şi casa parohială să devină proprietatea majorităţii” [43, p. 39]. Dispoziţia va fi modificată însă în mod misterios, noul text al Legii Cultelor din 1928 renunțând în ultimă instanţă la ea. Legea amintită care avea să încununeze trecerea a zece ani de la formarea României Mari, nu făcea din păcate referiri decât evazive la demersurile ce trebuiau îndeplinite în cazul trecerilor religionare în masă. Formula găsită de către legiuitorul român în Legea Cultelor din anul 1928 se rezuma doar a

stipula că „Declaraţiuni colective de trecere la un alt cult sau de părăsirea unui cult fără trecerea la un altul, nu sunt admise” [334, p. 20]. Noua stare de lucruri n-a făcut decât să dezavantajeze în mod evident BOR în rândul căreia după anul 1918, au revenit în mase compacte foarte mulţi uniţi. În discursul rostit în Senat în data de 27 martie 1928 pe tema proiectului Legii Cultelor, Mitropolitul ortodox Bălan a făcut referiri ample asupra fenomenului revenirilor la credința ortodoxă etichetându-l ca fiind unul firesc, posibilitatea înfăptuirii acestuia motivându-se astfel: „Credincioşii nu făceau deosebire între „uniţi” şi „neuniţi” între noţiunea de „Primat papal”, „Azimă”, „Purgator” sau „Filioque”, aceste subtilităţi de esenţă confesională şi dogmatică fiind întru totul străine de ceea ce reprezenta „legea românească”, această idee fiind preluată de un alt ierarh ardelean, mitropolitul Nicolae Mladin [53, p. 203]. Din punctul de vedere al mitropolitului Bălan vinovaţi pentru acest curent de revenire la ortodoxie sunt dorobanţul, Dumnezeu şi însăşi România Mare [190, p. 137].

Scenele de luptă confesională pe fondul trecerilor religioase având veleități pur ardelene, ne-cercetarea temeinică a declaraţiilor de revenire la Ortodoxie şi în general a realităţilor confesionale din acest spaţiu al ţării, a făcut ca fenomenul de trecere la această credinţă să fie estompat. Din păcate, în această stare de tensiune confesională, luat prin surprindere, Statul român n-a fost în stare să rezolve situația din teren. Votată de corpurile legiuitoare ale statului şi sancţionată de Înalta Regenţă, Legea Cultelor a intrat în vigoare începând cu data de 28 aprilie 1928. Pentru a pune în aplicare articolele 45-50 ale acesteia, s-a elaborat „Instrucţiunea” publicată în MO, nr. 149, din 10 iulie 1928 [334] prin care se dorea a se reglementa trecerile confesionale în faţa ofiţerilor stării civile. Rezultatele aplicabilităţii acesteia s-au dovedit însă a fi nesatisfăcătoare pentru ortodocși. Unul dintre motive era legat de faptul că, Legea Cultelor nu sancționa lămurit aspectele legate de trecerile în masă de la un cult la altul. Acestuia i se adaugă un altul, atitudinea ostilă faţă de credinţa ortodoxă a funcţionarilor organelor administrative din satele sau oraşele ardelene, ei îmbrăţişând cu preponderenţă alte credinţe decât cea greco-orientală. Toate acestea au constituit piedici serioase pentru curentul de întoarcere a uniților la credința ortodoxă.

În mod inexplicabil, Statul Român a dat dovadă de o nefirească neputință în rezolvarea diferendelor patrimoniale ortodoxo-unite. A urmat o cale care, la prima vedere părea o soluţie viabilă, una neutră. Sub chipul temperanţei şi a obiectivităţii, a echilibrului, a bunului climat între confesiunile României întregite, factorii decizionali de stat s-au grăbit a pasa multiplele procese ortodoxo-unite pe fundament patrimonial, Înaltei Curţi de Casaţie. La rândul lui, acest for superior le-a amânat soluționarea nejustificat de mult, în unele cazuri pe întreaga perioadă interbelică.

Cazurile cât se poate de elocvente în privinţa ingerinţei deficitare a Statului în rezolvarea disputelor pe suportul trecerilor religionare s-au consemnat în localităţile din Maramureş Vereşmort, Valea Porcului, Corneşti şi Fereşti. Pentru enoriaşii ortodocşi de aici, ministrul A. Lapedatu, fără a trimite un inspector ministerial spre a cerceta situaţia reală din teren a emis un ordin surprinzător. Este vorba despre adresa cu numărul 17391/925 din 28 martie 1925 adresată Prefecturii Sighet, prin care se vor închide toate bisericile ortodoxe din cele 4 comune, deşi locuitorii acestora au trecut aproape în mare parte la credinţa ortodoxă [285, p. 2]. O astfel de intervenţie venită din partea Ministrului Lapedatu nu putea decât să satisfacă aşteptările greco-catolicilor, paginile ziarului de la Blaj „Unirea", jubilând într-un articol intitulat „Ne revin bisericile" [335, p. 1], [285, p. 1]. În toată această anacronică situaţie, marele perdant a fost Ortodoxia românească, care era şi cea mai vitregită Biserică sub aspectul înzestrării materiale. Comunităţile unite devenite ortodoxe pe fondul prelungirii în instanţă a disputelor de natură patrimonială au fost puse în imposibilitatea de a-şi desfăşura în condiţii optime misiunea lor spirituală. Paradoxal, ortodocşii au suferit nedreptăți, umilinţe tocmai de la cei ce trebuiau să apere dreptatea şi să menţină liniştea în localităţile din Ardeal: prefecţi, primari, notari, judecători şi jandarmi, adică de la reprezentanţi ai Statului. Ortodocşii ardeleni nu s-au sfiit în a aminti guvernelor succedate la conducerea ţării că situaţia lor era similară celei îndurate în perioada regimurilor străine vitrege.

Bilanţul statistic din perspectivă ortodoxă între anii 1919-1929 consemna doar pentru eparhia Clujului un număr de 13 000 de credincioşi uniţi reveniţi la credinţa ortodoxă, date care infirmă statistica Prea Sfinţitului Hossu făcută în Senat. Pentru ierarhul unit mişcarea de revenire a credincioşilor uniţi din Maramureş era catalogată ca fiind o simptomatică a mentalităţii apostolatului ortodox, ce încerca să stăpânească asupra tuturor şi care aducea prejudicii intereselor naţionale, „... rezultatul acestei mişcări, în timp de 7-8 ani este să zicem-câteva sute de suflete pierdute, care ne-au părăsit, deşi nu ne-au părăsit pe cale legală" [308, p. 122].

Au existat foarte multe cazuri de treceri individuale la credinţa ortodoxă ale credincioşilor uniţi sau romano-catolici, luterani sau mozaici, consemnate de către Arhivele arhidiecezane de la Sibiu şi Cluj. În cadrul acestora erau şi mulţi intelectuali dintre care amintim: profesorii Ioan Paşca (preot spiritual al Academiei unite din Gherla), Grigorie Litan de la Liceul „Gheorghe Barițiu" din Cluj şi Gregoriu Romanessi din Turda de asemenea, învăţătorii Ioan Fechete din Zutor, învăţătorul Ardelean Teodor din Cara, Ioan Tocaciu, cantor învăţător în Tăuţi, învăţătorul pensionar Petru Longin, învăţătoarea Maria Dan din Stremţiu (Alba), studentul Laurian Someşan din Cluj, învăţătorul Rob Vasile din Băseşti (Sălaj), judecătorul de ocol Francisc Cadariu din Lăpuşul Unguresc (de la romano-catolici) [Anexele 16, 2]. Sunt doar câteva nume de intelectuali

înregistrate în indexurile arhivare ortodoxe din Cluj. Demersurile lor de înregimentare la Ortodoxie a infirmat un neadevăr pe care unii episcopi uniți îl susțineau, anume acela că, „acei care trec de la un cult la altul, sunt elementele cele mai slabe... din sufletul cărora a pierit şi ceea ce au moştenit mai scump de la părinţii lor” [308, p. 134].

Factorul determinant care a stat la baza fenomenului revenirilor la Ortodoxie a fost atracţia spre realizarea unităţii naţionale şi convingerea existenţei unei legi strămoşeşti identificate cu credința ortodoxă. În temeiul acesteia, românii uniţi reveniţi se considerau fraţi cu greco-orientalii, ca unii ce au luptat şi au slujit împreună cu ortodocşii pentru apărarea legii strămoşeşti. Un exemplu sugestiv al urmării acestui deziderat îl avem în persoana profesorului Academiei Teologice Unite din Gherla, Ioan Paşca. În scrisoarea înaintată în data de 1 ianuarie 1924 episcopului I. Hossu, în care-şi anunţa intenţia de a demisiona din slujbele avute şi dorinţa de a intra în rândul clerului ortodox, el îşi motiva atitudinea astfel: „ ...nesfârşitele procese, neînţelegeri între preoţi şi credincioşi, hotărârile luate nu după dreptate, ci oportunitate, slăbirea disciplinei la cler şi popor şi la morală de a ierta şi a trece cu vederea crime canonice, toate îşi au originea în divizarea noastră religioasă. Şi ieşire din chaosul, care abia este la început nu este decât prin revenirea de bună voie la unitatea religioasă” [336].

Concluzii la capitolul 2

1. După 1918, anul înfăptuirii unităţii politice a neamului românesc, cele mai stringente probleme pentru BOR au fost legate de modalitatea în care trebuia să se facă unificarea bisericească pentru întreaga Ortodoxie și de intervenția factorului legislativ al Statului de a pune la dispoziția acestei biserici cadrul legal, constituţional şi juridic corespunzător prescripțiilor vremii. Din cercetările făcute pentru edificarea acestor etape ale palierului confesional am putut surprinde faptul că soluţionarea n-a fost deloc simplă pentru motivul neexistenței unei linii unitare de percepție pentru aceste aspecte. Mai mult, nici poziția unor reprezentanți ai Statului nu era întru totul în concordanță cu cea a Bisericii. Pe tematica unificării bisericeşti s-au conturat două tabere ce îmbrăţişau direcţii diferite: una sinodală şi alta ardeleană care se va impune și care susținea o organizare în conformitate cu Statutul șagunian.

2. Constituţia din 1923 a decretat BOR ca dominantă, iar cea GC ca având întâietate faţă de celelalte culte, ambele fiind definite ca româneşti. Formula n-a satisfăcut întru totul pretenţiile celor două Biserici, în ambele tabere existând intransigenţi care au contestat cu vehemenţă încadrarea Bisericii lor în această legiferare de stat sub pretextul minimalizării Bisericii pe care-o susțineau. Unii ortodocși au sesizat faptul că, cel mai evident neajuns al actului constituțional din 1923 era acela că, se punea stavilă procesului de revenire a uniţilor în rândul BOR. Au existat

dispute acerbe între reprezentanții Statului și cei ai BOR în privința Regimului actelor stării civile şi a binecuvântării religioase, fiecare parte (Stat și Biserică) revendicându-și dreptul de a reglementa această chestiune, în cele din urmă disputa fiind tranșată în favoarea Statului spre nemulțumirea BOR. În ciuda diferențelor de interpretare a dispozițiilor ei, Constituția și actul înființării Patriarhatului ortodox din anul 1925 s-au transpus a fi două intervenții legislative care au oferit o evidentă creştere a prestigiului intern şi extern al BOR. Ele au fost postulate prin care Statul Român, nu s-a rezumat a fi un simplu spectator, prin implicarea sa facilitând bunul mers al organizării interne a Ortodoxiei românești. Un fenomen extreme de păgubitor pentru BOR a fost imixtiunea preoţimii în politică, înregimentarea ei în rândul partidelor politice fiind sancționată caustic de către adversarii politici sau de către unele personalităţi ale societății civile din perioada 1918-1928. Tema, una interesantă, cu unele referințe inedite vine să semnaleze aspectele peiorative ale fenomenului prin care preotul își neglija activitatea sacramentală, social-morală în comunitatea pe care o jurisdicționa. Implicația preoților ortodocși în viața politică, în polemicile acide ale partitelor politice a atras o diminuare evidentă a prestigiului lor și a Bisericii pe care aceștia o reprezentau.

3. După anul 1918, Ardealul s-a confruntat cu o profundă mişcare de revenire la Ortodoxie a credincioşilor aparţinând diverselor confesiuni. Preferințe pentru această acţiune au avut-o în primul rând greco-catolici, după anul 1918, fenomenul fiind deosebit de complex. A fost una dintre cele mai sensibile și mai grele chestiuni confesionale căreia Statul Român a trebuit să-i dea soluționare. Acesta s-a confruntat cu o mare provocare fiind pus în postura delicată de a fi mediator eficient în disputa averilor bisericeşti în cazul trecerilor în masă ale credincioşilor de la un cult la altul. Din analiza bazei arhivistice privind fenomenul amintit s-a evidențiat în mod cert faptul că Statul, adoptând mai mult o atitudine de neutralitate, a fost depășit de situație. Procesele ortodoxo-unite pe fundalul trecerilor religioase s-au înmulţit şi mai dureros s-au prelungit, multe derulându-se pe durata a zeci de ani. Situația a dus la o alterare a relațiilor ortodoxo-unite, cele două Biserici românești s-au angrenat într-un război surd, ce a sfâşiat unitatea sufletească a românilor ardeleni. Ţinând cont de conlucrarea, aportul lor în plan naţional şi unitatea lor în legea strămoşească existau premise solide ca odată cu realizarea unităţii naţionale, să se fi realizat şi Biserica unităţii naţionale. Acest lucru nu s-a înfăptuit, vorbindu-se tot mai intens de nostalgia pierderii „momentului 1 decembrie 1918”, ca prilej oportun de unificare spirituală.

3. CONVERGENŢE ŞI CONTRASTE ALE RAPORTULUI DINTRE STAT ŞI BISERICA ORTODOXĂ

3.1. Impactul pozitiv al Statului Român în organizarea BOR

În privinţa raportului benefic dintre ponderea eclezială şi cea civilă, un rol aparte în evoluţia celor două realităţi îl constituie comunicarea Bisericii ca instituţie divino-umană cu factorii decizionali laici de la nivelul de organizare statală. Pornind de la această premisă amintim faptul că, legătura celor două s-a concretizat, în primul rând, în afişarea din partea puterii laice a unui cadru constituţional şi juridic adecvat pentru Biserică. Necesitatea unui astfel de demers era dată şi de faptul că, prin intermediul spectrului legislativ, Statul emana norme ce reglementau şi manifestările sociale ale fenomenului religios. Puterea politică a operat în materie ecleziastică cu câteva instrumente concretizate, fie într-un sistem normativ generalizat comun confesiunilor recunoscute în cuprinsul ţării, cum a fost cazul Legii pentru regimul general al Cultelor din anul 1928, fie prin sisteme normative specifice fiecărei religii, aşa-numitele statute de organizare.

În spiritul conlucrării pozitive a Statului cu BOR s-au înscris emiterea a mai multor legi care vizau organizarea internă a Bisericii. Dintre ele amintim Constituţia din anul 1923, potrivit căreia, Ortodoxia era catalogată ca fiind dominantă în Statul Român [59, p. 615, p. 622-623]. Existau şi alte prevederi constituționale şi modalităţi care consacrau sinergia Stat-biserică. Spre exemplu, articolul 72 al Constituţiei recunoştea ca membri de drept ai Senatului, în virtutea înaltei lor situaţiuni în stat şi biserică, pe Mitropoliţii ţării şi episcopii eparhioţi ortodocşi [189, p. 15], [59, p. 622-623].

Statul Român s-a îngrijit şi a contribuit la organizarea şi unificarea Bisericii Ortodoxe, după alipirea noilor provincii, contribuind la eficientizarea intervenţiei Ortodoxiei în conducerea morală a poporului în strânsă legătură cu evoluţia democratică a statului. Munca comună realizată de către specialiştii Bisericii şi cei ai Statului pentru edificarea unui plan viabil de unificare bisericească s-a derulat pe o perioadă de şase ani a fost extrem de dificil şi s-a materializat în mai multe proiecte pe această temă. Reprezentanţi ai Statului, buni cunoscători ai legislaţiei de stat împreună cu miniştri cultelor Octavian Goga, Constantin Banu şi A. Lapedatu şi-au adus un aport signifiant la întocmirea unui proiect de unificare. Aceasta cu atât mai mult, cu cât în acest plan provizoriu de lege se cuprindeau şi dispoziţii care să precizeze raporturile dintre Stat şi Biserică. Aceste prevederi l-au determinat pe profesorul de drept canonic ortodox, Ioan Mateiu să exclame că, patriarhul nici nu este alesul Bisericii ci, mai curând al Statului, care sancţiona acest lucru prin numărul covârşitor al reprezentanţilor săi politici [49, p. 49].

O importantă prevedere legislativă venită din partea Statului ce avea reflecţii directe în organizarea internă a BOR l-a constituit Legea pentru ridicarea scaunului Arhiepiscopal şi Mitropolitan al Ungro-Vlahiei ca primat al României la rangul de Scaun Patriarhal. După ce se prevedea că Patriarhul Ortodox se bucură de toate drepturile recunoscute de sfintele canoane şi de legile ţării, Legea dispunea ca pe viitor alegerea lui să se facă de un colegiu electoral în conformitate cu regulamentul special, în deplin acord cu Sf. Sinod şi care, în final era aprobat de Ministerul Cultelor și Consiliul de Miniştri. Confirmarea alegerii Patriarhului se făcea la propunerea Sf. Sinod, a Guvernului și de către Rege [99, p. 1921]. Cu prilejul acestui relevant episod din istoria bisericească şi naţională înfăptuită în anul 1925, Parlamentul a votat Legea pentru înfiinţarea Patriarhiei, adoptată în unanimitate. Cu această ocazie, preşedintele Consiliului de Miniştri I. Maniu a salutat hotărârea Sinodului BOR de a ridica pe şeful ei la rangul de Patriarh, percepând decizia ca fiind menită să ridice în demnitate Biserica Naţională a Statului şi să dovedească încă odată legătura strânsă ce a existat totdeauna, între cele două instituţii [100], [35, p. 82].

În nota de armonie dintre Stat și Biserică s-au desfăşurat discuţiile dintre reprezentanţii celor două instituții în vederea votării Legii pentru fixarea stemei Sfintei Patriarhii a Bisericii Ortodoxe Române [337, p. 3177]. Emblema propusă de patriarhul Cristea, culorile şi simbolurile cuprinse în ea au fost recunoscute şi avizate de către preşedintele Consiliului de Miniştri Ion Brătianu, de către comisia heraldică, ministrul Cultelor A. Lapedatu, trecând în anul 1926 legea în parlament spre aprobare [55, p. 376-377].

Sesizând aspectele benefice rezultate din sinergia Stat şi Biserică, Iuliu Maniu concluziona: „nu ştiu dacă mai este un popor în care soarta Bisericii să fi fost atât de strâns legată de a statului, a neamului, de a credinţei ca la poporul românesc... Se cuvine ca atunci, când putem prăznui Casa aceasta grandioasă a unităţii neamului românesc care uneşte întreg poporul românesc pe vecie şi nedespărţit într-un singur stat să se facă ca şi Biserica Ortodoxă Naţională Română, reprezentatoare sufletească a imensei majorităţi a poporului românesc, să se bucure şi ea şi să aibă mulţumirea sufletească de a o fi înălţat şi de a o fi întărit ca şi mai bine să poată de aci înainte să împlinească menirea ei...” [35, p. 82-83].

Legea şi Statutul de organizare a BOR şi înfiinţarea Patriarhiei Ortodoxe, evenimente de referinţă din viaţa bisericească, au fost două Legiuiri care au fost rezultatul unor preocupări asidue conjugate ale reprezentanţilor Bisericii şi ai celor ai Statului. Raţiunile de ordin superior care transpar din ele erau fundamentate pe aspiraţiile naţionale şi nu porneau dintr-o mândrie sau prestigiu personal egoist. Aceasta este concluzia la care ajungea un alt politician, Ion Mihalache, preşedintele Partidului Ţărănesc care, în şedinţa senatului din 17 februarie 1925, remarca că „în

faţa acestor preocupări, deosebirile de partid încetează totdeauna în faţa lor nu ne vom găsi decât într-un singur partid, partidul tuturor românilor" [35, p. 87].

Despre cele două legi a făcut referințe istoricul Ioan Lupaş care aduce la cunoştinţă faptul că: „s-au votat într-o atmosferă de însufleţire obştească şi cu învoirea tuturor partidelor politice..., pe cei învrăjbiţi de politică a izbutit să-i apropie şi să-i împace autoritatea spirituală a Bisericii, a cărei menire era propovăduirea păcii şi a frăţiei" [338, p. 284]. Relația dintre Stat şi BOR a fost în multe rânduri vizibilă în discursurile Majestăţii Sale Regele Ferdinand I, la învestiturile ierarhilor ortodocşi: Miron Cristea, mitropolitul primat, Papp al Aradului, N. Bălan [121, 106-107], N. Ivan al Clujului [339, p. 96-97], Iosif Bădescu al Caransebeşului sau Roman Ciorogariu al Oradiei [85, p. 185-186].

În privința Statutului de Organizare al BOR, act normativ care creiona cadrul constituţional şi juridic al ei, Liviu Stan considera că, reprezenta pentru Biserică, legea fundamentală ce avea valoarea unei Constituţii şi în acelaşi timp documentul juridic al autonomiei sale şi documentul istoric al primei sale autonomii depline [340, p. 638]. Articolele 4 şi 5 ale acestuia stipulau dispoziţii referitoare la Sf. Sinod, care se întrunea cel puţin o dată pe an de către preşedintele său, după încunoştiinţarea şi prin intermediul MCA şi a Majestăţii Sale Regelui. Trebuie menţionat că, deschiderea lucrărilor sinodale erau făcute de asemenea prin mesaj regal. Un aspect deloc de neglijat era acela potrivit căruia, Legea de Organizare a BOR, deşi era opera exclusivă a acesteia, nu putea fi modificat de către CNB decât cu asentimentul Statului, prin intermediul Consiliului de Miniştri [49, p. 162]. Semnul preţuirii Ortodoxiei şi a rolului acesteia înrâurit în viaţa Statului Român transpare şi din importanţa conferită instituţiei Patriarhului în bunul mers al societăţii româneşti. Din Consiliul de Coroană al ţării, convocat în situaţii de criză, făcea parte şi Patriarhul României. Prin renunţarea principelui Carol în anul 1925 la succesiunea tronului şi moartea regelui Ferdinand I, întâmplată la 20 iulie 1927, s-a instituit o Regenţă din componenţa căreia făcea parte şi Patriarhul Miron Cristea. El şi-a exercitat prerogativele puterile regale în timpul minoratului regelui Mihai I, până la actul restauraţiei din 8 iunie 1930, când Parlamentul l-a proclamat ca rege pe Carol al II-lea [341, p. 102].

Altă dispoziţie a Statutului din care se poate distinge conlucrarea dintre Biserică şi Stat este aceea referitoare la Eforia Bisericii Ortodoxe Române, care era organul executiv al Consiliului Central în privinţa afacerilor economice financiare. Rolul acesteia era de a administra fondul general bisericesc, averile comune Bisericii şi a sumelor ordonanţate de stat pe seama ei. Din componenţa Eforiei făceau parte 3 membri; 2 membri aleşi de către CNB bisericesc (1 cleric şi 1 mirean) şi un membru numit de către MCA în acord cu Ministerul Finanţelor. Eforia stătea atât sub controlul Ministerului Cultelor, cât şi al Consiliului Central Bisericesc [49, p. 157-159].

Comunicarea dintre cele două instituţii, era evidentă şi în privinţa alegerilor episcopilor ortodocşi. După încheierea scrutinului, candidatul ce a întrunit majoritatea absolută a opţiunilor, după aprobarea şi cercetarea canonică de către Sfântul Sinod era înaintat spre aprobare MCA şi prin aceasta Majestăţii Sale Regelui spre confirmare, acesta conferind alesului şi investitura regală, conform datinilor ţării [49, p. 150-151]. Alegerea episcopilor şi arhiepiscopilor se făcea de către un colegiu electoral în care, pe lângă membri eparhiei vacante participau ca membri de drept reprezentanţii statului: preşedintele Consiliului de Miniştri, ministrul Cultelor, Preşedintele Senatului, preşedintele Adunării Deputaţilor, preşedintele Înaltei Curţi de Casaţie şi preşedintele academiei Române [97, p. 13-14], [49, p. 151].

În cazurile de abateri bisericeşti, ierarhii ortodocşi erau judecaţi de către Sf. Sinod iar în cazul delictelor ordinare şi politice de Înalta Curte de Casaţie [49, p. 155]. Instanţele judecătoreşti aveau obligaţia să comunice MCA, iar acesta conducătorilor cultelor orice sentinţă de condamnare definitivă referitoare la membrii clerului şi a funcţionarilor bisericeşti [334, p. 5].

Ca rezultat al extinderii teritoriale şi a creşterii populaţiei Statul dispunea prin intermediul Ministerului Cultelor înfiinţarea de noi parohii. În această chestiune Statul Român chiar s-a autodepăşit. Trecând peste prevederile Legii clerului mirean care limita sporirea parohiilor ortodoxe la cel mult 10-15 anual, între anii 1922 - 1926, Statul a dispus înfiinţarea a 179 parohii ortodoxe: 129 în Vechiul Regat, 47 în Transilvania şi 3 pentru Basarabia [342, p. 118], Apoi, înfiinţarea unei Eparhii, schimbarea sediului sau a titulaturii se făceau în acelaşi spirit sinergetic dintre Biserică şi MCA.

Păstrarea unor aporturi solide între Stat şi Biserica Ortodoxă s-a conturat în timp într-o aşa de evidentă măsură încât, a făcut imposibilă izolarea sau separaţia dintre ele. Să amintim că, un drept semnificativ pe care statul român şi l-a rezervat faţă de Biserica Ortodoxă a fost şi acela care prevedea că, Regulamentele votate de către Biserică în scopul organizării vieţii ei interne, să fie confirmate şi de către suveran, spre a putea avea o putere legală.

3.2. Teandria Stat-Biserică reflectată în încercarea Statului de a pune la dispoziția Bisericii Ortodoxe mijloace financiare și materiale

Legătura dintre Stat şi Biserica Ortodoxă nu s-a limitat doar la afişarea unui cadru legal, constituţional şi juridic**,** corespunzător prescripțiilor europene ale vremii, ea s-a concretizat şi printr-un sprijin financiar acordat prin care Ortodoxia să-şi poată împlini menirea ei, aceea de propăşire spirituală şi culturală a societăţii româneşti.

Relaţia implicită între Stat şi Biserică poate fi desprinsă şi din punerea la dispoziţia bisericii din partea Ministerului Cultelor a sumelor necesare completării, conform normelor

generale stabilite prin lege şi în armonizare cu salariile funcţionarilor publici, a veniturilor clerului şi plăţilor funcţionarilor eclesiastici sau pentru acoperirea altor lipsuri materiale. Aceasta nu era altceva decât un enunţ al articolului 21 din Legea pentru organizarea BOR din 6 mai 1925. Ajutoarele acordate de către Stat au fost puse la dispoziţia organelor administrative bisericeşti având o destinaţie precisă. Acestea aveau datoria de a ţine o evidenţă strictă a tuturor conturilor aflate în gestiune, spre a putea fi verificate de către inspectorii Ministerului Cultelor şi cei ai Finanţelor în ce măsură, sumele ordonanţate de către stat au fost utilizate în conformitate cu destinaţia lor şi cu respectarea legilor contabilităţii publice. Dreptul de control al Statului, de multe ori stânjenitor, era făcut în conformitate cu un regulament întocmit de către reprezentanţii celor două ministere. [49, p. 156-157], [334, p. 11-12]. Statul Român n-a reuşit prin operaţiunea salarizării preoţimii ortodoxe şi a înzestrării materiale a parohiilor să satisfacă în totalitate nivelul de expectanţă al BOR. Cu toate acestea, orice ajutor direcţionat către cel mai lipsit cult al ţării în spectru material era binevenit.

Deosebit de importantă era dispoziţia articolului 44 din Legea pentru organizarea BOR conform căreia, au fost puse la dispoziţia Bisericii câte 200 de hectare fiecărei mitropolii şi câte o sută de hectare fiecărei episcopii, teren de cultură, care să se concretizeze în acea sesiune mitropolitană sau episcopală; de asemenea, erau prevăzute 500 de hectare de pădure fiecărei mitropolii şi 300 de hectare fiecărei episcopii, suprafeţe supuse regimului serviciului silvic. Pentru Transilvania, Legea agrară repartiza 50 jugăre pentru parohii. Din această suprafaţă 32 jugăre cadastrale erau destinate preoţilor, 8 pentru cântăreţ şi 10 pentru biserică [49, p. 165-166].

În virtutea articolului 21 din Legea pentru organizarea BOR, din 6 mai 1925, Statul Român avea obligaţia legală de a pune la dispoziţia Bisericii mijloacele materiale pretinse pentru întreţinerea clerului ortodox dar şi de satisfacere a celorlalte trebuinţe ale vieţii sale interne. Pe acest considerent Statul Român, prin intermediul MCA a direcţionat sumele de bani menite completării veniturilor preoţimii şi a celorlalţi funcţionari ecleziastici în conformitate cu normele generale prevăzute prin lege şi în armonizare cu salariile funcţionarilor publici.

O problemă stringentă căreia Statul Român a încercat a-i da rezolvare după anul 1918 a fost şi aceea a sprijinirii cu fonduri băneşti a zidirilor bisericilor ortodoxe din Transilvania. Motivaţia unui astfel de demers venit din partea Statului îşi găsea fundamentul în constatarea că, cele mai multe biserici ortodoxe din această parte a ţării puteau fi etichetate ca fiind simple şi sărace în privinţa înzestrării arhitecturale. Predominau lăcaşurile de cult din lemn, foarte multe dintre ele vitregite de pictură. Onisifor Ghibu surprindea cu durere această stare de vitregie economică şi artistică punând-o pe seama lipsei ajutorului de stat, edificiile fiind ridicate doar din infimele contribuţii ale enoriaşilor majoritatea trăind în sărăcie [257, p. 29-30]. Pe baza

acestor considerente, Statul a acordat diferite subvenţii distribuite ca fonduri pentru construcţia sau renovarea de biserici. Începând cu exerciţiul bugetar 1921-1922, Statul a pus la dispoziţia Episcopiei VFC, în scopul construirii catedralei din Cluj suma de 2 000 000 lei [105, p. 102], 1 500 000 lei în anul 1923 [106, p. 8], 3 000 000 lei în anul 1924 [107, p. 9], 3 000 000 lei în 1925 [108, p. 11], în 1926, pentru acelaşi scop Episcopia clujeană primind 3 000 000 lei [109, p. 11].

Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului şi ţinuturilor româneşti din Ungaria prin dispoziţia nr. 11331/919 Secţia I Sibiu, a luat act de starea materială precară în care se găseau preoţii deficienţi şi mai cu seamă văduvele şi orfanii de preoţi, hotărând să le vină în ajutor [344]. Diecezele ardelene, pe baza tabelelor statistice întocmite în protopopiatele ortodoxe au primit ajutorul de 500 de coroane pentru fiecare preot deficient, văduvă sau orfan de preot sau în cazul ajutorului de numele preotului deficient, anul pensionării, pensia de care se bucură, numărul copiilor minori aflaţi în întreţinerea preotului, suma ajutorului ce i se propune. Aceste date se cereau şi pentru văduvele şi orfanii de preoţi. Începând cu anul 1918, Consiliului Dirigent al Transilvaniei a pus la dispoziţia centrelor eparhiale ortodoxe din această parte a ţării bani pentru cheltuielile de cancelarie, pentru plata chiriilor diverselor imobile aflate în jurisdicţia eparhiilor, se subvenţionau şi corurile catedralelor ortodoxe din Ardeal. În acest an, acest organism politic înlăturând restricţiile impuse de către guvernul maghiar în privinţa adausurilor familiare şi ajutoarelor de veşminte, a încuviinţat pe seama tuturor preoţilor ortodocşi, fără deosebire de calificare inclusiv capelanilor şi cateheţilor aceleaşi sume ca şi funcţionarilor publici. Schema de ajutor cuprindea: pentru anul 1918 adausurile familiare după soţie dar şi după fiecare copil, câte 400 coroane, pentru anul 1919, adausul familiar s-a dublat ajungând la 800 coroane pentru fiecare copil şi soţie; pe lângă acest sprijin, fiecare preot încasa 1 000 coroane anual ca ajutor de veşminte [345, f. 1-2].

Ajutoarele Statului pentru bunul mers al vieţii bisericeşti în Transilvania s-au concretizat în numeroase diurne, spese de deplasare pentru preoţii membri în CNB, îndemnizaţii pentru încălzit şi iluminat, plata telefoanelor, a instalaţiilor tehnice pentru întreţinerea edificiilor bisericeşti; de asemenea, statul subvenţiona financiar organele oficiale ale diferitelor dieceze, acorda sprijin financiar episcopiilor pentru vizitele canonice misionare, pentru repararea şi completarea mobilierului de la reşedinţele diecezane şi pentru susţinerea bibliotecilor [Anexa 22]. Personalului clerical li se aplica reducerea de 50% percepută pentru transportul CFR [346], [347], [Anexa 23] şi alte avantaje de care se bucurau funcţionarii publici: salarii corespunzătoare gradului și funcției ocupate, adaosuri de scumpete, dreptul la o lună de concediu și nu în ultimul rând dreptul la pensie [348 p. 7-8], [349, p. 69-71].

Preoţimea ortodoxă ardeleană a beneficiat de subvenţii anuale ce ajungeau la suma de 1800 coroane vărsate din visteria Statului, sume ce erau de cel puţin 8-9 ori mai mari decât cele care i-au fost acordate de fostul stat maghiar, prin articolele de lege XIII din 1909, XXXVIII/1913 şi XIV din 1918. Un ajutor substanţial din partea Consiliului Dirigent s-a derulat prin punerea la dispoziţia parohiilor ortodoxe a cantităţilor de lemne de foc pentru anul 1919-1920, pentru aceasta Mitropolia punând la dispoziţia acestui organism politic tabele cu parohiile ortodoxe ce urmau a fi trimise Resortului de agricultură [350], [Anexa 24].

Dacă în timpul regimului maghiar suma ajutoarelor de la stat pentru Mitropolia Ortodoxă a Transilvaniei ajungea la aproximativ 1 000 0000 coroane, Consiliul Dirigent a votat în anul 1919, 9 000 000 coroane, acelaşi for diriguitor oferind pentru zidirea catedralei ortodoxe din Cluj, 2 000 000 coroane [88, p. 174-175]. Sprijinul Statului pentru bisericile ortodoxe din Ardeal s-a derulat pentru întreaga perioadă 1918-1928, în calculul Ministerului Cultelor şi Artelor intrând şi ajutorarea preoţilor ortodocşi din zonele defavorizate ale Transilvaniei, din Secuime şi Munţii Apuseni [351], [Anexa 25]. În zona de jurisdicție a Arhidiecezei Ortodoxe de Alba Iulia și Sibiu existau plase cum ar fi: Baia de Arieș, Brad, Geoagiu și partea nordică a plasei Deva unde parohiile ortodoxe erau unele mai sărace decât altele [352]. MCA a primit de la Arhidieceza ortodoxă din Sibiu tabele nominale care indicau cu precizie numele preotului, parohia, numărul credincioșilor și numărul copiilor aflați în întreținere [353], [354]. Pe baza acestor tablouri statistice făcute pe protopopiate, ministerul amintit distribuia ajutoare financiare preoților din aceste zone defavorizate [355], [356]. Ajutoarele de la Stat pentru preoţii deficienţi, văduvele şi orfanii de preoţi transilvăneni lipsiţi de mijloace materiale au fost puse prin intermediul Ministerului Cultelor la dispoziţia diecezelor ortodoxe. Pentru perioada 1 aprilie 1921-31 martie 1922 ajungeau la 500 000 lei [105, p. 102], în 1923 - 370 000 lei [106, p. 9], iar pentru perioada 1924 -1927, pentru fiecare an 500 000 lei [78, p. 10], [79, p. 12], [80, p. 12], [81, p. 14].

Şi în sfera învățământului religios Statul şi Biserica au iniţiat o muncă prodigioasă. Pentru elevii şi elevele de confesiune ortodoxă de la şcolile primare, secundare şi profesionale publice sau particulare era obligatoriu şi se preda sub controlul Bisericii şi al Ministerului Instrucţiunii, în conformitate cu Prescripţiile legilor statului. Aceste demersuri comune erau evidente și se puteau desprinde din articolele 33 şi 34 ale Legii de organizare [49, p. 161].

Comunicarea MCA cu Diecezele ortodoxe ardelene a făcut ca învățământul religios să cunoască un avânt deosebit. Pentru pregătirea clericilor existau în anul 1922 în Transilvania Seminarul ,,Andreian” de la Sibiu şi cel din Oradea Mare şi două institute teologice la Caransebeş şi Arad. Față de cerințele Bisericii numărul acestora era insuficient. Era nevoie de o creștere a numărului de absolvenți fiind de preferat ca fiecare eparhie să-și aibă seminarul

propriu. Acest lucru s-a realizat prin intermediul MCA, înființându-se în perioada 1922-1926 două noi institute teologice ortodoxe (Oradea Mare şi Cluj) [342, p. 118]. În anul 1928 existau aici 5 institute teologice ortodoxe la: Sibiu, Cluj, Caransebeş, Arad şi Oradea-Mare [118, p. 98]. Prin înființarea noilor seminarii şi institute teologice numărul seminariştilor a crescut cu peste 1000 elevi (totalul pentru toate cultele) în următoare progresie: 3 954 în 1922 şi 4 682 în 1925; în aceeași proporție a crescut şi bursele acordate de Stat seminariştilor: dacă în 1922 existau 1 864 de bursieri, în anul 1925 numărul lor a ajuns la 2 799, o creştere cu 935 de burse [342, p.118].

O progresie o putem desprinde și în privința efectivelor studenților teologi de la institutele teologice ortodoxe din Ardeal; dacă în 1922 ortodocşii aveau 148 studenţi, în 1925 numărul lor ajunge la 318 [342, p. 118].

În anul universitar 1923/1924, la Academia Teologică ,,Andreiană" din Sibiu au fost înscrişi 60 de studenţi [91, p. 89] pentru ca, în anul universitar 1926/1927, în cadrele să fie înmatriculați 95 de studenţi [168, p. 73].

Statul român a acordat sprijin bănesc substanțial (prin intermediul Consiliului Dirigent al Transilvaniei) preparanzilor (elevilor de şcoală) şi teologilor din seminariile teologice ortodoxe. Pentru anul şcolar 1919/1920, 75% dintre elevii seminarişti şi cei ai şcolilor normale (preparandii) primeau un ajutor de 1 000 coroane anual, iar 25% dintre elevi beneficiau de un ajutor de 2 000 coroane. Din categoria celor din urmă, făceau parte numai elevii cu totul lipsiţi de mijloace materiale şi care se distingeau printr-un comportament moral adecvat [357].

Între anii 1921-1925 Ministerul Instrucţiei a pus la dispoziţia elevilor Şcolii Normale ortodoxe „Andrei Şaguna" din Sibiu un total de 556 burse şcolare şi 63 de semi-burse în valoare de 1 171 000 lei, iar pentru anul 1926/1927 au fost alocate raţii alimentare elevilor bursieri [168, p. 124]. S-au întreprins acţiuni comune în strângerea de ofrande pe seama internatelor orfanilor de preoţi, a orfelinatului arhidiecezan din Sibiu [358]. Toate aceste acţiuni au necesitat sprijinul conjugat al factorilor vieţii obşteşti, care au venit în sprijinul BOR din Ardeal [91, p. 81-82].

În perioada 1922-1925, prin intermediul MCA au fost înfiinţate şi patronate în ţară, 106 biblioteci parohiale urbane şi 450 biblioteci parohiale rurale. Ministerul a dat bibliotecilor urbane 40 850 cărţi, 1 230 tablouri, 234 icoane, iar celor rurale 71 200 cărţi, 1 435 tablouri şi 974 icoane [342, p. 120]. Între anii 1922-1924, în Arhidieceza ortodoxă de Alba-Iulia şi Sibiu fiinţau 380 biblioteci, cu 112 mai multe decât în anul 1921 şi 144 case culturale, cu 88 mai multe decât în anul 1921 [90, p. 85], [91, p.85-86]. De asemenea, în acest an, prin mijlocirea mitropolitului Bălan, Asociaţia clerului „Andrei Şaguna" a primit de la Ministerul Cultelor, Direcţiunea culturală, 2 388 cărţi distribuite în 34 biblioteci parohiale şi case culturale [90, p. 85].

Asistența financiară a Statului Român a fost dirijată în direcţia conservării şi restaurării monumentelor istorice, în rândul acestora şi foarte multe biserici. Pretutindeni în ţară s-au efectuat ample lucrări de consolidare, reparaţi şi restaurări. În anul 1922, alocaţiile bugetare pentru acest sector au fost de 3 000 000 lei și s-au ridicat în anul 1926 la 11 000 000; aşadar în 4 ani (1922-1926) un total de 38 500 000 [342, p. 120-121].

Prin intermediul MCA Statul Român a finanțat construcția de biserici parohiale, catedrale sau palate episcopale ortodoxe din mediul urban și rural, între anii 1922-1925, suma totală pusă la dispoziție pentru acest scop ridicându-se la 43 000 000 lei. Dintre beneficiarii acestor sume plătite de către stat amintim: Catedralele ortodoxe din Cluj (19 500 000 lei), Bălţi (8 500 000 lei), Turda (1 000 000 lei), Târgu-Mureș (1 000 000 lei), Palatul episcopal din Constanța (7 000 000 lei), Mitropolia din București pentru construcția de anexe si amenajări (4 000 000 lei), pentru pictura vechii Mitropolii din Târgoviște (2 000 000 lei) [342, p. 120] .

În anul 1922 au beneficiat de alocările de la bugetul de stat 120 biserici, cu sume între 3000 și 15 000 lei fiecare, iar în anul 1925, 400 biserici cu sume între 5 000 și 30 000 lei [342, p.120].

3.3. Sinergia dintre Stat și Biserica Ortodoxă în activitatea socială, medicală, filantropică și în moralizarea societăţii

După anul 1918, Arhidieceza ortodoxă română de Alba-Iulia şi Sibiu şi, de altfel, toate diecezele transilvănene s-au îngrijit nu doar să întărească simţământul religios printre păstoriţi, ci şi să le cultive şi să le întărească pe cel patriotic și pe cel al păcii [359], [360, p. 1-5], [361, p. 1-5]. După ce a luat cunoştinţă de existenţa unor elemente distructive, conturbatoare, care încercau să bulverseze ordinea existentă prin agitaţii antisemite sau propagarea de idei anarhice [362], [363], Consistoriul Arhidiecezan de la Sibiu a intervenit, emiţând circulara din 2/15 aprilie 1919, nr. 2761. În conformitate cu aceasta, protopopii tractuali au fost atenţionaţi să mobilizeze preoţimea din comunele transilvănene, să facă rugăciuni şi să săvârşească Sfinte Taine ale Maslului, în vederea apărării ordinii interne a legii şi a Bisericii creştine [Anexa 18].

Unul dintre obiectivele pe care Biserica Ortodoxă din Transilvania l-a urmărit în mod constant în perioada 1918-1928 şi pe care de altfel îl persevereză şi astăzi a fost acela al moralizării societăţii româneşti. În spiritul promovării acesteia, BOR a promovat ordinea morală în înseşi cadrele ei interne [364]. Pentru curăţirea monahismului de elemente care estompau progresul vieţii religioase şi morale şi care înjoseau şi compromiteau BOR, Sf. Sinod a luat act de existenţa elementelor decăzute din cinul călugăresc rămase incorigibile. În şedinţa din 25 iunie 1924, a hotărât ca elementele negative din mănăstirile de călugări şi călugăriţe stăpâniţi de

viciul beţiei, sau predispuşi agitaţiilor antisemite şi încălcând canoanele, să fie excluşi din monahism [365], [366].

Preoţimea ortodoxă a fost aceea care a lansat îndemnul păstoriţilor ei de a nu da curs influenţelor agenţilor provocatori care răspândeau ştiri mincinoase şi propagau idei anarhice, răspândind zvonuri false cum ar fi de exemplu cele că ungurii vor ocupa în scurt timp Ardealul, acestea calomniind noul stat român [367]. În anul 1924, din informaţiile primite de la comandamentele militare din ţară, Ministerul de Război împreună cu cel al Instrucţiunii era atenţionat de existenţa în satele din Transilvania a unor elemente care propagau şi cultivau fascismul, printre ei numărându-se şi unii preoţi şi învăţători ortodocşi [368], [Anexa 19]. Curentul iniţiat de elemente destabilizatoare a fost combătut fără ezitare de către Biserică, clericii fiind îndemnaţi să propovăduiască pacea, liniştea, buna înţelegere şi să combată răzvrătirea [360].

În spiritul promovării moralităţii, Ortodoxia română transilvană, a luat atitudine fermă pentru estomparea tuturor acestor tendinţe. Dintre deprinderile nocive ale populaţiei era combătută şi insulta celor sfinte prin expresii murdare şi mai ales înjurături. Aceste tare erau atât de înrădăcinate în perioada interbelică încât, nu numai oamenii simpli lipsiţi de educaţie culturală le uzitau, dar, adesea, erau utilizate şi de către membrii intelectualităţii. Sfântul Sinod al BOR a încercat contracararea prin masuri radicale a slăbiciunilor morale înaintând o pastorală a IPS Patriarh Miron Cristea intitulată sugestiv „Contra înjurăturilor de cele sfinte”, tipărită în foaia oficială „Apostolul” [369], [367]. Bazându-se pe cuvintele Mântuitorului „că unde sunt doi sau trei, adunaţi în numele Meu, acolo sunt şi eu în mijlocul lor” [2, p. 1120], având sentimentul responsabilităţii faţă de fiii ei sufleteşti, care erau şi cetăţenii Statului, Biserica Ortodoxă transilvăneană s-a îngrijit de starea lor sufletească, obiectiv de altfel prioritar în primii 10 ani după Unire dar, aflat în vogă şi în zilele noastre. Viciile, păcatele, imoralităţile au dat naştere multor patimi şi obiceiuri urâte, împânzind satele şi oraşele ţării. Ortodoxia ardeleană n-a stat pasivă faţă de slăbirea sentimentului religios, încercând prin slujitorii altarelor, dar şi prin intervenţia conjugată a instituţiilor Statului să contracareze fenomenul. Apostolatul misionar bisericesc a avut ca arie de răsfrângere: familia, şcoala, atelierul, biroul şi strada [156,768], [370, p. 49-78]. S-au uzitat diverse arme de luptă pentru apărarea moralităţii: slujbele bisericeşti, explicarea evangheliilor duminicale, îndemnul spre cercetare constantă a Bisericii din partea credincioşilor. Centrele diecezane ortodoxe au ieşit în ajutorul preoţimii, în acest nobil demers editând broşuri şi iniţiind activităţi de cercetare a familiilor din parohie [371, p. 1-2].

La 25-28 octombrie 1928 s-a ţinut la Arad primul Congres al preoţilor misionari din România. Obiectivul acestuia a fost activarea apostolatului misionar, unul ce şi-a răsfrânt aria de

activitate în spitale, penitenciare, garnizoane, familie, şcoală, atelier, birou şi stradă [156, p. 768], [372, p. 188]. Societatea românească interbelică a trecut prin profunde metamorfoze economico-sociale şi politice, la ele adăugându-se flagelul sărăciei. S-au înmulţit fenomene imorale cum ar fi: convieţuirile ilegale, patima beţiei, lăcomia, minciuna etc., toate acestea prejudiciind nu doar instituţia bisericească, ci toate păturile sociale ale societăţii româneşti. Pentru combaterea acestor vicii şi păcate, dar şi a sectarismului, au fost mobilizaţi preoţii şi învăţătorii confesionali ardeleni pentru a lucra cu zel în scopul edificării şi întăririi profilului religios-moral al societăţii. Pentru eficientizarea scopului urmărit Biserica a făcut front comun cu unele instituţii ale Statului, cu care a colaborat strâns. Biserica a conlucrat eficient cu Ministerul Cultelor, cu Ministerul de Interne şi cu cel al Finanţelor, împreună cu ele iniţiind o serie de acţiuni menite a disciplina o societate românească degradată din perspectivă religios-morală. Ministerul de Interne, cel al Cultelor şi Biserica Ortodoxă au conlucrat în chestiuni relevante cum ar fi: observarea repausului duminical, fixarea sărbătorilor bisericești, naționale sau cele legate de familia regală [373], [374] închiderea cârciumilor în duminici şi sărbători, interzicerea propagandei sectare, stârpirea concubinajelor.

În privinţa respectării repausului duminical, conducătorii BOR au cerut ca duminica să fie decretată zi complectă de odihnă, în care să fie închise toate magazinele, cârciumile şi târgurile de animale. Intervenţiile repetate şi energice ale BOT la organele abilitate ale Statului şi-au atins scopul, dispoziţiile de închidere a crâşmelor precum şi sistarea târgurilor din zilele de duminică şi sărbători fiind un mare câştig spiritual pentru societate [375], [376, p. 4-6], [377, p. 2].

La 24 septembrie 1924, Sf. Sinod a emis Circulara nr. 347, în care făcea cunoscut eparhiilor ortodoxe transilvănene că, în nr. 205 al MO din 19 septembrie 1924 s-a promulgat legea privitoare la respectarea repausului duminical, în ceea ce priveşte ţinerea târgurilor de cereale şi vite în zilele de duminică. Stabilimentele industriale şi comerciale de orice natură cu toate sucursalele, dependinţele sau anexele lor şi orice alte întreprinderi, care uzitau munca salariată, erau obligate să acorde angajaţilor în fiecare duminică un repaus de 24 de ore, timp în care stabilimentele trebuiau să fie închise BOR a reuşit să determine Statul ca stabilimentele să fie închise şi în praznicele şi sărbătorile unor sfinţi cum ar fi: Tăierea Împrejur a Domnului, Boboteaza, prima şi a doua zi de Sfintele Paşti, Sfântul Gheorghe, Ziua Eroilor, Înălţarea Domnului, Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena, Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel, Adormirea Maicii Domnului, Sfântul Dumitru, Sfinţii Mihail şi Gavril, Sfântul Nicolae, prima şi a doua zi de Crăciun. Rămâneau deschise stabilimentele comerciale, pieţele publice, hotelurile, cofetăriile, plăcintăriile, toate acestea fiind închise în Joia, Vinerea şi Sâmbăta Paştilor [378], [Anexa 20].

Această dispoziție a fost în multe rânduri încălcată de către oficiile publice din Transilvania, lucru care reiese și din sesizarea pe care o face protopopul Tractului ortodox Lupșa, Vasile Gan, Consiliului Eparhial Cluj. Protopopul s-a plâns de faptul că, oficiile administrative nu respectă cum se cuvine sărbătorile bisericești. Astfel, Cercul de recrutare din Turda a fixat ziua de concentrare chiar în ziua Rusaliilor. De asemenea, medicul de plasă din Baia de Arieș a dat dispoziția ca vaccinarea copiilor din Sălciua de Jos să se facă tot în ziua de Rusalii. Tot în această parte a Ardealului, Comisiile de impunere a dărilor chemau la pertractări pe preoți în zi de duminică și sărbători [379].

Foarte important a fost demersul Ministerului de Finanţe care, răspunzând solicitărilor ierarhilor ortodocşi cu privire la vânzarea de băuturi spirtoase în timpul sărbătorilor legale, a dat dispoziţii administraţiilor financiare să ia măsuri urgente pentru ca comercianţii să se conformeze legilor în vigoare. Ministerul de Interne a emis ordin Prefecturilor de judeţe spre a-şi da tot concursul administraţiilor financiare pentru executarea acestor măsuri [91, p. 81-82]. După Primul Război Mondial, alcoolismul s-a răspândit în satele româneşti într-o proporţie îngrijorătoare. În şedinţa Senatului din 5 noiembrie 1923, primatul M. Cristea a vorbit despre ravagiile făcute de această plagă a societăţii şi semnala înmulţirea peste măsură şi fără nici un control a cârciumilor [380, p. 1-2]. Se amintea că, în Basarabia şi Bucovina numărul acestora a crescut într-un procent îngrijorător, de 100 de ori faţă de numărul cârciumilor existente înainte de război. Nici Transilvania nu stătea bine la acest capitol. Ocupându-se de această chestiune factorii bisericeşti au adresat Senatului prin intermediul Sf. Sinod un memoriu prin care semnala proporţiile îngrijorătoare ale alcoolismului [381], [382, p. 1-2]. Între anii 1925-1928 situaţia alcoolismului în Episcopia VFC se prezenta astfel:

- în 1925 - 1 862 cârciumi, cu 268 mai multe decât în anul 1919 [79, p. 46];

- în anul 1926 - 1694 cârciumi cu 582 proprietari ortodocşi, 672 evrei şi 478 aparţinători altor naționalități, beţivi pătimaşi - 3082, (un procent destul de mic raportat la totalul populaţiei de aproximativ 334 991 locuitori în 1930), abstinenţi 6 890 [80, p. 63];

- în 1927 - 1789, cu 580 proprietari ortodocşi, 712 evrei şi 497 străini, 1 052 beţivi pătimaşi şi 7 647 abstinenţi [81, p. 50];

- în 1928 avem de-a face cu 1 789 cârciumi, cu 579 proprietari ortodocşi, 455 străini şi 755 evrei [118, p.42]. Din această statistică observăm că, numărul cârciumilor s-a redus într-un procent insignifiant, în schimb numărul beţivilor pătimaşi a scăzut între anii 1927 şi 1928, fiind cu 2 030 mai puţini decât în 1926. Acest lucru s-a datorat şi prodigioasei campanii iniţiate de Biserică şi Ministerele abilitate ale Statului Român. Pentru a contracara acest viciu, BOR a susţinut înfiinţarea mai multor societăţi, reuniuni ce aveau ca obiectiv combaterea sau

restricţionarea consumului de alcool [381], [382]. S-a urmărit diminuarea şi chiar interzicerea consumului de alcool la ofrandele ce se făceau la înmormântări. Au fost convocate congrese naţionale în marile centre ale ţării, primul de acest gen fiind Congresul antialcoolic din România, organizat la Cernăuţi în zilele de 6-8 noiembrie 1927 [Anexa 21]. Astfel de manifestări au fost organizate mai ales în acele regiuni ale ţării, unde patima beţiei şi bolile rezultate din imoralităţi sau vicii (tuberculoza pulmonară, sifilisul) au avut o pondere mai mare în rândurile populaţiei.

În munca depusă de Biserică pentru îmbunătăţirea stării morale a societăţii au fost puse la dispoziţia preoţilor cărţi cu conţinut adecvat realizării unui asemenea apostolat. Autori cum ar fi Petre Vintilescu [383], Octavian Scalat [384, p. 5-32], Ioan Agârbiceanu, Augustin Egger [385] au problematizat cu lucrări de referinţă efectele nocive ale viciului alcoolismului.

Prin intervenția Consiliului Central Bisericesc al Patriarhiei Ortodoxe Române s-au luat dispoziții corespunzătoare în scopul estompării scrierilor imorale și pornografice care în perioada 1918-1928 s-au înmulțit considerabil nu numai în țara noastră, dar și în toată Europa, aceste tare fiind în vizorul Consiliului legislativ al țării și al Societății Națiunilor. La solicitarea BOR și în colaborare cu Ministerul Cultelor și acela al Justiției, astfel de cazuri concrete sesizate de către ierarhia ortodoxă puteau fi sancționate penal [386].

În cuprinsul Episcopiei VFC s-a întreprins o prodigioasă acţiune de colectare de fonduri băneşti, în vederea într-ajutorării orfanilor de război. S-au întocmit tablouri statistice în fiecare protopopiat cu sumele strânse şi înaintate Consistoriului diecezan. Prin aceasta, se răspundea apelurilor repetate pe care Mitropolia Ungaro-Vlahiei le-a făcut prin ordinele succesive nr. 651 din 23 martie 1920, 1 277 din 30 martie 1920, nr. 2198 din 9/22 septembrie 1920 sau 3 925 din 18 octombrie 1920. Din păcate, colecta pentru ajutorarea copiilor orfani nu s-a putut întreprinde în toate protopopiatele din Transilvania în condiţii optime din cauza sărăciei populaţiei. În acest sens, protopopul ortodox al_Dejului, Teodor Herman, şi cel al Bistriţei, Gregoriu Pletosu, în scrisorile din 14 septembrie, respectiv 27 septembrie 1920, înaintate Consistorului ortodox din Cluj, au adus la cunoştinţă forurilor ortodoxe că, în comunele afiliate acestor tracte, nu s-a putut răspunde pozitiv colectei băneşti pentru orfanii celor căzuţi în război, din cauza sărăciei neputându-şi acoperi nici trebuinţele proprii [387], [388]. Preoţimea ortodoxă a vegheat permanent la starea de sănătate trupească și sufletească a păstoriților ei, contribuind în lupta împotriva sifilisului şi a tuberculozei care făceau victime serioase în rândul populaţiei sărăcite din Munţii Apuseni [389, f. 1]. În vizorul Bisericii şi al Statului un obiectiv stringent a fost acela al ridicării unor sanatorii studenţeşti. Pentru sprijinul orfanilor de preoţi au fost înfiinţate internate, cum a fost cel din Sibiu din anul 1922 [390], [391].

În jurisdicţia Eparhiei Clujului s-au organizat vizite regulate pentru bolnavii din spitale, cel puţin o dată pe săptămână. În această Eparhie funcţionau 14 spitale de stat, 4 judeţene, 4 sanatorii şi clinici cu aproximativ 4 000 bolnavi ortodocşi, 7 orfelinate cu 300 de ortodocşi, 4 reuniuni de temperanţă, toate aflate în vizorul prodigioasei munci a preoţimii ortodoxe [79, p. 45]. În această acţiune desfăşurată sub controlul Sfântului Sinod toate eparhiile ortodoxe ardelene au fost rugate să-şi mobilizeze preoţii, ca prin predici şi conferinţe religioase să îndemne credincioşii să contribuie la societăţile de binefacere creştinească: Societatea Naţională „Crucea Roşie" sau „Societatea pentru profilaxia tuberculozei" [Anexele 26 şi 27].

O luptă intensă a fost dusă şi în sfera reducerii concubinatelor. Cât priveşte spaţiul transilvan, fenomenul şi-a avut cauzalitatea şi ca urmare a procedurilor greoaie şi costisitoare a legilor ungureşti referitoare la căsătorie şi aflate în vigoare o bună parte a perioadei interbelice [392, p. 1]. Pentru acest motiv, multe văduve de război, constrânse de nevoile vieţii, au încheiat convieţuiri ilegale.

În anul 1924, Eparhia VFC a raportat senatului bisericesc încheierea pentru anul 1923 a 2570 căsătorii bisericeşti şi existenţa a unui număr de 1676 convieţuiri ilegale [77, p. 84] , pentru anul 1925 - 2987 căsătorii bisericeşti şi civile respectiv 1849 convieţuiri ilegale [79, p. 43]; în anul 1926 - 2939 căsătorii bisericeşti - 1876 convieţuiri nepermise [80, p. 58-59], în anul 1927 s-au încheiat 2842 căsătorii bisericeşti - convieţuiri ilegale 1674 [81, p. 47-48], în anul 1928 - 2760 căsătorii bisericeşti şi 1823 convieţuiri ilegale [82, p. 38-39]. Din aceste date statistice reiese că, concubinajul avea procente înspăimântătoare în arealul ardelean, fenomenul având consecinţe negative asupra instituţiei familiei. Statistici de acest fel erau făcute în rapoartele senatelor bisericeşti ale tuturor diecezelor ortodoxe din Ardeal. Acestor situaţii deficitare sub aspect moral, Biserica le-a răspuns printr-o campanie amplă de eradicare a imoralităţilor. În unele oraşe aceste demersuri bisericeşti au fost facilitate, li s-au alăturat acesteia de revigorare a moralităţii societăţii au fost facilitate în unele oraşe transilvănene cum ar fi Beiuşul, Salonta şi alte oraşe de aportul adus de către consiliile orăşeneşti din aceste centre. Ele au decis să pedepsească cu o amendă anuală de 500 lei pe cei care erau descoperiţi a convieţui în ilegalitate [392, p. 1].

În anul 1924, Raportul general al Consistoriului mitropolitan al Mitropoliei românilor ortodocşi din Ardeal, Banat, Crişana şi Maramureş a prezentat o statistică, la 12 octombrie 1924, asupra vieţii familiale. Tablourile prezentate cu aproximaţie identifică procentul mare al naşterilor nelegitime în eparhiile Oradea, Arad, Caransebeş, rezultate şi ca urmare a convieţuirilor ilegale [94, p. 157-158]. Aceste constatări dureroase au necesitat luarea de măsuri urgente din partea bisericii pentru luminarea credincioşilor în abordarea unei conduite admise de normele creştine şi civile.

Pentru combaterea alcoolismului, a convieţuirilor ilegale şi a altor imoralităţi ale societăţii româneşti, singură predica preotului şi influenţa sa personală erau insuficiente. Sprijinul pe care BOT l-a primit din partea societăţii civile, a factorilor administrativi, în speţă a ministerelor abilitate ale Statului Român în rezolvarea acestor chestiuni cu conotaţii morale a fost salutară.

Biserica Ortodoxă din Transilvania a constituit un factor cultural şi moralizator al societăţii interbelice. Aportul spiritualităţii ortodoxe transilvane în perioada 1918-1928 s-a evidenţiat prin sporirea numărului de şcoli confesionale, răspândirea publicaţiilor, adunărilor şi cercurilor culturale. Ea a depus o muncă prodigioasă, dar şi dificilă pentru edificarea culturală a societăţii româneşti, pentru aceasta, problematica instrucţiei religioase în şcolile româneşti făcut obiectul unor amănunţite discuţii, venite nu doar din partea statului, dar şi a cercurilor bisericeşti. Dacă din optica ortodoxă chestiunea învăţământului confesional a fost ridicată încă din anul 1919, cu ocazia Primului Congres Preoţesc din România întregită, Ministerul Instrucţiei Publice a dat o ordonanţă în anul 1921, prin care, instrucţiunea şi educaţiunea religioasă în şcolile de stat era dată întru totul în grija confesiunilor [98, p. 63-64].

BOT a desfăşurat o prodigioasă activitate în plan ecumenic, permanentizând legăturile de prietenie şi colaborare cu celelalte biserici creştine. În acest sens, mitropolitul Nicolae Bălan şi Ioan Lupaş, ca reprezentanţi ai BOR, au participat la Congresul ecumenic de la Stockholm din anul 1925, prestaţia lor, ca de altfel a întregii delegaţii ortodoxe fiind una deosebită [393], [394, 17-18].

3.4. Contraste dintre Stat şi Biserica Ortodoxă. Salarizarea preoţimii ortodoxe şi Bugetul Cultelor în perioada 1918-1928

Salarizarea personalului clerical a fost unul dintre punctele nevralgice ale politicii bisericeşti de stat al perioadei interbelice. Pentru preoţimea ortodoxă remunerarea era o chestiune extrem de delicată rezolvarea din punct de vedere legal a acesteia făcând obiectul unor ample discuţii între cei doi poli, Biserică şi Stat. Dacă dorim să înţelegem mai bine modalitatea în care Statul a încercat să o rezolve, din dorinţa cunoaşterii adevărului istoric trebuie să facem o scurtă incursiune în timp. După secularizarea averilor bisericeşti ale BOR, întrucât unităţile de cult au fost lipsite cu totul de veniturile necesare autoîntreţinerii, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a reglementat în art. 11 din Legea comunală, promulgată la 1 aprilie 1864, obligaţia comunelor de „a îngriji de cult, de biserica sau de bisericile religiunii la care aparţine; ea este datoare a plăti pe preoţii şi pe servitorii bisericilor sale” [395, p. 146]. Apoi, Legea pentru reglementarea schimei monahale din 6 decembrie 1864 a stabilit că „pentru întreţinerea călugărilor şi călugăriţelor, Ministerul Cultelor prevede în buget sume anuale pe numărul lor” [62, p. 250]. De remarcat că,

în perioada domniei lui Cuza, sumele care se strângeau din arendarea moşiilor bisericeşti erau vărsate direct în bugetul de stat, având ca destinaţie susţinerea clerului şi a lăcaşurilor de cult, dar, în fapt, cea mai mare parte va fi utilizată pentru înfiinţarea şi întreţinerea şcolilor, cultele şi instrucţiunea publică alcătuind mult timp acelaşi minister ce folosea veniturile Bisericii.

Un alt pas în dinamica salarizării sacerdoților s-a derulat în anul 1893. Motivul a fost cât se poate de întemeiat; până la sfârșitul secolului al XIX-lea, bugetele locale s-au dovedit incapabile să preia sarcina salarizării clerului, iar bisericile începuseră să se ruineze din lipsa slujitorilor, prin Legea clerului de mir şi a seminariilor, adoptată în acest an, bugetului de stat îi revenea sarcina salarizării clerului [62, p. 276-277]. Despre o reformă stringentă care să ducă la îmbunătățirea stării materiale a preoțimii amintea Ministrul Cultelor Take Ionescu în discursul rostit în ședința Camerei de la 15 februarie 1893 cu privire la Legea clerului mirean: „În organizarea ei actuală, Biserica noastră nu are elemente suficiente ca să se poată regenera ea singură și are nevoie de un puternic sprijin de la societatea civilă” [62, p. 221]. S-au făcut propuneri interesante în acest sens. Unul dintre proiectele propuse cerea ca salarizarea să fie făcută doar de către bugetele locale; un alt proiect, elaborat de către Sfântul Sinod al BOR, considera ca viabilă salarizarea integrală de la Stat, în aceste circumstanțe preoțimea având obligația de a săvârși slujbele gratuit. Statul Român a recurs la o formulă neutră, prin Legea clerului mirean se prevedea acordarea pentru preot a unui salariu minim de la bugetul de Stat și completarea lui de la credincioși [62, p. 226]. Soluția din păcate, care se practică și astăzi n-a satisfăcut cerințelor unui trai decent pentru preoții ortodocși.

În conformitate cu Legea clerului mirean din anul 1893, salariul preoţesc în Vechiul Regat se încadra între 600 şi 2 400 lei pe an, al episcopului era de 18 492 lei anual, iar al mitropolitului de 36 996 lei pe an [174, p. 322]. În 1915, ea era cuprinsă între 800 şi 1 600 de coroane pentru preot, 12 000 pentru episcop, mitropolitului revenindu-i 24 000 coroane; în anul 1907, leafa anuală pentru un preot bucovinean se încadra între 2 800 şi 4 300 coroane, a vicarilor urca la 15 000 coroane, iar a mitropolitului la 36 000 coroane. În Ardeal, în 1915, preotul era remunerat cu 800-1600 lei pe an, episcopul cu 12000 lei, iar mitropolitul cu 24000 lei anual [174, p. 322]. Din analizarea acestor cifre se poate constata în mod evident disproporţia în ceea ce priveşte salarizarea preoţilor şi ierarhilor ardeleni, nu numai faţă de colegii lor din Regat, dar şi faţă de cei din Bucovina unde, veniturile rezultate din Fondul Religios atrăgeau o salarizare mai bună.

În Vechiul Regat pentru cler exista salariul fix de la Stat, veniturile fiind suplimentate din diverse taxe stolare (venit obținut de preot din diferite slujbe bisericești) şi produse naturale.

În Transilvania şi Bucovina, ceea ce constituia noutate în spectrul salarial raportat la Vechiul Regat era Congrua, prin intermediul căreia, se completau veniturile preoţeşti conform

principiului că, un preot cu aceeaşi pregătire teologică primea venituri egale, indiferent de starea materială a parohiei [174, p. 323], [396, p. 182-185]. Aceasta erau distribuite de către Ministerul Cultelor de două ori pe an Consistoriilor eparhiale şi putea fi sistată, fie pentru cazuri izolate de preoți ortodocși care se împotriveau în vreun fel sau altul regimului austro-ungar sau chiar pentru Eparhia întreagă [256], [397, p. 39], [74, p. 170]. Despre Congrua cu care se opera în Ardeal, Onisifor Ghibu preciza că, deşi din punct de vedere material era o uşurare pentru preoţi, sub aspect moral era o mare povară, căci le impunea preoţimii atât de sărăcite ca, de multe ori, să-şi calce pe inimă şi să-şi neglijeze datoriile de ordin naţional şi politic. Chestiunea congruei era aşadar o veşnică ,,sabie a lui Damocles" fiind de preferat ca slujitorii altarului să-şi asigure salarizarea din fonduri proprii bisericeşti, pentru cei mai mulţi dintre aceştia sărăcia estompându-le o astfel de oportunitate [345, f. 1, 2] , [397, p. 39]. În anul 1902 a fost înfiinţată Casa Bisericii prin intermediul căreia se realiza o evidenţiere distinctă a veniturilor bisericeşti colectate de către Stat [174, p. 320], ea va funcţiona până în anul 1925 când Legea de organizare a BOR va crea Eforia [49, p.158]. Eforia, ca instituţie bisericească era condusă de trei persoane, una numită de Ministerul Cultelor, în acord cu Ministerul Finanţelor, iar celelalte două alese de CNB (un cleric şi un mirean) [49, p. 158-159], [102, p. 78-81].

După anul 1918 operaţiunea de salarizare a preoţilor a fost statornicită juridic, pe baza Constituţiei din 1923, a Legii şi Statutului de Organizare a BOR din 1925 şi a Statutului Funcţionarilor Publici. Ortodoxia nu aștepta din partea Statului decât o lege de salarizare adecvată care să dezvolte, să armonizeze şi să completeze legiuirile existente în acest domeniu, care nu satisfăceau nevoile sacerdotului ortodox pus în postura nefastă de a trăi împreună cu membrii familiei în mari neajunsuri materiale. Din păcate, Legea de Organizare din anul 1925 nu a dezvoltat suficient şi nici nu lămurea deplin principiul exprimat în articolul 22 din Constituţie ce prevedea că ,,Biserica creştină ortodoxă şi cea greco-catolică sunt biserici româneşti şi că BOR fiind religia marii majorităţi a românilor este biserică dominantă în statul român" [59, p. 615]. Mai mult, lacunele de interpretare erau evidente și la nivelul de interpretare a legilor bisericești. De exemplu, Legea pentru Organizarea BOR în articolul 21 stipula în mod evaziv că, sumele ce se vor pune la dispoziţia bisericii vor fi doar în armonizare cu salariile funcţionarilor publici [49, p. 156]. Articolul amintea că ,,Ministerul Cultelor va pune la dispoziția Bisericii sume necesare pentru a completa, după norme generale prevăzute prin lege veniturile clerului… ajutoarele acordate de Stat vor fi puse la dispoziția respectivelor organe administrative bisericești" [49, p. 156-157]. Observăm că în acest text se vorbește de ,,ajutoare", nu de salarizare, între cele două aspecte existând o mare deosebire, ajutor înseamnă o favoare pe care cineva o oferea în două ipostaze, fie pentru motivul de a te ajuta la nevoie, fie pentru a-ţi face o

concesie. În schimb „salariul” era definit ca fiind contravaloarea unui serviciu şi se stipula şi în articolul 16 din Legea pentru Statutul Funcţionarilor Publici: „Funcţionarii au dreptul la salariu corespunzător gradului sau funcţiunii ce o ocupă” [348, p. 7].

Revenind la statutul pe care preotul îl avea în societate, acela de păstor, modelator de suflete Valer Moldovan, subsecretar de Stat al Ministerului Cultelor, în ședința din 20 noiembrie 1929 a CNB considera că preoții erau îndreptăţiţi să primească o salarizare corespunzătoare pentru toate serviciile aduse de către ei naţiunii, această operațiune trebuind a fi făcută de către Stat [103, p. 34]. Operaţiunea trebuia înţeleasă ca echivalent al întreţinerii sale şi nu ca ajutor care, este o favoare pe care statul o putea da sau retrage oricând. Salariul era ca urmare, un drept garantat prin legi şi reflectat în mod obligatoriu în bugetul de stat, pe când „ajutorul” sau „subvenţia” era un profit financiar „temporar”, variabil şi acordat în diferite circumstanţe. Aceeași părere o îmbrățișează preotul ortodox Valeriu Iordăchescu care, în ședința a IV-a din cadrul aceluiași Congres lansa avertismentul că, salarizarea clerului ortodox român este o problemă vitală, cu atât mai mult cu cât BOR n-avea avere, dreptul de existență al ei pretinzând salariu, nu ca milă, ci ca obligație [103, p. 31].

O altă neconcordanţă între Legea şi Statutul de organizare bisericească era aceea că, dacă în articolul 21 din Legea de organizare se afirma că, statul punea la cerere, prin intermediul MCA, la dispoziţia Bisericii sumele necesare cu arătarea precisă a destinaţiei lor, articolul 24 aliniatul e al Statutului stipula că, Eforia este aceea care, primea respectivele sume coordonându-le Eparhiilor spre întrebuinţare, în conformitate cu dispoziţiile bugetare şi cu Legea Contabilităţilor Publice [103, p. 152]. Din această cauză, de multe ori când Biserica cerea Statului ordonanţarea ordinelor de plată, aceste sume erau date direct părţilor Constitutive invocând şi faptul că, legea prevalează statutului [103, p. 152]. Chiar dacă la mijloc nu era o contrazicere, ci mai mult o derută, legea stabilind principiile, iar statutul modalităţile de înfăptuire, era necesară o precizare expresă care, la acel moment lipsea. Un alt motiv de dezorientare era dat de modalitatea achitării salariului funcţionarilor bisericii. Soluţionarea chestiunii era îngreunată datorită existenţei a două sisteme de salarizare: un prim sistem funcţionabil în Transilvania, unde Episcopia trimitea banii prin poştă sau îi achita direct preotului care venea direct la Centrul Eparhial, şi un al doilea sistem salarial expediat în Vechiul Regat, extins şi în Basarabia, conform căruia salariile funcţionarilor ecleziastici se achitau la casieriile statului. Această ultimă modalitate părea a fi sistemul legal şi practic. Era legal, deoarece, ordonanţarea veniturilor salariale intra în obligativitatea statului, funcţionarul căruia i s-a încredinţat achitarea acestor drepturi băneşti trebuind să o ducă la îndeplinire negreşit. Sistemul era şi unul practic, deoarece îi scutea pe preoţi de drumuri şi cheltuieli inutile, era unul

mulţumitor chiar şi pentru situaţii în care perceptorul îmbrăţişa o altă confesiune decât cea ortodoxă sau se afla în duşmănie cu preotul ortodox, fiind funcţionar public, nu putea refuza să îndeplinească o îndatorire a statului. Această ultimă modalitate de achitare salarială a funcţionat mai bine de 40 de ani în Vechiul Regat nesemnalându-se plângeri, pe când în Ardeal greutățile întâmpinate de preoți la ridicarea salariilor au fost evidente. Acest lucru este semnalat de către protopopii ortodocși ai Tractului Lăpuș și Reghin [398], [399].

Lucrurile s-au dovedit a fi însă extrem de delicate în cazul solicitărilor venite din partea ortodocşilor de a primi de la Stat o remunerare adecvată. Acestora li se putea aduce ca obiecţie din partea Statului faptul că Biserica, având la bază principiul autonomiei, funcţionarii acesteia şi în mod special preoţii sunt servitori ai bisericii şi nu ai statului. La rândul ei, preoţimea ortodoxă putea riposta la acest argument aducând în discuţie dispoziţia constituţională în virtutea căreia BOR a fost declarată „dominantă”, ca atare ea trebuie să se bucure de toate drepturile şi obligaţiile celorlalte instituţii ale statului, conform legilor ei de organizare. În sprijinul tezei ortodoxe au fost aduse în discuţie şi articolele 1 și 4 ale Statutului unde, se preciza că şi funcţionarii ecleziastici sunt funcţionari publici, bucurându-se de o organizaţie stabilită printr-o lege specială și păstrează poziţiunea ce rezultă din acea lege întrucât, nu contrazice dispoziţiunile din Statut, care făceau referiri şi la salarizare [348, p. 3-4].

În afara acestor aspecte de factură juridică, reprezentanţii BOR au pus în discuție un argument sensibil, unul romantic de care, considerau ei, Statul român trebuia să țină cont. Aspectul invocat era acela că BOR era indisolubil legată de naţiunea română (Stat), prin faptul că naţiunea s-a născut şi a trăit cu misiunea de a păstra chiar cu preţul jertfei, credinţa creştin-ortodoxă împotriva duşmanilor ţării. Naţiunea era asemenea unei fiice a Bisericii, care nu putea să repugne Biserica pe motivul autonomiei acesteia [103, p. 145]. Sigur că o astfel de optică a fost privită cu scepticism de către reprezentanții statului care, n-au luat-o în considerare, în chestiunea remunerării primând palpabilul, materialul, în detrimentul spiritualului.

În privinţa salarizării s-au ridicat neclarităţi în cazul bisericilor care deţineau averi proprii sau în cazul în care se urmărea ca acestea să fie sporite, înfiinţate sau unde ele lipseau. Articolul 19 al Legii de Organizare a BOR voind a da curs acestor nedumeriri a fundamentat principiul potrivit căruia, cheltuielile pentru întreţinerea cultului, a slujitorilor şi aşezămintelor bisericii, se vor acoperi în primul rând din mijloacele proprii create şi administrate prin organele reprezentative şi executive ale diferitelor ei părţi constitutive [49, p. 155], [103, p. 150].

Darea de seamă prezentată în cadrul activității corpurilor legiuitoare și a guvernului în perioada ianuarie 1922 - martie 1926 a relevat următoarea situație: sub raportul proprietății, Bisericii Ortodoxe din Transilvania îi revenea 15 jugăre cadastrale pe parohie, acestea însă

acopereau abia 20% din nevoile personalului; 30% rămânând pe seama veniturilor epitrahilului şi discului (venituri nesigure) iar restul de 50% rămânând neacoperite [342, p. 122-123]. Din aceste date putem vedea cât de importantă era operaţiunea de salarizare echitabilă a confesiunilor de către Stat. Acolo însă unde preoţimea se străduia să adune venituri proprii, pierdea ajutorul de stat şi celelalte avantaje ce derivau din legătura cu acesta, pentru a le putea păstra trebuind să se ferească de a crea venituri proprii. Situaţia una curioasă trebuia urgent rezolvată.

O modalitate care putea da rezolvare fericită situației rezida și în aceea ca toate bisericile să contribuie din averile proprii cu o cotă-parte vărsată în bugetul Statului, destinată să ajute pensiilor slujbaşilor bisericeşti. Dorinţa arzătoare pe care BOR şi-a exprimat-o în repetate rânduri a fost aceea ca, preoţii şi întregul aparat al personalului ecleziastic (clerici şi mireni) care deserveau instituţiile bisericeşti şi şcolare să fie plătiţi de stat, bucurându-se în afară de salariul fixat în armonizare cu salariile funcţionarilor publici şi de drepturi la pensie. Mai mult, s-a cerut ca toate aceste drepturi să fie uniforme pe toată ţara şi pentru întreaga BOR, inclusiv Ardealul şi Bucovina. Din păcate, aceste deziderate n-au fost îndeplinite întru totul de către Stat.

În anul 1919, o delegaţie a preoţimii ortodoxe din Transilvania şi Banat s-a prezentat în faţa fostului şef de resort al Consiliului Dirigent din Sibiu, Valeriu Branişte, în chestiunea îmbunătăţirii salarizării, dar răspunsul primit de către ortodocşi a fost dezolant: „Recunosc că aveţi prea puţină plată pentru a putea trăi, dar să recunoaşteţi şi dumneavoastră că aveţi plată prea mare pentru munca ce prestaţi” [400, p. 274-275].

În Ardeal, nu numai preoţii, dar şi învăţătorii confesionali au fost puşi în repetate rânduri în postura ingrată de a constata evidenta inferioritate salarială comparativ celei a învăţătorilor de stat [401, p. 2]. Sincopa ajunge în atenţia Mitropoliei de la Sibiu care a protestat energic făcând intervenţii repetate Ministerului Instrucţiunii Publice, pe toată perioada dintre cele două conflagraţii mondiale. În cazul unei salarizări corespunzătoare, preoţimea era dispusă să renunţe la veniturile stolare şi să îndeplinească gratuit serviciile religioase inclusiv predarea orelor de religie [88, p. 297], [75, p. 93-94]. În anul 1921, în cadrul şedinţei Comisiei bisericeşti, istoricul Lupaș face o importantă caracterizare a protopopilor ortodocși transilvăneni: „Cunosc personal pe toți protopopii ardeleni, nu este nici unul dintre ei om cu înclinări boseşti nici oligarhice; nu cunosc chiar nici un protopop ardelean despre care să se spună că e un bogat. O singură bogăție au oamenii aceștia: mulțimea copiilor, pe care îi cresc cu mari greutăți prin școalele de la orașe” [402, f. 1].

În anul 1922 un preot care avea o familie compusă din 4-5 membri nu putea trăi decent din perspectivă socială cu un salariu de doar 700-800 lei [98, p. 69].

Lupaş constată existenţa unor serioase discrepanţe salariale ale preoţilor şi învăţătorilor ortodocşi faţă de învăţătorii şi profesorii din învăţământul de stat. Pornind de la aceste anomalii, în şedinţa Camerei Deputaţilor din 24 decembrie 1923, el a ţinut o cuvântare, având ca subiect chestiunea salarială. Cu această ocazie, Lupaş atrăgea atenţia asupra faptului că, dacă retribuţia preoţimii nu va fi adusă la nivelul învăţătorilor de stat, altarele vor fi în pericolul de a rămânea pustii, fiind ameninţată însăşi dezvoltarea culturală viitoare a BOR [401, p. 2].

Această precaritate salarială s-a permanentizat şi în următorii ani, remunerarea învăţătorilor se opera după vechile modalităţi, traiul lor derulându-se la limita subzistenţei. Nu de acelaşi tratament beneficiau învăţătorii minorităţilor naţionale (maghiarii, şvabii, secuii). Dacă înainte de 1918 mulţi dintre ei şi-au pus munca pe făgaşul maghiarizării populaţiei ardelene, după acest an s-au bucurat ca învăţători de toate favorurile Statului. Ortodoxia din Transilvania, săracă în timpul stăpânirii maghiare, a rămas în aceeaşi stare şi după 1918 neputând acoperi din propriile nevoi un salar egal cu cel primit de la stat. În ciuda intervenţiilor repetate făcute reprezentanţilor puterii de stat în vederea egalei salarizări, ele au rămas fără rezultat determinându-i pe învăţătorii confesionali, mulţi dintre ei preoţi să-şi ceară statificarea. De altfel acest lucru se va întâmpla în anul 1922 când, Ministrul Instrucţiunii Publice, fără a mai consulta Biserica Ortodoxă, a decretat prin ordinul nr. 10 000 din 20 aprilie 1922 statificarea învăţătorilor confesionali tăind prin aceasta şcolii confesionale posibilitatea de funcţionare şi soluţionând radical salarizarea învăţătorilor [76, p. 83-84]. Mai mult, Biserica a rămas cu edificii şcolare în care funcţionau învăţători de stat, tolerând situaţia doar din consideraţiile pe care le avea faţă de instrucţia şcolară a copiilor.

La 1 aprilie 1923 salarizarea preoţimii s-a modificat, retribuţia se efectua astfel: parohii cu calificare ordinară aveau un salar de bază de 500 lei lunar, cei cu calificare extraordinară un salar de bază de 350 lei lunar, administratorii parohiei un salar de bază conform calificării de 500 lei şi 350 lei lunar, preoţii învăţători primeau o diurnă egală cu salariul de bază ce li se cuvenea, toate accesoriile le primeau ca învăţători; administratorii parohiali, pe lângă salarul de bază primeau şi o gradaţie de 25% la salarul de bază după fiecare cinci ani de serviciu bisericesc împliniţi, ajutorul familiar şi de scumpete se acorda şi preoţilor ca funcţionarilor de stat [76, p. 98-99].

O altă modalitate prin care Statul Român a încercat să dea curs problematicii salariale a clericilor a fost şi aceea a introducerii indemnizaţiilor de scumpete. Conform acestui demers s-a ajuns la existenţa unui clivaj, a unei diferenţieri salariale dată de îndemnizaţia de scumpiri şi de cotele de chirie ce difereau de la o zonă la alta a ţării [Anexa 28].

Chestiunea situaţiei materiale a Bisericii Ortodoxe, în speţă cea a salarizării a fost amplu dezvoltată în şedinţele Senatului din 28-29 decembrie 1923, interpelarea episcopului ortodox

Vartolomeu al Râmnicului şi Noului Severin în cauză, arătând că preoţimea cultelor minoritare era cu mult mai bine remunerată decât cea ortodoxă. Existenţa acestor carenţe salariale erau recunoscute şi de către ministrul Lapedatu. Răspunzând interpelării Episcopului Râmnicului, recunoştea situaţia grea în care se găseau preoţii în privinţa salarizării pe care, Statul le-o acorda recunoscând că, această anomalie trebuia îndreptată. În acelaşi timp, examinând bugetul cultelor pentru perioada 1918-1923, constata disproporţia evidentă a sumelor pe care statul român le acorda bisericilor minoritare în detrimentul BOR [403, p. 23]. Pentru a rezolva impasul era imperios necesar din partea Statului să intervină realizând o diferenţiere în ceea ce priveşte plata salariilor. După părerea ministrului Lapedatu, această operaţiune putea să repare inechitatea veniturilor salariale dintre preoţi. Era nedrept ca un preot aflat în vârful munţilor lipsit de pământ de cultură şi cu sate sărmane, cum erau foarte mulţi în zona Apusenilor, să fie retribuit la fel ca preotul aflat în parohii mai înstărite, pe văile roditoare ale râurilor unde existau terenuri întinse de cultură şi sate înstărite [403, p. 23], [404, p. 1-2].

Din leafa pe o lună de zile, preotul cu greu reuşea să-şi procure încălţămintea sau îmbrăcămintea, existând foarte multe sate în care, preoţimea nu mai beneficia de nici un alt venit. S-a ajuns până acolo încât, unii preoţi să-şi motiveze absenţa de la unele slujbe bisericeşti, în speţă Sfinte Liturghii arhiereşti, invocând scuze de-a dreptul hilare, motivate de lipsa îmbrăcămintei sau a încălţămintei. În operațiunea de salarizare a Statului Român ortodocşii n-au pretins favoritism din partea Statului, ci tratament echitabil pentru toate cultele ţării pe temeiul dreptăţii şi al legilor ţării.

Un eveniment de referinţă în ceea ce priveşte dinamica rezolvării salariale pentru clerul ortodox s-a consemnat în cursul anului 1927. A fost votată legea de armonizare a salariilor. Din păcate, aceasta nu s-a aplicat, dar preoţii au fost clasaţi diferit după calificarea pe care o aveau. Astfel, preotul cu doctorat sau licenţă din Vechiul Regat, Transilvania, Basarabia primeau un salariu lunar de 600 lei, preoţii cu seminar gradul I - 250 lei, preoţii cu seminar gradul II - 350 lei, preoţii cu calificaţie ordinară din Transilvania - 500 lei [81, p. 61-62], [154, p. 49].

Diferenţierea salarială a apărut în mod inevitabil prin aceea că, bisericile confesiunilor minoritare prin dezvoltarea lor favorabilă pe care au deprins-o în trecut dispuneau de mijloace financiare mult mai semnificative decât BOT [405, p. 1-2]. Paradoxul a făcut ca în primii zece ani după Marea Unire, în mod nefericit, Biserica cea mai vitregită să rămână cea Ortodoxă. Anomalia a fost sesizată de către ministrul Cultelor A. Lapedatu. Acesta, în cadrul interpelării din Senat din 29 decembrie 1923 propunea ca soluţie echilibrarea dotaţiei preoţeşti, demers ce trebuia să aibă efecte reparatorii asupra anacronismului disproporţiei sumelor pe care Statul le acorda Bisericilor eterodoxe, raportat celei majoritare Ortodoxe [403, p. 20-21], [115, p. 42].

Dar şi această chestiune rezolvată fiind, apăreau alte discrepanţe rezultate din însăşi viaţa internă a BOR, una diferenţiată de la o provincie la alta. Existau parohii mai bogate dar şi altele slab dotate din punctul de vedere al veniturilor. Situaţia impunea intervenţia Statului Român în a face o diferenţiere la plata salariilor preoţeşti. Nu era echitabil ca un preot dintr-o parohie aflată în munţi, lipsit de pământ de cultură cu enoriaşi săraci, să fie încadrat cu aceeaşi bază salarială cu preotul unei parohii de pe văile roditoare ale râurilor, cu pământ de cultură întins, productiv având şi enoriaşi înstăriţi [403, p. 23]. În mod inevitabil a apărut un clivaj în acest sens între preoţi, unii fiind prea îndestulaţi iar alţii prea lipsiţi. Modalitatea soluționării acestor discrepanțe se putea face doar printr-o constatare laborioasă și obiectivă a veniturilor pe care preoțimea le avea şi le folosea din averile proprii bisericeşti. Pe baza acestor constatări urma a se fixa nu norme de salarizare, ci de completare a veniturilor preoţeşti. Metoda, deşi la prima vedere părea destul de practică, oferea provocări pentru sărăcita tagmă preoţească care, pentru a primi ajutoare mai substanţiale, putea recurge la sperjur declarând venituri mai mici. De altfel, constatarea veniturilor parohiale nu era o noutate pentru latura ardeleană a preoţilor ortodocşi. Era o decizie care se regăsea în vechea legislaţie maghiară, în articolele 12, 13 şi 14 din Legea din 1898, toate acestea vizând completarea veniturilor preoţeşti. Legea amintită era din păcate deosebit de stufoasă şi prevedea printre altele pedepse pentru preoţii care în mod premeditat făceau declaraţii false. Consecinţele pentru astfel de abateri erau nefaste, acei preoţi pierdeau dreptul de completare a veniturilor, fie erau amendaţi sau chiar chemaţi în instanţă [74, p. 176-177].

Dorinţa preoţimii ortodoxe ardelene de a se realiza mult râvnita egalizare salarială a slujitorilor din toate provinciile ţării a fost etichetată de către ministrul Lapedatu ca fiind o chestiune nu numai de echitate ci şi de ordin moral. În mod surprinzător când acesta a propus membrilor Sfântului Sinod acest lucru, s-a lovit de un impediment neaşteptat; refuzul membrilor sinodali din Regat, care obiectau că, transilvănenii primeau mai multe ajutoare băneşti de la bugetul de Stat [174, p. 322].

Pe ordinea de zi în chestiunea salarizării au fost abordate şi alte alternative pentru rezolvarea impasului salarial. Se propunea ajutorarea parohiilor sărace de către bisericile cu averi mai mari, o altă soluţie era înfiinţarea unei bănci a Bisericii pentru împrumutul bisericilor şi mănăstirilor sărace. Se vorbea chiar de înfiinţarea unui institut obştesc de asigurare a bisericilor şi îndemnarea credincioşilor care îşi întocmeau legate testamentare să facă danii bisericeşti, familiarizându-se creştinii tot mai mult, cu metoda dărilor bisericeşti. La fel de interesantă era soluţia conform căreia, ministerelor abilitate ale statului li se pretindea să tindă spre realizarea unei paralelizări a lefurilor preoţeşti, prin echivalarea acestora cu cele ale învăţătorilor. Aceste

propuneri au fost luate în discuţie de către şedinţa Congresului Asociaţiei generale a clerului ortodox român ţinut la Cernăuţi, în ziua de 25 august 1925 [406, p. 6].

În vederea ameliorării salariale a sacerdoţilor, au existat propuneri interesante. Una din ele propunea ca subvenţionarea cultelor să se facă în funcţie de numărul sufletelor. Toate aceste sugestii, în cazul în care li se găsea şi aplicabilitatea, puteau contribui la o mai bună salarizare a preoţimii, statul român putând doar intervenii cu subvenţii întregitoare. Din păcate, unele dintre propuneri nu puteau fi aplicate decât regional, dar nu şi unitar aşa încât, deşi soluţii viabile în privinţa redresării materiale a preoţimii ortodoxe, ele nu şi-au putut găsi uzanţa cvasiunanimă.

Cu toate că salarizarea preoţilor s-a îmbunătăţit gradual între anii 1918-1926 anomaliile persistau în privința inegalității de salarizare a preoţimii ortodoxe din diversele provincii ale ţării: Vechiul Regat, Transilvania, Bucovina şi Basarabia, dar mai ales în disproporţia sumelor pe care statul le punea la dispoziţia bisericilor eterodoxe, raportată la cea ortodoxă. De asemenea, în cadru Episcopiilor ortodoxe planau o serie de incertitudini referitoare la: în ce categorie salarială trebuie să fie trecuți absolvenții institutelor și academiilor teologice, nu se înțelegea bine care sunt veniturile proprii și dacă în cadrul acestora intrau sesiile parohiale [407].

Toate aceste carențe interpretative puteau fi înlăturate de o Lege de salarizare, din cuprinsul căreia să se desprindă clar că funcţionarii eclesiastici din Regat dar şi cei din Ardeal, Bucovina şi Basarabia au statutul de funcţionari publici şi ca atare trebuie să fie plătiţi în mod uniform, conform gradului de studii, în armonizare cu toţi ceilalţi funcţionari publici. Pentru a se da curs unei astfel de solicitări din partea Statului, slujbaşilor bisericeşti trebuia să li se aplice prevederile articolul 36 ale Statutului Legii Funcţionarilor Publici, în care se menţiona „...dreptul funcţionarilor la salarii corespunzătoare gradului, funcţiunii pe care o ocupă... studiilor, vechimii şi calificării acestora” [348, p. 31].

În anul 1928 operațiunea de salarizare a preoțimii ortodoxe nu era rezolvată, cu toate că ministrul A. Lapedatu considera că această chestiune era soluționată principial, pe baza articolului 21 din Legea pentru organizarea BOR putându-se alcătui o lege de salarizare a clerului, după modelul legii funcționarilor publici. În anul 1929, când ministrul Lapedatu rostea aceste cuvinte, în plenul CNB se lucra la această lege, greutatea pe care aceasta o întâmpina fiind existența instituțiilor bisericești cu averi proprii, care nu-și declarau averea [103, p. 32], [408].

În 1928 starea de sărăcie a parohiilor era atât de pronunțată încât reparațiile la edificiile bisericești nu puteau fi finalizate. Despre acest aspect protopopul protopresbiteratului Lupșa informa centrul eparhial al Clujului că, în acest an, nu s-a perfectat aici nici o zidire de biserică [409], [410]. Cu toate că greutățile îndurate de către ortodocși erau evidente Sfântul Sinod al BOR n-a ezitat a avertiza preoțimea, că nu pot fixa taxe pentru serviciile preoțești [411], [412].

Situaţia a fost apăsătoare nu doar pentru preoți dar şi pentru alţi funcţionari ai statului dar, dacă cei din urmă puteau utiliza ca formă de protest greva, ea era nerecomandată sacerdotului, care era propovăduitorul păcii, blândeţii şi răbdării. Salarizarea clericilor ortodocşi, era atât de scăzută fiind egală celei a pădurarului, portarului şi moaşelor, inferioară institutorilor şi chiar a unui simplu muncitor de întreprindere, acest lucru convergând inevitabil la tristul deznodământ, acela al migrării preoţimii spre alte ramuri de activitate [168, p. 67-68].

O evidentă nedreptăţire a ortodocşilor poate fi desprinsă din acţiunea Statului de a pune la dispoziţia diverselor culte ale țării a sumelor destinate cheltuielilor materiale sau de personal. În operațiune de subvenționare a cultelor Statul a încălcat trei criterii pe care le avea în vedere: proporția numerică, situația materială a cultelor și nevoile reale ale fiecărui cult. Articolul 31 din Legea Cultelor din 1928 care, preciza că: „ajutoarele acordate de stat cultelor, vor fi în raport cu numărul credincioşilor cetățeni români ai lor, faţă de populaţia totală a ţării, cu situaţia materială a cultelor respective şi nevoile lor reale” [334, p. 11], [49, p. 82-83].

Descifrând Bugetele Cultelor între anii 1918-1928, vom putea fără greutate să le dăm dreptate ortodocşilor, care au atras atenţia de nenumărate ori că sunt dezavantajaţi, pe când minoritarilor li se asigura protecţiune. Din acestea se poate evidenția și alte anomalii cum ar fi spre exemplu: disproporția existentă între BOR și cultele minoritare la nivelul numărului de episcopi, protopopi, preoți și parohii care erau în calculul bugetar al MCA, apoi, în privința credincioșilor administrați în medie de către un preot într-o parohie [Anexa 30], [413, p. 29-30].

Unii au pus sărăcia ortodocşilor pe seama reprezentanţilor Partidului Naţional Ţărănesc aflaţi la conducerea ţării de mai multe ori în primul deceniu interbelic. Se ştie că partidul avea în componenţă mulţi greco-catolici ce şi-au manifestat ostilitatea faţă de ortodocşi. Pentru perioada în care ei s-au aflat la guvernare, s-a putut observa pe de-o parte o zgârcenie inexplicabilă şi chiar suspectă faţă de BOR, iar pe de altă parte, o largă protecţiune faţă de celelalte culte, predilecţie având cel unit. Într-o astfel de situaţie, s-a ajuns din partea acesteia la strigătul „să înceteze confesionalismul politic” [414], [415], [416]. Pentru obţinerea unor rezultate scontate, subvenţionarea cultelor în România Întregită trebuia să fie percepută de către stat, nu doar ca o simplă operaţiune de aritmetică bugetară, nici ca favorizare a unora dintre culte în detrimentul altora ci, trebuia să țină cont în primul rând de principiul proporționalității [45, p. 29].

Analizând ideologia Statului cu privire culte între anii 1918-1928, Ioan Mateiu a constatat că, politica bisericească faţă de ortodocşi a fost una lipsită de preţuire, cu toate sforţările instituţiei laice de a oferi ca soluţie de retribuire, sistemul salarizării mixte [49, p. 78, p. 136]. Pentru ierarhia BOR atitudinea mult prea pacifistă şi lâncedă a ministrului Lapedatu în soluţionarea anacronismului în care se afla Biserica Ortodoxă, din rândul căreia şi el făcea parte,

era una de neînţeles. Motivele acuzelor îndreptate către persoana ministrului din partea taberei ortodoxe erau două. În primul rând, diriguitorul Ministerului Cultelor era un transilvănean, un bun cunoscător al realităţilor confesionale din Ardeal, fiind la curent cu toate nedreptăţile pe care ortodocşii le-au trăit aici de-a lungul secolelor. În al doilea rând, acuzatorii se foloseau de ceea ce însuşi Lapedatu remarca, anume că „...toţi trebuie să primim noua situaţie de egalitate şi echitate pe care, de astădată o va putea avea şi biserica noastră naţională faţă de celelalte confesiuni" [416, p. 2]. Din cercetarea bugetelor alocate cultelor în perioada 1923-1928, s-a putut constata că, cuvintele ministrului nu s-au materializat în practică [Anexa 29].

La 27 mai 1927, istoricul Lupaş atenţiona aperceptiv că „Bugetul pe 1928 va fi unul sălbatec, dar real, cheltuielile pentru construcţii fiind trecute în rândul bugetului extraordinar; tot pentru acest prevăzută şi o reducere drastică cu 25% a funcţionarilor de stat. Aceasta era eşalonată pe o perioadă de mai mulţi ani cu 5% pentru fiecare an şi în schemă intrau şi o serie de posturi bisericeşti" [417, p. 1-2]. Pericolul pentru Biserica Ortodoxă a constat şi în acela că, pornind de la factorul sărăciei ortodoxe, elementul politic a speculat situația conştientizând subtil faptul că, o Biserică săracă nu poate avea o totală independenţă de acţiune. În acest scop a încercat şi a reuşit ca, din perspectivă materială să ţină Biserica într-o tot mai strânsă dependenţă faţă de Stat, politicienii dorind s-o aibă la discreţie folosindu-o conform intereselor lor. Este concluzia la care ajunge părintele Nichifor atunci când analizează politica bugetară din perioada 1918-1930 [415, p. 5]. El constată un lucru interesant, anume că, o parte din vina pentru această situație anacronică o are și episcopatul ortodox, unul care nu dă dovadă de solidaritate în fața ingerințelor politice și pentru faptul că nu pretinde cu o mai mare insistență sprijinul financiar de la stat în schimbul prețioaselor servicii aduse acestuia [415, p. 5].

Acțiunea de reabilitare materială a ortodocşilor nu trebuia să fie nici o desconsiderare a celorlalte Biserici, ci se impunea a se înscrie pe acel firesc regim de echitabilitate pentru toate cultele din ţară şi nu unul preferenţial. Acest lucru din păcate nu s-a întâmplat, ortodocşii catalogând situaţia existentă ca fiind o rezultantă a lipsei de preţuire a Ortodoxiei româneşti, în ordinea vieţii de stat sau ceea ce Ion Mateiu concluziona, o politică bisericească profund criticabilă, netrasată nici măcar în linii generale [49, p. 137]. Salarizarea necorespunzătoare a clerului a avut ca rezultat criza de preoţi din Ardeal [418, p. 3]. Deoarece dotaţia unui preot era inferioară altor categorii sociale acest lucru a atras în mod inevitabil un deznodământ trist, acela al migrării preoţimii spre alte ramuri de activitate. Aspectul este sesizat de către Inspectoratul General al Cultelor care a înaintat MCA un referat cu privire la situația critică a parohiilor românești de ambele confesiuni (este vorba de cea ortodoxă și cea greco-catolică) care rămân

fără conducători spirituali din cauza trecerii acestora în alte slujbe administrative mai bine remunerate [418, p. 3].

3. 5. Biserica Ortodoxă din Transilvania în cadrul Reformei agrare din anul 1921

Legiferarea reformei agrare a început din anul 1918 prin Decretul – Lege nr. 3697, dar punerea ei în aplicare a fost tărăgănată, realizările ei s-au produs izolat şi neuniform. Cu toate acestea, aspectele benefice ale reformei agrare nu pot fi nicidecum contestate, ţărănimea fiind pusă în posesia pământului pentru care a luptat şi sângerat de-a atâtea ori în decursul istoriei.

Pe data de 1 ianuarie 1925, lucrările de expropriere şi împroprietărire, la 7 ani de la decretarea ei, se prezenta astfel: în Vechiul Regat au fost expropriate 2 708 662 hectare şi date spre împroprietărire doar 1 091 251 hectare, adică un procent de doar 40,3% celor îndreptăţiţi la împroprietărire. În Transilvania, situaţia era aproape similară, doar 45,03% din pământurile expropriate fiind date ţărănimii [419, p. 46].

La data de 1 ianuarie 1928, suprafaţa totală expropriată în România a fost de 6 008 094 hectare, în Ardeal expropriindu-se 1 663 809 hectare, din această suprafaţă fiind împroprietăriţi un număr de 310 583 săteni, 179 945 au rămas neîmproprietăriți [118, p. 76].

Cel mai important specialist al istoriei problemei agrare, Dumitru Şandru, în articolele şi lucrările sale întreprinde o prezentare integrală a fenomenului redistribuirii averii funciare româneşti pe parcursul întregului veac XX. Eforturile cercetărilor sale au fost materializate în mai multe lucrări de referinţă, una dintre ele fiind „Reforma agrară din România în 1921” [54].

În Ardeal, pentru o mai bună coordonare a lucrărilor pentru reforma agrară s-a constituit Consiliul Superior Agrar, alcătuit din 2 preşedinţi, 12 membri şi 24 supleanţi numiţi de Consiliul Dirigent. Pe lângă acestea fiinţau, ca organe ajutătoare, Comisiile locale şi cele judeţene. În componenţa celor locale intrau 2 delegaţi numiţi de prefect, consilierul agricol, un delegat al Băncii Agrare, un judecător , un inginer geometru, unul silvic şi la caz de nevoie şi alţi specialişti. Din Comisie lipseau delegaţii sătenilor şi cei ai proprietarilor [54, p. 83]. Rolul acestor Comisii era de a delimita suprafaţa expropriată, de a repartiza pământul celor ce trebuiau împroprietăriţi şi de a fixa preţul de expropriere.

În Ardeal, Biserica (toate cultele) deţinea 960 846 jugăre repartizate astfel: 47,8% Bisericii Catolice, 6,1% celei Evanghelice, 2,2% Bisericii Reformate, 2% Bisericii Unitariene, 30,6% celei Greco-catolice şi 10,7% Bisericii Ortodoxe [54, p. 23]. Prin operaţiunea de expropriere au fost atinse şi proprietăţile aparţinând bisericilor. Dacă în Vechiul Regat, unde domeniile mănăstireşti fuseseră secularizate prin legea din 17/29 decembrie 1863, majoritatea proprietăţilor erau atât de reduse încât ele n-au mai format obiectul exproprierii, în Transilvania şi Bucovina

instituţiile eclesiastice deţineau adevărate latifundii. Dispoziţiile agrare permiteau exproprierea pământurilor bisericeşti, excepţie făcând suprafeţele de 200 100 respectiv 32 jugăre, păşunile şi pădurile care aveau destinaţia de sesii parohiale, episcopale sau mitropolitane [54, p. 127].

În anul 1863, la patru ani de la Unirea Principatelor, a avut loc secularizarea averilor mănăstirești. Această reformă, alături de cea agrară, au fost dintre demersurile fundamentale adoptate de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza pentru modernizarea României, întrucât 1/4 din suprafața arabilă a țării aparținea mănăstirilor românești aflate sub influență preponderent greacă. Concret, prin intermediul ei, proprietățile bisericilor și mănăstirilor închinate din țară au fost trecute în proprietatea Statului. Aceste proprietăți generau anual venituri de circa 7 milioane de franci, bani care luau calea străinătății și pe care călugării greci instalați în mănăstiri îi cheltuiau fără să dea socoteală autorităților și fără să aducă un folos real românilor [420, p. 772]. La prima vedere toată lumea întrevedea în această măsură cuzistă o urmare benefică, un sfert din teritoriul ţării de atunci reintrând în patrimoniul Statului. Istoricul N. Dobrescu, vorbind de beneficiile reformei, a atras atenția că, împroprietărirea ţăranilor ar fi fost imposibilă dacă n-ar fi avut la dispoziţie moşiile bisericeşti; drumurile ţării, şcolile publice, armata nu s-ar fi dezvoltat atât de repede dacă n-ar fi fost averea BOR. Mai mult, guvernele perindate la conducerea ţării, în lipsa banilor, au contractat împrumuturi la băncile străine având ca garanţie şi întinsele suprafeţe de pământ luate de la biserici [62, p. 65]. Ceea ce, din păcate, au uitat reprezentanţii Statului Român după anul 1918, a fost faptul că, prin secularizare, Biserica a fost nevoită să traverseze o profundă criză materială şi spirituală cu repercusiuni negative pentru bunul mers al vieţii spirituale.

Istoricul Brusanowski constată că, între secularizarea operată în vremea domnitorului Cuza şi cele realizate în Europa Centrală există o diferenţă colosală. În ce consta aceasta? În primul rând în diferenţa de concepţie dintre politicienii români (inclusiv Cuza) şi cei occidentali. Şi în Occident suveranii au desfiinţat multe mănăstiri secularizând averile lor, dar au creat Fonduri religionare şi Fonduri de studii aflate în administraţia totală a autorităţilor de stat, dar date în proprietatea Bisericii. Suveranii anticlericali europeni din a doua jumătate a secolului XIX, spre exemplu, Monarhia habsburgică, chiar dacă au desfiinţat aproape o treime din mănăstiri, n-au confiscat veniturile acestora integrându-le în bugetul de Stat, ci le-au redirecţionat, constituind pentru ele Fonduri bisericeşti. Prin intermediul lor, s-au înmulţit parohiile, s-a promovat învăţământul seminarial, preoţii au primit salarii corespunzătoare [62 , p. 65-67].

La noi în ţară, lucrurile n-au urmat această direcţie, pentru moment, ierarhia românească n-a sesizat că era vorba de o totală sechestrare a averilor bisericeşti şi mai mult au aclamat măsura guvernului. Politicienii ţării, dintre care amintim pe liberalul Dimitrie Sturdza, încântaţi şi în

acelaşi timp surprinşi de această lipsă de reacţie a ierarhilor ortodocşi au afirmat că această secularizare nu este identică celei din Occident, unde s-au suprimat mănăstirile şi călugării au fost împrăştiaţi, averile mobile şi imobile fiind confiscate de către Stat. La noi, n-a fost uzitată o astfel de politică tranşantă, au fost luate de către Stat averile în administrare, au fost menţinute mănăstirile, de asemenea şcolile mănăstireşti pe care le şi întreţinea [62, p. 65-66]. La prima vedere măsurile luate pot fi considerate a fi cât se poate de binevenite dar, au existat şi poziţii critice chiar din partea unora care iniţial au recunoscut avantajele pentru Stat a reformei amintite. D. Sturdza, pe considerentul sacrificiilor aduse de către Ortodoxie la procesul de modernizare a ţării, atenţionează că Biserica are drepturi la bugetul statului. Statul i-a luat ce avea, ce era al ei, şi nu i-a dat ceea ce-i trebuia [...] Luând averile, Statul a luat asupra-şi îndatoririle ctitoriceşti şi de dânsele nu se poate Statul acum lepăda, mai ales când constituţia a declarat că BOR e dominantă în Statul Român [62, p. 36-37].

Pornind de la aceste considerente, BOR a aşteptat, după anul 1918, o reabilitare materială din partea Statului Român şi aceasta şi prin dispoziţiile reformei agrare. Operaţiunea de aplicabilitate a reformei agrare a fost îndelung aşteptată de către ortodocşii din Transilvania. Motivaţia pornea de la neajunsurile îndurate de către românii de aici şi de Biserica lor de-a lungul vremii din partea regimurilor de dominaţie străine. Pentru aceasta, Arhidieceza de Alba-Iulia şi Sibiu va cere Consiliului Dirigent al Transilvaniei să repare nedreptăţile din trecut făcute BOR de aici înaintându-i Raportul Consistoriului mitropolitan numărul 260 /1919 M. Demersurile vor fi continuate în cadrul Congresului naţional-bisericesc ordinar al Mitropoliei românilor ortodocşi din Ardeal, întrunit în Sibiu la 10/12 februarie 1920. Cu acest prilej, forului conducător amintit i s-a înaintat şi un conspect cu situaţia deficitară a parohiilor ortodoxe ardelene în privinţa împroprietăririi, spre a servi ca bază de pornire pentru un ajutor extraordinar menit să repare nedreptăţile trecutului [93, p. 52-53]. Intervențiile pe această temă au continuat şi în anii următori, chestiunea măsurilor de împroprietărire a parohiilor ortodoxe ardelene făcând obiectul discuţiilor sinoadelor

În anul 1918, situaţia bisericilor minoritare (RC, Reformată, Evanghelico-luterană, Greco-catolică) din Transilvania, privite din perspectiva înzestrării materiale, era net superioară Bisericii Ortodoxe. În materie de proprietate funciară, bisericile minoritare, mai ales cea Romano-catolică și cea Evanghelică, posedau terenuri de cultură agricolă jurisdicţionate de către episcopii şi parohii, case parohiale şi imobile de mare valoare, la ele adăugându-se şi diferite fundaţii. De reținut că acestea erau privilegii pe care Bisericile amintite le-au primit de la statul ungar care, cu o largă bunăvoință, le-a pus la dispoziție vaste domenii.

Aspectul este sesizat de către istoricul Virgil Pană . Bazându-se pe o statistică întocmită de către Ministerul ungar al agriculturii în anul 1895, el constată contradicţia fără echivoc care exista între ortodocşi şi minoritarii aparţinători ai cultelor neortodoxe din Ardeal. Conform statisticii, domeniile eclesiastice ale Ungariei antebelice se extindeau pe o suprafaţă de aproximativ 1 711 507 jugăre cadastrale, (aproape un milion de hectare), din care aproximativ 600 000 erau repartizate bisericilor neortodoxe din Ardeal [60, p. 180], [61, p. 133]. Nu trebuie omis faptul că, la aceste privilegii funciare se adăugau fondurile catolice: Fondul religionar şi Fondul de studii care în spaţiul transilvănean dispuneau de 61 330 jugăre; românii ortodocşi nu primeau donaţii din partea statului maghiar. Conform recensământului din anul 1895, pe baza căruia s-a întocmit statistica amintită, romano-catolicii dispuneau în medie de un jugăr pentru 10 credincioşi, greco-catolicii - 1 jugăr pentru 7, unitarienii de 1 pentru 78, reformaţii de 1 pentru 89, luteranii 1 pentru 325, iar ortodocşii primeau 1 jugăr pentru 1777 de credincioşi [61, p. 133].

Reprezentanţii Statului Român recunoşteau disproporţia existentă la nivelul de înzestrare materială dintre ortodocşi şi minoritarii confesionali. Poziţia ministrului A. Lapedatu în acest sens este relevantă. Exemplificăm trei dintre luările de cuvânt ale acestuia:

Prima, rostită pe data de 21 noiembrie 1923 la Cluj: „trebuie să ţineţi seama că, Biserica română din Ardeal se găseşte, pe urma regimului vitreg, din trecut, în multe privinţe, în situaţii inferioare bisericilor minoritare şi că este de datoria noastră să lucrăm în deosebi, pentru ridicarea nivelului acesteia” [421, p. 3], [422, p. 1-2].

A doua, cuvântarea expusă în Senat la 29 decembrie 1923, ca răspuns la interpelarea PS Episcop al Râmnicului Bartolomeu Stănescu asupra situaţiei şi trebuinţei clerului şi Bisericii Române. Din impozanta cuvântare a ministrului de reţinut sunt cuvintele: „...Statul e obligat să susţină fără osebire şi în mod echitabil Bisericile de toate confesiunile, ca unele ce îndeplinesc acelaşi rol moral şi religios ...dar unele din aceste Biserici, prin dezvoltarea lor favorabilă în trecut, dispun de mijloace mai însemnate decât altele, neprivilegiate şi chiar nerecunoscute secole de-a rândul de fostele stăpâniri. Avem adică Biserici bogate şi Biserici sărace. Şi Biserica săracă, la noi este, din nefericire, tocmai acea naţională...” [403, p. 23], [404, p. 1].

A treia, intervenţia prilejuită de discutarea în Senat a Legii de organizare a BOR. Pornind de la inventarul făcut de Statul Român în anul 1925, unul care-şi avea ca suport evidenţierea proprietăţilor religioase şi a capacităţii de contribuţie pentru susţinerea parohiilor, statistica ministrului Lapedatu constata că: proprietatea funciară (pământ arabil, păşuni, livezi, viţă-de-vie etc.) era repartizată cantitativ astfel: 8 ha în medie, pentru bisericile ortodoxe din Vechiul Regat, 17 ha BOR din Ardeal, 26 ha pentru BGC, 33 ha Bisericii Unitariene, 34 ha Bisericii Reformate, 62 ha pentru Biserica Evanghelică [156, p. 776]. În privinţa veniturilor declarate, se

permanentiza aceeaşi situaţie anacronică: 1 000 lei de parohie pentru bisericile ortodoxe din Transilvania, 10 500 lei pentru cele unite, 47 500 lei pentru cele unitariene, 64 600 lei pentru cele reformate, 67 000 lei pentru bisericile romano-catolice şi 176 000 pentru cele evanghelice [60, p. 181], [61, p. 135]. Ministrul Lapedatu merge mai departe, informând Senatul că, în privinţa capacităţii de contribuţie a credincioşilor pentru susţinerea parohiilor, puteau să se întreţină în mod integral din resurse proprii: 2% din parohiile ortodoxe din Transilvania, 3% din parohiile ortodoxe din Regat, 5% din cele greco-catolice, 21% din parohiile unitariene, 23% din cele reformate, 53% din cele romano-catolice şi 85% din parohiile luterane [60, p. 181].

Un alt reprezentant al Statului, preşedintele Consiliului de Miniştri Ion I.C. Brătianu, într-o statistică provizorie pe care o prezintă în Darea de seamă privind Activitatea Corpurilor Legiuitoare şi a Guvernului între anii 1922-1926, aduce lămuriri interesante în privinţa înzestrării cu pământ a ortodocşilor. Astfel, în Ardeal, în privinţa proprietăţii , Bisericii Ortodoxe îi revenea în medie 15 jugăre cadastrale de parohie, celei Unite - 22, Bisericii Reformate – 26, iar celei Evanghelic Luterane - 68 [342, p. 122]. Din aceste prezentări putem desprinde evidenta stare de inferioritate a ortodocşilor în raport cu celelalte confesiuni în privinţa înzestrării materiale. În astfel de circumstanţe era mult aşteptată reacţia Statului Român în această direcţie.

Dreptul personalului clerical al parohiilor rurale asupra terenurilor era stipulat de articolele 42 şi 47 din Legea clerului mirean din 1893 şi de articolul 7 din Legea pentru înfiinţarea şi organizarea Casei Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române din 1902 [62, p. 288, p. 295].

În conformitate cu dispoziţiile legii agrare privitoare la pământurile date Bisericii şi clerului din anul 1921, Mitropoliile primeau de la Stat spre folosinţă câte 200 de hectare fiecare şi 100 de hectare fiecărei episcopii teren de cultură. Legea agrară dispunea ca în Ardeal fiecare parohie să fie împroprietărită cu câte 50 jugăre cadastrale din care 32 jugăre pentru preoţi, 10 pentru biserică şi 8 pentru cantor [76, p. 97-98]. Prin aceste dispoziţii s-a constituit sesiunea mitropolitană sau episcopală, administrate în conformitate cu articolul 125 din Statut. Aceste prevederi îşi aveau aplicabilitate şi pentru Mitropoliile şi Episcopiile ardelene. Pe lângă terenul de cultură, Mitropoliile ortodoxe primeau fiecare câte 500 de hectare de pădure, episcopiile 300 de hectare, suprafeţe ce trebuiau a fi exploatate conform normelor ocolurilor silvice [49, p. 165-166], [97, p. 29].

Din păcate, dispoziţiile articolului 44 din Legea pentru Organizarea BOR şi-au găsit cu greu aplicabilitatea în spaţiul transilvănean, în foarte multe cazuri ea efectuându-se în mod păgubos pentru parohiile ortodoxe [78, p. 23-24]. În privinţa Bisericilor minoritare, în conformitate cu dispoziţiile reformei agrare, Statul Român a expropriat vastele domenii ale acestora dobândite prin succesiune de la fostul stat maghiar. Dar, pentru Stat s-a ivit o situaţie

interesantă, după concepţia ortodoxă anacronică, aceea de a-i plăti Bisericii Catolice o rentă de expropriere ca şi oricărui proprietar, pentru terenuri care constituiau propriul său bun. Sumele plătite de stat în cadrul rentelor de expropriere au fost foarte mari, ajungând la mai multe sute de milioane de lei. Pentru nivelul de expectanţă al Ortodoxiei, operaţiunea întreprinsă a fost percepută ca fiind scandaloasă, aspect sesizat de către protopopul ortodox G. Ciuhandu şi de către istoricul Silviu Dragomir [423, p. 4], [424, p. 9]. De altfel, Ciuhandu a semnalat opiniei publice aceste aspecte prin câteva foiletoane incitante numite „Patronatul eclesiastic ungar - neoiobăgia României", apărute în „Telegraful Român" [425, p. 1-2], [426, p. 1]. Poziţia istoricilor amintiți, una intransigentă, pornea tocmai de la idea că, odată cu formarea Statului Naţional Unitar, exorbitantele averi puse la dispoziţia Bisericii Catolice de către principii ardeleni sau regii Ungariei cu dreptul de uzufruct, în mod firesc, trebuiau să intre în stăpânirea Statului Român.

În anul 1922 exproprierea a fost finalizată, parohiile fiind înştiinţate că dorinţele lor vor fi satisfăcute prin împroprietărirea din acele suprafeţe ce întreceau necesităţile de împroprietărire ale ţăranilor. Promisiunile însă n-au fost materializate. Prin aplicarea dispoziţiilor Legii agrare toate moşiile fondurilor arhidiecezane ortodoxe au fost date în arendă forţată sătenilor, din dispoziţiile forurilor agrare competente. Consistoriul Arhidiecezan de Alba Iulia şi Sibiu, deşi a înaintat la timp recursuri împotriva deciziilor de ex-arendare forţată, ele nu au fost luate în considerare [176, p. 505]. BOT a fost nemulţumită de modalităţile în care Statul Român a rezolvat aplicarea reformei agrare prin împroprietărirea cu pământ a bisericilor. În loc ca acestea să fie ajutate, în mod paradoxal au fost deposedate prin dispoziţiile de aplicare a Reformei agrare de sute de mii de jugăre [Anexa 33]. Politicienii români deşi informaţi periodic de către Consistoriile ortodoxe ardelene despre starea precară a parohiilor din perspectiva dotării cu sesii parohiale nu au reuşit a-i da o soluţionare fericită. În anul 1925, criza împroprietăririi cu teren a parohiilor era departe de a fi rezolvată. Mai mult, Sf. Sinod al BOR în mai multe rânduri a semnalat că, populaţia românească din nordul Transilvaniei care a făcut trecerea de la greco-catolicism la ortodoxie, este persecutată de către funcţionarii filo-catolici şi exclusă în mod tendenţios de la beneficiile reformei agrare [Anexa 33].

În acelaşi an, Sinodul Ordinar al Eparhiei VFC convocat pentru a evalua realităţile religios-morale, culturale, fundaţionale şi financiare pentru anul 1924 a pus în discuţie problema carenţelor profunde consemnate în jurisdicţia acestei episcopii în privinţa împroprietăririi. Parohiile ortodoxe din Eparhie, deşi îndreptăţite să primească în temeiul legii RA 14 394 jugăre; au fost împroprietărite cu doar 3617 jugăre şi 60 stânjeni, aşadar cu doar 25% [78, p. 74-75].

Rezolvarea problematicii împroprietăririi bisericilor a fost frânată şi din cauza carenţelor de organizare a unor parohii ortodoxe, din cauza neglijenței unor preoți care, n-au cerut organelor de împroprietărire terenul cuvenit bisericii intrând în vizorul instanţelor disciplinare ale BOR [427]. În anul 1927, sintetizând modalitatea aplicabilităţii reformei agrare, inspectorii silvici au tras un semnal de alarmă, amintind că în părţile Bihorului s-a expropriat aproape întreg domeniul forestier, cu o suprafaţă de peste 150 000 jugăre pentru crearea de păşuni şi păduri comunale pentru 78 comune de aici. Pe seama Episcopiei RC s-a rezervat circa 3 200 jugăre cadastrale, valoarea suprafeţei expropriate de către Stat valorând la cursul pieţei anului 1927 – 153 000 000 lei [428, p. 2] , [429, p. 3-4] .

Deţinerea de suprafeţe funciare extensibile asigurau venituri reale şi sigure. Trebuie amintit faptul că, preoţimea ortodoxă percepea şi „taxă pe epitrahil", adică plata pentru slujbele bisericeşti făcute. Venitul epitrahilului ajungea la o pondere de circa 30% din volumul surselor parohiale, pe când la bisericile minoritare abia la 5%. De asemenea, darea de cult obligatorie la ortodocşi forma 30% din totalul veniturilor parohiale, la greco-catolici 8%, iar la minoritari între 30-50%. Şi din aceste cifre rezultă că BOR deţinea venituri nesigure faţă de celelalte confesiuni care, la rândul lor, au venituri mai mari din realităţi sigure: pământ, taxe de cult şi care nu sunt la discreţia credincioşilor[122, p. 123].

În anul 1929, un raport trimis de către Consiliul Eparhial Cluj, Consiliului Central Bisericesc din București, în data de 30 august consemna în privința împroprietăririi parohiilor următoarea situație: în anul 1928 dintr-un total de 393 parohii şi 112 filii jurisdicţionate de către Dieceza Clujului, au fost puse în posesie cu suprafaţa totală de 50 jugăre, 69 parohii, 436 parohii şi filii, fiind împroprietărite cu suprafeţe mai mici decât cele prevăzute, dintre acestea 35 parohii matere şi 71 filii nu aveau nici un fel de sesie parohială [430], [82, p. 54-55], [Anexa 31]. Din păcate, nici în anii următori situaţia agrară a parohiilor ortodoxe nu a fost rezolvată. Spre exemplu, în 1932, din totalul de cel puţin 15 000 jugăre pe care Eparhia trebuia să le primească, suprafaţa atribuită parohiilor a fost de doar 6373 jugăre, 954 stânjeni; 251 parohii şi filii n-au primit nimic, cota legală de 50 jugăre regăsindu-se doar în 89 parohii [83, p. 56], în cursul anului 1936 suprafaţa împroprietărită a fost de 6923 jugăre, 955 stânjeni, aşadar, nici 50% din suprafaţa ce trebuia primită [84, p. XLI]. În schimb, minorităţile confesionale, diminuate numeric faţă de BOR erau mult mai bogate dispunând de vaste suprafeţe de pământ, încă dinainte de aplicarea reformei agrare. Suprafaţa deţinută de acestea era de 7365 jugăre şi 93 stânjeni (aproape cât ale ortodocşilor), prin reforma agrară mai primind încă 796 jugăre. S-a cerut Consistoriului eparhial să intervină din nou la Ministerul Agriculturii pentru a soluţiona greşelile de executare făcute în dauna intereselor bisericii, la aplicarea reformei agrare [78, p. 74].

În jurisdicţia Arhidiecezei Ortodoxe de Alba Iulia şi Sibiu s-au întocmit statistici pe baza împroprietăririi parohiilor ortodoxe statisticile acestora cadrând în aceeaşi notă pesimistă şi de anacronică nedreptate. Pe lângă faptul că parohiile de aici n-au fost împroprietărite cu norma de 50 de jugăre cadastrale, multe au fost deposedate fragmentar sau total de pământul cu care au fost împroprietărite. Este cazul unor parohii ortodoxe din protopopiatele Braşov [431], Mediaş şi Sighişoara [432]. Dacă răsfoim arhiva din Sibiu, vom vedea că, în zona de jurisdicţie a Mitropoliei sibiene suprafeţele deţinute înainte şi după reforma agrară de către Bisericile RC, Reformată şi Ev. - Luterană erau net superioare celor Ortodoxe [Anexa 31]. Din păcate, reforma agrară făcută sub auspiciile dispoziţiilor de stat n-a adus o echilibrare a suprafeţelor de teren aflate în posesia diverselor culte din cuprinsul României Mari, discrepanţele în acest sens cu toate corectivele de rigoare păstrându-se şi după anul 1928. Cu toate acestea, au existat în mod incontestabil şi beneficii. Ele s-au răsfrânt asupra parohiilor ortodoxe sărace, înzestrarea lor cu sesiuni parohiale contribuind la bunăstarea preotului şi a familiei lui. Privită din această postură, înfiinţarea de noi sesiuni parohiale era benefică pentru întreaga latură economică a satului,în unele situaţii sacerdotul putând renunţa la veniturile stolare. Din această perspectivă, preotul se erijează a fi nu numai un luminător al credincioşilor, dar şi un îndrumător al vieţii economice a ţăranului, nu doar cu cuvântul, dar şi cu fapta. În această „împreună lucrare", poporul descoperea în preot, nu numai pe păstorul bunurilor sufleteşti, dar şi pe binefăcătorul şi proniatorul său, care se îngrijea de creşterea bunăstării lor materiale [433, p. 5]. Soluţia echitabilă era aceea ca Statul să realizeze o uniformizare, o echilibrare a bazei materiale pentru toate cultele din cuprinsul ţării. Ortodocşii au cerut Statului să ia măsuri radicale şi să exproprieze toate moşiile bisericeşti romano şi greco-catolice puse la dispoziţia acestora de către principii ardeleni sau regii ungari cu dreptul de uzufruct, fără acordarea de despăgubiri. Suportul revendicativ al taberei ortodoxe pornea de la antecedentele situaţiei, evident privilegiate pe care romano-catolicii şi uniţii au primit-o în fostele stăpâniri [434, p. 1], [435, p. 1-2]. În Transilvania existau vaste domenii silvice ale familiilor Banffy, Urmanczy sau Schwartz, Popp, Mihaly etc., care aveau o altă înclinație spirituală decât cea ortodoxă și care deținеau uriașe suprafețe de teren arabil sau pădure. Spre exemplu, domeniul silvic al familiei Banffy, transformat în aprilie 1927 în domeniul silvic Guademesferhaza, poseda în comunele Răstolița, Lunca Bradului, Filea, Stânceni și Toplița, din județul Mureș 38 569 jugăre pădure, pășune și teren cultivabil, din care instanțele de aplicare a reformei agrare i-au expropriat doar 1/6 parte, adică 8229 jugăre. În anul 1931, Comitetul agrar a reluat cele 800 de iugăre de pădure, atribuite comunei Lunca Bradului din domeniul Banffy retrocedându-le fostului proprietar [54, p. 190].

În anul 1928, în tabloul emis de către Ministerul Agriculturii și Domeniilor privind pădurile supuse Ocolului Silvic Petroșani, județul Hunedoara, soția contelui Nicolae Torockay, Clara Kendeffy, era înregistrată cu pădurea „Plaiu Vulcanului”, care însuma 700 de hectare și 26 arii [436, p. 4581]. În județul Maramureș, familiilor Popp, Peter și Gabor Mihaly, apărători ai greco-catolicismului de aici, Statul Român le-a lăsat în baza unor acte false sau prin nedeclarare tuturor pământurilor, suprafețe întinse; 1700 de jugăre de pădure de la Petriceaua și moșia de la Repedea; văduvei Popp i s-au expropriat cele 4400 de jugăre din moșiile din județul Caraș, dar în Maramureș i-au fost lăsate în proprietate 1875 jugăre [54, p. 190]. Pornind de la starea precară a înzestrării materiale a ortodocșilor Tudor Popescu a tras un profund semnal de alarmă prezentând opiniei publice exemplul aplicării exproprierii terenurilor aflate în proprietatea episcopului unit din Oradea, Traian Frenţiu. Lui i s-a constatat proprietatea asupra a 140 000 hectare de pământ (vii, păduri etc.) [437, p. 57], [438, p. 3]. La astfel de constatări, ortodocșii n-au rămas insensibili estimând că, cu suprafaţa amintită s-ar fi putut împroprietării 40 000 de ţărani, cu câte 7 pogoane fiecare (un pogon fiind măsurat la aproape o jumătate de hectar) [437, p. 57].

BOR a protestat energic acuzând Statul Român că încurajează abuzuri în detrimentul existenţei materiale a poporului român transilvănean, atât de sărăcit. Bilanţul statistic al proprietăţii înaltului prelat unit, la care se adaugă maiestuosul palat episcopal din Oradea şi faptul că acesta primea şi salariul de episcop senator şi membru sinodal, nu putea scăpa de ochiul nostalgic vitregit al ortodoxului. Cu toată această situaţie privilegiată, episcopul Frenţiu n-a ezitat a veni în faţa comisiei de expropriere, cerând scutirea de la expropriere. Discrepanţa dintre Catolicism şi Ortodoxie în materie de deţinere de suprafeţe funciare sau păduri era contrastantă în Nordul Ardealului. O putem desprinde în mod evident în judeţul Bihor. Aici, cele două episcopii catolice şi ordinele călugăreşti aveau în posesie păduri şi moşii uriaşe ca extensibilitate, depăşind cu mult normele prevăzute prin dispoziţiile reformei agrare [Anexa 32].

În anul 1929, Referatul Consiliului Central Bisericesc cu privire la înzestrarea cu pământ a bisericilor ortodoxe lipsite din cadrul Dezbaterilor CNB din 18-21 noiembrie, consemna că, în întreaga Biserică Română existau încă peste 800 de parohii lipsite cu desăvârşire de pământ pentru folosinţa clerului [103, p. 187].

Statul a încercat să soluţioneze aceste lipsuri încă înainte de 1918, prin legi care să determine ca, în cazul lipsei în folosinţă a terenului bisericesc să fie atribuit personalului clerical un spor de 25% din leafa bugetară. Deoarece legile îşi aveau aplicabilitatea înainte de război, acest spor de 25% din salariul de bază nu mai corespundea nevoilor preoţilor şi cântăreţilor bisericeşti din parohiile rurale. Pentru a remedia situaţia, foarte mulţi preoţi au cerut Statului

Român, să sancţioneze prin lege ca sporul de 25% să fie majorat şi calculat la leafa întreagă, prin aceste cerinţe, avându-se a se modifica articolul 42 din Legea Clerului mirean.

Chestiunea despăgubirii preoţilor lipsiţi de sesia parohială (bisericească) prezenta un mare interes, cu toate că ea a intrat în dezbaterile Congresului Naţional Bisericesc abia în anul 1929 [103, p. 187-188]. Cu această ocazie, la 19 noiembrie 1929, în cadrul Congresul Naţional Bisericesc, ţinut la Bucureşti în 19 noiembrie, profesorul universitar Silviu Dragomir a combătut mai multe teorii incorecte vehiculate de unii politicieni aparţinând altor confesiuni decât cea ortodoxă şi a prezentat situaţia reală a relaţiilor interconfesionale din România, insistând asupra discriminărilor de tot felul la care erau supuşi credincioşii ortodocşi din Ardeal. Cuvântarea, de altfel, i-a fost publicată sub titlul „Nedreptăţirea elementului ortodox din Ardeal". Din cuvintele istoricului transilvănean remarcăm câteva: „…Şi astăzi noi purtăm ponosul vremurilor trecute. De aceea ofranda primită prin reforma agrară sub guvernele trecute, n-a reparat nici măcar în parte nedreptatea istorică a Bisericii noastre…" [103, p. 9].

Privind din perspectivă obiectivă, starea de dezechilibru în privința deținerii de proprietăți funciare între ortodocși și minoritarii confesionali trebuia să fi fost corijată de către Statul Român. Din analiza făcută pentru perioada 1918 -1928 vom observa că, aceasta a fost prea puțin ameliorată, situaţia Ortodoxiei româneşti din Transilvania în această postură fiind net inferioară cultelor minoritare. Condiţiile vitrege de trai ale preoţilor ortodocşi din Transilvania, lipsa eclejiei parohiale, a medicului, a mijloacelor de transport, izolarea, au făcut aproape imposibilă viaţa pentru preot şi pentru familia sa. Într-o astfel de situaţie, mai ales în parohiile din Munţii Apuseni, puţini tineri cutezau a îmbrăţişa cariera preoţească [439, p. 1-2], [440, p. 3-5].

Odată cu secularizarea averilor mănăstireşti, eveniment derulat în anul 1863, Statul Român s-a oferit a fi garantul sprijinului financiar al Bisericii Ortodoxe, al salarizării personalului clerical şi sprijinitorul edificării lăcaşelor de cult. În privința acestei reforme trebuie amintit că, în anul 2013, s-au împlinit 150 ani de la votarea Legii secularizării averilor mănăstireşti. Patriarhia Română şi Academia Română au organizat, pe data 12 noiembrie 2013, în Aula Magna „Teoctist Patriarhul" din Palatul Patriarhiei, o sesiune de comunicări ştiinţifice. Referenții ortodocși au considerat că, Legea pentru secularizarea averilor mănăstireşti din 1863 a realizat soluţionarea de fond a problemei averilor mănăstirilor închinate în afara ţării, dar s-a creat, pe de altă parte, o altă problemă, BOR a rămas vitregită de mijloacele sale proprii de întreţinere, mai mult, preluarea proprietăţilor bisericeşti neînchinate s-a făcut fără a se prevedea în textul legii nici un fel de despăgubire. În acest sens, ortodocșii au amintit reprezentanților Statului Român faptul că, pentru a ajuta Biserica în multiplele ei activităţi, îndeosebi cea privind implicarea ei în

acţiunile de asistenţă socială este imperios necesară restituirea completă a bunurilor bisericeşti (terenuri şi clădiri) confiscate de regimul comunist [441].

3. 6. Concordatul cu Vaticanul (1927) şi Legea Cultelor (1928)

Concordatul a fost un pact bilateral între Statul Român şi Papa de la Roma, care avea rolul de a reglementa situaţia religioasă a catolicilor din cuprinsul fruntariilor ţării. Tratativele pentru semnarea unui concordat au debutat în anul 1920, când în fruntea Ministerului Cultelor se afla Octavian Goga, tratativele continuându-se de către ceilalţi miniştrii ai Cultelor, Constantin Banu, Alexandru Lapedatu şi Vasile Goldiş, cel din urmă iscălindu-l la 10 mai 1927, la Roma. Dacă ar fi să analizăm prevederile Concordatare din anul 1927, la prima vedere, l-am putea cataloga ca fiind de bun augur. Dar, specialiştii în materie de drept sau alte personalităţi ecleziastice ortodoxe şi nu numai, analizându-l profund, au putut distinge vădite aspecte discriminatorii ale prevederilor sale. De altfel, lumea ortodoxă l-a primit cu ostilitate, manifestându-şi poziţia critică faţă de el în mai multe rânduri, chiar şi atunci când acest tratat se afla în stadiu de proiect.

Pentru unii istorici cum ar fi Ioan Lupaş, chestiunea Concordatului era raportată la suveranitatea Statului Român şi la programul istoric al Partidului Naţional din Transilvania ce viza, printre altele, şi sensibila chestiune a unităţii naţionale bisericeşti [39, p. 22].

Argumentul istoricului Lupaș pornea de la premisa că, la sfârşitul anului 1918, s-a dat posibilitatea înfăptuirii unităţii naţionale bisericeşti, prilej de înfăptuire şi a dezideratului spiritual. Realizarea acestui pas era cât se poate de prielnic pentru motivul că, ambele scaune mitropolitane, atât cel de la Sibiu, cât şi cel de la Blaj, erau vacante [39, p. 22].

Ortodoxia ardeleană susţinea o astfel de tendinţă unionistă considerând că, deşi Consiliul Dirigent avea o coloratură confesională pronunţat greco-catolică, susţinerea unei sciziuni bisericeşti şi după anul 1918 era păgubitoare fiinţei neamului românesc. Pornind de la acest considerent, Ioan Lupaş, nu ezita să amintească cârmuitorilor naţional-ţărăniști de tradiţia istorică genuină şi de programul istoric al acestui partid, ce avea ca platformă revendicativă şi realizarea unificării bisericeşti a naţiunii române [39, p. 24]. Despre acest deziderat pomenea şi istoricul Nicolae Iorga cu prilejul instalării mitropolitului din Blaj, când susţinea că, neamul românesc n-are trebuinţă de două biserici şi de două confesiuni religioase [39, p. 24].

Bazându-se pe natura de drept a Concordatului şi pe gravitatea pe care acesta a creat-o în Statul Român, ortodocşii l-au denunţat imediat, propunând Suveranului eventualitatea încheierii unui nou concordat, fundamentat pe alte principii, care să satisfacă cerinţele juste ale Constituţiei ţării şi ale siguranţei naţionale. Concret, ei avertizau existenţa în cuprinsul Pactului a mai multor neconcordanţe care contraveneau legilor Statului Român. Dintre acestea, articolul II stipula

existenţa în cadrul Religiei Catolice Apostolice Române a trei rituri: Grec (Biserica Unită), Latin şi Armean [442, f. 2]. Nedumerirea pentru ortodocşi se limita şi la aceea că, în Concordat, nu se face amintire despre Biserica GC română, or, după prevederile constituţionale, uniţii erau definiţi ca fiind o Biserică românească, potrivit Legii Cultelor, un cult român, pe când conform Concordatului, un simplu rit al religiei catolice apostolice, adică romano-catolice de rit grec [442, f. 3].

O astfel de situaţie l-a determinat pe Ioan Mateiu să atenționeze BRU că se metamorfoza dintr-o biserică naţională, cum era recunoscută de stipulaţiile constituţionale, într-una internaţională [442, f. 3]. Susținerea tezei se putea lesne fundamenta tocmai pe temeiul înglobării Bisericii Unite, de-a valma în Concordat cu toate cultele minoritare catolice.

Controversa în privinţa semnării Concordatului dintre Statul Român şi Vatican era cu atât mai curioasă cu cât Sfântul Scaun, în anul 1920, cu ocazia celui de-al doilea proiect de Concordat, în urma discuţiilor cu Guvernul Român, va renunţa la calificativul de Biserică Apostolică Romană, inserând în proiectul respectiv termenii de „religie catolică” [64, p. 17-18]. Pentru ortodocşi, misterul ce învăluia Concordatul din anul 1927 plana în jurul formulei din articolele I şi II şi aceasta ţinând cont de faptul că, intenţia poporului român de ambele confesiuni şi a Guvernului, nu fusese aceea de a înjgheba o formulă prin care greco-catolicismul românesc să fie contopit în marea masă a catolicismului internaţional. Acuzaţiile dure la adresa Concordatului n-au întârziat. Ortodocşi intransigenţi, cum ar fi, spre exemplu, Onisifor Ghibu, n-au ezitat să definească BRU ca fiind mai mult internaţională decât românească. Poziţia aceasta fermă îşi avea fundament solid şi pornea tocmai de la modalitatea de încadrare concordatară a acestei biserici [49, p. 129-130]. Dimpotrivă, se dorea contopirea acestora într-o unică Biserică Românească şi fixarea caracterului românesc al Bisericii Greco-catolice. Profesorul Ghibu mergea până într-colo încât ajunge să vorbească chiar de înfiinţarea unui Patriarhat Românesc, cu un întâistătător care să ocârmuiască ambele Biserici (Ortodoxă şi Unită), lucru ce i-a atras oprobiul unora dintre diriguitorii Ortodoxiei. Direcţia spre care tindea BRU nu putea să nu fie sesizată şi a făcut obiectul cuvântării rostite în Senat, la discuţia generală a Legii Cultelor, la 29 martie 1928. Cu prilejul acesteia, Vintilă Brătianu, preşedintele Consiliului de Miniştri, semnala mitropolitului greco-catolic V. Suciu faptul că ,,…tocmai în virtutea păstrării caracterul naţional al Bisericii Unite, nu era necesar ca această biserică, să fie pusă, înglobată la un loc cu Biserica Catolică” [115, p. 25-26]. Ministrul Brătianu amintește mitropolitului de conversaţia avută la Ministerul de Finanţe, cu vreo 3-4 ani înainte, înaltul prelat optând atunci spre un punct de vedere ce tindea mai mult spre o lege specială, decât la includerea bisericii sale în acelaşi Concordat cu BRC [115, p. 25-26].

Tendinţa de internaţionalizare a greco-catolicismului românesc, a fost sancţionată negativ şi de către masele de credincioşi uniţi transilvăneni, care s-au declarat împotriva prevederilor articolului I şi II ale Concordatului. Sute de sate unite din Ardeal, în frunte cu păstorii lor sufleteşti, au protestat vehement dând ocazia apariţiei unor discuţii aprinse în şedinţa senatului din 29 martie 1928.

Pentru lămurirea chestiunii în cauză, s-a pronunţat însăşi Ministrul Cultelor Lapedatu. El considera ca imposibil, aranjamentul Bisericii Unite de a fi pusă la un loc cu cea Catolică în Concordat, iar în legea civilă separat mai mult, Lapedatu considera că „Niciodată reprezentanţii Bisericii Unite n-au cerut şi nici măcar n-au sugerat dorinţa ca Biserica aceasta să fie organizată în baza unei Legi speciale, pentru, desigur, dacă s-ar fi făcut o astfel de cerere, ea ar fi fost acceptată" [115, p. 25]. Răspunsul mitropolitului unit de la Blaj Vasile Suciu la această interpelare a fost acela că existenţa dificultăţii de a se îngloba sub o singură pălărie toate cultele este motivată prin existenţa diferenţelor ce existau la nivelul de organizare a diverselor culte, de aceea, ei cereau ca pentru fiecare cult din cuprinsul ţării să se facă o lege specială [115, p. 25].

Atunci când raporta încheierea Concordatului cu Sfântul Scaun la suveranitatea Statului Român, istoricul Ioan Lupaş a făcut recurs la atitudinile iredentiste maghiare, la dovezile grăitoare ale sentimentelor de care episcopii catolici de peste Tisa erau animaţi faţă de Statul Român. Istoricului îi revenea în minte anul 1921, când, cu prilejul inaugurării monumentelor iredentiste de la Budapesta, episcopul Ştefan Zadraveţ, a adus grave acuzaţii naţiunii române: „...sălbăticia balcanică a valahilor, ne-a răpit toate comorile şi toate posibilităţile de viaţă ale Statului. În acest coteţ ne aşteaptă decăderea complectă şi definitivă ca societate şi ca stat, dacă nu va interveni o mână de fier care să forţeze a ne uni cu toţii şi prin orice mijloace să ne cucerim ţara furată. Locul acestor monumente este şi va fi cuptorul urii şi al răzbunării care se apropie cu paşi gigantici " [39, p. 13].

În spectrul învăţământul şcolar, catolicilor li se crea alte privilegii. Eparhiile catolice aveau dreptul de a organiza un seminar pentru formarea clerului, profesorii erau numiţi de episcop, uneori erau cetăţeni străini, ierarhul era acela care fixa programa şcolară. Studiul istoriei românilor, a limbii române era obligatoriu doar în măsura în care nu împiedica studiile teologice şi erau compatibile cu caracterul religios al instituţiei respective [442, f. 19-20].

Chestiunea Concordatului era una injustă şi în ceea ce priveşte pe celelalte confesiuni minoritare din cuprinsul ţării. Reprezentanţii acestor confesiuni s-au întrebat în mod justificat pentru ce Statul se îngrijea, doar de soarta catolicismului precipitând încheierea unui Concordat cu Papa pe când, în virtutea echitabilităţii, Statul era dator a se ocupa de problema religioasă a

tuturor confesiunilor minoritare, fără a prefera pe unii şi a neglija pe alţii. Dintre motivele pentru care ortodocşiii au protestat vehement împotriva încheierii Concordatului amintim:

1. coborârea Bisericii Greco-catolice din rangul de Biserică Românească Naţională şi includerea acesteia în marea masă a catolicismului internaţional;

2. a făcut din Papa de la Roma un conducător efectiv şi patronul maghiarismului revizionist şi a tuturor tendinţelor minoritare centrifuge;

3. a luat de la Statul Român imense bunuri publice pe care le-a acordat catolicilor, în timp ce Biserica Ortodoxă dominantă a fost condamnată la aceeaşi umilinţă şi sărăcie;

4. prevederile Concordatului anulau o serie de dispoziţii ale Constituţiei şi a celorlalte Legi ale Ţării, făcând din Papa de la Roma arbitru suprem al legislaţiei Române [59, p. 615], [443].

În şedinţa Senatului din 23 mai 1929 Mitropolitul Ardealului N. Bălan, în numele BOR şi al Episcopatului Ortodox Român, a declarat Concordatul ca fiind un privilegiu pe seama catolicismului prin care se ratifica dezbinarea neamului românesc, acuzând în acelaşi timp Statul Român de a-şi nesocoti propriile sale drepturi. În numele Ortodoxiei, Bălan socotea încheierea Concordatului anticonstituţional, excepţional de privilegiator exclusiv pentru cultul catolic, tulburător al păcii confesionale şi antipatriotic [404, p. 209-210], [442, p. 1-48].

În fața acidelor proteste ale ortodocșilor derulate în toată țara împotriva semnării acestui pact, în mod surprinzător, reprezentantul Ministerului Cultelor Aurel Vlad a trimis o telegramă episcopului Nicolae Ivan al Clujului, prin care atrage atenția că, preoții care vor ține predici împotriva Concordatului și a guvernului să fie luate măsuri împotriva lor, mergându-se până la oprirea plății salariilor [445], [446]. Ministerul de Interne a sesizat Prefecturile județene din Transilvania să atragă atenția protopopiatelor ortodoxe că acei preoți care vor protesta prin predici sau trageri de clopote împotriva Concordatului să li se sisteze salarizarea de la Stat. Analizând dispozițiile Ministerului de Interne și ale Prefecturilor ardelene trebuie să recunoaștem că ele s-au transpus într-un abuz anacronic pentru faptul că ele erau îndreptate împotriva unei activități preoțești menite să apere interesele Ortodoxiei. Mai mult, dispozițiile loveau în însăși instituția episcopală, autoritate ierarhică superioară. Aceste demersuri, să recunoaștem dictatoriale ale organelor de Stat au fost percepute de către ortodocșii ardeleni ca fiind o încălcare a autonomiei bisericești aducând aminte de greutățile îndurate de către ei în timpul dominației maghiare [447].

Pornind de la premisa că factorul constitutiv care a format sufletul naţiunii române a fost Biserica Ortodoxă, România fiind un stat creştin ortodox, Ortodoxia fiind însuşi sufletul statului, avocatul Tudor Popescu a avertizat că această Biserică nu trebuie abandonată sau subminată, lucru echivalent cu distrugerea neamului şi în speţă a Statului Român [43, p. 82]. În această

acţiune, Papa ca şef al Bisericii Catolice, urmărea abandonarea credinţei ortodoxe şi catolicizarea noastră, în acest scop Capul Bisericii Catolice va cere încheierea Concordatului cu Statul Român. Pentru a-şi susţine poziţia, avocatul invoca primele două articolele ale Concordatului care nu făceau altceva decât să legalizeze „Unirea" de la 1700. Acestea, consimţeau că românii greco-catolici, fără a fi consultaţi, erau transformaţi din cetăţeni de origine ortodoxă şi numai uniţi cu Roma, în catolici adevăraţi de rit grec [43, p. 82]. La aceste concluzii a ajuns, din păcate tardiv Comisiunea însărcinată cu redactarea Regulamentului Legii pentru Regimul General al Cultelor, votată în 1928. Comisia, din care făceau parte şi inspectorii generali Ienciu, Păcescu, Antal, precum şi preşedintele Comisiunii, Avram Imbroane, a sesizat pe Ministrul Cultelor că era de datoria lor de a atrage atenţia, înainte ca Regulamentul să fie promulgat, asupra unor probleme ce atingeau interesele de Stat. Ele erau următoarele:

1. gravul dezacord dintre Legea pentru regimul general al Cultelor şi între Concordat;

2. dezacordul dintre Concordat şi Constituţie, Concordatul nerecunoscând situaţia privilegiată a Bisericii Unite româneşti, creată prin Constituţie, ajungând la un conflict cu aceasta şi aducând prejudicii Statului Român [40, p. 46], [41, p. 217-218].

3. Regulamentul de aplicare a Legii Cultelor nu poate înlătura nici una din dificultăţile arătate, fiind condamnat să rămână o operă imperfectă şi inaplicabilă.

Ajungând la aceste constatări, membri Comisiei l-au rugat pe Ministrul Cultelor să facă aprecieri în privinţa Concordatului, cerându-i să analizeze dacă nu este cazul ca acesta să fie denunţat pentru a se putea iniţia negocieri spre realizarea unui nou Concordat, care să fie în acord cu prevederile constituţionale 328, p. 85-86].

Cu toate protestele vehemente ale ortodocşilor, Concordatul a fost ratificat în anul 1929 de către Parlamentul Ţării, dominat de naţional-ţărănişti, dezideratul restabilirii unităţii religioase a tuturor românilor fiind perceput de către ortodocşi ca fiind anulat, prin dispoziţiilor acestui tratat, lucru păgubitor pentru neamul românesc.

Constatând gravele prejudicii concordatale, răsfrânte asupra BGC româneşti, Ioan Mateiu atenţionează că, prin intrarea uniţilor în componenţa catolicismului se crea o despărţire definitivă de Ortodoxie. Analizând critic legile acordate prin Concordat catolicilor români şi raportându-le Concordatelor semnate de alte ţări, concluziona că: „Mi se pare prin urmare că, sub raportul politicii concordatale, România a semnat cel mai puţin fericit dintre acordurile similare europene " [448, p. 93].

Ţinând cont de tendinţa atât de evidentă de refacere a unităţii spirituale a românilor prin revenirea la ortodoxie, după anul 1918, prin emisarii ei de la Vatican, diplomaţia catolică va trece la fapte. Ea a încercat şi a reuşit să obţină din partea liderilor politici români garanţia că, în cazul

în care preoţii şi credincioşii unor parohii unite s-ar reîntoarce la Biserica Ortodoxă, într-o astfel de situaţie lăcaşurile de cult împreună cu toate bunurile materiale ale parohiei respective să rămână pe mai departe în patrimoniul Bisericii Catolice. Era o prevedere bine ticluită care, îmbrăcată şi cu putere legislativă, oferea puteri şi mai mari catolicismului în acţiunea de a estompa pe cei care doreau să se întoarcă la Ortodoxie. Intransigentul Lupaş, un bun specialist în domeniu studiind cu atenţie Proiectul de Concordat al „Sfântului Scaun", i-a catalogat dispoziţiile ca fiind izvorâte dintr-o mentalitate medievală, care a creat teoria celor două săbii: a puterii spirituale bisericeşti şi a puterii politice profane. O mentalitate catolică potrivit căreia şi autoritatea regală a României suverane trebuia să îngenuncheze şi să renunţe la dreptul firesc şi elementar de a controla bunul mers al vieţii bisericeşti prin controlul Ministerului Cultelor sau al celui de Finanţe [39, p. 10-11].

Publicistul Zeno Millea socotea semnarea Concordatului ca fiind o victorie a prozelitismului unit, care prin ceea ce a întreprins în primul deceniu interbelic, a avut ca scop denigrarea BOR, pe fondul unei componente confesionale, al unui scenariu regional şi regionalist ce avea ca obiectiv tendinţa de a asigura Transilvaniei o nouă identitate [63, p. 222].

BOR a acuzat BRU că nu mai putea fi privită ca fiind o Biserică Naţională, ea devenind una mai mult internaţională, capul ei aflându-se în afara graniţelor ţării. În sprijinul tezei, ortodocşii avertizau opinia publică de a nu da uitării refuzul ierarhiei unite de a participa în anul 1922 la serbările încoronării de la Alba-Iulia. Aceştia au refuzat invitaţiile repetate ale Regelui de a intra în Catedrala de la Alba-Iulia, la instigaţia diplomaţiei catolice şi mai ales a Nunţiului Apostolic Marmaggi. Prozelitismul acestuia depăşeau cu mult statutul său diplomatic, vizitele canonice întreprinse dând impresia că el avea jurisdicţie şi în România.

Atitudinea refractară a lui Marmaggi faţă de Ortodoxie a fost afişată şi cu alte ocazii. În anul 1926, l-a refuzat pe patriarhul ortodox Miron Cristea la reşedinţa patriarhală, trimiţând pe ministrul Olandei la Bucureşti, pentru a-i propune o întrevedere pe teren neutru la sediul Ambasadei Olandei. Răspunsul ierarhului ortodox a fost unul plin de demnitate şi firească revoltă: „Eu sunt aici acasă, Mitropolitul ţării. Cine vrea să mă vadă, să poftească la mine. Cine nu vrea să mă vadă la mine acasă, pe acela nu vreau eu să-l văd aiurea" [55, p. 377].

Existenţa unui climat tensionat în ceea ce priveşte încheierea Concordatului l-a făcut pe arhiepiscopul catolic Cisar să exclame în faţa istoricului Nicolae Iorga că „era mai mare avantajul pentru noi (românii) decât pentru Biserica lui şi aşa împărţită de secole aici în încheierea Concordatului" [449, p. 247].

Din perspectiva Bisericii Ortodoxe, Concordatul cu Vaticanul recunoştea o exterioritate a Bisericii Catolice, un Papă Politic, Scaunul Pontifical fiind şi un stat politic ce numea episcopi

într-un stat românesc suveran, fiind un adevărat Stat în Stat. Pentru ortodocşi, politica concordatară îmbrăţişată de către Statul Român a pus BOR într-o situaţie dilematică făcând ca actul înfiinţării Patriarhiei din anul 1925, dintr-o reală înălţare a Bisericii, să pară o figuraţie. Protestul ortodox de a nega Concordatul era unul logic şi prin faptul că, pentru o minoritate confesională a ţării se instaura un regim privilegiat contrar Legii generale a cultelor.

Legat de acelaşi controversat subiect, profesorul de teologie ortodoxă N. Colan aducea în discuţie o dilemă fatală. Imposibilitatea încheierii unei convenţii concordatale peste Constituţia ţării, iar în al doilea rând, era de părere că, un Concordat, zidit pe temeliile Constituţiei, era un lucru de prisos, stipulaţiile lui fiind cuprinse în legea specială a cultelor [450, p. 135].

Mai mult, împotriva încheierii Concordatului au fost invocate şi interese de ordin naţional. Susţinătorii acestei teze sesizau faptul că, dacă în alte ţări catolicismul a fost mai mult sau mai puţin internaţional, în Vechea Ungarie nu se putea trece cu vederea pronunţatul şovinism unguresc, majoritatea catolicilor României interbelice fiind catolicii Ungariei de ieri, în care era înglobată şi Transilvania. Pe un astfel de fundal, ortodocşii au invitat Statul Român să reflecteze profund asupra câtorva exemple concrete de acest gen. Era vorba de pastorala episcopului Glattfelder, testamentul episcopului Széchenyi sau refuzul de participare a catolicilor la actul încoronării regelui Ferdinand I de la Alba-Iulia [451, p. 542], [452, p. 2], [453, p. 342].

S-a problematizat asiduu şi pe tematica circumstanţelor în care s-a semnat Concordatul, ţinându-se cont de sănătatea precară a regelui Ferdinand, în anul 1927 starea lui de sănătate agravându-se. Era catolic, pentru îndrăzneala de a-şi lăsa urmaşii să fie botezaţi în religia ortodoxă, cum prevedea de altfel Constituţia ţării, Papa l-a oprit de la Sfânta Împărtăşanie. Emisarii catolici în frunte cu Monseniorul Dolci, care aveau acces la Palat, i-au garantat graţia potirului condiţionând-o de încheierea târgului numit Concordat. Bazat pe astfel de circumstanţe, Nichifor Crainic concluziona deosebit de sugestiv: „Concordatul papal cu România s-a încheiat printr-un şantaj cu eternitatea” [64, p. 62]. În lumina acestor aspecte, Valeriu Anania a emis teza conform căreia, în chestiunea controversată a încheierii Concordatului rolul predominant nu l-au avut factorii politici ai vremii, nici ungurii sau regele Ferdinand, ci Vaticanul prin emisarii săi catolici [64, p. 53]. Cât priveşte latura economică, reflectată din dispoziţiile concordatare, istoricul Ion Bulei recunoaşte că, prin semnarea acestuia, Catolicismului românesc i s-a asigurat avantaje suplimentare în detrimentul altor confesiuni, în special celei Ortodoxe [454, p. 141].

Privilegiile romano-catolicilor permanentizate după anul 1918 cu largul concurs al Statului puteau fi desprinse din sutele de imobile şi din zecile de mii de hectare de pământ şi păduri. Toate acestea raportate zestrei materiale infime a Bisericii Ortodoxe, au adus-o pe aceasta din urmă într-o evidentă stare de inferioritate. Discriminarea şi opresiunea era vizibilă mai ales în

Transilvania cu largul concurs al organelor administrative comunale, orăşeneşti şi în învăţământul de toate gradele. Criteriul principal de promovare în funcţiile de conducere din acest colţ al ţării vizau apartenenţa la confesiunea greco-catolică [455, p. 47].

În şedinţele din 23-24 mai 1929, pornind de la toate aceste aspecte, Sfântul Sinod al BOR interpela Statul Român cerând acestuia explicaţii. Întrebarea la care Statul a trebuit să răspundă fără echivoc nu era confortabilă: „Cum îşi vor justifica guvernele româneşti care s-au succedat la cârma ţării şi au cooperat la încheierea Concordatului, tratamentul de evidentă inegalitate, aplicat faţă de Biserica Ortodoxă, ale cărei raporturi le-au reglementat prin lege, în vreme ce unui cult minoritar îi acorda favoarea unei convenţiuni de la egal la egal?" [40, p. 220-221].

Onisifor Ghibu, un mare specialist al politicii religioase a României în perioada interbelică, tratează extrem de tranşant chestiunea concordatară, combătând-o şi cerând în lucrarea „Nulitatea Concordatului dintre România şi Sfântul Scaun" [42]. În anul 1935, când lucrarea sa este tipărită, Ghibu spera la înfiinţarea unui Institut de studii privitoare la politica religioasă a României, institut în care această acerbă realitate confesională să fie tratată în mod sistematic, în toate aspectele ei pentru a fi cunoscută atât în ţară, dar şi dincolo de frontierele ei.

Urmând aceeaşi direcţie, Onisifor Ghibu n-a pregetat cu prilejul unor interpelări la Senat să exclame pesimist că, „în timp ce minorităţile lucrează bine pentru consolidarea situaţiei lor, ajungând la o coeziune uimitoare, noi ducem o politică de improvizaţie şi de renunţare la prestigiul şi la interesele statului, punând Biserica naţională într-o situaţie penibil de inferioară faţă de celelalte Biserici şi lăsând statul român descoperit faţă de uneltirile unor culte străine" [456, p. 412].

Pentru istoricul Silviu Dragomir, concepţia sănătoasă a Statului cu privire la culte trebuia să fie cadrată pe temeiul libertăţii si egalei protecţiuni, pe principiul modern al suveranităţii statului. Acest lucru l-a făcut să remarce că: „Într-un stat în care pe lângă religia pe care o mărturiseşte majoritatea cetăţenilor săi, mai există şi alte biserici minoritare, datoria guvernanţilor este îndoită: mai întâi, de-a ţine în cumpănă, printr-o politică dreaptă şi echitabilă echilibrul dintre confesiuni evitând orice dispoziţii, care ar fi capabile să zdruncine încrederea bisericilor în această măsură dreapta. În al doilea rând, guvernanţii au datoria de a contribui prin măsuri înţelepte la evitarea şi aplicarea conflictelor, ce în mod fatal se ivesc în lupta de neînlăturat şi chiar in concurenţa nobilă dintre confesiuni" [457, p. 4].

În a doua jumătate a veacului al XIX-lea, Ortodoxia românească se omeneşte într-o tot mai evidentă subordonare faţă de stat, ajunsă la discreţia acestuia în privinţa obţinerii de fonduri băneşti pentru aceasta fiind nevoie de o dependenţă aproape totală faţă de puterea politică. Chiar dacă au existat câteva corective, cum ar fi „Legea canonică a Bisericii Ortodoxe Române"

(1872), ce se pronunţa pentru alegerea episcopilor de către membrii sinodului şi cu toată opozanţa unor ierarhi ortodocşi vis-a-vis de legea din anul 1865, efectele vor fi dintre cele mai păgubitoare pentru Ortodoxia românească, scaunul episcopal depinzând tot mai evident de fidelitatea faţă de partidul de guvernământ. Este motivul pentru care unii cercetători ai raportului dintre Stat şi Biserică au considerat că, o astfel de atitudine a statului şi-a avut ca efect dispariţia complementarităţii, alterarea conceptului de ,,simfonie bizantină", Statul tinzând prin laicizare să acapareze toate ramurile vieţii sociale, rolul religiei reducându-se la nivelul credinţei individuale. Din perspectiva BOR rezolvarea chestiunilor cu conotaţii religioase de către Statul Român era motivată de tendinţa de decelare a trăsăturilor esenţiale ale creştinismului românesc, făcându-se din partea acesteia recurs la matricea spiritualităţii răsăritene, la umbra căreia s-a plămădit fiinţa neamului românesc.

Era mult aşteptata reacţie a Statului Român faţă de Biserica Catolică şi aceasta cu atât mai mult cu cât, catolicismul românesc din perspectivă jurisdicţională era subordonat direct Scaunului Papal, ieşind astfel din sfera locativă a fruntariilor româneşti. O astfel de situaţie oferea ortodocşilor români un suport solid pentru a acuza Biserica Catolică română şi pe cea Greco-catolică de a nu mai îndeplini standardele unei biserici naţionale. Ortodocşii au atenţionat constant faptul că, greco-catolicii păşeau tot mai mult spre o biserică internaţională urmând linia tradiţională a imperialismului catolic, una ce tindea spre mult râvnita „Civitas Dei" [49, p. 130].

Nici reacţia Statului raportată la protestantism nu era una de neglijat; marşând pe caracteristici potrivnice catolicismului şi bazându-se pe principiul libertăţii, protestantismul susţinea în doctrina sa o autonomie dusă până la anarhie. Se pendula astfel între un imperialism catolic şi un protestantism individualist, starea de profundă antiteză dintre cele două ramuri fiind vizibilă de-a lungul istoriei. Pe când catolicismul era politic, protestantismul era apolitic prevalând libertatea de conştiinţă a individului mai presus de orice interes al obştii şi în consecinţă şi al statului.

Acestor două tendinţe li se contrapunea o a treia, cea a Ortodoxiei, infuzată de caracterul sinodalităţii, unul diferit de primatul papal, puterea sobornicităţii, a unităţii dogmatice, înţelegerea adevărului revelat al lui Hristos, având reflexii în natura conciliară şi nu raţională – individuală. Dar şi în cadrul Bisericilor Ortodoxe autocefale puteau fi percepute diferenţieri. Se vorbea tot mai mult de un militantism slav sau de înclinările metafizice ale grecilor dornici de a emite subtilităţi dogmatice. Ortodoxia românească, una mai mult intuitivă, a fost considerată ca fiind o punte de legătură între cele două coordonate (slavă şi greacă), nesubordonată acestora, dar în legătură de unitate canonică cu ele, una care şi-a păstrat propria-i identitate religioasă şi intrinsec prin aceasta, pe cea culturală şi naţională.

Limitându-ne la spaţiul românesc, modernitatea pe a cărui făgaş se îndrepta societatea românească era îmbrăţişată de către intelectualitatea liberală. O parte dintre membri acesteia, şcoliţi la prestigioase universităţi occidentale, aveau o percepţie ce nu se identifica întotdeauna cu concepţia conservatoare a Bisericii. Impactul modernităţii asupra BOR impregnat cu o evidenţă incontestabilă mai ales după Unirea din anul 1859, a schimbat percepţia echilibrului simbiotic dintre puterea politică şi instituţia bisericească. Reformele cuziste promovate, influenţate de ideile occidentale după revoluţia franceză au căutat să reglementeze şi aspecte ale vieţii eclesiastice, BOR fiind percepută ca fiind o biserică de stat. Legi cum ar fi cea pentru numirea de mitropoliţi şi episcopi eparhioţi în România (11 mai 1865), care stipula numirea episcopilor direct de către domn, încălca grav canoanele bisericeşti; Legea secularizării averilor mănăstireşti (1863) şi transformarea clericilor în funcţionari plătiţi de către Stat, erau dispoziţii prin care se minimaliza rolul bisericii, aceasta acţionând asemenea unui simplu departament ce coordona aspectele moral-religioase ale cetăţenilor statului. Secularizarea averilor mănăstireşti pe lângă beneficiile avute a dezechilibrat faimoasa simfonie bizantină dintre Biserică şi Stat.

După anul 1918, relația dintre Statul Român și diversele culte din cuprinsul țării trebuia transpusă în faptă şi garantată de o lege unică, în care să fie cuprinse toate dispoziţiile referitoare la diferitele culte, la raportul acestora cu Statul şi la relaţiile interconfesionale. Concursul factorilor decizionali ai statului pentru rezolvarea acestor realităţi religioase era mult aşteptat. Soluţionarea lor de urgenţă era dorită de către ortodocşi şi pentru motivul că, legile după care se organizau cultele din ţinuturile alipite au fost emise în diferite timpuri şi de către diferite state diferenţiat de la o provincie la alta, neexistând o linie unitară de soluţionare. Mai mult, în unele teritorii, în direcţia raportului dintre Stat şi Biserică s-au emis legi într-o mai mare măsură decât în alte teritorii sau chestiuni religioase, asupra cărora legislaţia altor ţinuturi n-a luat nici o atitudine. Un exemplu concludent este acela al trecerilor religioase, fenomen specific spaţiului transilvănean. În Vechiul Regat, până în anul 1918, nu s-a legiferat o astfel de chestiune, populaţia fiind într-un procent zdrobitor de religie ortodoxă, după cum nu s-a legiferat nimic aici în privinţa religiei copiilor proveniţi din căsătorii mixte. Chiar şi numai aceste aspecte învederau necesitatea întocmirii unei Legi a Cultelor, care să creioneze unitatea statului naţional român în raport cu diversele confesiuni.

Pentru BOT, sancţionarea din partea factorilor decizionali ai Statului Român a unei astfel de legi era cu atât mai importantă cu cât, incumba lămurirea unor chestiuni legiferate în fosta perioadă maghiară. În conformitate cu legislaţia maghiară, în cazul în care o parte a credincioşilor unei confesiuni treceau la altă confesiune, biserica împreună cu averea acesteia rămâneau în proprietatea celor rămaşi la vechea confesiune. Situaţia, una profund anacronică,

avea să aducă mari prejudicii ortodocşilor reveniţi de la greco-catolicism care erau lipsiţi de baza materială şi de locaşul de rugăciune. Existau alte legi cum ar fi: Legea 53 din 1869, Legea 32 din 1894, Legea 43 din 1895, Legea 14 din 1898, Legea 13 din 1909 şi Legea 28 din 1913. Emise de către fosta stăpânire austro-ungară, ele urmăreau să soluționeze aspecte importante cum ar fi: religia pruncilor, liberul exerciţiu al religiunii sau reglementarea chestiunilor privitoare la dotaţia de la stat a preoţimii. După anul 1918, Statul Român trebuia să ţină cont de toate aceste legi să le analizeze şi acolo unde ele nu corespundeau noilor realităţi politico-confesionale să le modifice sau chiar anuleze. Ortodocşii n-au ezitat să facă recurs la vremurile grele în care, românilor din Ardeal li s-a impus cu forța alte credințe (reformată, romano-catolică sau unitariană) de către organele administrative ale Imperiului Austro-ungar. Operaţiune a fost făcută chiar împotriva legislației maghiare care teoretic recunoştea libertatea confesiunilor. Era imperios necesar ca aceste acte reprobabile să fie combătute şi anulate, nu doar de către reprezentanţii BOR dar, după anul 1918 şi de către Statul Român, la obârșia căruia a revenit Transilvania.

Pentru spectrul confesional al României Mari, absenţa unei Legi a Cultelor în perioada 1918-1928, n-a făcut altceva decât să amplifice tulburările cu iz confesional din teritoriul Transilvaniei zdruncinând pacea internă a României Mari. Dificultăţile care s-au ivit până la votarea acestei legi au fost cât se poate de evidente, Statul Român trebuind să-şi coordoneze munca pe tărâm confesional în Ardeal după legile ungureşti şi austriece, aflate în vigoare până la acea dată. Profesorul de teologie ortodoxă Lazăr Iacob, sesizând aceste slăbiciuni, menţionează două dintre motivele pentru care s-a ajuns la această apatie de pe făgaş religios: nepăsarea şi nepriceperea. Prin acestea se va deschide pentru cultele minoritare şi mai ales pentru cel catolic un provizorat incompatibil cu suveranitatea Statului, constând într-o autonomie consolidată pe noi organizaţii nesupuse controlului statului [458, p. 14]. În ceea ce privea Legea Cultelor din anul 1928, punctele ei nevralgice gravitau în jurul articolului 9, devenit 11, privitor la personalitatea juridică a organizaţiilor bisericeşti şi a articolului 45 devenit 47, unul care preciza destinaţia averilor bisericeşti în cazul trecerilor de la un cult la altul. Situaţia era mult mai complexă şi aceasta din cauza celor două concepţii diferite îmbrăţişate de către cele două Biserici, Ortodoxă şi Unită, în privinţa subiectului de drept al averilor bisericeşti în circumstanţele trecerii de la un cult la altul. În opoziţie cu teza greco-catolică conform căreia, în cazul trecerilor la un alt averile rămâneau cultului sau Bisericii în general, BOR considera că, articolul 45, devenit apoi 47, consfinţea dreptul acestei biserici de a îngloba averile bisericeşti ale uniţilor ce şi-au părăsit cultul, întorcându-se în sânul Bisericii Ortodoxe. Pe fondul acestei probleme, s-au purtat discuţii care-au generat o virulentă polemică în Senat între reprezentanţii celor două biserici [459, p. 2].

În privinţa personalităţii juridice, Statul considerând că trebuie să existe armonie şi bună înţelegere între confesiuni, a încercat să urmeze linia recunoaşterii acesteia pentru părţile constitutive ale cultelor istorice. Dificultăţile au apărut atunci când unele culte au cerut legiuitorului ca, personalitatea juridică să fie conferită nu doar părţilor ei constitutive (parohia, protopopiatul, mănăstirile, capitulele, episcopiile…), ci şi cultului Bisericii. Concret, greutatea consta în aceea că, diversele culte aveau sisteme de organizare diferită, unele cu caracter constituţional şi democrat cum era cel ortodox, altele cu caracter autoritar, episcopal cum era cel catolic. Privită dintr-o astfel de optică, intervenţia Statului era aşteptată şi pentru motivul că, fiecare dintre cele două tabere invocau justeţea punctului lor de vedere. Deoarece legiuitorul (Statul Român) n-a putut fi convins de punctul de vedere al nici uneia dintre cele două tabere [Ortodoxă şi Unită], a refuzat a le codifica în legea civilă ca doctrină de drept comun, considerând ca fiind o greşeală în a interveni în această problemă spinoasă de ordin canonic [460, p. 32]. Dacă sub aspect doctrinar Statul a refuzat a se pronunţa în vreun sens sau altul, sub raport juridic a considerat o astfel de codificare ca nefiind necesară pentru organizaţiunile bisericeşti, părţile constitutive ale cultelor nefăcând excepţie de la prevederile dreptului comun, cu privire la patrimoniul persoanelor juridice. Cât priveşte punctul de vedere politic, Statul a refuzat să intervină în vreun fel sau altul, pentru a nu da prilej pentru neînţelegeri dăunătoare liniştii şi păcii, deziderate ce trebuiau să domnească între credincioşi şi confesiuni [460, p. 33].

Raportat Proiectului Legii Cultelor din anul 1926, articolul 45 devenit 47 al Legii Cultelor din anul 1928 privitor la destinaţia averilor bisericeşti în cazul trecerilor la alte culte a fost abandonat subit, Statul considerând ca fiind un drept firesc ca, în astfel de cazuri, subiecţii să ceară satisfacerea pretenţiilor asupra averilor bisericeşti pe calea justiţiei. Pentru ortodocşi atitudinea Statului, a fost percepută ca laşă şi era cu atât mai bizară cu cât, după discursul mitropolitului Bălan din şedinţa Senatului din 30 martie 1928, unul îndelung aplaudat, se părea că, toată lumea a rămas convinsă de temeinicia tezei ortodoxe. [461, p. 1], [462, p. 1-2]. BOR a fost dezavantajată în mod cert, parohiile unite, trecute la Ortodoxie, n-au putut să uziteze de biserică şi de averea ei, ridicată sau strânsă din contribuţia lor.

Prin renunţarea în ultimă instanţă la articolul 47 al Legii, guvernul s-a raliat tezei minorităţilor confesionale. Acest demers la determinat pe mitropolitul ortodox Bălan să exclame: „Între asemenea împrejurări, dacă ne este greu să ne explicăm punctul de vedere al minorităţilor, dacă ne este şi mai greu să scuzăm punctul de vedere al fraţilor noştri uniţi, ne este cu totul imposibil să înţelegem şi să urmăm noul punct de vedere al guvernului” [461, p. 1]. În semn de protest pentru dispoziţii aflate în flagrantă contradicţie cu prevederile constituţionale, unele ce lezau principiul fundamental al libertăţii conştiinţei religioase, principiu ce se dorea a constitui

însăşi axa centrală a Legii Cultelor, ierarhii ortodocşi au părăsit Senatul [461, p. 1]. Abandonarea de către Statul Român a articolului 47 pe motivul păstrării neutralităţii a fost un act catalogat de către aceştia ca fiind o „operă națională greșită” [463, p. 1], o fugă de responsabilitate în detrimentul Ortodoxiei, atitudine care, după cum se va putea desprinde în anii care au urmat, n-a reuşit să detensioneze relaţiile interconfesionale, îndeosebi cele ortodoxo-unite.

3. 7. Statusul Romano-Catolic

Un adevărat măr al discordiei ce a contribuit la tensionarea raporturilor interconfesionale şi care a înveninat dialogul dintre Stat şi BOR l-a constituit Statusul RC. Aceasta organizaţie catolică avea un caracter mai mult laic şi a revendicat timp de aproape 400 de ani dreptul de proprietate şi administrare a unor imense bunuri materiale din Transilvania. După ce Ardealul este anexat Austriei, pe fondul restaurării şi consolidării din temelie a Catolicismului prin intermediul dinastiei Habsburgilor, Episcopatul e reînfiinţat, Statusul Catolic devine un auxiliar al Guvernului austriac, cu care va colabora pentru acelaşi scop, catolicizarea [64, p. 64]. După anul 1918, Statusul RC nu mai era o continuare a celui din secolul al XVI-lea, ci era o nouă organizaţie funcţionabilă ce va ilustra una dintre cele mai vechi maladii ale romano-catolicismului: clericalismul. Valeriu Anania distinge geneza şi reînvierea acestuia din conflictul tacit dintre clerici şi mireni. În virtutea clericalismului mirenii au fost îndepărtaţi de viaţa şi organizarea propriu-zisă a Bisericii şi folosiţi doar ca material de combustie pentru locomotiva clerului catolic [64, p. 66].

Chestiunea Statusului RC Ardelean a fost una deosebit de controversată pentru condiţiile politice noi, apărute ca urmare a actului de la 1 decembrie 1918. Raporturile de forțe vor fi schimbate; oponentul după acest an fiind Statul Român care îşi va revendica drepturile justificate asupra Statusului. Ierarhia catolică se va alia cu elementul laic, revendicându-şi acelaşi drept, aceasta şi prin intervenţia Vaticanului, pe de o parte, iar pe de altă parte profitând de acţiunile şovinismului maghiar. Atuurile erau de partea ierarhiei catolice care, ţinând cont de impasul şi şovăiala laicilor, v-a reuşi să controleze şi să menţină Statusul sub jurisdicţia ierarhiei catolice, aceasta şi pe fondul unei totale lipse de experienţa a guvernelor României interbelice, în materie de legislaţie ecleziastică. În acest fel, Biserica RC a intrat în posesia unei averi considerabile, care de drept trebuiau să fie a Statului Român. Pe fondul lipsei de intervenţie a guvernelor succedate la conducerea ţării pentru aceasta problema; membrii Vechiului Status se regrupează şi în mai multe adunări convocate între anii 1920-1923, reuşesc să se reorganizeze într-o organizaţie naţional-publică maghiară, autonomă faţă de Statul Român dar şi de Mitropolia Catolică a Bucureştiului. Organizaţia se afla sub protecţia contelui Gustav Majlath, episcop

catolic de Alba-Iulia, căruia i se conferă şi dreptul de patronat. Anacronicitatea era evidentă şi consta în faptul că noua organizaţie refuza să-şi supună gestiunea organelor de control ale Statului Român, continuând să funcţioneze astfel, ignorată sau tolerată de autorităţile româneşti, timp de aproape zece ani [64, p. 68]. Iată de ce era aşteptată cu mare interes reglementarea situaţiei de drept a Statului Catolic în cadrul Legii Cultelor şi a Concordatului.

Chestiunea lichidării Statusului trebuia să fie consecinţa firească şi imediată a intervenţiei Statului după votarea Legii Cultelor şi mai ales după ratificarea Concordatului. Din păcate, apatia şi confuzia care plana în cadrul Ministerului Cultelor, a făcut ca o astfel de lege să fie cu greu luată. Problematica Statusului Catolic n-a fost soluţionată nici în camera deputaţilor. Specialistul Ministerului Cultelor, I. Mateiu (un ortodox), s-a mărginit doar în a constata că acesta a fost lipsit de autonomie în era maghiară, când guvernul unguresc considera în mod prompt că, şcolile Statusului catolic sunt ale Statului maghiar, folosite doar cu drept de uzufruct de Status [46, p. 164].

În anul 1926, I. Mateiu a tipărit o lucrare de referinţă „Dreptul bisericesc de Stat în România întregită. Regimul General al cultelor” [38], lucrare în care prezintă principiile care au stat la baza alcătuirii proiectului din Legea Cultelor. Pentru O. Ghibu, lipsa de reacţie a lui Mateiu, un foarte bun cunoscător al chestiunii şi în genere a problemelor confesionale din Transilvania era întru totul neaşteptată. Atitudinea lui Mateiu faţă de existenta Statusului a fost temperată şi superficială, şi nu una fermă, şi atunci când s-a intervenit a fost tardiv, se semnase deja Concordatul cu Vaticanul [46, p. 165]. Abia în anul 1931, la patru ani după semnarea Concordatului cu Vaticanul, Ministerul Instrucţiei Publice şi a Cultelor a instituit o comisie istorico-juridică în scopul cercetării problemei Statusului Catolic, din comisie făcând parte profesori şi avocaţi cu mare experienţă în domeniu cum ar fi: O. Ghibu, Alexandru Borza, Victor Onişor, Moise Ienciu, Ovidiu Demetrescu, etc. [64, p. 68]. După un studiu minuţios, Comisia a considerat că Statul Român, conform prescripţiilor legale, trebuia să ia sub jurisdicţia sa bunurile utilizate în mod ilegal de către această organizaţie nefiind nevoie ca Statusul să fie dizolvat. Motivaţia Comisiei pentru decizia luată îşi găsea acoperire în faptul că el n-a avut şi nu are personalitate juridică, bunurile aferente acestuia urmând a fi afectate organelor canonice legal constituite ale BRC, Universităţii din Cluj şi Statului Român.

Guvernarea Iorga şi-a însuşit concluziile Comisiei, însuşi N. Iorga catalogând Statusul că fiind o „Organizaţie ilegala şi primejdioasa” [64, p. 69]. Deşi Statul Român era convins de necanonicitatea şi ilegalitatea Statusului Catolic, în articolul IX al Concordatului nefiind enumerat pe lângă celelalte organizaţiuni ale Cultului Catolic cu drept de persoană juridică, a ezitat în mod surprinzător să ia vreo o măsură internă împotriva acestuia. Ortodocşii revoltaţi au

surprins din această atitudine apatică a Statului teama unor posibile complicaţii şi eventuale crize care să apară la nivelul diplomaţiei cu Vaticanul, drept pentru care Statul Român s-a mulţumit doar să aducă la cunoştinţă Papei, măsurile luate referitoare la Status. Pentru misiunea de informare a fost delegat profesorul Ghibu, care sprijinit de un complex de dovezi istorice n-a ezitat a caracteriza Statusul ca fiind un anacronism şi o sfidare. În sprijinul tezei sale stătea însăşi atitudinea Nunţiaturii apostolice din România care, la 22 octombrie 1928, îi recunoştea Statului Român dreptul de a lua singur hotărâri în privinţa legalităţii organizaţiilor prevăzute în articolul 9 al Concordatului, lucru certificat în scris de către cardinalul catolic Gasparri [64, p. 69-70].

Cum era de aşteptat, membrii organizaţiei Statusului îşi vor lua măsuri de apărare înaintând Ministerului Cultelor un proiect de statut (13 mai 1931), respins de către ministru. Este momentul în care arsenalul diplomaţiei catolice îşi intră în rol prin două piese de calibru, mitropoliţii Cizar de la Bucureşti şi contele Gustav Majlath, episcopul catolic de Alba-Iulia. Dacă cel dintâi va interveni pe lângă preşedintele Consiliului de Miniştrii, N. Iorga, influenţa contelui Majlath era arhicunoscută în ceea ce priveşte persoana regelui Ferdinand I, pe fondul încheierii Concordatului. Lor li s-au raliat şi alţi apologeţi ai Statusului, ministrul de externe D. Ghica, al cărui frate era tocmai monseniorul Vladimir Ghica, şi baronul Elemer Gyarfas, avocat şi vicepreşedinte al Partidului Maghiar [64, p. 70-71]. Acţiunile energice al diplomaţiei catolice s-au concretizat în convocarea, la 14 noiembrie 1931, la Cluj, a Adunării Generale, ocazie care va da prilejul de reorganizare a Statusului sub preşedinţia lui Majlath (ca preşedinte cleric) şi Gyarfas (preşedinte laic). Cel din urmă n-a ezitat să declare în şedinţa Senatului din 27 martie 1928 că „Ardealul nu este altceva decât o infiltraţie de trei naţiuni” [190, p. 58].

În anul 1931, Parchetul Tribunalului Cluj, va ancheta trimiţând în judecata pe conducătorii Statusului Catolic pentru acuzele de frauda de fals, înşelăciune şi mistificare etc. Simţind primejdia menită a pune în pericol existenta organizaţiei, conducătorii catolicismului românesc au iniţiat măsuri de contracarare prin intermediul ministrului de justiţie, greco-catolic, Valer Pop, preşedinte al AGRU. El a ordonat prim-procurorului, R. Filipescu, şi judecătorului G. Vioreanu de la Tribunalul din Cluj, să nu ia măsuri de repudiere a Statusului [64, p. 72-73]. Indecizia Statului Român în această privinţă a dat câştig de cauză existenței Statusului. Roadele s-au văzut în anul 1932, când prim-ministrul Iorga s-a pronunţat oficial în parlament pentru recunoaşterea organizaţiei Statusului în rândul organizaţiunile canonice enumerate în articolul IX al Concordatului. Istoricul susţinea de asemenea ideea că, averile Statusului trebuiau să intre sub controlul BRC sub controlul Mitropolitului Cizar din Bucureşti [64, p. 74].

În cadrul disputelor tensionate pe tematica personalităţii juridice a Statusului s-a atins problema fraudei potrivit căreia Statusul şi-a însuşit biserica Universităţii din Cluj. BOR îşi

revendica jurisdicţia asupra acesteia dar, deşi i se recunoştea dreptul de proprietate asupra ei, toate intervenţiile făcute prin delegaţi sau prin solicitarea sprijinului factorilor decizionali ai Statului, nu s-a putut ajunge la o soluţionare favorabilă ei. Un fost profesor al Facultății de Drept din Cluj, Victor Onişor (greco-catolic, a făcut constatări temeinice pentru acest caz, concluziile sale fiind dureroase în privința modalității frauduloase în care Statusul RC ardelean şi-a însuşit această biserică [48, p. 38-39]. Astfel de exemple de fraudă care necesitau rectificări pentru a putea emite titlu de drept de proprietate pentru diverse fonduri catolice s-au făcut şi în alte oraşe.

Reprezentanţii BOR din Cluj, în mai multe sesiuni consecutive al Adunării Eparhiale, au pus în discuţie chestiunea Bisericii Universităţii din Cluj, al cărui proprietar de drept ar fi trebuit să fie Statul Român. Actele sinodale din anii 1923, 1924 şi 1925 ale Adunării Eparhiale a VFC au constatat că, problema era nerezolvată de către Stat, diminuând şi speranţele ortodocşilor de a spori locaşurile lor bisericeşti cu încă unul. În anul 1928, controversa pe tema Bisericii Universităţii nu era soluţionata, deşi MCA, încă din anul 1923 înştiinţa pe episcopul Nicolae Ivan că s-a intervenit la Ministerul de Externe pentru rezolvarea competenta a problemei [464].

Istoricul şi publicistul Onisifor Ghibu a fost una dintre cele mai avizate persoane în a-şi da girul asupra legalităţii Statusului. A fost unul dintre membrii Comisiei Guvernamentale interbelice pentru studierea controversatei chestiuni a Statusului. Pentru el, actul istoric derulat la 1 decembrie 1918 a pus Statul Român în postura de a fi deţinătorul justificat al proprietăţilor fostului stat maghiar. Din păcate, ele nu fuseseră trecute în patrimoniul Statului Român, nici în anul 1930, exemplu elocvent fiind acela al Bisericii Universităţii din Cluj [47, p. 485].

Ortodocşii i-au acuzat pe semnatarii Acordului de trădare naţională, întrucât legitimau o organizaţie iredentistă maghiară, căreia i se dădea spre administrare imobile de caracter public, conducătorii Statusului, susträgându-se oricărei încercări de subordonare faţă de stat. Onisifor Ghibu aduce argumente solide despre urmările nefaste în plan politic, ale Statusului Catolic. El aminteşte că, în anul 1932, Tribunalului Cluj a primit o informare în privinţa Statusului, ce avusese un rol predominant în trimiterea la Universităţile din Seghedin şi Budapesta a studenţilor maghiari ce îmbrăţişau şovinismul în schimbul unor sume de bani [465, p. 166-167]. Acţiunile diversioniste au determinat Parchetul Tribunalului Cluj ca în rechizitoriul preliminar din anul 1931, să costate faptul că această organizaţie a prejudiciat profund imaginea Statului român: ”Statusul...sub imperiul român, uzând de mijloace dolosive, a continuat aceeaşi operă de exponent al vechii Ungarii şi a politicii antiromâneşti” [465, p. 180-181].

În perimetrul transilvan, scandalul provocat de proprietăţile deţinute în trecut de Statusul RC se află şi astăzi în discuţie, demersurile de retrocedare a unor bunuri aveau o miză economică, romano-catolicii revendicând clădiri în principalele oraşe ardelene unde fiinţează în

prezent şcoli, grădiniţe, colegii, azile de bătrâni, orfelinate şi alte organizaţii cu profil social-educativ. Dacă la evaluarea făcută de către deputatul Vasilescu Valjean, în anul 1932, asupra averilor Statusului, valoarea lor depăşea suma de un miliard de lei [465, p. 474], după anul 2000 valoarea lor, conform unor estimări, depăşea 10 miliarde de euro, fără a se contabiliza cele aproximativ 800 000 de hectare de teren revendicate în zilele noastre de către BRC [66, p. 1].

În spectru economic, Statusul catolic ardelean administra bunuri valorice considerabile transpuse în suprafeţe mari de teren, imobile şi mari sume de bani depuse la bănci; nu trebuie omis faptul că sub controlul Statusului fiinţau şapte fonduri: Fondul religionar, Fondul de studii, Fondul de stipendii, Fondul Orfanotrofiului Terezian, Fondul şcolilor primare, Fondul Contelui Avram Nemeş şi Fondul de pensiune al funcţionarilor [48, p. 30, 32].

Urmările politice ale Statusului RC au devenit subiect de analiză profundă în anul 2006. În dorinţa de a oferi mai multe pârghii în care să probeze personalitatea juridică a Statusului RC. Ardelean, Arhiepiscopul Arhiepiscopiei RC din Bucureşti, Ioan Robu, a făcut o declaraţie scurtă: „E cert că Statusul Catolic a existat legal în baza legilor care erau în vigoare când, cu extinderea Imperiului Român asupra Transilvaniei, a apus sub legislaţia României” [67, p. 2].

Pentru a susţine legalitatea Statusului RC, prelatul invocă culegerile de legi feudale Approbotae Constitutiones, Compilatae Constitutiones, legi medievale în care românii erau socotiţi ca fiind o naţiune inferioară, tolerată şi fără drepturi. Afirmaţiile arhiepiscopului Robu erau o insultă la adresa românilor din Ardeal, supuși în acele vremuri vitrege la tratamente inumane. Deşi declaraţiile erau doar o părere personală, şi nu poziţia oficială a Bisericii RC, acestea, sunt tendenţioase şi definesc o confuzie totală, o necunoaştere a istoriei poporului român. Convingerile la care arhiepiscopul ajunge conduc la faptul că, românii ar fi ocupat abuziv Transilvania, negându-se însuşi actul Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 şi Tratatul de la Trianon, poziţie ce trădează un vădit spirit revizionist [67, p. 3]. Pericolul unor astfel de interpelări eronate au conotaţii revanşarde dar, suportul lor este întărit în mod surprinzător de palida reacţie a reprezentanţilor Statului Român. Aceştia (cu câteva excepţii), în zilele noastre ca, de-altfel, şi omologii lor din perioada interbelică au tratat probleme bisericeşti stringente ale ţării, mulți din neștiință și cu o extrem de mare superficialitate. Necunoscând prevederile Concordatului din anul 1927, Ioan Robu susţinea mai mult că Statusului RC i-a fost întărită personalitatea juridică, cu toate că articolul IX al Concordatului nu face nici o referire la aceasta. Susținerea revendicărilor Statusului, a prevederilor din Concordat şi a celor stipulate de Acordul de la Roma din anul 1932 dovedeşte o ignoranţă totală a legilor ţării şi a hotărârilor instanţelor judecătoreşti cele două tratate fiind anulate în anul 1948.

Subiectul, extrem de controversat revine în actualitate prin luările de poziţie ale istoricul Vasile Lechinţan, referent la Arhivele Naţionale din Cluj-Napoca, şi cea a deputatului Aurelian Pavelescu. Cel dintâi, socotea că „Prin retrocedările unor clădiri publice din Transilvania, românii sunt scoşi din centrele oraşelor, întocmai ca pe vremea iobăgiei" [65, p. 100], iar deputatul Pavelescu, atenţionând şi el că „Prin retrocedarea centrelor istorice ale oraşelor din Transilvania, guvernul Tăriceanu neagă actul Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918" [65, p. 119-120]. Istoricul Lechinţan a adoptat încă din anul 2006 o atitudine intransigentă asupra situaţiei paradoxale, prin care guvernanţii au decis să creeze situaţii juridice noi împroprietărind biserici şi organizaţii maghiare din Ardeal cu bunuri care nu le-au aparţinut niciodată. El ne informează că retrocedări s-au derulat în toate oraşele transilvănene, mai ales la Cluj unde sunt 170 de clădiri revendicate astăzi în centrul istoric" [65, p. 103]. Concluzia pertinentă la care istoricul clujean ajunge este aceea că ,,aceste împroprietăriri, numite retrocedări, nu constituie o simplă deposedare materială a românilor de o clădire sau alta, fie ele şi din centrele oraşelor, ci constituie o lovitură adusă în spirit românilor, o lezare a intereselor noastre morale şi spirituale. Noi avem în aceste clădiri o mare investiţie morală şi sufletească, pentru că aici au învăţat şi au profesat personalităţile noastre mari" [65, p. 102-103]. Pavelescu a contestat vehement funcţionarea unui astfel de status nelegitim remarcând și el faptul că acestuia nu i s-a recunoscut personalitatea juridică nici de către Statul maghiar. Pe aceeași direcție s-a pliat și Declarația politică mult mai recentă, din 23 aprilie 2013, a deputatului PSD Ninel Peia, intitulată sugestiv „Retrocedările către reprezentanții Statusului romano-catolic trebuie supuse dezbaterii publice și parlamentare" [148]. Guvernul român nu făcea altceva decât să retrocedeze circa 800 000 de hectare de păduri (a şasea parte din pădurile României!) aşa-numitelor composesorate, păduri care n-au fost niciodată în proprietatea etnicilor maghiari din România. Timp de sute de ani, munţi întregi au fost daţi cu dreptul de uzufruct în folosinţa secuilor de către Curtea de la Viena sau, mai târziu, de Curtea de la Budapesta, după anii 1918 şi 1990 guvernele României transformând pe coposesori în proprietari, situaţie extrem de favorabilă pe care maghiarii n-au avut-o în ultimele 5-6 secole [65, p. 118-119].

Concluzii la capitolul 3

1. Rezultatele cercetărilor făcute care stau la baza redactării acestui capitol sunt transpuse în următoarele concluzii: În ceea ce priveşte Raportul dintre Stat şi BOR, acesta s-a derulat pe fundamentul principiului împreunei lucrări, unul în care ambele ponderi îşi recunosc reciproc identitatea având scopuri complementare şi adresându-se aceluiaşi mediu social. Pentru perioada 1918-1928 am desprins existenţa unor convergenţe dar şi contraste între cele două instituţii.

Biserica s-a condus și se conduce și astăzi după două feluri de legiuiri: legiuiri canonico-juridice referitoare la Biserică, a doua categorie fiind cele strict juridice, legile Statului ce fac referințe la Biserică și la activitatea ei. Fixarea de către Statul Român și-a întemeiat doctrina sa politică față de Biserică în Constituţia din 1923 şi Legea de organizare autonomă, prevederi prin care Ortodoxia românească primea mult râvnita organizare autonomă, n-a făcut din Statul Român un simplu spectator, care s-a limitat doar la misiunea de control şi supraveghere, lăsând în mâinile Bisericii întreaga ei soartă. Acesta nu s-a dezinteresat de viaţa şi rostul BOR.

2. Prin legile mai sus amintite, raporturile dintre Stat şi Biserică s-au păstrat în următoarele prevederi: administrarea averilor generale bisericeşti se făcea cu concursul statului, care-şi avea un reprezentant al său în Eforia centrală a Bisericii. Alegerea şi instituirea ierarhiei ortodoxe: mitropoliţi, arhierei, vicari, episcopi, se făcea cu participarea activă şi prin aprobarea expresă a Statului, prin toate acestea sinergia Stat-Biserică era evidentă. Legătura celor două s-a concretizat prin afişarea, din partea puterii laice, a unui cadru constituţional şi juridic adecvat pentru Biserică. Necesitatea unui astfel de demers era dată şi de faptul că, prin intermediul spectrului legislativ, Statul emana norme ce urmăreau a reglementa în drept şi manifestările sociale ale fenomenului religios. Puterea politică a operat în materie ecleziastică cu instrumente concretizate, fie într-un sistem normativ generalizat comun confesiunilor recunoscute în cuprinsul ţării, cum a fost cazul Legii pentru regimul general al Cultelor din anul 1928, fie prin sisteme normative specifice fiecărei religii, aşa numitele statute de organizare. Prin sclipirile legislative: Constituţia din anul 1923, care credita statutul de dominantă Ortodoxiei româneşti, şi actul înfiinţării Patriarhatului ortodox, din anul 1925, a crescut prestigiului intern şi s-a dinamizat viaţa internă a BOR. Înrâurirea pozitivă a celor două instituţii s-a consumat şi la nivelul ceremonial: sărbători naţionale şi religioase, slujbe cu caracter comemorativ dedicate personalităţilor eclesiastice sau culturale din spaţiul transilvănean şi, de altfel, din întreaga ţară.

3. În privința conlucrării dintre Stat și Biserica Ortodoxă trebuie menționat că ajutoarele acordate de către Stat organelor administrative bisericeşti s-au regăsit într-o variată reţea de utilizare: cantităţi de lemne de foc pentru parohiilor ardelene, sprijinirea cu fonduri băneşti a zidirilor sau renovărilor de biserici etc. În relaţiile dintre cele două instituţii au existat şi contraste semnificative. Unul extrem de stânjenitor s-a materializat în subvenţionarea, salarizare deficitară a ortodocşilor în raport cu minoritarii. O altă disfuncţionalitate ce a bulversat raporturile dintre ele a fost modalitate deficitară prin care Statul a încercat să rezolve împroprietărirea cu pământ a bisericilor. Deși exista un cadru democratic, unitar de aplicare al RA, BOT în loc să fie împroprietărită cu suprafața legală admisă de reformă fost deposedată prin dispoziţiile acesteia de zeci de mii de jugăre.

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI

1. Cercetând istoriografia temei „Raportul dintre Stat şi BOR în perioada 1918-1928. Exemplul Transilvaniei”, am constatat că în perioada interbelică unele aspecte ale acestui subiect au fost studiate parţial. În anii celui de-al Doilea Război Mondial şi a regimului comunist în România problema dată nu a fost abordată de istorici. Lucrurile s-au schimbat întrucâtva după căderea regimului comunist în 1989. Dar până în prezent nu este o lucrare care ar aborda problema formulată de noi în prezentul proiect.

Pe parcursul anilor am studiat în diverse fonduri arhivistice documente, referitoare la subiectul propus pentru cercetare. Atât literatura de specialitate, cât şi documentele din arhive (inedite), cât şi cele publicate, precum şi datele statistice, informaţiile din presă ne-au permis să elucidăm multilateral tema raporturilor Statului cu BOR în anii 1918-1928.

2. Studiul efectuat a demonstrat rolul important, jucat de BOT în pregătirea şi realizarea Actului Unirii Transilvaniei cu România. Am demonstrat, de asemenea, impactul pozitiv, inoculat de către factorul legislativ al Statului în organizarea BOR. Prin intermediul acestuia Ortodoxiei i s-a pus la dispoziţie cadrul legal, constituţional şi juridic, corespunzător prescripțiilor europene ale vremii. Constituţia din 1923, care consfinţea statutul de dominantă Ortodoxiei româneşti, și actul înființării Patriarhiei (1925) au fost aspecte legislative care confereau o evidentă creştere a prestigiului intern şi extern al BOR. Ele au fost postulate prin care Statul, nu s-a rezumat a fi un simplu spectator, lăsând în seama instituţiei divine întreaga ei soartă, ci s-a preocupat de bunul mers al organizării interne a Ortodoxiei. Cercetarea izvoarelor istorice a demonstrat, că în perioada examinată de noi, au fost numeroase iniţiative de unificare bisericească, în multe cazuri soldate cu treceri în masă a greco-catolicilor la Ortodoxie. În unele cazuri s-au iscat probleme, legate de soarta proprietăţilor bisericeşti, de rezistenţa unor preoţi etc.

3. Studiul realizat a demonstrat că intervenţia Statului Român de a pune la dispoziţia BOR mijloace financiare și materiale a fost de bun augur. Prin aportul acestora, Ortodoxia şi-a putut împlini menirea ei, aceea de a fi mijloc de propăşire spirituală şi culturală a societăţii româneşti. Pe această coordonată, prin mijlocirea Ministerului Cultelor, a încercat să ofere Bisericii sumele necesare completării veniturilor clerului şi a plăţilor funcţionarilor eclesiastici sau pentru acoperirea altor lipsuri materiale. Impactul eficient al sinergiei Stat-Biserica Ortodoxă s-a extins în activitatea socială, medicală, filantropică și în moralizarea societăţii româneşti în perioada 1918-1928. Acţiunile derulate sub controlul Sf. Sinod al BOR, în colaborare cu Instituţii ale Statului cum ar fi Ministerul Muncii şi a Ocrotirilor sociale, cel al Cultelor şi Internelor sau cu societăţi ca Societatea Naţională „Crucea Roşie”, „Societatea pentru profilaxia tuberculozei” , „Invalizii de război” au fost deosebit de eficiente. Relaţia dintre cele două instituții în perioada

cercetată a fost vizibilă în conjugarea eforturilor pentru realizarea unor reforme, mai ales în acele zone dificile în care acțiunea unei singure instituții a Statului nu poate avea rezultate scontate, precum: strângerea ofrandelor pe seama internatelor orfanilor de preoţi din orfelinatele diecezelor ortodoxe din Ardeal, combaterea sărăciei, abandonul copiilor sau izolarea bătrânilor.

4. Cercetarea făcută de noi a demonstrat, că emiterea de către Stat a unor legi care au favorizat sau permanentizat privilegii pentru cultele minoritare dobândite în vechile regimuri: chestiunea Statusului RC, a Concordatului şi a Legii Cultelor au fost prevederi care nu s-au dovedit a fi dintre cele mai fericite pentru realizarea climatului de bună înțelegere între confesiunile țării. Prin semnarea Concordatului, Statul Român a încurajat un demers anacronic și a oferit un privilegiu pentru o minoritate confesională a ţării (catolică) contrar Legii generale a cultelor. Mai mult, prevederile lui știrbeau însăși suveranitatea Statului. Tratamentul era inegal raportat BOR ale cărei raporturi erau reglementate prin lege. Politica deficitară a Statului de subvenţionare şi salarizare a cultelor și mai ales a ortodocşilor, a fost motivată de votarea tardivă a Legii Cultelor și de lipsa în perioada 1918-1928 a unei Legi de salarizare a clerului. În operațiunea de subvenționare a cultelor Statul Român a încălcat trei criterii: proporția numerică, situația materială a cultelor și nevoile reale ale fiecărui cult. Toate guvernările succedate la conducerea țării în perioada 1918-1928 prin intervenţia lor legislativă şi mai ales prin calitatea de creditor, au pus la dispoziţia ortodocşilor sume sau ajutoare financiare şi materiale diminuate comparativ cultelor minoritare, ele nefiind în concordanţă cu indicele proporționalității, a numărului credincioșilor diverselor culte din țară. Din analiza aritmeticii bugetare, a sumelor puse la dispoziţia diferitelor confesiuni reiese evidenta favorizare a minorităţilor confesionale şi nedreptăţirea majoritarilor ortodocşi. În operațiune de subvenționare a cultelor în privința personalului, BOR avea în schema de salarizare a Statului un număr de episcopi, protopopi și preoți diminuat în raport cu acela al cultelor minoritare.

5. În evoluţia raportului dintre Stat şi BOR în perioada 1918-1928 desprindem următoarea situaţie: graţie transformărilor politico-bisericeşti, survenite începând cu anul 1918, relaţia dintre cele două instituţii a fost încadrată într-un sistem juridic nou, unul în care putem distinge ameliorări esenţiale, dar şi neajunsuri profunde ce n-au satisfăcut pretenţiile cultelor ţării şi în special pe cele ale ortodocşilor, aşadar, o relaţie antitetică „de lumini şi umbre”, de convergenţe şi contraste. În cadrul abordării relației dintre Stat și BOR în perioada 1918-1928, un subiect extrem de complex, în vogă și în zilele noastre este nevoie de ample și serioase dezbateri care reclamă în mod imperios înfăptuirea de noi estimări obiective, supuse aparatului critic al filierei instrumentarului științific. Demersurile în acest sens sunt cu atât mai relevante cu cât poporul român, în ciuda propagandei comuniste atee, la care a fost supus pe parcurs de mai bine de patru

decenii, a continuat să rămână, în majoritatea lui, un popor religios. Pe de altă parte, tema suportă un și mai mare interes cu cat, în zilele noastre se vorbește tot mai des de pericolul așa-zisei culturi secularizate europene, una ce exercită o puternică influență asupra societăţii românești în contextul procesului de integrare europeană. Consider că, în aceste vremuri, deloc ușoare, Ortodoxia românească are un rol definitoriu în păstrarea valorilor culturale și a celor spirituale de aceea, cu atât mai importantă devine în contemporaneitate relația sa cu Statul.

Recomandăm:

- Lucrarea în general, sau unele puncte ale ei, cercetătorilor bisericeşti sau laici, interesaţi în a surprinde dinamica Istoriei bisericești, în speță a celei Ortodoxe în raporturile acesteia cu puterea civilă, dar și în vederea edificării fenomenului confesional, unul care, după anul 1918, s-a dovedit a fi extrem de complex. Considerăm că, parcurgând lucrarea, istoricii vor desprinde informaţii realmente interesante legate de spectrul confesional al României Mari pe care să le utilizeze în completarea unor viitoare articole, studii sau lucrări de anvergură.
- Rezultatele cercetării pot să fie utilizate de către reprezentanţii Statului Român, în primul rând pentru o mai bună documentare într-un domeniu sensibil cum este cel confesional. Considerăm că înțelegerea aspectelor eclesiastice de către politicienii români ai perioadei 1918-1928 ca, de altfel, și a celor din zilele noastre a suferit și suferă mari anomalii. O mai bună documentare pe palierul relației Stat-Biserică este esențial în vederea elaborării unei concepții politico-legislative eficiente în dialogul său cu BOR, dar și cu celelalte culte din cuprinsul țării. Evident că Ortodoxia românească așteaptă din partea ponderii laice o redefinire, o reorientare a politicii religioase, o nouă viziune ghidată după principiul egalității de tratament cu privire la regimul cultelor din cuprinsul țării.
- Dacă în stabilirea și definitivarea unor parteneriate pe fundament filantropic între cele două instituții progresul este semnificativ există, din păcate, și astăzi carențe mari în ceea ce privește încadrarea preoțimii din perspectivă salarială. S-a permanentizat sistemul salarizării mixte, în care Statul Român nu plăteşte integral salariile personalului clerical şi neclerical, ci asigură doar o contribuţie de aproximativ 60% la salariile acestora. Restul salariilor, impozitele, asigurările de sănătate şi contribuţiile sociale sunt plătite din fondurile proprii ale unităţilor bisericeşti.

BIBLIOGRAFIE

1. Şesan V. Contribuţii privitoare la raportul dintre Stat şi Biserica Ortodoxă. În: Constituţia cea nouă a României întregite, Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1923, 8 p.

2. Biblia sau Sfânta Scriptură. Versiune diortosită după septuaginta, redactată, adnotată şi tipărită de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului şi Clujului, Mitropolit al Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2009.

3. Păcurariu M. Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Vol. III. Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, 1981, 591 p.

4. Păcurariu M. Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Pentru seminariile teologice liceale, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2006, 528 p.

5. Corduneanu I. Un act normativ istoric şi mult aşteptat. În: http: www . ziarullumina.ro / opinii /un- act-normativ-istoric-și-mult-așteptat /2008/ noiembrie / 22 /html (vizitat 13.11.2013).

6. Biroul de presă al Patriarhiei http://basilica.ro/stiri/rspunsul-patriarhiei-romne- la-dezinformările -asur_3609. html 2013/ februarie / 02/ (vizitat 13.11.2013).

7. Bănică M. Biserica Ortodoxă Română, Stat şi Societate în anii 30, Iaşi, Editura Polirom, 2007, 268 p.

8. http://www.apologeticum.ro/2012/mai/21//atentie-preoti-si-ierarhi-sinodul-bor-interzice implicarea. În: politica-conform sfintelor canoane (vizitat în 11. 11. 2013)

9. Dicţionarul explicativ al limbii române. Conducătorii lucrării: acad. Ion Coteanu, dr. Luiza Seche, dr. Mircea Seche. Bucureşti, Editura Academiei, 1975, 1049 p.

10 . http://wp. me/ PDvLy-wx via @wordpressdotcom, P. Guillot, Introduction a la sociologie politique, Paris, Arman Colin, 1998, 192 p. 24-25. În: Ştiinţe Politice. Cine sau Ce este Statul? Formele statului.

11. Podaru A. Biserică şi Stat la Sfântul Ioan Gură de Aur. În: Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Orthodoxă, LII, 1 / 2007, p. 200-218.

12. Floca I. N. Drept Canonic Ortodox. Legislaţie şi administraţie bisericească, vol. II, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, 1990, 472 p.

13. Băbuş E. Bizanţul istorie şi spiritualitate, Sofia, București, 2003, 366 p.

14. Selişte M. Creştinismul din statistici şi eşecul „simfoniei bizantine”. În: http://wwwcrestinortodox.ro/carti-ortodoxe/istoria-bizantului/simfonia-bizantina-80638.html) /2013 / 29 / 01. Html (vizitat 9.12. 2013)

15. Stan N. R. Biserica Ortodoxă şi drepturile omului. Paradigme, fundamente, implicaţii, Bucureşti, Universul Juridic, 370 p.

16. Stan Liviu. Legea Cultelor. În: Studii Teologice, Sibiu, seria a II-a, anul XXI, nr. 9-10, martie –aprilie 1949, p. 841-847.

17. Bocşan N. Etnie şi confesiune în Transilvania (secolele XIII-XIX). Oradea, Fundaţia cele Trei Crişuri, 1994, 188 p.

18. Slujitor al Bisericii şi al Neamului. Părintele prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, membru corespondent al Academiei Române, la împlinirea vârstei de 70 ani, Cluj, Renaşterea, 2002, 758 p. (+ ilustraţii).

19. Mladin N. Biserica Ortodoxă Română, una şi aceeaşi în toate timpurile, Sibiu, 1968, 309 p.

20. Arhiva Mitropoliei Sibiu, fond Ioan Lupaș, act. Nr. 4628, Fost-a Șaguna om împărătesc sau omul poporului.

21. Statutul Organic al Bisericii greco-orientale române din Transilvania cu un suplement. A treia ediţiune oficială autentică, procurată în urma concluzului congresual din anul 1878, nr. 247, Sibiu, Tiparul tipografiei arhidiecezane, 1907, 70 p.

22. Hitchins K. Ortodoxie şi naţionalitate. Andrei Şaguna şi românii din Transilvania, 1846-1873, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 1995, 344 p.

23. Stăniloae D. Naţiune şi confesiune. Studiu introductiv şi note de Constantin Schifirneț, Bucureşti, Elion, 2004, 289 p.

24. Abrudan M. G. Opera și moștenirea luminoasă a Mitropolitului Andrei Șaguna (1808-1873). În: Tabor, anul VII, nr. 1, p. 36-39.

25. Lupaș I. Mitropolitul Andreiu Șaguna ca pregătitor al unității naționale. În: Legea Românească, anul III, nr. 26, din 25 iunie / 8 iulie 1923, p. 2-3.

26. Păcurariu M. Istoria Bisericii Româneşti din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş. Până în 1918, Cluj-Napoca, 1992, 394 p.

27. Moldovan V. Biserica Ortodoxă şi problema unificării. Studiu de drept bisericesc. Cluj, Ardealul, 1921, 183 p.

28. Şesan V. Proiect de unificare a Organizaţiei bisericeşti autocefale ortodoxe, Institutul de Arte Grafice, „Glasul Bucovinei”, Cernăuţi, 1920, 69 p.

29. Mateiu I. Cercetări privitoare la Constituţia Bisericii ortodoxe din Ardeal. Cluj, Tipografia Dr. S. Bornemisa, 1922, 72. p.

30. Ghibu O. O imperioasă problemă naţională: unitatea religioasă a românilor. Beiuş, Ateneul, 1931, 64 p.

31. Unirea bisericilor româneşti. În: Renaşterea, Cluj, anul I, nr. 8, 28 octombrie 1923, p. 4.

32. Mehedinţi S. Unirea bisericilor române. În: Convorbiri literare, anul al 56-lea, 1924, p. 127.

33. Hossu I. Apărarea creştinismului prin unirea bisericilor. În: Cuvântul Creştin, organ oficial al Eparhiei Cluj-Gherla, Gherla, anul VIII, nr. 14, din 15 iulie 1926, p. 75-76.

34. Dăianu I. Cele două corăbii şi alte cuvântări, Bucureşti, Editura Bucovina, 1923, 43 p.

35. Simedrea T. Patriarhia Românească. Acte şi documente. Cluj, Tipografia cărţilor bisericeşti, 1926, 226 p.

36. Scorobeţ T. Văzut-am lumina cea adevărată. Recente cazuri de trecere a uniţilor la Ortodoxie. Sibiu,Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1924, 63 p.

37. Herman T. Monografia istorică a Protopopiatului Ortodox român Dej. Lupte, treceri şi procese religionare. Cluj, Tiparul Tipografiei Dr. S. Bornemisa, Cluj, 235 p.

38. Mateiu I. Dreptul Bisericesc de Stat în România întregită. Regimul general al cultelor. Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1926, 103 p.

39. Chestiunea Concordatului în raport cu suveranitatea Statului Român şi cu programul istoric al Partidului Naţional din Transilvania, Sibiu,Tipografia Arhidiecezană, 1921, 24 p.

40. Bălan N. Biserica împotriva Concordatului. Declaraţiunea Episcopatului Ortodox Român, prezentată la discuţia pentru ratificarea Concordatului în şedinţa de la 23 mai 1929 a Senatului Român. Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1929, 52 p.

41. Bălan N. Biserica Ortodoxă şi Concordatul. Declaraţia făcută de IPS sa dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, în şedinţa Senatului din 23 mai 1929. În: Revista Teologică. Organ pentru ştiinţă şi viaţă bisericească, Sibiu, anul XIX, nr. 7-8, iulie-august, 1929, p. 209-226.

42.Ghibu O. Nulitatea Concordatului dintre România şi Sfântul Scaun. Cluj, 1935, 88 p.

43. Popescu T. Cea mai mare primejdie naţională actuală a României. Concordatul cu Papa. Istoric. Proiectul Legii Regimului General al Cultelor. Proiectul Concordatului. Explicarea fiecărui articol. Concluzii. Bucureşti, Societate anonimă Răsăritul, 1927, 84 p.

44. Patriarhia Ortodoxă şi Concordatul, Bucureşti, Editura Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1929, 24 p.

45. Doctrina de stat a problemei minoritare, Bucureşti, Imprimeriile Independenţă, 1929, 32 p.

46. Ghibu O. Un anacronism şi o sfidare: Statusul Romano-Catolic ardelean. Studiu istorico-juridic, însoţit de concluziunile Comisiunii istorico-juridice privitoare la desfiinţarea Statusului Catolic, Cluj, Ardealul, 1931, 466 p.

47. Ghibu O. Acte şi documente privitoare la Statusul Romano-Catolic Ardelean. Cluj, 1933, 878 p.

48. Onişor V. Situaţia juridică a Statusului Romano-Catolic Ardelean şi a Fondurilor Administrate de el. Memoriu prezentat Onoratului Minister al Instrucţiunii Publice. Cluj, Ardealul, 1934, 45 p.

49. Mateiu I. Politica bisericească a Statului Românesc. Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1931, 215 p.

50. Stan Liviu. Legea Cultelor. În: Studii Teologice, seria a II-a, anul XXI, nr. 9-10, martie-aprilie, Sibiu, 1949, p. 841-847.

51. Stan Liviu. Poziţia laicilor în Biserica Ortodoxă Română. În: Studii Teologice. Revista Institutelor Teologice din Patriarhia Română, Sibiu, seria a II-a , anul XX, nr. 3-4, martie-aprilie 1968, p. 195-203.

52. Stan Liviu. Despre Sinodalitate. În: Studii Teologice, Sibiu, seria a II-a , anul XXI, nr. 3-4, martie –aprilie 1969, p. 155-163.

53. Mladin N. Biserica Ortodoxă Română una şi aceeaşi în toate timpurile, Sibiu, 1968, 309 p.

54. Şandru D. Reforma agrară din 1921 în România, Bucureşti, Academiei RSR, 1975, 358 p.

55. Plămădeală A. Contribuţii istorice privind perioada 1918-1939. Elie Miron Cristea. Documente şi corespondenţă, Sibiu, 1987, 483 p.

56. Păcurariu M. Istoria Bisericii Româneşti din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş. Până în 1918, Cluj-Napoca, 1992, 394 p.

57. Păcurariu M. Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Vol. III, Bucureşti: Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, 1981, 591 p.

58. Păcurariu M. Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Pentru seminariile teologice liceale, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2006, 528 p.

59. Constituţia din 1923 în dezbaterea contemporanilor, Bucureşti, Humanitas, 1990, 637 p.

60. Pană V. Biserica Ortodoxă şi cultele minoritare între cele două războaie mondiale. În: Angustia, 2001, nr. 6, p. 179-184.

61. Ciobanu V., Radu S. Partide politice şi minorităţi naţionale din România în secolul XX. Vol. V, Sibiu, Techno-Media, 2010, 437 p.

62. Brusanowski P. Stat şi Biserică în vechea Românie între 1821-1925. Cluj, Presa Universitară Clujeană, 2007, 302 p.

63. Millea Z. Secesiunea Ardealului. Scenarii (geo)politice, confesionale, etnice şi transetnice pre şi postdecembrist, Cluj-Napoca, Carpatica, 2002, 295 p.

64. Anania V. „Pro Memoria”. Acţiunea catolicismului în România interbelică, ediţia a doua, Cluj-Napoca, Renaşterea, 2005, 111 p.

65. Popescu L. O Insulă a Şerpilor în inima României. Despre soarta românilor din Harghita şi Covasna. Culegeri de interviuri şi reportaje publicate în revista Formula AS, Bucureşti, România pur şi simplu, 2006, 146 p.

66. Golea M., Negru V. Fundaţia Statusul Romano-Catolic din Transilvania revendică bunuri în valoare de peste 10 miliarde de euro. Statul lor în statul nostru! În: Gardianul, Bucureşti, serie nouă, nr. 1336, 20 octombrie 2006, p. 1-5.

67. Golea M., Negru V., ÎPS Robu despre Marea Unire: Imperiul Român s-a extins asupra Transilvaniei, p. 1.

68. Preda R. Biserica în Stat. O invitaţie la dezbatere, Bucureşti, Scripta,1999, 172 p.

69. Bănică M. Biserica Ortodoxă Română, stat şi societate în anii '30, Iaşi, Polirom, 2007, 268 p.

70. George Enache. Ortodoxie şi putere politică în România contemporană, București, Editura Nemira, 2005, 589 p.

71. George Enache. Biserică – societate – naţiune - stat în România interbelică. Explorări în orizont liberal. În: Revista Teologică, nr. 2/2010, p. 166-292.

72. Collecţiunea Legiloru din anulu 1881. Ediţiunea Ministeriului reg. ung. de interne. Commissiunea lui Otto Nagel jun. S-a tipăritu în tipografia societăţii de tipariu preacţii din Pesta. Budapesta,1882, 892 p.

73. Colecţiunea Legilor din anul 1895. Ediţiunea ministeriului reg. ung. de interne. Budapesta, 1895, 278 p.

74. Colecţiunea Legilor din anul 1898, 278 p.

75. Actele Sinodului Ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului şi Clujului, ţinut la Cluj în anul 1922. Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1923, 177 p.

76. Actele Sinodului Ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului şi Clujului, ţinut la Cluj în anul 1923, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1924, 155 p.

77. Actele Sinodului Ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului şi Clujului, ţinut la Cluj în anul 1924, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1925, 141 p.

78. Actele Sinodului Ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului şi Clujului, ţinut la Cluj în anul 1925, Cluj: Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1926, 108 p.

79. Actele Adunării Eparhiale Ordinare a Vadului, Feleacului şi Clujului, ţinută la Cluj în anul 1926, Cluj, Tiparul Tipografiei Eparhiale Ortodoxe Române, Cluj, 81 p.

80. Actele Adunării Eparhiale Ordinare a Vadului, Feleacului şi Clujului, ţinută la Cluj în anul 1927, 97 p.

81. Actele Adunării Eparhiale Ordinare a Vadului, Feleacului şi Clujului, ţinută la Cluj în anul 1928, 98 p.

82. Actele Adunării Eparhiale Ordinare a Vadului, Feleacului şi Clujului, ţinut în anul 1929, 61p.

83. Actele Adunării Eparhiale Ordinare şi Extraordinare a Vadului, Feleacului şi Clujului, ţinută la Cluj în anul 1933, 74 p.

84. Actele Adunării Eparhiale Ordinare a Vadului, Feleacului şi Clujului, ţinută la Cluj în 1937, Cluj, Tiparul Tipografiei Eparhiale Ortodoxe Române, 31 p.+ Anexe I-XLIII.

85. Actele Sinoadelor Eparhiale ale Eparhiei Ortodoxe Române a Orăzii-Mari din anii1920, 1921 şi 1922, Oradea-Mare, 1922, 311 p.

86. Protocolul Sinodului Ordinar al Arhidiecezei Greco-orientale Române din Transilvania. Ţinut în anul 1915, Sibiu, 1915, 136 p.

87. Protocolul Sinodului Ordinar Arhidiecezei Ortodoxe Române din Transilvania. Ţinut în anul 1918, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1922, 312 p.

88. Protocolul Sinodului Arhidiecezei Ortodoxe Române de Alba Iulia şi Sibiu. Sesiunile ordinare din anii 1918-1922 şi cea extraordinară din 1919, Sibiu, 1924, 604 p.

89. Protocolul Sinodului Ordinar Arhidiecezei Ortodoxe Române din Transilvania, Cluj, 1923, 163 p.

90. Protocolul Sinodului anual al Arhidiecezei ortodoxe române de Alba-Iulia şi Sibiu ţinut în Sibiu la anul 1924, Sibiu, Ediţiunea Mitropoliei, 1924, 387 p.

91. Protocolul Sinodului Ordinar Arhidiecezei Ortodoxe Române din Transilvania. Sesiunea reglementară din 1925, Sibiu, 1925, 128 p.

92. Protocolul Congresului naţional bisericesc ordinariu al Mitropoliei românilor Greco-orientali din Ungaria şi Transilvania, întrunit la Sibiu la 1/13 octombrie 1897 Sibiu. Ediţiunea Mitropoliei,Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1897, 183 p.

93. Protocolul Congresului Naţional Bisericesc al Mitropoliei Românilor Ortodocşi din Ardeal, Banat, Crişana şi Maramureş. Sesiunea ordinară din 1920. Sesiunea electorală din 1920. Sesiunea ordinară din 1921. Sibiu, Ediţiunea Mitropoliei. Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1923, 271 p.

94. Protocolul Congresului Naţional Bisericesc Ordinar al Mitropoliei Românilor Ortodocşi din Ardeal, Banat, Crişana şi Maramureş întrunit la Sibiu, la 14 Octombrie 1924, Sibiu, Ediţiunea Mitropoliei, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1925, 191 p.

95. Protocolul Congresului Național-bisericesc ordinar al Mitropoliei Românilor Ortodocşi din Ardeal, Banat, Crişana şi Maramureş. Întrunit în Sibiu la 26 octombrie 1927. Sibiu, Ediţiunea Mitropoliei. Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1927, 107 p.

96. Constituţia promulgată cu Decretul regal nr. 1360 din 28 Martie 1923 şi publicată în Monitorul Oficial nr. 282 din 29 Martie 1923, Bucureşti, Imprimeria Statului 1923, 23 p.

97. Chiru C. Legi, regulamente, canoane, statute, decizii, jurisprudenţe, vol. III, Bucureşti, Lupta, 1931, 597 p.

98. Actele Congresului al treilea catehetic al Asociaţiei clerului, „Andrei Şaguna", ţinut la Sibiu în zilele de 2/15-9/16 noiembrie 1922, publicate de Biroul Asociaţiei Clerului, Sibiu, Tiparul Tipografiei arhidiecezane, 1922, 88 p.

99. Lege pentru ridicarea Scaunului Episcopal şi Mitropolitan al Ungro-Valahiei ca Primat al României la rangul de Scaun Patriarhal. Această Lege a fost sancţionată şi promulgată cu Decretul regal nr. 669 din 23 februarie 1925. În: Monitorul oficial, 1925, nr. 44 din 25 februarie.

100. Legea şi Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române (publicate în Monitorul Oficial, nr. 97 din 6 Mai 1925), Bucureşti, Imprimeria Statului, 1925, 66 p.

101. Memoriu istoric şi juridic în procesele nr. 2447/1930 şi 85/1931. Către Înalta Curte de Casaţie, Secţia I. de pr. G. Jurcovan [Drăguş] şi I. Bursu [Ucea de sus] prin procuratorii lor Gh. C. Dumitrescu şi Dr. Ioan Garoiu. Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1936, 47 p.

102. Dezbaterile CNB. Sesiunea ordinară din octombrie 1926. Cu votarea Regulamentului pentru organizarea şi funcţionarea Eforiei Centrale a Bisericii Ortodoxe Române din Patriarhia Română; Regulamentul interior pentru Congresul Naţional Bisericesc; Regulamentul pentru administrarea afacerilor epitropeşti în parohii, protopopiate şi eparhii, Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1926, 121 p.

103. Dezbaterile CNB sesiunea ordinară din 18, 19, 20 şi 21 noiembrie 1929. Anexe şi Regulamentul pentru funcţionarea Consiliului Central Bisericesc. Regulamentul pentru întreţinerea imobilelor bisericeşti. Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1930, 215 p.

104. Actele Congresului al X-lea, cu caracter cultural al Asociaţiei Clerului „Andrei Şaguna", ţinut la Braşov, în zilele de 11 şi 12 noiembrie 1930, publicate de Biroul Asociaţiei Clerului. Arad: Tiparul Tipografiei Diecezane, 1931, 128 p.

105. Bugetul Cheltuielilor Ministerului Cultelor şi Artelor (MCA) pe exerciţiul 1921-1922, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1922, 119 p.

106. Bugetul Cheltuielilor MCA pe anul 1924, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1924, 142 p.

107. Bugetul Cheltuielilor MCA pe anul 1925, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1925, 142 p.

108. Bugetul Cheltuielilor MCA pe anul 1926, vol. I, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1926, 135 p.

109. Bugetul Cheltuielilor MCA pe 1926, Vol. II, ANEXE la statele dezvoltatoare de salarii, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1926, 99 p.

110. Bugetul Cheltuielilor MCA pe 1927, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1927, 155 p.

111. Bugetul Cheltuielilor MCA pe 1928, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1928, 108 p.

112. Proiectul de Buget al Cheltuielilor MCA pe anul 1925. Bucureşti, Imprimeria Statului, 1924,170 p.

113. Proiect de Buget al Cheltuielilor MCA pe anul 1927, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1926, 108 p.

114. Ardeleanu R. N. Biserica noastră şi cultele minoritare: Marea discuţie parlamentară în jurul Legii cultelor, Bucureşti, Universul, 1928, 439 p.

115. Lapedatu A. Noul regim al cultelor în România întregită. Cuvântări rostite în Senat şi în Adunarea Deputaţilor de Alexandru Lapedatu, ministrul Cultelor şi Artelor, Bucureşti, Imprimeria Fundaţiei Culturale Regele Mihai I, 1928, 93 p.

116. Anuarul Statistic al României 1923, Bucureşti, 1924, 274 p.

117. Anuarul Statistic al României 1926, Bucureşti, 1927, 375 p.

118. Anuarul Statistic al României 1928, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice Eminescu, 1929, 533 p.

119. Manuilă S. Studiu etnografic asupra populaţiei României, Bucureşti, Institutul central de statistică, 1940, 107 p.

120. Şematismul BOR din Ungaria şi Transilvania pe anul 1919, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1919, 69 p.

121. Şematismul BOR din Ungaria şi Transilvania pe anul 1920, Sibiu, 1920, 62 p.

122. Şematismul BOR din Ungaria şi Transilvania pe anul 1922, Sibiu, 1923, 77 p.

123. Şematismul BOR din Ungaria şi Transilvania pe anul 1923, Sibiu, 1924, 77 p.

124. Şematismul BOR din Ungaria şi Transilvania pe anul 1924, Sibiu, 1925, 87 p.

125. Şematismul BOR din Ungaria şi Transilvania pe anul 1925, Sibiu, 1926, 87 p.

126. Şematismul BOR din Ungaria şi Transilvania pe anul 1926, Sibiu, 1927, 85 p.

127. Şematismul BOR din Ungaria şi Transilvania pe anul 1927, Sibiu, 1928,163 p.

128. Şematismul BOR din Ungaria şi Transilvania pe anul 1928, Sibiu,1929, 126 p.

129. Şematismul Veneratului Cler al Eparhiei Greco-catolice Române a Maramureşului, Baia-Mare, Dacia, 1930, 128 p.

130. Şematismul veneratului cler al Eparhiei Greco-Catolice Române a Maramureşului, Baia-Mare, Dacia, 1932, 133 p.

131. Şematismul veneratului cler al Arhidiecezei Mitropolitane Greco-Catolice Române de Alba-Iulia şi Făgăraş pe anul 1932, Blaj, 1932, 279 p.

132. Situaţia Bisericii Ortodoxe Române pe anii 1935-1938. Rapoartele generale ale Consiliului Central Bisericesc, Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1939, 532 p.

133. Rotariu T., Semeniuc M., Elemer M. Recensământul din 1941 Transilvania, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2002, 381 p.

134. Cioroianu Ş. Clerul ortodox şi politica. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXI, nr. 12, din 3 (20 februarie) 1923, p.1.

135. Stanca S. Preoţimea şi politica. În: Renaşterea, Cluj, anul IV, nr. 47, 21 noiembrie 1926, p. 3.

136. Iorga N. Preoţii şi politica. În: Cuvântul, Bucureşti, anul II, nr. 263 din 21 septembrie 1925, p. 1.

137. Iorga N. O victimă a politicei româneşti. În: Neamul Românesc, Bucureşti, anul XXIV, nr .90, 26 aprilie 1929, p. 1.

138. Iorga N. Încă o măsură greşită a Sinodului. În: Neamul Românesc, Bucureşti, anul XXIV, nr. 116, 1 iunie 1929, p. 1.

139. Vasilescu G. Marea Unire din 1918. În: Biserica Ortodoxă Română, anul CXXI, nr. 7-12, iulie-decembrie, 2003, p. 199.

140. Sărbătoarea bisericii. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXI, nr. 54-55, din 7/20 iulie 1923, p. 1.

141. Înfiinţarea Patriarhatului. În: Patria, Cluj, anul VII, nr. 21, 20 februarie 1925, p. 1.

142. Înmormântarea Regelui Ferdinand. În: Foaia Poporului, Sibiu, anul 35, nr. 31, din 31 iulie1927, p. 1.

143. Doliul Eparhiei noastre. În: Legea Românească, anul VII, Oradea, nr. 15-16 din 1-15 august 1927, p. 13.

144. http://wp. me/PDvLy-wx via @wordpressdotcom, P. Guillot, Introduction a la sociologie politique, Paris, Arman Colin, 1998, p. 24-25. În: Ştiinţe Politice. Cine sau Ce este Statul? Formele statului.

145. Selişte M. Creştinismul din statistici şi eşecul „simfoniei bizantine”. În: adevărul.ro. http://wwwcrestinortodox.ro/carti-ortodoxe/istoria-bizantului/simfonia-bizantina-80638.html) /2013 / 29 / 01. Html (vizitat 9.12.2013)

146. Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Cuvânt rostit la deschiderea lucrărilor Sesiunii de comunicări ştiinţifice sub genericul „Secularizarea averilor bisericeşti (1863). Motivaţii şi consecinţe", organizată de Patriarhia Română şi Academia Română, 12 noiembrie 2013. În: http://ziarullumina.ro/document/150-de-ani-de-la-adoptarea-legii -secularizarii-averilor-manastiresti-din-1863 (vizitat 13.11.2013)

147. Corduneanu I. Un act normativ istoric şi mult aşteptat. În: http :/ /www . ziarullumina .ro / opinii /un- act-normativ-istoric-și-mult-așteptat /2008/ noiembrie / 22 /html (vizitat 13.11.2013).

148. Peia N. Retrocedările către reprezentanţii Statusului romano-catolic trebuie supuse dezbaterii publice şi parlamentare. În: http: //www.ninelpeia.ro/ comunicate/ retrocedarile-catre-reprezentantii-statusului-romano-catolic-trebuie supuse dezbaterii-publice-şi-parlamentare / 2013/aprilie-24/ (vizitat 11.11.2013).

149. Biroul de presă al Patriarhiei. În: http://basilica.ro/stiri/rspunsul-patriarhiei-romne- la-dezinformările -asur_3609.html 2013/ februarie / 02/ (vizitat 13.11. 2013).

150. http://www.apologeticum.ro/2012/mai/21//atentie-preoti-si-ierarhi-sinodul-bor-interzice implicarea –in politica-conform –sfintelor canoane (vizitat în 11.11. 2013).

151. Crainic N. Armatele culturei. În: Cuvântul, nr. 1012 din iunie 1923, p. 3, 7.

152. Ştirban M. Drumul spre Marea Unire a trecut prin faţa altarelor şi catedralelor. În: Tribuna, nr. 48, din 29 noiembrie 1990, p. 2-3.

153. O ţară, un popor, o istorie! La o jumătate de veac de la înfăptuirea unităţii de stat a poporului roman. În: Biserica Ortodoxă Română, anul LXXXVI, nr. 11-12, noiembrie-decembrie 1968, p.1233-1246.

154. Botezan L. Greco-catolicii şi raporturile lor cu ortodocşii în cadrul României Mari. În: Tribuna, nr. 50, din 13 decembrie 1990, p. 1, 7.

155. Alexe Ș. Marea Adunare Naţională de la Alba-Iulia, 1 decembrie 1918. În: Biserica Ortodoxă Română. Buletinul Oficial al Patriarhiei Române, (BOR) București, 1983, anul CI, nr. 11-12, noiembrie-decembrie 1983, p. 859-867

156. Meteş Ș. Biserica Ortodoxă Română din Transilvania în cei din urmă zece ani. În: Transilvania, Banatul, Crişana şi Maramureşul. 1918-1928. Volumul II, Bucureşti: Editura Naţională, 1929, p. 759-781.

157. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fondul Ioan Mateiu, actul nr. 583, ,,Încoronarea de la Alba-Iulia" f. 1-12.

158. Şesan V. Contribuţii privitoare la raportul dintre Stat şi Biserica Ortodoxă: În: Constituţia cea nouă a României întregite, Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1923, 8 p.

159. Onomastica Principelui Nicolae. În: Cuvântul, nr. 29 din 8 decembrie 1924, p. 3.

160. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fondul Ioan Mateiu, actul nr. 570 „Cuvinte rostite la parastasul din Biserica Radu Vodă în anul 1921”, f. 1-6.

161. Regele Mihai la Sfânta Biserică. În: Telegraful Român, Sibiu, LXXV, nr. 66-67, din 16 septembrie 1927, p. 4.

162. Crainic N. Un gest regal: Maiestatea Sa Regina Maria a trecut la Ortodoxie. În: Legea Românească, anul VI, nr. 8 din 15 aprilie 1926, p. 5.

157. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fondul Ioan Mateiu, actul nr. 583, „Încoronarea de la Alba-Iulia”, f. 1-12

163. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fondul Ioan Mateiu, actul nr. 642, „Dare de seamă despre serbările încoronării”, f. 2-4.

164. Cuvântarea M. S. Regelui. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXI, nr. 64, din 8/21 august 1923, p.1

165. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fondul Nicolae Bălan, actul nr. 641 „ASTRA 1923. Serbările închinate lui Gheorghe Lazăr-Avrig”, f. 1.

166. Vestea morţii în Sibiu. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXV, nr. 53-54 din 22 iulie 1927, p. 2.

167. Clujul în doliu. În: Renaşterea, Cluj, anul V, nr. 31 din 31 iulie 1927, p. 4.

168. Procesul verbal al adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Ortodoxe Române de Alba-Iulia şi Sibiu, Sesiunea reglementară din anul 1928, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1928, 132 p.

169. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar I/9/1927, actul Sf. Sinod nr. 1004 din 30 /VI /1933.

170. Chiricescu C. Bazele unificării legislative bisericeşti. Cuvântare scrisă şi citită în şedinţa din 9/22 septembrie 1920 a Constituantei bisericeşti, Bucureşti, Tipografia Dimitrie Ionescu, 1920, p. 7.

171. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fond Ioan Lupaş, actul nr. 2714, Comunicat, f. 1.

172. Chindriş I. Ideologia revoluţionară a lui Alexandru Papiu Ilarian. Ediţia a II-a. Bucureşti, Editura România Press, 2002, 240 p.

173. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fond Ioan Lupaş, actul nr. 2729. Cerere adresată de către Ioan Lupaş Consistoriului Mitropolitan, f. 1-15.

174. Brusanowski P. Autonomia şi constituţionalismul. În: Dezbaterile privind unificarea Bisericii Ortodoxe Române (1919-1925), Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2007, 394 p.

175. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fond Ioan Lupaş, actul nr. 2751, f. 1-2.

176. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fond Ioan Lupaş, actul nr. 4830, f. 1-14.

177. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fond Ioan Lupaş, actul nr. 2713, Copie. Însemnări despre Consfătuirea bisericească din Sinaia în cauza Unificării Bisericilor Ortodoxe Române din România Întregită, f. 1-9.

178. Stăniloae D. În zadar: Statutul Organic e Şagunian, Sibiu, 1933, 32 p.

179. Meteş Ş. Câteva observaţii critice asupra Bisericii Româneşti în cei din urmă zece ani (1918-1928). În: Societatea de mâine, Cluj, anul V, nr. 22 -24 din 1şi 15 decembrie 1928, p. 406-410.

180. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fond Ioan Lupaş, actul „Proces Verbal al şedinţei din 7 iunie", f. 1-2.

181. Iorga N. Memorii, vol. II, Bucureşti, Editura naţională „S. Ciornei", 1931, 375 p.

182. Iorga N. Memorii, vol. IV, Bucureşti, Editura naţională „S. Ciornei", 1931, 228 p.

183. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fond Ioan Lupaş, actul nr. 2743. Dezbateri legate de tema unificării, a Constituţiei din 1923 şi a adoptării Statusului şagunian pentru întreaga organizare bisericească a României întregite.

184. Şesan V. Reflexiuni asupra unificării organizaţiei bisericeşti ortodoxe din România întregită. În: Candela, anul XXXIV, septembrie-decembrie 1923, nr. 9-12, Cernăuţi, p. 321-358.

185. Legea şi Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române (Publicate în Monitorul Oficial, nr. 97 din 6 Mai 1925), Bucureşti, Imprimeria Statului, 1925, 66 p.

186. Laday Ş. Codul civil austriac în vigoare în Ardeal, completat cu legile şi regulamentele modificatoare cuprinzând şi jurisprudenţa. Vol. I, Cluj: Editura Ministerului Justiţiei, Directoratul General, 1924, 809 p.

187. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fondul Ion Mateiu, actul 535.

188. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fondul Ioan Lupaş, actul nr. 2744, „Raport sumar", f. 1-18.

189. Scriban I. Discuţiile despre Biserică în Senat şi Cameră cu prilejul întocmirii nouăi Constituţiuni a României. În: Biserica Ortodoxă Română, anul XLI, seria II, nr. 6, martie 1923, p. 449.

190. Biserica neamului şi drepturile ei, ediţia a 2-a, anastatică, Bucureşti, Editura Profile Publishing, 2002, p. 148-149.

191. Mladin N. Biserica Ortodoxă Română, una şi aceeaşi în toate timpurile, Sibiu 1968, 309 p.

192. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fondul Ioan Lupaş, actul nr. 2750.

193. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fondul Ioan Lupaş, actul nr. 2752.

194. Scriban I. Congresul Delegaţilor Preoţimii. În: Biserica Ortodoxă Română, anul XL, seria II, nr. 6, martie 1923, p. 459.

195. Biserica Ortodoxă şi Constituţia. În: Telegraful Român, anul LXXI, nr. 17 din 21 februarie (6 martie) 1923, p. 2.

196. Cuvântarea Înalt Prea Sfinţiei Sale Mitropolitului Primat Dr. Miron Cristea. În: Telegraful Român, anul LXXI, nr. 22, 10 (23 martie) 1923, p. 2.

197. Religia dominantă în Senat. În Telegraful Român, Sibiu, LXXI, nr. 22 din 10/23 martie 1923, p. 2.

198. Rusu A. Noua formulă. În: Unirea, Blaj, anul XXXIII, nr. 12, 24 martie, 1923, p. 1.

199. Coltor I. De ziua învierii, în 1923. În: Unirea, Blaj, anul XXX III, nr. 14, din 7 aprilie 1923, p. 1.

200. Bozgan O. Politică şi Biserică în România Mare. În: Dosarele Istoriei, anul VIII (2003), nr. 11, p. 44-52.

201.Varga A. Reglementarea Constituţională a bisericilor din România începând cu 1918. În: Altera, anul II, 1996, p. 118.

202. Ionescu N. Cine provoacă? În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXVII, nr. 46, 22 iunie 1929, p. 2.

203. Dobrincu D. Naţiune şi confesiune. Reflecţii asupra coabitării în spaţiul românesc. În: Xenopoliana, Iaşi, V, 1997, 1-4 , p. 84-89.

204. Iarăşi Concordatul. În: Unirea, Blaj, anul XXXI, nr. 9, 26 februarie 1921, p. 1.

205. Ştirban M. Drumul spre Marea Unire a trecut prin faţa altarelor şi catedralelor. În: Tribuna, nr. 48, 29 noiembrie 1990, p. 2-3.

206. Gyémant Ladislau. Mişcarea naţională a românilor din Transilvania. 1790-1848, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986, 515 p.

207. Neamţu G. Colaborarea Bisericii Ortodoxe cu Biserica Greco-Catolică în timpul revoluţiei de la 1848-1849 din Transilvania. În: Tribuna, 1990, nr. 50, p. 1.

208. Păcurariu M. Încercări de reveniri de preoţi şi parohii unite în sânul Bisericii strămoşeşti până în anul 1948. În: Biserica Ortodoxă Română, anul LXXXVI, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1968, p. 1095-1112.

209. Unirea bisericilor româneşti. În: Renaşterea, Cluj, anul I, nr. 8, 28 octombrie 1923, p. 4.

210. Mehedinţi S. Unirea bisericilor române. În: Convorbiri literare, anul al 56-lea 1924, p. 127.

211. Sinodul arhidiecezan. În: Unirea, Blaj, anul XXXI, 2 iulie 1921, nr. 27, p. 3.

212. Patriarhia României. Situaţia internă a Ortodoxismului nostru. Crearea Patriarhiei Române nu este cu nimic justificată. Singura Patriarhie bine întemeiată este aceea a Romei Papale. În: Unirea, Blaj, anul XXXV, nr. 25, din 20 iunie 1925, p. 1.

213. Rusu A. Deschis şi pe faţă. În chestia unirii bisericilor. În: Unirea, anul XXXIII, nr. 33, din 18 august 1923, p. 1.

214. Stăniloae D. Catolicismul de după război, Sibiu, 1933, 204 p.

215. Crainic N. Biserica funcţionară. În: Cuvântul, 1924, 13 noiembrie.

216. Patriarhia României. Situaţia internă a Ortodoxismului nostru. Crearea Patriarhiei Române nu este cu nimic justificată. Singura Patriarhie bine întemeiată este aceea a Romei Papale. În: Unirea, Blaj, anul XXXV, nr. 25, din 20 iunie 1925, p. 1.

217. Crainic N. Duminica. În: Cuvântul, 1925, 28 septembrie.

218. Crainic N. Biserica funcţionară. În: Cuvântul, 1924, 13 noiembrie.

219. Crainic N. Un patriarhat internaţional. În: Cuvântul, 1925, 15 februarie.

220. Situaţia Bisericii Ortodoxe Române pe anii 1935-1938. Rapoartele generale ale Consiliului Central Bisericesc, Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti,1939, 532 p.

221. Patriarhatul Românesc. În: Ren, Cluj, nr. 7, 1925, 15 februarie.

222. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar II/ 1925, actul nr. 6435 din 29 X/ 1925.

223. Enache G. Intelectualii şi Biserica în România

224. Stan N. Biserica Ortodoxă şi Drepturile Omului. Paradigme, fundamente, implicaţii, Bucureşti, Universul Juridic, 370 p.

225. Schmemann A. Biserică, lume, misiune, Alba-Iulia, Reîntregirea, 2006, 327 p.

226. Zvârcoliri neodihnite. În: Unirea, Blaj, anul XXXV, nr. 4, 1924, 24 ianuarie.

227. Un manifest iezuitic. În: Renaşterea, Cluj, anul II, nr.11, 1924,16 martie, p. 1.

228. Chiriţescu C. Bazele unificării legislative bisericeşti. Cuvântare scrisă şi citită în şedinţa din 9/22 septembrie 1920 a Constituantei bisericeşti, Bucureşti, Tipografia Dimitrie Ionescu.

229. Maner H. C. Confesiunile în viața parlamentară din România interbelică. În: Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași, anul XXXVI, editura Academiei Române, 1999, p. 113-124.

230. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fondul Nicolae Bălan, actul nr. 376. Scrisoarea protopopului tractului Bistriţa Grigore Pletosu prin care îl roagă pe mitropolitul Bălan să intervină la Comitetul central electoral pentru a fi propus ca şi candidat în judeţul Bistriţa, f. 1-2.

231. Informaţiuni. În: Foaia Poporului, Sibiu, anul 36, nr. 49, din 2 decembrie 1928, p. 3.

232. Preoţii şi politica. Lupta pentru adevăr. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXI, nr. 9, 24 ianuarie (6 februarie) 1923, p. 1.

233. Colan N. Biserica şi politica. În: Revista Teologică, Sibiu, anul XVL, mai-iunie 1926, nr. 5-6, p. 117-120.

234. Iorga N. Memorii, vol. IV, Bucureşti, 1931, Editura naţională „S. Ciornei", 398 p.

235. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fondul Nicolae Bălan, actul nr. 3083. Scrisoarea trimisă mitropolitului Nicolae Bălan de către episcopul din Caransebeş Traian Bădescu prin care cere luarea de măsuri împotriva imixtiunii fruntaşilor politici ai vremii în viaţa Bisericii Ortodoxe Române, f. 1.

236. Preoţii şi politica. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXVII, nr. 14 din 16 februarie 1929, p. 2.

237. Măsură greşită? Ce spune domnul profesor Nicolae Iorga .Iarăş clericalismul Declaraţii clare şi consecvente. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXVII, nr. 41, 5 iunie 1929, p. 2.

238. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fondul Ioan Lupaș, actul nr. 4807, f. 1-5.

239. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Fondul Ioan Lupaș, actul nr. 4680. Programe, oameni, fapte, f. 1-3.

240. Cronica Bisericească internă: În: Biserica Ortodoxă Română, Bucureşti, anul XLI, seria II, nr. 6 (504), martie 1923, p. 463.

241. Turlă N. Preoţimea în viaţa politică. În: Viitorul, Bucureşti, anul XXI, nr. 6267, 5 ianuarie, p. 4.

242. Floca I. Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note şi comentarii, Bucureşti, 1991, 478 p.

243. Biblia sau Sfânta Scriptură. Versiune diortosită după septuaginta, redactată, adnotată şi tipărită de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului şi Clujului, Mitropolit al Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2009.

244. Operă națională greșită. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXVI, nr. 13, din 11 februarie 1928, p. 1.

245. Condamnat pentru că a insultat un preot. În: Neamul Romanesc, Bucureşti, anul XXIV, nr. 21, 28 ianuarie 1929, p. 1.

246. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III/14 /1927, actul nr. 6694 din 6 VII 1927.

247. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III/14 /1927, actul nr. 5 din 8 II 1927 şi nr. 1419 din 14 II 1927. 248. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III/14 /1927, actul nr. 7627 din 8 VIII 1927.

249. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III / 14 /1927, actul nr. 11787 din 13 XII 1927.

250. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III, 729/1925, actul nr. 8448, din 29 X 1925.

251. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III/14 /1927, raportul nr. 695 din 9 I 1927.

252. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III, 14 /1927, actele nr. 3790 şi 3791 din 14 IV 1927.

253. Arhiva Mitropoliei Sibiu, Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III/14 /1927 actul nr. 1359 din12 II 1927.

254. Arhiva Mitropoliei Sibiu, fond Ion Mateiu, actul nr. 557. Adunarea Deputaţilor, sesiunea ordinară (prelungită) 1927-1928. Comisiunea permanentă a instrucţiunii publice,cultelor şi artelor. Raport: „Trecerile în masă şi soarta averii bisericeşti", f. 1-96.

255. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III /624 /1928, actul nr. 1244 din 18/ II/1928.

256. Arhiva Mitropoliei Sibiu, fond Ion Mateiu, actul nr. 565, „Jurisprudenţa maghiară", f. 1-2.

257. Protocolul Adunării Eparhiale a Arhidiecezei Ortodoxe Române de Alba Iulia şi Sibiu, sesiunea reglementară din anul 1926, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1926, 101 p.

258. Întoarcerea la Ortodoxie a uniţilor din Cibu şi Poiană în lumina cea adevărată. În: Telegraful Român, anul LXXII, Sibiu, nr. 65-66, din 13/26 septembrie 1924, p. 1-2.

259. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III/ 78/ 1926, actul nr. 9296 din 16/X/1929.

260. Protocolul Adunării Eparhiale a Arhidiecezei Ortodoxe Române de Alba Iulia şi Sibiu, sesiunea reglementară din anul 1927,130 p.

261. Revenire la biserica străbună. În: Telegraful Român, anul LXXVI, nr. 12, 8 februarie 1928, p. 2.

262. Rusu A. Averile bisericeşti. În pragul discuţiilor parlamentare asupra noului regim al cultelor. În: Unirea, anul XXXVII, Blaj, nr. 44, 29 octombrie 1927, p. 1.

263. Ionescu N. Averile bisericeşti. În: Cuvântul, Bucureşti, anul al III-lea, nr. 899, 18 octombrie 1927, p. 1.

264. Legea-cultelor minoritare. Articolul XLI. În: Telegraful Român, anul LXXVI, Sibiu, nr.1, 2 februarie 1928, p. 2.

265. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III /407 /923, decizia nr. 2110 /1925 a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, actul nr. 8629 din 29/ XI/1930.

266. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III / 14 /1927, actul nr. 695 din 26/ I/1927.

267. Manuilă S. Recensământul general al populaţiei României din 29 decemvrie 1930, Volumul II: Neam, Limbă Maternă, Religie, partea 2, București, Imprimeria Națională, 1938, 780 p.

268. Instrucţiunea dată de Consistoriul mitropolitan greco-ortodox cu data de 25 august 1895, nr. 138 M, cu privire la procedura ce au a urma organele respective, preoţii şi poporul

dreptcredincios al bisericii greco-orientale române din provincia mitropolitană faţă de reformele politice-bisericeşti. În: Regulament pentru procedura judecătorească în cauze matrimoniale şi Instrucţiune dată de Consistoriul mitropolitan cu privire la legile politico-bisericeşti, Sibiu, Tiparul tipografiei diecezane, 1912, 16 p.

269. Cuvântarea P. S. Sale Dr. Iuliu Hossu ţinută în şedinţa Senatului la 22 martie 1928 în discuţia generală asupra Legii Cultelor. În: Curierul Creştin, Gherla, anul X, nr. 10-11 din 15 mai-1 iunie 1928, p. 133-134.

270. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar V-366-920, actul nr.19 din 2/I/1929.

271. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-486-1922, actele nr. 4100 şi 4106 din 24. XI. 1922.

272. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III / 407 1931, actul nr. 1407 din 27 / II/1931.

273. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-334-1922, actul nr. 4168, din 29/ XI/ 1922.

274. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-356/922, actul nr. 4213 din 4/VI/1922.

275. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-356/ 922, actul nr. 2818 din 7/VII/ 1923 și 3807 din 4/IX/1923, dosar III /356/ 1922.

276. Clujul Românesc, Cluj, 1930, 39 p.

277. Moraru A. Uniţi şi Ortodocşi între 1918-1948. Reveniri la Ortodoxie înainte de 1948. În: Biserica Ortodoxă Română, CXVII, 1999, nr. 1-6, p. 265-290.

278. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-382-1923, actul nr. 6580 din 15-X-1924.

279. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-27-1923, actul nr. 104 din 12/25-I-1923.

280. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-235/923, actul nr. 2087 din 22/V /1923; 2229 și 2824 din 9/ VII/1923.

281. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-252/923, actul nr. 4035 din 16/IX/1923, dosar III-252/923.

282. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III -252/1923, actul nr. 4638 din 22 X /1923.

283. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III /553/924, actul nr. 6437 din 8/X/1924.

284. Reîntoarcerea la legea străbună. În: Renaşterea, anul II, nr. 25, 22 iunie 1924, p. 5.

285. Persecuţii contra ortodocşilor din Ardeal. În: Cuvântul, din 18 iulie 1925, p. 1

286. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-345-1924, actul nr. 7060 din 6-XI-1924 şi actul nr. 3961 din 15/VI.1924.

287. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III/ 579-1924, actul nr. 6366 din 6-X-1924, dosar III-579-1924.

288. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-180-1924, actul nr. 1887 din 13 III-1924.

289. Reîntoarcerea la legea străbună. În: Renaşterea, anul II, nr. 25, 22 iunie 1924, p. 5.

290. Revenire la Ortodoxie. În: Renaşterea, anul II, nr. 47, 23 noiembrie 1924, p. 1-2.

291. Reveniri la Ortodoxie. În: Renaşterea, anul II, nr. 5, 3 februarie 1924, p. 4.

292. Cosma V. Propaganda catolică din ţara Oaşului. În: Renașterea, Cluj, anul II, nr. 34, 24 august 1924, p. 4.

293. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-471-924, actul 6165 din 6-X-1924, dosar III-471-924.

294. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-471-924, actul nr. 6822 din 28/X 1924, dosar III-471-924.

295. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-471-924, actul nr. 5314 din 20-VIII-1924.

296. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-471-924, actele nr. 7419 şi 7429 din 27/XI/1924 şi actul nr. 5442 din 26/VIII /1924.

297. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-471-924, actul nr. 5485, 20-VIII.1924.

298. Clujul Românesc. Calendarul Eparhiei Ortodoxe Române a Clujului pe anul 1925, anul III, Cluj, Cartea Românească, 69 p.

299. Ce se petrece în ţara lui Dragoş. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXII, nr. 65-66, din 13/26 septembrie 1924, p. 5.

300. Paşca I. Ca în vremurile Inchiziţiei. În: Renaşterea, Cluj, anul II, nr. 37, 14 septembrie 1924, p. 3.

301. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-553-1924, actul nr. 6052 din 21.IX.1924.

302. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-407-1923, actul nr. 1012 din 14-II-1931.

303. Zvârcoliri neodihnite. În: Unirea, Blaj, anul XXXV, nr. 4, 24 ianuarie 1924. Suferinţele unui preot ortodox. În: Biserica Ortodoxă Română, seria II, anul XLIV, nr. 10 (547), octombrie 1926, p. 674.

304. Zvârcoliri neodihnite. În: Unirea, Blaj, anul XXXV, nr. 4, din 24 ianuarie, p.1

305. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-266-1924, actul nr. 3365 din 17-V-1924.

306. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III/247/1924, actul nr. 2913 din 8/X/1924.

307. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-266-1924, actul nr. 150 din 10-X-1927.

308. Cuvântarea P.S. Sale Dr. Iuliu Hossu ţinută în şedinţa Senatului la 22 martie 1928, în discuţia generală asupra Legii Cultelor. În: Curierul Creştin, Gherla, anul X, nr. 10-11 din 15 mai -1 iunie 1928, p. 133-134.

309. Întoarcerea la credinţă. În: Renaşterea, anul IV, nr. 37, din12 septembrie 1926, p. 2.

310. Prigonirea ortodocşilor maramureşeni. În: Renaşterea, anul IV, nr. 37, 12 septembrie 1926, p. 2.

311. Paşca I. Torturi moderne din Maramureş. Noile isprăvi „morale" ale administraţiei judeţene. În: Renaşterea, anul III, nr. 29, 19 iulie 1925, p. 2

312. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-361-1926, actul nr. 3187 din 8-VI-1926; dosar III-361-1926.

313. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-190-1926, actul nr. 2031 din 1-IV-1926.

314. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-331-1926, actul nr. 2899 din 22-V-1926.

315. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-800-1926, actul nr. 8367 din 22-XII-1927.

316. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-430-1927, actul nr. 4411 din 8-VI-1927.

317. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-283-1927, actul nr. 2787 din 11- IV-1927.

318. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III, 14 /1927, actul nr. 695 din 3. II.1928.

319. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-561 /927, actul nr. 5609 din 10/VIII/1927.

320. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-73/927, actul nr. 7240 din 28/X/927.

321. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-196-1927, actul nr. 1737 din 6-III-1927.

322. Protocolul Congresului Naţional-Bisericesc ordinar al Mitropoliei Românilor Ortodocşi din Ardeal, Banat, Crişana şi Maramureş. Întrunit în Sibiu la 26 octombrie 1927. Sibiu, Ediţiunea Mitropoliei, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1927, 107 p.

323. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-183-1928, actul nr. 2246 din 29-III-1928.

324. Întoarcerea la Ortodoxie. În: Telegraful Român, anul LXXV, nr. 52, 15 iulie 1927, p. 3.

325. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-153-1928, actele nr. 1433 din 1-III-1928 şi 3066 din 1-V-1928.

326. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-127-1928 (Băiţa), actul nr. 1180 din 21-II/ 1928.

327. Arhiva Mitropoliei Sibiu, fond Ion Mateiu, Actele nr. 562-566, „Condiţiile impuse episcopului Moga în 19 puncte", f. 1-2.

328. Preoţimea Ortodoxă din Ardeal şi chestiunea Cultelor din România. Apel public din partea Asociaţiunii „Andrei Şaguna" a clerului din Mitropolia Ardealului. Arad, Tiparul Tipografiei Diecezane Ortodoxe Române, 1924 , 16 p.

329. Milaş N. Dreptul Bisericesc Oriental. Traducere făcută cu învoirea autorului după ediţia II germană, de Dimitrie I. Cornilescu şi Vasile Radu. Revăzută de I. Mihălcescu, Bucureşti, Gutenberg, 1915, 616 p.

330. Floca I. Drept Canonic Ortodox. Legislaţie şi administraţie Bisericească, vol. I, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune. În: Biserica Ortodoxă Română, 1990, 572 p.

331. Lazăr I. Personalitatea Juridică a Bisericii, Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1940, 40 p.

332. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar V-109a-921, actul nr. 2694 din 8-IV-1927.

333. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar V-109 a, 1921, actul nr. 23 din 8. I.1948.

334. Legea pentru Regimul General al Cultelor, promulgată prin înaltul decret regal nr. 1093 din 1928. În: Monitorul Oficial, nr. 89, 22 aprilie 1928; Instrucţiunile pentru aplicarea articolelor 45-47-48-49-50 din această Lege. În: Monitorul Oficial, nr. 149, 10 iulie 1928, Cluj,

Tiparul Tipografiei Eparhiale Ortodoxe Române, 1929: În: Monitorul Oficial, nr. 89, din 22 aprilie 1928; Cu instrucţiunile pentru aplicarea articolelor 45-47-48-49-50 din această Lege. În: Monitorul Oficial, nr. 149, din 10 iulie 1928, Cluj, Tiparul Tipografiei Eparhiale Ortodoxe Române, 1929, 37 p.

335. Ne revin bisericile. În: Unirea, Blaj, anul XXXV, nr. 15 din 11 aprilie 1925, p. 1.

336. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-2-1924, actul nr. 8 din 1. I.1924.

337. Monitorul Oficial, Partea 1, nr. 111 din 23 mai 1928, p. 4581.

338. Ioan Lupaş. Istoria Bisericii Române, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1941, p. 284.

339. Clujul Românesc. Calendarul Eparhiei Ortodoxe Române a Clujului pe anul 1923, anul I, Cluj, Editura Consistoriului Ortodox Român din Cluj, 127 p.

340. Statutul Bisericii Ortodoxe Române. În: Studii Teologice, Revista Institutelor Teologice din Patriarhia Română, Sibiu seria a II-a , anul XXI, nr. 3-4, septembrie-octombrie 1949, p. 638-661.

341. Scurtu I. ș.a. Enciclopedia de Istorie a României. Ediţia a III-a, Bucureşti, Meronia, 2002, 655 p.

342. Activitatea Corpurilor Legiuitoare şi a Guvernului. De la ianuarie 1922 până la 27 martie 1926. Dare de seamă înfăţişată de dl I.C. Brătianu, Preşedintele Consiliului de Miniştri, Bucureşti, Cartea Românească, 1926, 400 p.

343. Ghibu O. Viaţa şi organizaţia bisericească şi şcolară în Transilvania şi Ungaria, Bucureşti, 1915, 206 p.

344. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar V /572/1926, actul nr. 3997 din 8. VII /1926.

345. Arhiva Mitropoliei Sibiu, fond Nicolae Bălan, actul nr. 2696, (Consiliul Dirigent, ce a dat pentru preoţi?", f. 1-2.

346. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III/7/ 1924, actul nr. 3972 din 17/VI/1924.

347. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar 3/V/ 920, actul nr. 937 din 20/IV/1920.

348. Statutul funcţionarilor publici, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1923, 68 p.

349. Statutul Funcţionarilor publici (Lege şi Regulament) din 19 iunie 1923. Cu toate Legile modificatoare (1923-1935). Adnotat cu jurisprudenţa la zi, ediţia II-a, Bucureşti, Editura Librăriei „Universală", 1935, 170 p.

350. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar V-408/1919, actul nr. 5950 din 5 VIII-1919.

351. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III -138-1927, actul nr. 11254 din 26 XI 1927.

352. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III/138/1927, actul nr. 3545 din 7 IV/1927.

353. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar V-110-920, actele nr. 2556 și 2557 din 1/X 1920.

354. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar V-110-920, actul nr. 2596 din 6/10/1920.

355. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III/138/ 1927, actul nr. 3760 din 13/IV/1927.

356. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III/138/1927, actul nr. 1554 din 18. II. 1927.

357. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar II/29/1919, actul nr. 6537 din 18.VIII.1919.

358. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III/7/1924. Circulara nr. 4739 în actul nr. 5435 din 26/VIII/1924.

359. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III -351/1919, actul nr. 3155 din 13/IV/1919.

360. Arhiva Mitropoliei Sibiu, fond Ioan Lupaș, actul nr. 4687,,Pacea lumii", f. 1-5.

361. Arhiva Mitropoliei Sibiu, fond Ioan Lupaș, actul nr. 4658 ,,Congresul ecumenic de la Stockholm", f. 1-19.

362. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III - 68- 1928, actul 6953, din 25-X-1928.

363. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III /125/1920, actul nr. 937 din 20 /IV 13/V /1920.

364. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III /947 /1924, actul nr. 4345 din 5. V. 1926.

365. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, Dosar III-395-1924, actul nr. 4421 din 7-VII-924.

366. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-68-1928, actul 6953, din 25. X. 1928.

367. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III/150/1924, actul nr.1409 din 26. II. 1924.

368. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-99-1924, actul nr. 1253, din 21. II. 1924.

369. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III 660/1927, actul Sf. Sinod nr. 6572 din 26/ IX/ 1927.

370. Gomoiu V. Preoţimea în slujba operelor de ocrotire şi medicina socială, Bucureşti, Tipografia Fundaţiei Culturale Principele Carol, 1927, 80 p.

371. Lupta împotriva imoralității. În: Telegraful Român, anul LXXVI, Sibiu, nr. 26 din 27 martie (9 aprilie) 1924, p. 1-2.

372. Nistor I. Rostul politic şi social al Bisericii în trecut şi în prezent. În: Biserica şi problemele sociale. Conferinţe ţinute la Fundaţia Dalles, 24 ianuarie - 8 aprilie 1933 sub auspiciile Consiliului Central bisericesc, Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1933, p. 188.

373. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III-379/1919, actul nr. 5868 din 2 VIII 1919.

374. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului , Dosar III/7/ 1924. Circulara nr.4739 în Act nr.5435 din 26/VIII/ 1924.

375. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-572/ 1924. Actul Sfântului Sinod nr. 347 din 24 septembrie 1924; actul nr. 6253 din 5-IX-1924.

376. Comunicări. Crâşmele. În: Renaşterea, Cluj, anul II, nr. 6, 10 februarie 1924, p. 4-6.

377. Împotriva alcoolismului. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXI, nr. 88 din 27 octombrie (9 noiembrie) 1923, p. 2.

378. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-675/ 1927. Actul Sf. Sinod nr. 6607 din 30 IX/ 1927.

379. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar I/14/1929, actul nr. 4463 din 20 VI/1929.

380. Propaganda contra alcoolismului. În: Renaşterea, anul II, nr. 7, din 17 februarie 1924, p. 1-2.

381. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-32-1924, actul Sfântului Sinod nr. 300 din 19-VI-1928; actul nr. 4356, din 21VI-1928.

382. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-675/1927, actul Sf. Sinod nr. 6607 din 30 IX/ 1927.

383. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III/346/924. Actul nr. 3998 din 18/VI/1924.

384. Scalat O. Preoţii şi alcoolul. Contribuţie la dezlegarea problemei alcoolismului. În: România, nr. 2, Cernăuţi,Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1927, 32 p.

385. Egger A. Clerul și chestiunea alcoolismului, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1912, 58 p.

386. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III/ 630/ 1928, Patriarhia Română, Consiliului Central Bisericesc, actul nr. 5965 din 18 IX/1928.

387. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar-III-486-1922, actele 4100 şi 4106 din 24 –XI-1922

388. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-27-1923, actul nr. 104 din 12/25-I-1923.

389. Arhiva Mitropoliei Sibiu, fond Ioan Lupaș, actul nr. 5070, f. 1-2.

390. Arhiva Mitropoliei Sibiu, fond Ioan Lupaș, actul nr. 5059, f. 1.

391. Arhiva Mitropoliei Sibiu, fond Nicolae Bălan, actul nr. 644.

392. Concubinatele. În: Renaşterea, Cluj, anul II, nr. 21, 25 mai 1924, p. 1.

393. Arhiva Mitropoliei Sibiu, fond Ioan Lupaș, actul nr. 4658, f. 1-19.

394. Protocolul Adunării Eparhiale a Arhidiecezei Ortodoxe Române de Alba Iulia şi Sibiu, sesiunea reglementară din anul 1926, Cluj, 1927, 101 p.

395. Statutul funcţionarilor publici (Lege şi Regulament) din 19 iunie 1923, cu toate legile modificatoare (1923-1935). Adnotat cu jurisprudenţa la zi, ediţia a II-a. În: Colecţiunea legilor României, Bucureşti, Editura Librăriei „Universala", 1935, 170 p.

396. Brusanowski P. Reforma constituţională din Biserica Ortodoxă a Transilvaniei între 1850-1925, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007, 294 p.

397. Viaţa şi organizaţia bisericească şi şcolară în Transilvania şi Ungaria, Bucureşti, 1915, 206 p.

398. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar V-60-1928, actul nr. 7628 din 28. XI. 1928.

399. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar V-60-1928, actul nr. 2988 din 28. IV. 1928.

400. Roşca E. R. Monografia Mitropoliei Ortodoxe Române a Ardealului începând de la repauzarea Arhiepiscopiei lui Mitropolit Andrei Baron de Şaguna. Contribuţii istorice. Sibiu, 1937, 310 p.

401. Parlamentul şi salariile preoţeşti. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXII, nr. 12, 7/20 februarie 1924, p. 2.

402. Arhiva Mitropoliei Sibiu, fond Ioan Lupaș, actul nr. 2724.

403. Lapedatu A. Statul şi Biserica. Cuvântare rostită în Senat la 29 decembrie 1923 de Alexandru Lapedatu, Ministru Cultelor şi Artelor, ca răspuns la interpelarea P. S. Episcop al Râmnicului Bartolomeu Stănescu asupra situaţiei şi trebuinţei clerului şi Bisericii Române, Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1924, 31 p.

404. Cuvintele domnului ministru al Cultelor Al. Lăpădatu. În: Telegraful Român, anul LXXII, nr. 6 din 17/30 ianuarie 1924, p. 1-2.

405. Cerem dreptate. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXI, nr. 5, din 10/23 ianuarie 1923, p. 1-2.

406. Congresul Asociaţiei Generale a clerului ortodox român. În: Legea Românească, Oradea, nr. 18, 15 septembrie 1925, p. 6.

407. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar V / 60 /928, actul 4070 din 17. V. 1930.

408. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar V-60/1928, actul nr. 4245 din 17. VI. 1928.

409. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar V-7-1929, actul nr. 600 din 26. I. 1924.

410. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar V-7-1929, actul nr. 5055 din 20. VI. 1930, dosar III-726-1928, actul nr. 1778 din 2. III. 1929.

411. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-726-1928, actul nr. 5055 din 20. VI. 1930.

412. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-726-1928, actul nr. 7726 din 27. XI. 1928.

413. Situația Preoților Ortodocși din Ardeal. În: Biserica Ortodoxă Română, anul XLII, nr. 1(514), ianuarie 1924, p. 29-30.

414. Nichifor V. Să înceteze confesionalismul politic, Sibiu, Asociaţia Clerului „Andrei Şaguna", 1933, 31 p.

415. Nichifor V. Confesionalism politic. În: Revista Teologică, anul XX, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1930, p. 385-406.

416. Cuvântarea Înalt Prea Sfinției Sale Mitropolitului Primat Dr. Miron Cristea. În: Telegraful Român, anul LXXI, nr. 22, 10 (23 martie) 1923, p. 2 .[Anexa 29].

417. Arhiva Mitropoliei Sibiu, fond Ioan Lupaș, actul nr. 5080, f. 1-2.

418. Lipsa de preoți în Ardeal. În: Dacia Traiană, nr. 238, 26 decembrie 1920, p. 3.

419. Voicu Ș. Considerații asupra reformei agrare și structurii proprietății rurale. În: Societatea de mâine, București, anul XIV, mai 1937, p. 45-48.

420. Predescu L. Enciclopedia României, Bucureşti, Saeculum,1999, 960 p.

421. Domnul Ministru de Culte Alexandru Lapedatu în Cluj. În: Renașterea, anul I, nr. 12, 25 noiembrie 1923, p. 3.

422. Declaraţiile domnului ministru al Cultelor. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXI, nr. 93, 14/27 noiembrie 1923, p. 1-2.

423. Preoţimea Ortodoxă din Ardeal şi chestiunea Cultelor din România. Apel public din partea Asociaţiunii „Andrei Şaguna" a clerului din Mitropolia Ardealului. Arad, Tiparul Tipografiei Diecezane Ortodoxe Române, 1924, 16 p.

424. Dragomir S. Nedreptăţirea elementului ortodox în Ardeal. Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1930, 29 p.

425. Ciuhandru G. Patronatul eclesiastic ungar – neoiobăgia României I. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXI, nr. 101, 12/25 decembrie 1923, p. 1-2.

426. Ciuhandru G. Patronatul eclesiastic ungar – neoiobăgia României II. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXI, nr. 102, 16 /29 decembrie 1923, p. 1-2.

427. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-7/1924, actul nr. 46 din 4/I1924.

428. Florescu M. Exproprierea pădurilor Episcopiei greco-catolice din Oradea - o afacere de 153 milioane! În: Cuvântul, anul al III-lea, nr. 968, 28 decembrie 1927, p. 2.

429. Episcopiile romano-catolice din Ardeal. În: Renaşterea, Cluj, anul II, nr. 7, 17 februarie 1924, p. 3-4.

430. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar V-6-1929. actul nr. 5941 din 26. VIII. 1929.

431. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar III -351/1919. Actul nr. 3155 din 13. IV. 1919.

432. Arhiva Mitropoliei Sibiu, dosar V/23/1921, actul nr. 5126 din 22 august 1931.

433. Operă națională greșită. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXVI, nr. 13, 11 februarie 1928, p. 1.

434. Ciuhandru G. Patronatul eclesiastic ungar - neoiobăgia României I. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXI, nr. 101, 12 /25 decembrie 1923, p. 1-2.

435. Ciuhandru G. Patronatul eclesiastic ungar - neoiobăgia României II. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXI, nr. 102, 16 /29 decembrie 1923, p. 1-2.

436. Monitorul Oficial, partea 1, nr. 111 din 23 mai 1928, p. 4581.

437. Popa A. Dotaţia clerului. În: Analele Asociaţiei „Andrei Şaguna a clerului. Actele Congresului, Sibiu, 1922, p. 77-83

438. Cifre vorbitoare. În: Telegraful Român, anul LXXI, nr. 47, 9/22 iunie 1923.

439. Sate fără preoți (II). În: Renașterea, Cluj, anul I, nr. 3, 23 septembrie 1923, p. 1-2

440. Problema agrară și situația moților. În: Renașterea, Cluj, anul V, nr. 20, 15 mai 1927, p. 3-5.

441. Daniel Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Cuvânt rostit la deschiderea lucrărilor Sesiunii de comunicări ştiinţifice sub genericul „Secularizarea averilor bisericeşti (1863). Motivaţii şi consecinţe“, organizată de Patriarhia Română şi Academia Română, marţi, 12 noiembrie 2013. http://ziarullumina.ro/document/150-de-ani-de-la-adoptarea-legii -secularizarii-averilor-manastiresti-din-1863 (vizitat 13. 11. 2013).

442. Arhiva Mitropoliei Sibiu, fond Nicolae Bălan, actul nr. 787. „Proiect de Lege privitor la denunţarea Concordatului încheiat la 12 mai 1927 între Statul Român şi Sfântul Scaun de la Roma. Expunere de motive”, f. 1-28.

443. Arhiva Mitropoliei Sibiu , dosar III / 330/ 1927. Actul nr. 5672 din 30 /V/1927.

444. Bălan N. Biserica Ortodoxă şi Concordatul. Declaraţia făcută de I.P.S. sa dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, în şedinţa Senatului din 23 mai 1929. În: Revista Teologică. Organ pentru știința și viața bisericească, Sibiu, anul XIX, nr. 7-8, iulie-august, 1929, p. 209-226.

445. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III-232-1924, actul nr. 4337 din 17. VI. 1929.

446. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar V/232/1924, actul nr. 4337 din 17. VI. 1929.

447. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar III -232-1924, actul 4502 din 21. VI. 1929.

448. Mateiu I. Valoarea Concordatului încheiat cu Vaticanul. Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1929, 104 p.

449. Iorga N. Memorii, vol. V, Bucureşti, 1927, Ed. Naţionala „S. Ciornei”, 398 p.

450. Colan N. Concordatul cu Vaticanul. În: Revista Teologică, Sibiu, 1924, an. XIV, p. 133-136.

451. Însemnări mărunte. Din isprăvile lui Glattfelder. În: Biserica Ortodoxă Română, seria II, anul XXII, nr. 7 (505), aprilie 1923, p. 542.

452. O chestie penibilă. În: Legea Românească, an. IV, nr. 11, 10/23 martie 1924, p. 2.

453. Iorga N. Memorii, vol. III, Bucureşti,1931, Ed. Naţionala „S. Ciornei”, 344 p.

454. Bulei I. O istorie a Românilor, ediţia a II-a revăzută, Bucureşti, Meronia, 2004.

455. Lazăr I. Stafia dezbinării. Scurtă privire asupra vieţii bisericeşti a românilor din Transilvania, Cluj-Napoca, Mega, 2008, 99 p.

456. Negru N. Onisifor Ghibu şi problemele religioase ale românilor de ieri şi de astăzi. În: Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Anuar IV, 1996-1998,Cluj-Napoca, 2000, p. 409-416.

457. Dragomir S. Nedreptăţirea elementului ortodox în Ardeal. Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1930, 29 p.

458. Lazăr I. Personalitatea juridică a Bisericii. București, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1940, 40 p.

459. Legea cultelor minoritare, articolul XLI. În: Telegraful Român, anul LXXVI, Sibiu, nr. 1, 2 februarie 1928, p. 2.

460. Lapedatu A. Noul regim al cultelor în România întregită. Cuvântări rostite în Senat şi în Adunarea Deputaţilor de Alexandru Lapedatu, ministrul Cultelor şi Artelor, Bucureşti, Imprimeria Fundaţiei Culturale Regele Mihai I, 1928, 93 p.

461. Legea cultelor. Dl. Lăpădatu s-a lăpădat de propriul său punct de vedere. Un gest de demnitate. Ierarhii Bisericii ortodoxe au părăsit Senatul. În: Telegraful Român, anul LXXVI, Sibiu, nr. 1, 2 februarie 1928, p. 2; În: Telegraful Român, anul LXXVI, Sibiu, nr. 28-29, 4 aprilie 1928, p. 1-3.

462. Tot Legea cultelor. Dilema cea mare. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXVI, nr. 16, 22 februarie 1928, p. 1-2.

463. Operă națională greșită. În: Telegraful Român, Sibiu, anul LXXVI, nr. 13, din 11 februarie 1928, p. 1.

464. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, dosar II / 21/ 1920, actul nr. 2019 din 18. V. 1923.

465. Ghibu O. Acțiunea catolicismul unguresc în Transilvania şi a Sfântului Scaun în România Întregită. Raport înaintat M.S. Regele Carol al II-lea. Cu acte şi documente, Cluj-Napoca, Ardealul, 1934, 983 p.

ANEXE

Anexa 1. Recensământul din 1930. Apartenenţa religioasă

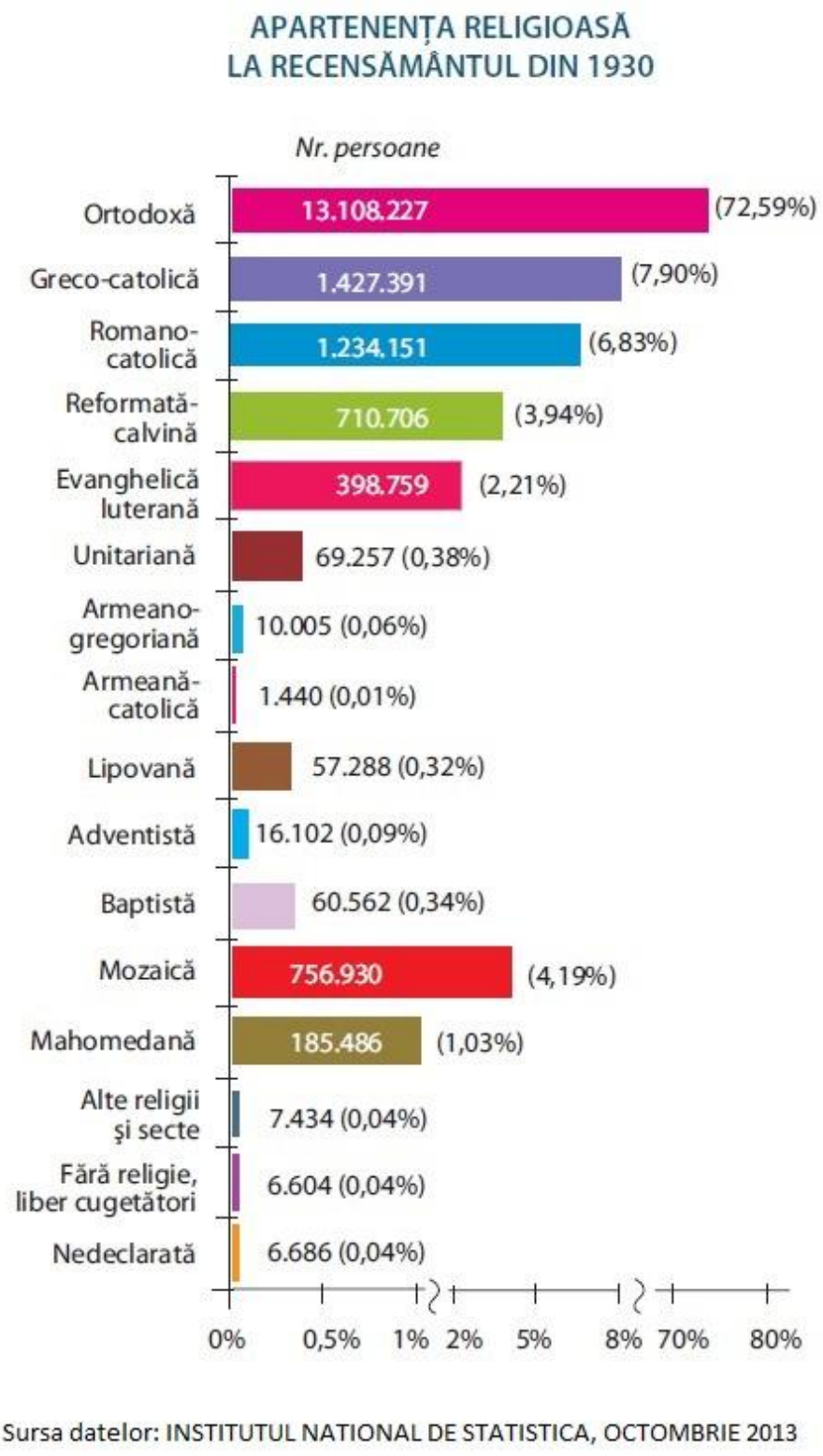

Sursa datelor: INSTITUTUL NATIONAL DE STATISTICA, OCTOMBRIE 2013

Anexa 2. Ceremonia investirii primului patriarh

1925 - Octombrie 26

SFANTUL SINOD
AL
SF. BISERICI AUTOCEFALE ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREŞTI

Nr. 454

PREA SFINTITE,

Cu ajutorul Preamilostivului Dumnezeu şi prin buna înţelegere dintre Ocârmuitorii Tării şi Ierarhii Sf.noastre Biserici, precum bine cunoaşteţi ca unul care aţi contribuit la aceasta, Sfânta Noastră Biserică românească a fost ridicată la treapta de Patriarhie, iar Smerenia Noastră la cea de Patriarh.

De asemenea, Sfânta Patriarhie Icumenică, prin tomosul patriarhal No.1579/925, ce Ni s'a înmânat cu deosebită solemnitate, consimte şi agrează această înălţare.

Deci, toate formalităţile de rigoare antemergătoare fiind îndeplinite, M.S.Regele a binevoit să rânduiască ziua de duminică 1 noembrie 1925 drept data învestiturei Noastre, a celui dintâi Patriarh al României. Spre acest sfârşit cu onoare Vă rugăm să binevoiţi a participa şi P.S.Voastră la această solemnitate.

De asemenea Vă mai rugăm, ca deosebit de participarea P.S. Voastre, să daţi delegaţie şi la alţi doi bărbaţi -un preot şi un mirean- din acea de Dumnezeu păzită Eparhie, care să ia parte la ceremonia de învestire. Ca atare, alăturăm aci două bilete de tren aller-retour, două bilete de cartiruire, cum şi programul ceremoniei rugându-Vă să dispuneţi a fi predate persoanelor ce veţi vinevoi a delega.

Primiţi Vă rog, Prea Sfinţite, ale Noastre întru Hristos frăţeşti îmbrăţişări.-

P R E Ş E D I N T E,
P A T R I A R H,

Director,
Arhim. T. Simedrea

PREA SFINTIEI SALE,
PREA SFINTITULUI EPISCOP AL EPARHIEI

Anexa 3. Circulară emisă de către Sfântul Sinod al BOR de a se lua măsuri de respectare a canoanelor bisericeşti pentru preoţii sau ierarhii care îmbrăţişează ocupaţii nepermise.

SFÂNTUL SINOD
AL
SF. BISERICI ORTODOXE ROMANE

BUCUREŞTI

Nr. 225
28-VI-927.

Confidenţial-personal.

INALT PREA SFINTITE,

Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit al Sibiului cu adresa Nr. 4688/927, ne aduce la cunoştinţă că încă sînt clerici şi chiar PP.SS.Ierarhi cari fac parte din conducerea băncilor şi asociaţiilor comerciale. Prin aceasta cu frăţească dragoste avem onoare a Vă aduce la cunoştinţă că Sf.Sinod Vă roagă să aplicaţi cu toată rigoarea dispoziţiile regulamentare şi canonice clericilor cari se îndeletnicesc cu asemenea ocupaţii nepermise. Iar pe aceia dintre PP.SS.Ierarhi cari întîmplător s'ar găsi în atare situaţie îi învită să se conformeze Sf.Canoane.

Primiţi Vă rugăm, Inalt Prea Sfinţite, ale Noastre întru Hristos frăţeşti îmbrăţişări.

P R E Ş E D I N T E,
P A T R I A R H,

D I R E C T O R,

I.P.S.SALE,
INALT PREA SFINTITULUI Mitropolit al Ardealului - Sibiu

Anexa 4. Consistoriul Arhidiecezan Ortodox din Transilvania. Procedura de introducere în matricole a credincioşilor trecuţi de la un cult la altul

În perioada 1918-1928 şi de fapt în întreaga perioadă interbelică procedura de introducere în matricole a credincioşilor trecuţi de la alte confesiuni la ortodoxie a întâmpinat mari greutăţi. Problematica a fost insuficient de bine înţeleasă de către unii preoţi ortodocşi. În astfel de condiţii procesul de revenire la Ortodoxie era mult îngreunat. Consistoriul Arhidiecezan Ortodox din Transilvania a venit în sprijinul nedumeririlor iscate pe această temă trimiţând diferitelor protopopiate ardelene adrese în care înştiinţa că, procedura corectă trebuie să urmeze următoarele etape :

1) Primirea în sânul Bisericii Ortodoxe a credincioşilor altor confesiuni trebuia să se facă pe temeiul înştiinţărilor legale trimise Consistoriului. Pentru ca demersurile să aibă un fond strict legal,certificatele de înştiinţare trebuiau prezentate pretorului de plasă,care examinându-le şi găsindu-le ca fiind corespunzătoare Legii, înştiinţează pe preotul de la care s-a făcut trecerea, de asemenea şi pe cel la care credincioşii au trecut.

2) Trimiterea certificatelor de trecere Consistoriului arhiepiscopesc prin intermediul oficiilor protopopeşti în jurisdicţia cărora se aflau cei trecuţi. Acesta recunoştea în mod oficial respectivele treceri dispunând introducerea credincioşilor trecuţi în matricola botezaţilor parohiei respectiv la numărul curent.

3) La rubrica ,,observări" din matricola botezaţilor se menţionează hotărârea introducerii respectivului credincios, cronologic, la pagina (x).

4) Certificatele de botez ale celor trecuţi trebuie să fie preluate de la preotul greco-catolic împreună cu extrasele de naştere de la ofiţerul stării civile. În extrasul de botez al celui trecut la alt cult va fi indusă schimbarea credinţei în temeiul trecerii notificate de pretură.

5) Consiliul arhiepiscopesc având toate aceste date ordonă introducerea în ,,matricola botezaţilor" a noilor credincioşi.

6) Ordinul se păstrează în arhiva parohială şi se menţionează la rubrica ,,observări din matricolă" (Aceste dispoziţii sunt stipulate de către actele nr. 7627 din 8/VIII/1927 şi act nr. 6694 din 9/VII/1927, dosar III /14/1927 din Arhiva Bibliotecii Mitropolitane Sibiu).

Anexa 5. Sesizarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române pentru actele de profanare din Sarasău

Bucureşti VI,
Strada Antim No. 29.

PATRIARHIA ROMÂNĂ

SFÂNTUL SINOD

No. 2102

anul XII Ziua 16 Anul 1931

P R E A S F I N T I T E,

In şedinţa dela 2 decembrie a.c.Sf.Sinod a dat delegaţie I.P.S.Mitropolit Nicolae al Ardealului,ca în numele Sfintei noastre Biserici să interpeleze în Senat pe Onor.Guvern pentru actele de profanare comise de autorităţile judeţene şi comunale dela Sărăsău-Maramureş,împotriva credinţei noastre.Deci,având nevoe de date şi informaţiuni complecte şi exacte asupra acestui trist act,cu frăţească dragoste avem onoare a vă ruga să bine voiţi a ne trimite,în cel mai scurt timp posibil,toate datele şi informaţiile exacte şi precise ce le aveţi asupra acestei chestiuni.

Primiţi Vă rugăm,Prea Sfinţite,ale Noastre întru Hristos frăţeşti îmbrăţişări.-

P R E S E D I N T E
P A T R I A R H,

DIRECTOR,

Anexa 6. Reveniri la ortodoxie în anul 1923. Cazul Vereşmort

Unul dintre cele mai celebre cazuri ale disputei ortodoxo-unite, din părţile nordice ale ţării s-a consemnat în anul 1923, în parohia greco-catolică Vereşmort. Aici, în Maramureşul voievodal, asperităţile dintre cele două tabere vor fi atât de pronunţate încât, confruntările acestora, vor ajunge la dimensiunile unui adevărat război confesional. În această comună, credincioşii ei au trecut cu toţii la ortodoxie în anul 1923, luând în posesie şcoala, biserica, casa parohială, eclejia şi toată averea bisericii greco-catolice de aici, acestea trecând în jurisdicţia bisericii ortodoxe. La adunarea poporului convocată în această localitate a fost de faţă şi administratorul parohial unit Alexandru Leahovici, care a luat act de dorinţa credincioşilor de a intra sub oblăduirea bisericii ortodoxe. Primarul comunal Petru Botici va certifica actul trecerii motivând că, foştii credincioşi greco-catolici au trecut în întregime la religia greco-orientală, începând cu toamna anului1923. De asemenea, acesta aducea la cunoştinţă faptul că, preotul rutean unit Leahovici, nu mai poate sluji slujbele bisericeşti, în Vereşmort nemaiexistând uniţi. Eparhiei Ortodoxe din Cluj, i se va înainta un tablou cuprinzând 104 iscălituri ale celor trecuţi şi i se va aduce la cunoştinţă faptul că, declaraţiile legale nu s-au putut face pentru motivul lipsei preotului unit din localitate. Locuitorii cereau, printre altele, trimiterea dacă era cu putinţă a unui preot cunoscător şi al limbii ruse, satul fiind un amestec de populaţie româno-ruteană, administrarea interimară a parohiei atribuindu-i-se preotului Atanasie Gânju, din Remeţ. La cererea acestora, episcopul Nicolae Ivan,va numi ca administrator parohial, pe preotul basarabean Ioan Suslov. Parohia fiind mică şi lipsită de o casă parohială,venitul stolar fiind şi el foarte mic, îngreuna viaţa preotului de aici. Cu salarul ce-l primea, nu putea trăi iar eclejia parohială era disputată în instanţă cu uniţii, condiţiile vitrege de aici făcându-l să se mute-n comuna Remeţi, la preotul Gânju spesele legate de transport, pentru fiecare duminică având a fi suportate de către creştinii din Vereşmort. Permanentizarea unei astfel de situaţii, nu putea avea sorţi de izbândă, oamenii ajungând în imposibilitatea de a plăti cheltuielile legate de transport ale preotului lor. În iarna anului 1925, preotul ortodox nu şi-a putut procura lemne de foc, negăsind un cărăuş, oamenilor fiindu-le frică să nu fie chemaţi în instanţă de către uniţi. Pentru a-şi putea duce traiul de pe o zi pe alta, preotul Suslov a fost nevoit să-şi vândă pământ în Basarabia, de unde venise pentru ca, în cele din urmă, nemaiândurând atâtea neajunsuri să se întoarcă acasă, împreună cu familia sa. Pentru filiaţia la ortodoxie, credincioşii din această parte a ţării vor suferi mari nedreptăţi din partea funcţionarilor administrativi filo-catolici, dar cu toate acestea, n-au putut fi clintiţi din credinţa lor. Pentru a cerceta situaţia din Vereşmort este trimis la faţa locului,

protopopul din Baia-Mare, Alexiu Latiş, care în raportul trimis Prea Sfinţitului Nicolae Ivan releva o situaţie de-a dreptul critică pentru ortodocşi, constatând următoarele:

a. Credincioşii din Vereşmort şi Rîmeţ erau în totalitate ruteni, excepţia constând în existenţa a 5-6 familii româneşti, oameni săraci şi fără pregătire culturală.

b. Sub regimul maghiar, locuitorii de aici şi-au câştigat cele trebuincioase traiului ca lucrători forestieri dar, ca urmare a situaţiei politice actuale, apărute prin Formarea Statului Naţional Unitar, ca urmare a delimitării frontierelor, au rămas fără câştig. Tensiunile de la Vereşmort nu vor stagna din contră, în perioada 1923-1925 locuitorii comunei amintite vor fi împrocesuaţi de către greco-catolici, li se vor sechestra vitele, recoltele de pe câmp şi casele. Disperaţi, locuitorii vereşmorteni întâlnindu-se la Sighet cu vicarul unit Andrei Szobai i-au cerut explicaţii pentru sechestrarea bunurilor de către avocaţii catolici. Răspunsul vicarului a fost acela că, vor fi scutiţi de toate datoriile din anii trecuţi, dacă vor reveni la catolicism. Dacă n-o vor face, atâta timp cât vor persista în ortodoxie, li se va sechestra şi ultima vacă din ogradă. Atitudinea ostilă a Bisericii Unite faţă de mişcarea de revenire la credinţa ortodoxă a credincioşilor din această localitate o desprindem şi din acţiunea în forţă realizată de către vicarii uniţi Szobai şi Boroş care, într-o zi de sărbătoare, praznicul bisericesc al Schimbării la faţă (6 august) însoţiţi de 8 preoţi au descins cu toţii în localităţile Crăciuneşti, Rodna de Sus şi Lunca,au venit în Vereşmort şi împreună cu jandarmii şi primarii catolici au sechestrat biserica cu forţa. Acest abuz se derula în timp ce protopopul ortodox Latiş şi preotul Gînju săvârşeau Sfânta Liturghie, greco-catolicii lovind cu picioarele în uşa bisericii. Deoarece toţi credincioşii ortodocşi au mărturisit împreună cu preotul că nu vor preda biserica numai morţi,procesiunea greco-catolică a încetat. Vicariatul greco-catolic rutean din Maramureş neîmpăcat cu „status quoul” din Vereşmort a înaintat Ministerului Cultelor şi Artelor o adresă prin care se cerea intervenţia acestuia în rezolvarea disensiunilor de aici favorabil părţii unite pe baza a două considerente:

1) În comuna Vereşmort existau conform certificatului primăriei 502 suflete unite, raportat la doar 86 ortodocşi.

2) Biserica şi imobilele bisericii aflate în folosinţa ortodocşilor să fie trecute în jurisdicţia greco-catolicilor, în acest sens, Ministerul Cultelor să facă demersurile necesare îndrumând pe prefectul de Maramureş şi pe prim pretore să preia de la ortodocşi biserica şi imobilele ei. Între cele două biserici româneşti ortodoxă şi greco-catolică din Vereşmort, se va iniţia un proces judecătoresc de lungă durată, având la bază dreptul de folosinţă asupra bisericii şi a averii bisericeşti. Consistoriul ortodox din Cluj, va înainta şi el mai multe adrese, având ca destinaţie directoratul ministerial al Cultelor, în care cerea, reglementarea urgentă a situaţiei fostei parohii

unite din această localitate, împreună cu averea ei şi luarea de măsuri faţă de persecuţiile şi josniciile la care era supusă populaţia ortodoxă din această parte a ţării.

În anul 1925 Eparhiei Ortodoxe a Clujului, Ministerul Cultelor îi înaintează o copie a rapoartelor de anchetă întreprinse de către prefectura judeţului Maramureş, pentru acest caz. În mod surprinzător, ortodocşii vor constata că, cercetările făcute de către Pretura plasei Sighet, catalogau insinuările Consistoriului clujean, ca fiind nefondate, credincioşilor ortodocşi nefăcându-li-se nici o nedreptate, nefiind pedepsiţi sau batjocoriţi. Dacă jandarmii i-au scos din biserică pe ortodocşi, acest lucru s-a derulat în limitele legale, în urma unei sentinţe aduse de judecătorie, ei ocupând în mod ilegal avutul bisericii unite. Diferendul ortodoxo-unit în privinţa bisericii şi a sesiei parohiale va ajunge în cele din urmă la Înalta curte de Casaţie, care va emite decizul cu numărul 2110 /1925 hotărând că, pârâţii Suslov Ioan(preot), Adrucovicz Niculae, Popovici Gheorghe, Botiş Petre, Covaci Teodor, Pihaliuc Dumitru şi Harnic Niculae sunt nevinovaţi. S-a constatat că, amintiţii, au luat în posesiune terenul fostei biserici greco-catolice pe considerentul trecerii tuturor, credincioşilor bisericii unite la credinţa ortodoxă, reclamantul preot unit Leahovic, fiind lipsit de credincioşi, strămutându-se în Crăciuneşti. Deoarece preotul unit a funcţionat în Vereşmort doar până-n primăvara anului 1924, el nu mai avea calitatea de reprezentant al bisericii atâta timp cât, fiinţa juridică a acestei biserici nu-şi mai avea existenţa legală. Motivaţia Curţii de Casaţie consta în aceea că, personalitatea juridică capabilă de drepturi şi obligaţiuni a unei biserici, o constituia nu edificiul, ca loc de întâlnire a credincioşilor respectivei religii şi nici averea afectată întreţinerii ei, ci obştea credincioşilor respectivei confesiuni. Ei uzitează de edificiu în scopul manifestărilor externe iar de avere ca mijloc de a o cultiva şi întreţine. Biserica unită împreună cu credincioşii acesteia avea dreptul de a folosi edificiulşi a administra averea acesteia atâta timp cât, comunitatea religioasă exista. Odată cu trecerea obştei în integralitatea ei la ortodoxie, biserica (edificiu) împreună cu averea afectată ei, trebuia să servească implicit religiei adoptate de către comunitate, adică a credincioşilor ortodocşi, care au luat în posesie averea acesteia, încă din anul 1924. În mod paradoxal, Judecătoria din Sighet, n-a ţinut seama de părerea Ministerului Cultelor, exprimată prin ordinul nr.13723/1924, ce recunoştea înfiinţarea parohiei ortodoxe din Vereşmort şi care constata încetarea existenţei bisericii unite. Mai mult, judecătorul de ocol Botez, îi va recunoaşte preotului reclamant Leahovicz dreptul de posesiune asupra averii unei biserici, ce încetase ai mai aparţine, exprimându-se în termeni murdari spunând că scuipă pe hârtiile pe care preotul ortodox Suslov, le anexa la cauza procesului. Prin aceasta, se săvârşea un vizibil exces de putere, din partea unui judecător filo-unit, care prin atitudinea sa ignora o decizie ministerială, înlăturând eficacitatea şi aplicabilitatea unui act guvernamental. Această atitudine josnică a judecătorului

din Sighet, va face obiectul unei alte anchete, iniţiate la ordinul Ministrului Justiţiei, de către Curtea de Apel din Oradea mare. Din păcate, tensiunile din Vereşmort nu se vor aplana, preotul rutean Leahovicz, înaintând recurs contra deciziei de întăbulare nr. 11/1927, emisă de către Judecătoria mixtă Sighet. Prin acest demers,se prelungea starea de agonie a credincioşilor ortodocşi, dar şi anormalitatea viciilor procedurale iniţiate de către greco-catolici. Preotul în cauză, n-avea nici un drept să reprezinte parohia în instanţă şi cu atât mai mult, să introducă recurs împotriva intabulării făcute de către Judecătoria sigheteană, aceasta nefăcând altceva decât, să aplice o sentinţă a celei mai înalte instanţe judecătoreşti a ţării, Înalta Curte de Casaţie. Procesele interminabile l-au determinat pe preotul ortodox Gheorghe Batariuc, să facă 13 călătorii la Bucureşti, în cauza proceselor credincioşilor din Vereşmort, Valea Porcului, Fereşti şi Corneşti, cheltuind din spesele personale 16.900 lei, cheltuieli procesuale care-au determinat Ministerul Cultelor să acorde suma de 8000 de lei, în vederea plăţii avocatului Fried Abraham, desemnat să apere biserica ortodoxă din Vereşmort, în procesul acesteia cu Episcopia Greco-catolică. Starea de persecutare a elementului ortodox, din această localitate maramureşeană, de către diriguitorii administraţiei locale, o putem desprinde din adresa administratorului parohial, Paul Teodorean, înaintată Consiliului Eparhial Cluj, în data de 12 decembrie 1926. Din aceasta aflăm că, pe data de 11 decembrie 1926, la sediul primăriei din Vereşmort, a poposit notarul de circumscripție Eugen Moiş, citându-i pe cei ce au trecut la ortodoxie, să se subscrie individual pe nişte declaraţii, pretextând că face o cercetare asupra religiei locuitorilor. Oamenii refuzând să semneze au fost insultaţi şi înjuraţi. N-a scăpat de ofense nici preotul ortodox, cerând explicaţii notarului pentru motivul investigaţiei credincioşilor săi, i se vorbeşte batjocoritor: “Dacă te-am chemat aici, e că trebuie să dai declaraţia ce ţi-oi cere-o, de nu încă odată îţi zic ieşi”. Acestea erau doar câteva dintre metodele uzitate de către funcţionarii administrativi şi îndreptate asupra a tot ceea ce însemna „Ortodoxie”. Din scrisoarea preotului Teodoreanu, putem desprinde cuvinte, evocatoare pentru suferinţa, starea de umilinţă la care era supus creştinul transilvănean ortodox: “Iată-mă eu preot al religiei de stat, membru în consiliul comunal, învăţător, cetăţean al României, originar român sunt dat afară dintr-un local, spre bucuria, batjocura celor câţiva unguri ce-l înconjură pe domnul notar. Iată administraţia în serviciul străinilor, pentru a dărâma ce e românesc şi ce e creştinesc. Iată procedeele atât de nu ştiu cum să le numesc, pentru a sili pe credincioşi să treacă la catolicism. Pe unul îl înjură, la altul îi dă cu piciorul, altuia îi spune că l’o spânzura…”. În anul 1927, trecerea la ortodoxie a locuitorilor din localitatea Vereşmort, nu era nici pe departe clarificată de către organele administraţiei locale, fapt ce-l putem constata din adresa prefectului Maramureşului, către ofiţerul stării civile din localitate,căruia i se cerea rezolvarea acestei chestiuni, în regim de urgenţă. Nici în ceea ce privea întăbularea situaţia nu se

prezenta într-o viziune optimistă pentru ortodocşi, avocatul Petru Meteş înştiinţând în anul 1930, Consiliul Eparhial din Cluj că, situaţia era foarte delicată, evocând un lucru dureros pentru soarta ortodoxiei maramureşene: "...azi, sub regimul actual în Maramureş, e greu să câştigăm un proces faţă de uniţi...". Procesele interminabile l-au determinat pe preotul Batariuc, să facă 13 călătorii la Bucureşt, în cauza proceselor din Vereşmort, Valea Porcului, Fereşti şi Corneşti, cheltuind din spesele personale 16.900lei. Acest motiv, a determinat Ministerul Cultelor să acorde suma de 8000 de lei, pentru plata avocatului Fried Abraham, desemnat să apere biserica ortodoxă din Vereşmort, în procesul acesteia cu Episcopia Greco-catolică. Acest lucru s-a şi întâmplat, protopopul ortodox Muntean aducând la cunoştinţă episcopului Nicolae Ivan despre pierderea procesului la Casaţie, deşi toate actele prezentate de ortodocşi fuseseră temeinic pregătite. Trebuie amintit că, judecătorul de carte funduară era un greco-catolic, membru în „A.G.R.U." încât, ortodocşii nu puteau emite pretenţii. Dar, ceea ce este de-a dreptul surprinzător, este modalitatea în care, statul român, n-a dat curs rezolvării pozitive situaţiei bisericii şi patrimoniului acesteia pentru ortodocşii vereşmorteni, deşi sentinţa Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie dăduse câştig de cauză, încă din anul 1925, ortodocşilor. Lâncezeala, de care a dat dovadă statul român, în rezolvarea unor aspecte confesionale atât de stringente, cum au fost trecerile religionare de la un cult la altul, a lăsat să se întrevadă defectuozitatea dar şi incapabilitatea acestuia de a soluţiona problemele majore de pe făgaş spiritual. Situaţia era cu atât mai stringentă cu cât, de rezultatul muncii factorilor responsabili ai statului, în atât de încrâncenata problemă confesională, depindea însăşi liniştea sufletească a credincioşilor ardeleni şi însăşi pacea internă a României Mari.

(Conform actelor: nr. 4029, din 11-IX-1923, dosar III-407-1923, act nr 145 din 10-I- 1925, act nr. 1248 din 28 II 1925, dosar III-407/1923, act nr. 2629 din 15 IV/1925, dosar III -407 /1923, act nr. 4029 din 11-IX-1923, dosar III-407-1923, act nr. 7510 din 18 XII-1926, dosar III-407-1923 , actele. nr. 7040 din 5-XI-1925 şi 6847 din 17-XI-1925, dosar III-407-1923, act nr. 6228 din 1-X-1924, dosar III-407-1923, act nr. 3974 din 3-VII-1925 şi 3886 din 5-VII-1926, dosar III-407-1923; copia Prefecturii Judeţului Maramureş nr. 2062/1928, în dosar III-407-1923, act. nr. 1914 din 1-III-1930 dosar III-407-923, act. nr. 8629 din 29 XI-1930, dosar III-407-1923, act nr. 3791 din 3 IX-1923, dosar III-407/1923- toate actele aflate în A.A.V.F.C).

Anexa 7. Cazul Ilba

Pentru modalitatea în care acţionau preoţii uniţi în Eparhia Cluj-Gherla, condusă de episcopul Iuliu Hossu, relevant este cazul petrecut în localitatea Ilba, judeţul Satu-Mare. Aici, biserica greco-catolică era în pragul de a se dărâma, în ea nemaiputându-se săvârşi serviciile divine dar,uniţii nu dispuneau de resurse financiare pentru edificarea unei construcţii noi. Nici greco-orientalii nu stăteau mai bine,derularea slujbelor sfinte ale bisericii efectuându-se într-o sală de clasă. Aceste împrejurări îndemnau ambele tabere la un pact, totul depinzând de un ajutor financiar venit din partea Ministerului Cultelor, care dintre cele două părţi îl primea era salvată. Dacă ortodocşii îl primeau, Ilba întreagă urma să fie ortodoxă, dacă uniţii îl primeau, Ilba avea fi iarăşi unită. Aici, biserica unită era în pragul de a se dărâma, în ea nemaiputându-se săvârşi serviciile divine dar, uniţii nu dispuneau de resurse financiare pentru edificarea unei construcţii noi. Pentru greco-orientalii situaţia era similară slujbele bisericeşti efectuându-se într-o sală de clasă. Împrejurările îndemnau ambele tabere la un pact, totul depinzând de un ajutor financiar venit din partea Ministerului Cultelor, care dintre cele două părţi îl primea era salvată. Dacă ortodocşii îl primeau, Ilba întreagă urma să fie ortodoxă, dacă uniţii îl primeau, Ilba avea să fie iarăşi unită. Pe data de 6 mai 1924, procesul verbal întocmit de către preotul ortodox Vasile Cosma,din comuna Viile-Apei consemna că, 30 de capi de familie cu 82 de familianţi din Ilba au iniţiat demersurile de trecere la credinţa ortodoxă, după două înştiinţări legale făcute în faţa preotului unit Gheorghe Tohătan, pe data de 20 aprilie, respectiv 6 mai. Cu toţii mărturiseau că, trecerea la biserica ortodoxă, au făcut-o din convingere, fără a fi constrânşi de cineva, rugându-l pe episcopul Nicolae Ivan al Clujului să iniţieze demersurile necesare instalării unei capele în vederea săvârşirii slujbelor bisericeşti. Doleanţa lor era şi aceea ca, slujbele sfinte să le fie săvârşite pe rând de către preoţii Vasile Cosma şi Ştefan Bărbos cerând urgentarea împlinirii năzuinţelor de către Episcopia ortodoxă din Cluj, pentru motivul că,mai erau foarte mulţi locuitori în Ilba, ce doreau să urmeze demersurile de trecere. Până la data de 14 mai 1924, în comună au trecut după formele legale 36 capi de familie, cu 135 de membri. Mai erau însemnaţi ca făcând trecerea, pentru prima oară încă 60 de capi de familie,cu întreaga lor familie dar, lipsa formularelor îngreuna revenirea ilbenilor greco-catolici mai rămânând doar 3 familii. Înfiinţarea parohiei ortodoxe Ilba i-a înfuriat pe toţi uniţii mai tare decât pentru oricare 3-4 comune din jur, din cauză că aici, biserica greco-catolică avea o fundaţie cultural bisericească, administrată de către protopopul Breban. Este una dintre explicaţiile pentru care uniţii s-au folosit de toate mijloacele, unele murdare, pentru a-i scoate pe ortodocşi din localitatea lor. Un astfel de prilej a fost consemnat în ziua de 1 februarie 1925. Ortodocşii intenţionau să-şi sfinţească clopotul şi

clopotniţa pe amplasamentul unei grădini primite de la organele reformei agrare, a fost momentul propice pentru acţiunile subversive ale duşmanilor ortodoxiei. Protagonişti au fost primarul comunei Petru Danciu împreună cu fraţii săi Gheorghe, Nicolae,Vasiliu şi Ilie, lor raliindu-se Suciu Costan şi Filipaş Vasilie. În diabolicul plan pe care l-au urzit, neputând suferi ca în plasa Seini să răsune un clopot ortodox, au răsculat pe toţi uniţii din comună şi năvălind asupra clopotniţei ortodoxe abia terminată, au despuiat-o de scânduri, aruncându-le în noroiul din drum. Actul de violenţă săvârşit cu atâta barbarie a fost anunţat telegrafic de către preotul Cosma Ministerului de Culte, Prefecturii judeţene, Parchetului şi Companiei de jandarmi Satu-Mare. La accentuarea tensiunilor ortodoxo-unite din Ilba, a contribuit din plin consilierul agricol sătmărean Tudoriu, ce va pleca la Racşa, unde va lua porţiunea canonică dată ortodocşilor prin reforma agrară,predând-o preotului unit spre a fi împărţită între aderenţii cultului său. Ortodocşii sunt ameninţaţi că o să fie deposedaţi şi de casa care funcţiona provizoriu ca şi capelă şi va fi transformată în sală de clasă. Aceeaşi persoană, a convocat la Ilba,în data de 18 ianuarie în faţa primăriei,pe toţi greco-catolicii, adresându-le un îndemn atât de mult utilizat pentru ortodocşii transilvăneni: “Iar voi uniţilor când veţi vedea că vine în comună vreun preot ortodox, tocaţi-l în cap, ca să nu vă învrăjbească”. Prigonirile credincioşilor ortodocşi din Ilba au venit şi din partea preotului unit Gheorghe Tohotan. La praznicul Bobotezei el a rostit cuvinte murdare la adresa acestora catalogându-i ca: “spurcaţi”, “păgâni”, “înşelători” şi “tâlhari”. Dar ele pălesc în faţa unor expresii de-a dreptul dezgustătoare cum ar fi: “mă spurc în gura tuturor preoţilor şi tuturor ortodocşilor”, sau „closetul meu e mai sfânt decât toate bisericile ortodocşilor”, aceste trivialităţi deranjându-i chiar şi pe credincioşii uniţi care, scârbiţi de cele auzite, erau gata să-l linşeze pe preotul Tohotan, el scăpând prin fugă. Unele dintre femeile ortodoxe au fost scuipate în faţă spunându-li-se că: “ortodocşii sunt nişte câini fără rost, nu vedeţi că clopotniţa v-am distrus-o de doi ani, unde vi legea?”, “...cu biserica m-am băgat pe ograda voastră şi o vom lua toată ograda spurcăciunii voastre de biserică, căci voi nu aveţi nici unde lege, ce veţi face când vor veni ungurii înapoi, vă vor pune pe furci”. Starea încordată din Ilba şi toate expresiile vulgare revărsate peste populaţia ortodoxă evidenţiază în mod dureros şi un adevăr rostit de preotul unit Tohotan, anume că, populaţia ortodoxă din Ilba nu avea lege şi nici justiţie pe seama lor, procesele înaintate de mai mulţi ani de către ei Tribunalului din Satu-Mare nefiind judecate de nimeni. Disperaţi, ilbenii au recurs la ajutorul Episcopiei Clujului trimiţându-i memorii după memorii, cerându-i să intervină la Ministerul Cultelor şi ce al Justiţiei pentru anchetarea la faţa locului a tuturor abuzurilor săvârşite asupra populaţiei ortodoxe. Nedreptăţirile şi stare încordată pentru ilbeni se vor permanentiza şi pentru anii următori, în anul 1927, aceştia erau lipsiţi de biserică, participând la slujbele bisericeşti într-o capelă mică, improvizată unde intrau doar 20 de

persoane. În schimb uniţii şi-au ridicat biserica pe terenul bisericii ortodoxe, din bani la care au contribuit şi creştinii ortodocşi cu suma de 700.000 lei având dreptul de a intra şi ei în biserica unită pentru a asculta slujbele sfinte.

(Conform actelor: act. 3204 din 9-V-1924 şi 3365 din 28-V-1924, act. nr 900 din 10 –II-1925, act. nr. 176 din 12-I-1927, act nr. 284 din 16- I-1925, act. nr. 150 din 10-X-1926 şi 176 din 12-I- 1927, toate în dosar III-266-1924, în Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului).

Anexa 8. Cazul Valea Porcului

În procesul verbal întocmit pe data de 17 februarie 1924 de către preotul Pavel Moldovan din Dragomireşti la cererea Consistoriului Eparhial din Cluj, s-a constatat că, tot poporul din comună răspundea că, din convingere curată doreau să fie primiţi la sânul bisericii ortodoxe. Pentru înfăptuirea acestui deziderat, 101 familii greco-catolice şi-au ales 2 delegaţi, (Mihnea Ioan şi pe Ilieş Ioan),care s-au înfăţişat în faţa Prea Sfinţitului Nicolae Ivan, înaintându-i cererea de primire la credinţa ortodoxă strămoşească, rugându-l totodată să le hirotonească ca preot pe diaconul Miron Codrea. Poporul, solicita preotului delegat de Episcopie, să intre-n biserică pentru a le săvârşi Sfânta Liturghie urmând ca, în final, să fie preluată biserica cu toată averea acesteia, de către credincioşii, acum ortodocşi. Până la data de 28 februarie1924, în comuna Valea Porcului, s-au derulat un număr de 120 de cazuri de trecere,conform cerinţelor legale, biserica, şcoala şi terenurile bisericeşti fiind preluate de către ortodocşi. Protocoalele cu situaţia botezaţilor, decedaţilor şi a cununaţilor se aflau în comuna Vad, starea de provizorat urmând a se înscrie pe făgaşul legal odată cu numirea noului preot ,recunoaşterea parohiei fiind aprobată de către stat. Pentru parohia Valea Porcului Recensământul din anul 1930 consemna existenţa a 367 credincioşi ortodocşi.

Din păcate, deşi statul român îşi dădu-se acceptul de recunoaştere pentru parohia ortodoxă, în privinţa trecerii, a jurisdicţionării de către ortodocşi a averilor bisericeşti, Ministerul Cultelor informa partea ortodoxă că, ar putea să decidă doar după votarea unei legi a cultelor. Până atunci (1928), rămânea ca pentru rezolvarea diferitelor chestiuni materiale să fie urmată calea administrativă, fapt care constituia de fapt o mână liberă întinsă autorităţilor administrative filo-catolice,în demersurile acestora de estompare a revenirilor la Ortodoxie din părţile Maramureşului şi Sătmarului. Divergenţele ortodoxo-unite n-au întârziat a prinde contur în Valea Porcului. Aici, pe data de 14 septembrie 1924, cu ocazia sărbătorii Înălţării Sfintei Cruci,a poposit protopopul greco-catolic de Satu-Mare cu intenţia de a ocupa forţat biserica invocând că, este trimis de către Consistoriul din Gherla. Acţiunea lui va eşua, preotul Codrea Miron împreună cu credincioşii ortodocşi interzicându-i să intre în biserică şi să slujească,motiv pentru

episcopul diecezan Iuliu Hossu, să-i acţioneze pe ei în instanţă. Procesul litigiului ortodoxo-unit a fost amânat până pe data de 8 ianuarie 1925 dând câştig de cauză ortodocşilor.

În procesul verbal întocmit pe data de 17 februarie 1924 de către preotul Pavel Moldovan din Dragomireşti la cererea Consistoriului Eparhial din Cluj, s-a constatat că, tot poporul din comună răspundea că, din convingere curată doreau să fie primiţi la sânul bisericii ortodoxe. Pentru înfăptuirea acestui deziderat, 101 familii greco-catolice şi-au ales 2 delegaţi, (Mihnea Ioan şi pe Ilieş Ioan), care s-au înfăţişat în faţa Prea Sfinţitului Nicolae Ivan înaintându-i cererea de primire la credinţa ortodoxă strămoşească, rugându-l totodată să le hirotonească ca preot pe diaconul Miron Codrea. Poporul, solicita preotului delegat de Episcopie, să intre-n biserică pentru a le săvârşi Sfânta Liturghie urmând ca, în final, să fie preluată biserica cu toată averea acesteia, de către credincioşii, acum ortodocşi Până la data de 28 februarie1924, în comuna Valea Porcului, s-au derulat un număr de 120 de cazuri de trecere, conform cerinţelor legale, biserica, şcoala şi terenurile bisericeşti fiind preluate de către ortodocşi. Protocoalele cu situaţia botezaţilor, decedaţilor şi a cununaţilor se aflau în comuna Vad, starea de provizorat urmând a se înscrie pe făgaşul legal odată cu numirea noului preot, recunoaşterea parohiei fiind aprobată de către stat. Pentru parohia Valea Porcului Recensământul din anul 1930 consemna existenţa a 367 credincioşi ortodocşi. Din păcate, deşi statul român îşi dădu-se acceptul de recunoaştere pentru parohia ortodoxă, în privinţa trecerii, a jurisdicţionării de către ortodocşi a averilor bisericeşti, Ministerul Cultelor informa partea ortodoxă că, ar putea să decidă doar după votarea unei legi a cultelor. Până atunci (1928), rămânea ca pentru rezolvarea diferitelor chestiuni materiale să fie urmată calea administrativă, fapt ce constituia de fapt o mână liberă întinsă autorităţilor administrative filo-catolice, în demersurile acestora de estompare a revenirilor la Ortodoxie din părţile Maramureşului şi Sătmarului. Divergenţele ortodoxo-unite n-au întârziat a prinde contur în Valea Porcului. Aici, pe data de 14 septembrie 1924, cu ocazia sărbătorii Înălţării Sfintei Cruci,a poposit protopopul greco-catolic de Satu-Mare cu intenţia de a ocupa forţat biserica invocând că, este trimis de către Consistoriul din Gherla. Acţiunea lui va eşua, preotul Codrea Miron împreună cu credincioşii ortodocşi interzicându-i să intre în biserică şi să slujească, motiv pentru episcopul diecezan Iuliu Hossu, să-i acţioneze pe ei în instanţă. Procesul litigiului ortodoxo-unit a fost amânat până pe data de 8 ianuarie 1925 dând câştig de cauză ortodocşilor. (Pentru acest caz a se vedea: act nr. 1504 din 29 II-1924, act nr. 250 din 15- I-1925, act nr. 3622 din 30/V/1924, act nr. 8096 din 28/XII 1924, act nr. 893 din 9/II/1925, act nr. 2560 din 19 V /1925, act nr. 7692 din 8/XII /1924; toate actele amintite se află în dosar - III-77-1924 în Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului).

Anexa 9. Cazul Corneşti

Comunele maramureşene Fereşti şi Corneşti au cerut să fie primite în anul 1924, din îndemn propriu la sânul ortodoxiei. Un număr de 76 capi de familie, însumând 344 de suflete de fereşteni au întocmit o declaraţie în care anunţau trecerea împreună cu biserica, şcoala şi pământul de eclejie, de la confesiunea greco-catolică,la biserica strămoşească ortodoxă, în acelaşi an Ministerul Cultelor şi Artelor recunoscând înfiinţarea parohiei ortodoxe [98].

În circumstanţe similare s-au derulat evenimentele şi în Corneşti unde a trecut la credinţa ortodoxă întreg poporul, lucru adeverit de primăria locală şi întărit şi de Consistoriul eparhial din Cluj, care invita pe preotul Miron Codrea, să organizeze parohia, alegând un comitet şi o epitropie parohială [99]. Odată cu plecarea delegaţiei de fereşteni la Consistoriul ortodox din Cluj, pretura plasei Ocna Şugatag a trecut la acţiune,în vederea contracarării mişcării ortodoxe, pornind o violentă persecuţie împotriva creştinilor ortodocşi constând în arestări şi bătăi, sub pretextul că aceştia ar fi partizani ai bolşevismului. Pentru filiaţia lor la credinţa ortodoxă, 11 credincioşi au fost arestaţi, alţii cercetaţi de către garda financiară,pentru motivul neachitării dărilor restante. Li s-a interzis dreptul de a păşuna vitele şi oile în hotarul comunal. Preotul misionar Paşca Ioan, însărcinat de către Episcopia Clujului, să meargă la faţa locului, a fost întâmpinat de patrulă de jandarmi comandată de către plutonierul Vasile Suciu, un individ care teroriza întreaga comună. În cuvinte foarte dure acesta,i-a interzis preotului ortodox să se apropie de biserică, ameninţându-l cu bătaia, interzicând în acelaşi timp greco-orientalilor să-şi întrunească consiliul parohial. Imagini terifiante cu jandarmi postaţi în uşile bisericii, un pretor George Simion care a bătut în mod bestial pe Gheorghe Ţiplea,unul dintre cei 11 arestaţi sau un prim pretore Mihali de Apşa, ce a pălmuit în drum,în văzul tuturor pe unul dintre delegaţii sătenilor trecuţi la ortodocşi (Ţiple Vasile), sunt doar câteva aspecte care evocă tabloul fidel al suferinţelor creştinilor maramureşeni,pentru simplu motiv de a fi ortodocşi. Câtă ură puteau încropi înlăuntrul fiinţei, reprezentanţii organelor administrative pentru tot ceea ce vibra în ton ortodox, putem desprinde şi din cuvintele adresate de către unul dintre pretori, fruntaşilor comunali arestaţi: “mai de folos este să vă faceţi adventişti sau mahomedani, decât ortodocşi spurcaţi” [100]. Episodul plin de dramatism “Fereşti”,are similitudini în desfăşurare, cu ceea ce s-a întâmplat cu 20 de ani înainte în comuna Săcel,unde a fost deţinut şi excortat la porunca birăului ungur,viitorul patriarh român, Miron Cristea. Este trist faptul că, toate aceste umilinţe şi batjocuri abătute asupra credincioşilor ortodocşi, se puteau constata în anul 1924, la un an de la decretarea ortodoxiei, ca religie dominantă a statului, în ţara voievozilor Dragoş şi Bogdan,acest “status quo”confesional, înveninând inimile românilor, dezbinaţi sufleteşte de acţiuni perfide, de

nuanţă iezuitică. Forurile ortodoxe de la Cluj au protestat la Ministerul de Interne, la procurorul general de la Curtea de Apel din Oradea Mare şi la comandamentul corpului VI armată, cerând anchetarea celor vinovaţi.

Conform actelor: nr. 5314 din 20-VIII-1924, 6165 din 6-X-1924, dosar III-471-924, actele nr. 7419 şi 7429 din 27 XI 1924, dosar III- 471-1924; act. nr. 5485 din19-VIII-1924, dosar III 471-1924, în A.A.V.F.C.

Anexa 10. Cazul Borşa

Pe data de 2 martie1925 mai mulţi credincioşi borşeni ce aveau filiaţie ortodoxă au fost arestaţi şi excortaţi în data de de-a lungul localităţii, sub acuzaţia de a fi bolşevici întruniţi în locuri clandestine deşi, scopul adunării acestora viza hotărârea paşilor necesari ce trebuie îndepliniţi în vederea încropirii unei parohii ortodoxe ţinând cont de faptul că, 400 de familii borşene făcuseră deja demersurile legale trecerii la ortodoxie. Deoarece numărul celor trecuţi la ortodocşi era mare, declaraţiile fiind încă în curgere, se revendica din partea ortodocşilor înfiinţarea celei de-a doua parohii, necesitatea acesteia îşi găsea acoperirea în satisfacerea cerinţelor spirituale ale creştinilor din Şesul Poieni Borşa, Pietroasa şi Joseni.

În data de 15 iunie 1925, mai mulţi credincioşi ortodocşi au fost arestaţi pentru motivul de a fi declanşat un conflict cu păstorii de vite greco-catolici şi excortaţi pe jos, aproximativ 35 de kilometri, de-a lungul comunei Borşa, după două zile fiind eliberaţi. Atitudinea revanşardă transpusă în cuvinte de hulă dintre cele mai vulgare s-au revărsat peste ortodocşi din partea primarului Petre Timiş şi a protopopului unit Timiş Bortoş (îmbrăcat în toate odăjdiile bisericeşti îi blestema pe oameni).Din ele vom putea desprinde cu durere statutul de “paria ” al Ortodoxiei maramureşene : „Voi învăţa eu pentru ce aţi făcut voi stricăciuni şi v-aţi dat la legea ţigănească... câţi stâlpi de telegraf sunt lângă drum în Borşa, pe toţi ar trebui să fie spânzuraţi ortodocşii şi popii ortodocşi”, „lepădături”, „ţigani care strică legea lui Hristos”. Autorităţile comunale raliate şi ele aceluiaşi scop de a denigra orice mişcare ortodoxă vor refuza preotului ortodox orice concurs în găsire unui adăpost şi dotarea cu lemne de foc (deşi, satul număra 15.000 de locuitori), aprobând în schimb lemne pentru bisericile catolice şi cele 7 sinagogi evreieşti. Lucrurile vor merge până-ntr-acolo încât, preotului ortodox, i se va opri chiar corespondenţa poştală. Disputa ortodoxo-unită din Borşa s-a mutat şi-n consiliul comunal unde membri consilieri de apartenenţă ortodoxă au fost huiduiţi, deposedaţi de funcţia şi drepturile lor, din cei 12 consilieri comunali, nu exista nici măcar un consilier ortodox şi aceasta,în ciuda faptului că, ortodocşii numărau în această localitate aproximativ 3600 de suflete .Ca urmare a persecuţiilor la care era supusă populaţia ortodoxă maramureşeană din partea funcţionarilor administrativi locali

a luat atitudine şi Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Acest for suprem a cerut Episcopiei Clujului toate cazurile concrete, detailate de persecuţii pentru a interveni la organele autorităţilor centrale, în scopul rezolvării acestor acte de josnicie.

Nu trebuie omis deficienţele de organizare ale ortodocşilor din această parte a ţării,ele au estompat derularea în condiţii optime a procesului trecerilor uniţilor maramureşeni ele fiind sancţionate de însăşi populaţia ortodoxă de aici. Aşa s-a întâmplat şi cu locuitorii din Borşa care aduceau în atenţia Consistoriului eparhial din Cluj că, sunt neglijaţi în ceea ce priveşte asistenţa spirituală. Borşenii erau lipsiţi de serviciile unui preot stabil, din anul 1925 când au trecut la ortodoxie şi până-n anul 1928, perindându-se în localitatea lor 14 preoţi. Pentru ei s-au cheltuit însemnate sume de bani pentru deplasare, fonduri cu care s-ar fi putut ridica chiar o biserică până la acoperiş. Este regretabil pentru Ortodoxie din această faptul că, această situaţie putea fi evitată dacă preoţii ortodocşi încropeau acolo o biserică de lemn şi o casă parohială. Această stare de incertitudine a fost exploatată de către uniţi care aveau în Şesul Poieni o biserică, unde încă din primăvara anului 1925 săvârşeau Sfânta Liturghie, în fiecare duminică. Constatând că nu mai au motive să mai continue lucrările, aproape toţi creştinii uniţi din crângul Poieni trecând la ortodocşi, au sistat lucrările la biserică dar, văzând apatia cu care se muncea la biserica ortodoxă, au reînceput lucrările finalizându-le în anul 1927. Rezultatul acestei lâncezeli s-a materializat în aceea că, în anul 1927, uniţii aveau aici mai mulţi credincioşi decât ortodocşii din capela a doua ortodoxă din Borşa. Ura, abuzurile revărsate cu atâta înveninare asupra ortodocşilor din Borşa au adus aminte de un caz similar petrecut în anul 1925 în Sângeorgiul Român. Aici, preotului ortodox Ioachim Bâznog i s-a impus de către Percepţia din Rodna veche, plata unui impozit anual de 540 lei, pe care acesta neputându-l plăti, primăria i-a sechestrat odăjdiile bisericeşti. Prin acest procedeu abuziv se săvârşea o mare nedreptate, preotul în cauză având un salar lunar de 350 lei,venitul anual însumând 4200 lei, impozitul era mult prea mare salarizării sale. Ce este mai grav a fost faptul că, prin sechestrul pus pe veşminte autorităţile locale săvârşeau un sacrilegiu, impozitul privea exclusiv persoana preotului, nu însă şi biserica. A se vedea pentru acest caz: act. nr. 474 din 17/ II /927, dosar III- 25 /1925, act. nr. 6681 din 4-X-1927, dosar III-25, 1925, act nr. 1287 din 21 / II / 927, dosar III / 25/ 925, act. nr. 1770 din 14/III/1925, dosar III/223/1925, act nr. 2895 din7/ V / 925, dosar III / 223/ 925, toate în Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului.

Anexa 11 . Reveniri ale greco-catolicilor la ortodoxie între anii 1927-1928

Tabel A 11.1 **Greco catolici care au îmbrăţişat credinţa ortodoxă între anii 1927-1928**

Parohia	**Data trecerii**	**Numărul credincioşilor**	**Sursa de documentare**
Cuzdrioara	8 iunie 1927	119 capi de familie cer îngăduinţa episcopului Nicolae Ivan de a fi integraţi în rândurile Bisericii Ortodoxe	Act.nr.4411 din 8-VI-1927,dosar –III-430-1927,în A.A.V.F.C.
Râpa de Jos	9 octombrie	42 de familii (în data de 9 octombrie numărul acestora era de 47 capi de familie	Cf.act.nr.7240 din 28-XI-1927, dosar III-763-1927, A.A.V.F.C.
Ţop - plasa Someş	10 aprilie 1927 3 iulie 1927	44 de credincioşi uniţi,având în frunte pe curatorul bisericesc Gheorghe Mălinaş Protopopul Dejului Herman consemna la 3 iulie existenţa în Ţop a 60 de capi de familie, cu 227 de suflete.	Actele nr.2787 din 11- IV-1927 şi 1689 din 9-III 1928, dosar III-283-1927; Act.nr.695 din 3 II- 1928, dosar –III-283- 1927; Act nr. 4460 din 26 VI- 1928, dosar –III-283- 1927.A.A.V.F.C

Anexa 12 . Cazul Şieuţ Bistriţa

Un astfel de caz interesant s-a derulat în anul 1926 în Şieuţ, unde 61 de capi de familie având 225 membri, anunţau Eparhia Clujului despre efectuarea în condiţii legale, ale celei de-a doua treceri la religia ortodoxă, pregătindu-se a trece încă 30-40 de capi de familie. Motivul invocat de către optanţi pentru gestul lor era exprimat astfel: „...suntem convinşi că religia, a cărui preot este un om ca Ion Mihăilaş, nu poate fi adevărată". Preotul unit supărat pe foştii enoriaşi, i-a chemat în instanţă pe toţi, acuzându-i pe aceştia de calomniere. Oamenii îl anunţau pe episcopul Nicolae Ivan că, se află într-o situaţie delicată deoarece, copiile după declaraţiile lor de trecere se aflau la sediul eparhial din Cluj, neavând alte acte cu care să justifice trecerile făcute. Pentru aceasta, credincioşii îl rugau pe episcopul ortodox să le returneze copiile, pentru ca la dezbaterea procesului judecătoresc, să fie pregătiţi a-şi justifica gestul cu documentaţia. Rugămintea lor era şi aceea, de a fi organizaţi într-o parohie, ţinând cont de umilinţele pe care le îndurau din partea preotului unit Mihăilaş, ce venea pe la casele oamenilor, pentru a-i îndemna să-şi retragă declaraţiile. Conspectul celor trecuţi, a fost comunicat ofiţerului stării civile din localitate şi preotului unit, spre a fi notificate în registrele lor. Pentru filiaţia sa greco-catolică, ofiţerul stării civile voind să-i împiedice pe locuitorii din Şieuţ să-şi împlinească dezideratul, a cerut ca fiecare dintre cei trecuţi să-şi prezinte personal declaraţiile şi înaintea lui deşi, potrivit articolului 53 din anul 1868, aflat în uz şi pentru acea dată, nu se pretindea acest lucru. Pentru organizarea credincioşilor din Şieuţ, a fost delegat de către protopopul Grigorie Pletosu, preotul Bârla Vasile Naşcu. În mod surprinzător acesta, dând dovadă de o atitudine apatică, după ce a sondat situaţia din Şieuţ, a hotărât să refuze ducerea la împlinire a însărcinării, pe motivul că-n localitate domneşte o stare încordată de "ură şi mânie, el însuşi fiind ameninţat că, oricine va cuteza a instiga poporul, va sfârşi lovit în cap de preotul unit şi oamenii săi!" sau va fi împuşcat. La 11 decembrie1927, Consiliul bisericesc ortodox din Şieuţ, i-a încredinţat lui Cira Marian, preşedintele organizaţiei Consiliului bisericesc misiunea de a-l încunoştinţa pe episcopul Nicolae Ivan că, protopopul Grigorie Pletosu, n-a trimis până la acea dată nici un preot în satul lor. Motivaţia găsită de către protopopul ortodox al tractului Bistriţa a fost aceea că, preotul greco-catolic Mihăilaş l-ar fi informat că-n localitate,nu mai fiinţau decât 2-3 persoane de credinţă ortodoxă. Informaţia era una neîntemeiată şi a fost infirmată de către membri Consiliului bisericesc al parohiei ortodoxe din Şieuţ. În scrisoarea trimisă episcopului Nicolae Ivan aduceau la cunoştinţă că-erau surprinşi de lipsa de reacţie a protopopului ortodox, mai ales pentru faptul că, se apropiau sărbătorile de iarnă, chiar dacă consilierii uniţi au umblat prin sat să-i reîntoarcă pe ortodocşi, rezultatul s-a concretizat în doar 2-3 persoane câştigate, oameni necăjiţi, cu datorii

la fiul preotului unit. Pentru semnătura lor au obţinut ştergerea datoriei de către fiul preotului, de profesie avocat, în sat se aflau aproximativ 182 de suflete ce voiau să facă pasul către credinţa ortodoxă, afirmaţia că în sat nu sunt decât 2 sau 3 ortodocşi era un neadevăr. Iată o diversiune reuşită de către un preot unit şi o dezinformare, la care un protopop ortodox tractual a fost supus, cu prea mare uşurinţă vădindu-se încă odată şi defectuozităţi de organizare ale Ortodoxiei transilvănene.

În foarte multe cazuri, în localităţile în care se derulau treceri religioase, în lipsa preoţilor, filiile sau parohiile nefiind încă recunoscute de către stat, la faţa locului erau trimişi preoţii din localităţile învecinate care, din diverse motive, nu puteau să ajungă la faţa locului:vârsta înaintată, boala, sărăcia (foarte mulţi dintre preoţi nu-şi permiteau să-şi achite cheltuielile de deplasare având acasă de întreţinut familii numeroase) alţii invocau că sunt prea ocupaţi fiind în preajma sărbătorilor.

Toate acestea, constituiau pricini de întârziere a procesului trecerilor religioase din diversele locaţii ardelene, tergiversându-se acţiunea de întocmire a statisticilor exacte în spectrul dinamicii confesionale. Aşa s-a întâmplat în localitatea amintită Şieuţ unde, protopopul tractual a Bistriţei Pletosu Grigorie, rugându-l pe preotul Mihail Georgiu din Galaţi(Bistriţa) să descindă la Şieuţ pentru a reglementa în regim de urgenţă modalitatea în care se derulau declaraţiile trecerilor, a răspuns că, doar după sărbători o va putea face.

(Pentru cazul Şieuţ a se vedea: act nr. 7184 din 30 XI-1926, act nr. 8367 din 22/XII-1927, act nr. 8109 din 15 XII-1927, act nr. 7952 din 8/XII -1927, act nr. 2 din 2 / X-1927, toate actele aflate în dosar III -800-1926 în Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului).

Anexa 13. Cazul Leurda Gârboului

În Leurda Gârboului, conflictul fiind mediatizat şi în şedinţa Senatului, ţinută pe 22 martie 1928, având ca tematică discuţiile generale pe marginea proiectului Legii Cultelor. În acest caz, avem de-a face cu o altă neconcordanţă, în discursul episcopului unit Iuliu Hossu. De la tribuna Senatului, acesta acuza pe preotul ortodox Teodor Purdea, că ar fi intrat cu o cheie falsă în biserica unită furând odăjdiile bisericeşti, slujind şi predicând în biserica lor şi îndemnând mai mult pe credincioşi să-şi părăsească credinţa în care s-au născut. La ancheta derulată în ziua de 21-22 octombrie 1926, a participat o comisie care avea în componenţă pe reprezentantul Ministerului Cultelor Nicolae Vlădescu, protopopul ortodox al Dejului Teodor Herman şi protopoul unit Marţian. Cercetările de rigoare venite din partea Procuraturii din Cluj,au concluzionat că, acuzele venite din partea uniţilor sunt nejustificate,credincioşii de aici, trecând

de bună voie la ortodoxie, intrarea în biserica (fostă greco-catolică)neputând să constituie un abuz, însuşi Ministerul Cultelor fiind de acord cu înfiinţarea parohiei ortodoxe. Procesul verbal întocmit pe data de 17 mai 1926, la oficiul protopopesc ortodox al tractului Dej, constata că, credincioşii uniţi din cătunul Gârboul-Dejului,numit Leurda,au făcut trecerile legale de la biserica greco-catolică la cea ortodoxă, încă de pe data de 1 şi 16 iunie 1924. În ziua de 31 august 1924, potrivit ordinului consistorial Cluj, nr. 5121/1924, întrunindu-se adunarea de constituire, s-au iniţiat demersurile de organizare a parohiei Leurda. Acelaşi proces verbal aminteşte că, Ordinariatul din Gherla a trimis o comisie la faţa locului şi cu bani a corupt 3 indivizi, îndemnându-i să nu facă trecerile şi să rămână pe mai departe greco-catolici. Aceştia, împreună cu administratorul parohial greco-catolic Mihail Raţiu, au închis biserica pe dinlăuntru,pentru ca ortodocşii să n-o poată deschide. Ortodocşii, vor rupe încuietoarea deschizând biserica, pentru ca preotul lor să poată sluji oferind motiv administratorului parohial unit să intenteze proces la Parchetul Tribunalului Dej, împotriva preotului ortodox Purdean şi a cantorului Pintea, dar aceştia vor fi achitaţi. În anul 1926 a fost schimbat administratorul parohial unit în persoana lui Ioan Bujiţă, care va înlocui zarul bisericii încuind biserica cu un lacăt. Credincioşii ortodocşi din Leurda au rupt iarăşi lacătul pe considerentul că,ei sunt cei care au edificat biserica şi ea este în proprietatea lor. Ministerul Cultelor şi Artelor a ordonat iniţierea unei profunde anchete în Leurda, la care au participat inspectorul general reprezentantul Ministerului Cultelor Nicolae Vlădescu, ca reprezentant al Ministerului Cultelor, protopopul ortodox al Dejului Teodor Herman, protopopul unit Marţian,parohul ortodox Purdean, unitul Ioan Bujiţă din comuna Gârboul Dejului şi câţiva locuitori din Leurda,însoţiţi de primarul comunei. În urma anchetei, procesul verbal întocmit de către comisia trimisă la faţa locului, la care au subscris şi reprezentanţii bisericii unite şi de primarul comunal, va reliefa o altă faţetă a lucrurilor, decât varianta emisă de Prea Sfinţia sa Iuliu Hossu, astfel:În Gârboul Dejului,e xistau 143 de familii cu 803 suflete, născuţi şi botezaţi în confesiunea ortodoxă, care au fost fideli Ortodoxiei, 26 de familii cu 76 de suflete născuţi şi botezaţi în confesiunea ortodoxă trecuţi fără consultarea lor, în cadrul bisericii greco-catolice,dar care, în perioada 1922-1924,au întocmit formularele de trecere la ortodoxie. Pe lângă aceştia, mai fiinţau aici, 10 familii a 42 de suflete, botezaţi de copii ca uniţi, care au trecut când au ajuns majori, între 1922-1924 la ortodocşi, uniţii de aici aveau 11 familii, a 58 de suflete. A se vedea: Act. nr. 6437 din 8/X/1924, dosar III /553/924 şi act. nr. 6052 din 21 –IX-1924, dosar III-553-1924, în A.A.V.F.C.

Anexa 14. Cazul Gâmbaş

În parohia Gâmbaş, tractul protopopesc al Aiudului, trecerile la ortodoxie de aici fiind obstrucţionate de ierarhia greco-catolică de la Blaj,care prin toate mijloacele a încercat să obţină cheia bisericii. Nereuşind acest lucru, intenţionau să spargă biserica,în noaptea Anului nou, sprijiniţi în acest plan de pretorul plasei, Ştefan Oniga. Acesta, contrar legii şi atribuţiilor sale de organ administrativ, în ciuda ordinului prefectului,ca autoritate superioară,va ordona jandarmilor să dea ajutor în toate demersurile uniţilor şi să ia cheia bisericii, chiar cu forţa. Pretorul Oniga, provoca mari agitaţii, atacând în public pe protopopul ortodox Pop şi de altfel, pe toţi ortodocşii,erijându-se în rolul unui adevărat agent al catolicismului. Este încă un caz, în care un funcţionar al statului, care era dator a-şi păstra imparţialitatea faţă de aspectele confesionale, făcând abuz de putere,încălca fără scrupule legile statului român. Situaţia era atât de tensionată încât,protopopul ortodox al Aiudului, Iosif Pop,era informat că, i se pregătise chiar un atentat,la podul de trecere peste Mureş,în dreptul comunei Ciombrud. Planul diabolic a eşuat însă, protopopul prinzând de veste, a intervenit la Comandamentul Companiei de Jandarmi şi la prefectul de judeţ cerând, ca jandarmeria,să nu se amestece în chestiunile de avere şi posesiune. Mitropolia unită a Blajului, văzând în exemplul celor din Gâmbaş un pericol pentru ei,ca nu cumva mişcarea filo-ortodoxă să fie îmbrăţişată şi de alte comune de pe valea Mureşului, a făcut grabnice intervenţii la Ministerul Cultelor. Sesizat de către Directoratul Cultelor, Ministerul de Interne va telegrafia, pe data de 31 decembrie 1927, Prefecturii judeţene ordonându-i ca, în privinţa posesiei bisericii din Gâmbaş,până la rezolvarea litigiului în justiţie, să se păstreze "status quo-ul actual". Situaţia era însă incertă deoarece,ca şi în majoritatea cazurilor de treceri religionare, acest "status quo" şi-l revendicau deopotrivă, ortodocşii dar şi uniţii. Ortodocşii, erau îndreptăţiţi a o deţine în posesie, conform hotărârii Adunării parohiale din data de 27 decembrie 1927, greco-catolicii care se bazau pe celebrul "Corpus Juris Canonici" şi-l revendicau şi ei. Deşi Consistoriul Ortodox din Cluj a demarat o anchetă, împotriva pretorului de plasă Oniga, în anul 1929, autorităţile de la Bucureşti, nu luaseră încă nici o măsură, ortodocşii gâmbăşeni continuau a fi terorizaţi de către pretorul Oniga, ajutat de către noul prefect Pop Emil. Amândoi, îi citau pe ortodocşi amendându-i sub diverse pretexte, pentru refuzul de a reveni la uniaţie, făcându-se agenţi zeloşi ai papismului. Vezi: act. nr. 1162, din 20- II- 1929, dosar III-883-1927, actele nr. 2787 din 11- IV-1927 şi 1689 din 9-III 1928, dosar III-283-1927, în A.A.V.F.C.

Anexa 15 . Cazul Secătura

Pe data de 12 noiembrie 1927, Avocatura statului din judeţul Someş prin vocea avocatului Hanga Valeriu, înştiinţa Eparhia ortodoxă a Clujului că, executând sentinţa de punere în posesie a averilor bisericeşti (pentru ortodocşii din Secătura),de faţă fiind şi prim pretorele plasei Ileanda a constatat că, edificiul bisericii era gol şi deteriorat. Biserica ortodoxă era îndemnată să evalueze prejudiciile cauzate şi să ceară instanţelor judecătoreşti despăgubiri pentru toate aceste daune, biserica unită făcându-se responsabilă materialiceşte. Restituirea s-a efectuat fără asperităţi predându-se doar averea imobilă,ce consta în:sesiunea parohială de 27 jugăre, 1052 stânjeni pătraţi teren arabil, 6 jugăre, 1357 stânjeni fânaţ şi păşune, 27 jugăre pădure bisericească, în total 61 de jugăre. S-a mai restituit bisericii ortodoxe edificiul bisericesc vechi aflat în stare precară şi 5 icoane. Deasemenea, plafonul şi padimentul bisericesc erau deteriorate total, scândurile din ele furate, pictura era şi ea deteriorată. Părţii ortodoxe nu i s-au restituit printre altele: matricolele bisericeşti în care se cuprindeau date referitoare la înfiinţarea bisericii şi până-n anul 1880, 2 clopote, odăjdiile bisericeşti, cărţile de ritual, praporii şi alte obiecte bisericeşti indispensabile pentru buna desfăşurare a vieţii religioase, toate acestea fiind strămutate de către greco-catolici, din vechea biserică ortodoxă,în biserica lor cea nouă. Pe lângă toate acestea, ortodocşii cereau uniţilor şi o despăgubire bănească pentru valoarea lemnului de stejar vândut din pădurea de 27 de jugăre,aparţinătoare bisericii ortodoxe.

Cu toate cererile insistente făcute de către episcopul Nicolae Ivan,episcopului unit Iuliu Hossu de a iniţia demersurile pentru ca ortodocşilor din Secătura să li se predea averea în integralitatea ei, rezolvarea acestui diferend s-a tergiversat zeci de ani încât, în anul 1948, această chestiune era încă nerezolvată. Este trist a vedea o biserică ortodoxă“dominantă în statul român”umilită, căci predarea averii realizate în anul 1927, nu s-a făcut integral, ci doar parţial, toate obiectele bisericeşti lipsă, care făceau obiectul averii mişcătoare fiind dosite de către uniţi şi aflate-n folosinţa acestora. Mai mult, episcopul Iuliu Hossu, un om de o mare elocinţă, în loc să clarifice starea încordată din Secătura, şi-a mobilizat preoţimea dar şi pe mirenii intelectuali, ca să lupte cu perseverenţă împotriva deciziei ministeriale, ce a dat câştig de cauză ortodocşilor. La această acţiune subversivă, direcţionată sub auspiciile clerului unit, au pus umărul şi organele administrative judeţene, care aveau datoria executării urgente a ordinului ministerial de predare a averii concretizat prin permanentizarea situaţiei conflictuale dintre cele două biserici româneşti, aşa încât, în anul 1948 situaţia era încă neclarificată. Mărturie elocventă pentru această situaţie este şi scrisoarea preotului Petru Both,parohul ortodox din Secătura, adresată episcopului Nicolae Ivan şi Consiliului eparhial Cluj. În respectiva scrisoare ce datează din 6 martie 1927,

forurile superioare ale ortodoxiei clujene erau informate că, greco-catolicii având în frunte pe preotul Buzura Ioan, se lăudau în faţa sătenilor că nu le este frică că vor pierde procesul la tribunal deoarece, vor face recurs la Curtea de Casaţie, unde-şi au oamenii lor, ce vor decide în favoarea bisericii unite. Vezi: Adresa nr. 903 din 12 noiembrie 1927 emisă de către Advocatura Statului din judeţul Someş, în act nr. 7535, din 15 XI 1927, dosar V-109ª-921 în A.A.V.F.C . A se vedea şi actele: nr. 23 din 8-I-1948, din dosar V-109a-1921, nr. 2694 din 8-IV-1927, dosar V-109a-921, în A.A.V.F.C.

Anexa 16 Treceri individuale de la diverse confesiuni la credinţa ortodoxă

Tabelul A 16.1 Tabel nominal privind trecerile individuale de la diverse confesiuni la credinţa ortodoxă consemnate în Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului şi Albei Iulii

Nr. crt.	Nume şi prenume	Parohia	Protopopiat	Confesiunea	Numărul actului de înregistrare	Anul trecerii	Dosarul arhivar
1.	Laslău Ioan	Şesuri	Băiţa	Greco-catolică	7723 din 24 VIII/ 1927	1927	III 14/1927
2.	Vintilă Nicolae	Slimnic	Sibiu	Greco-c.	274 din 14 I 1927	1927	III 14/1927
3.	Popa Vasile	Găneşti	Tîrnava	Greco-c.	9763 din 8 X 1927	1927	III 14/1927
4.	Popa Elena	Găneşti	Tîrnava	Greco-c.	9763 din 8 X 1927	1927	III 14/1927
5.	Popa Hortensia	Găneşti	Tîrnava	Greco-c.	9763 8 din X 1927	1927	III 14/1927
6.	Popa Vasile	Găneşti	Tîrnava	Greco-c.	9763 din 8 X 1927	1927	III 14/1927
7.	Popa Constantin	Găneşti	Tîrnava	Greco-c.	9763 din 8 X 1927	1927	III 14/1927
8.	Gavrilă Maria	Veştem	Tîrnava	Greco-c.	10289 din 27 X 1927	1927	III 14/1927
9.	Velţan Constantin	Veştem	Tîrnava	Greco-c.	10290 din 27 X 1927	1927	III 14/1927
10.	Stănilă Maria	Chesler	Tîrnava	Greco-c.	6607 2 VII 1927	1927	III 14 1927
11.	Stănilă Olivia	Boarţa	Mureş	Greco-c.	8028 22 VIII 1927	1927	III 14/1927
12.	Radu Ioan	Caşolţ	Sibiu	Greco-c.	8504 1 - I X 1927	1927	III 14/1927
13.	Bichiş Maria	Haşag	Mediaş	Greco-c.	8264 29 VIII 1927	1927	III 14/1927
14.	Muntean Valer	Boziaş	Tîrnava	Greco-c.	8733 7 IX 1927		III 14/1927

Nr. crt.	Nume și prenume	Parohia	Protopopiat	Confesiunea	Numărul actului de înregistrare	Anul trecerii	Dosarul arhivar
15.	Sabău Virgil	Dicio sânmărtin	Tîrnava	Greco-c.	8733 7 IX 1927	1927	III 14/1927
16.	Varga Sevastian	Alţina	Agnita	Greco-c.	8733 7 IX 1927	1927	III 14/1927
17.	Tecoanţă Ioan	Alţina	Agnita	Greco-c.	5547 26 V 1927	1927	III 14/1927
18.	Bungărdean Teodor	Alţina	Agnita	Greco-c.	5547 26 V 1927	1927	III 14/1927
19.	Popa Ana	Mediaş	Mediaş	Greco-c.	4659 din 7 V 1927	1927	III 14/1927
20.	Şerban Nicolae	Băgaciu	Mediaş	Greco-c.	4659 din 7 V 1927	1927	III 14/1927
21.	Şerban Maria	Băgaciu	Mediaş	Greco-c.	4074 din 27 IV 1927	1927	III 14/1927
22.	Lungu Ioan	Băgaciu	Mediaş	Greco-c.	4074 din 27 IV 1927	1927	III 14/1927
23.	Lungu Lina	Băgaciu	Mediaş	Greco-c.	4074 2 din 7 IV 1927	1927	III 14/1927
24.	Lungu Cristian	Băgaciu	Mediaş	Greco-c.	4074 2 din 7 IV 1927	1927	III 14/1927
25.	Lungu Otilia	Băgaciu	Mediaş	Greco-c.	4074 din 27 IV 1927	1927	III 14/1927
26.	Lungu Eleonora	Băgaciu	Mediaş	Greco-c.	4074 din 27 IV 1927	1927	III 14/1927
27.	Mihaiu Simion	Ţichindeal	Agnita	Greco-c.	3848 1 din 6 IV 1927	1927	III 14/1927
28.	Dragoman Maria	Ţichindeal	Agnita	Greco-c.	3848 din 16 IV 1927	1927	III 14/1927
29.	Mihuleţ Ioan I	Ţichindeal	Agnita	Greco-c.	3848 din 16 IV 1927	1927	III 14/1927
30.	Vulcan Ana	Ghiaja Superioară	Agnita	Greco-c.	3848 din 16 IV 1927	1927	III 14/1927
31.	Bărbat Ioan	Vecerd	Agnita	Greco-c.	3848 din 16 IV 1927	1927	III 14/1927
32.	Dragoman Paraschiva	Ţichindeal	Agnita	Greco-c.	3791 din 21 IV 1927	1927	III 14/1927
33.	Giurgiu Paraschiva	Ţichindeal	Agnita	Greco-c.	3791 din 21 IV	1927	III 14/1927

Nr. crt.	Nume și prenume	Parohia	Protopopiat	Confesiunea	Numărul actului de înregistrare	Anul trecerii	Dosarul arhivar
					1927		
34.	Nicula Niculae	Măgărei	Agnita	Greco-c.	3791 din 21 IV 1927	1927	III 14/1927
35	Nicula Maria	Măgărei	Agnita	Greco-c.	3791 2 din 1 IV 1927	1927	III 14/1927
36.	Chirion Nicula	Măgărei	Agnita	Greco-catolică	3791 din 21 IV 1927	1927	III 14/1927
37.	Chirion Maria	Măgărei	Agnita	Greco-c.	3791 din 21 IV 1927	1927	III 14/1927
38.	Sasu Ioan	Măgărei	Agnita	Greco-catolică	3791 din 21 IVI 1927	1927	III 14/1927
39.	Tărâţă Ştefan	Chesler	Tîrnava	Greco-c.	37 91 din 21 IV 1927	1927	III 14/1927
40.	Râjniţă Gheorghe	Chesler	Tîrnava	Greco-c.	3519din 7 IV 1927	1927	III 14/1927
41.	Râjniţă Sinefta	Chesler	Tîrnava	Greco-c.	3791 din 28 IV 1927	1927	III 14/1927
42.	Sasu Veronica	Măgărei	Agnita	Greco-c.	2791 din 21 IV 1927	1927	III 14/1927
43.	Tărâţă Rafira	Chesler	Tîrnava	Greco-c.	2791 din 14 III 1927	1927	III 14/1927
44.	Aldea Fira	Cuştelnic	Tîrnava	Greco-c	2656 din 14 III 1927	1927	III 14/1927
45.	Băchiş Filon I	Pocişoara	Tîrnava	Greco-c.	2616 din 14 III 1927	1927	III 14/1927
46.	Hais Ana	Chesler	Tîrnava	Greco-c.	2615 din 23 III 1927	1927	III 14 1927
47.	Hais Ioan	Chesler	Tîrnava	Greco-c.	2615 din 23 III 1927	1927	III 14/1927
48.	Papară Maria	Chesler	Tîrnava	Greco- c.	2615 din 23 III 1927	1927	III 14/1927
49.	Papară Nicolae	Chesler	Tîrnava	Greco- c.	2615 din 23 III 1927	1927	III 14/1927
50.	Comăneac Ioan	Chesler	Tîrnava	Greco- c.	2615 din	1927	III 14/1927

Nr. crt.	Nume și prenume	Parohia	Protopopiat	Confesiunea	Numărul actului de înregistrare	Anul trecerii	Dosarul arhivar
					23 III 1927		
51.	Fratu Maria	Berivoii Mari	Făgăraş	Greco- c.	2951 din 6 IV1927	1927	III 14/1927
52.	Grecu Valeriţa	Hârseni Â	Făgăraş	Greco-c.	363 din 1 IV 1927	1927	III 14/1927
53.	Bucur Ana	Ighişul Nou	Mediaş	Greco-c.	1352 din 12 II 1927	1927	III 14/1927
54.	Popa George	Gârbova	Miercurea	Greco-c.	1350 din 14 II 1927	1927	III 14/1927
55.	Andreiu Ana	Blăjel	Tîrnava	Greco-c.	1562 din 16 II 1927	1927	III 14/1927
56.	Vandor Ioan	Blăjel	Tîrnava	Greco-c.	1562 1 din 6 II 1927	1927	III 14/1927
57.	Căzilă Ioan	Veşend	Mediaş	Greco-c.	1552 din 5 XII 1927	1927	III 14/1927
58.	Opriş Ioan	Boarţa	Mediaş	Greco-c.	1649 din 18 II 1927	1927	III 14/1927
59.	Tolciu Nicolae	Calvăsar	Mediaş	Greco-c.	1649 din 18 II 1927	1927	III 14/1927
60.	Bugner Aniţa	Şoroştin	Mediaş	Greco-c.	1649 din 18 II 1927	1927	III 14/1927
61.	Hila Sofia	Calvăsar	Mediaş	Greco-c.	1649 din 18 II 1927	1927	III 14/1927
62.	MICA Achim	Mediaş	Mediaş	Greco-c.	725 din 27 I 1927	1927	III 14/1927
63.	Falobă Paraschiva	Calvăsar	Mediaş	Greco-c.	724 din 27 I 1927	1927	III 14/1927
64.	Vlad Fimia	Băgaciu	Mediaş	Greco-c.	2050 din 1 III 1927	1927	III 14/1927
65.	Berinde Andrei	Gherla	Dej	Greco-c.	634 din 24 I 1927	1927	III 14/1927
66.	Mateiu Ioan	Veştem	Sibiu	Greco-c.	5978 9 din VI 1927	1927	III 14/1927
67.	Păucean Carolina	Dârlos	Mediaş	Greco-c.	5758 din 3 VI 19277	1927	III 14/1927
68.	Racoţia Maria	Veştem	Sibiu	Greco-c.	5979 din 9 VI 1927	1927	III 14/1927
69.	Făgărăşan Gheorghe	Valchid	Tîrnava Mare	Greco-c.	7160 din 23 VII 1927	1927	III 14/1927
70.	Notar Eva	Caşolţ	Sibiu	Greco-c.	7799 din 13 VIII 1927	1927	III 14/1927
71.	Popa Ovidiu	Găneşti	Tîrnava	Greco-c.	9763 din 8 X 1927	1927	III 14/1927
72.	Morariu Lucreţia	Veştem	Sibiu	Greco-c.	718 din 26	1922	III-78 1922

Nr. crt.	Nume și prenume	Parohia	Protopopiat	Confesiunea	Numărul actului de înregistrare	Anul trecerii	Dosarul arhivar
					III 1922		
73.	Ştier Friederic	Sibiu	Sibiu	Israelită	8235 din 27 VIII 1927	1927	III 14/1927
74.	Popper Aladar	Sibiu	Sibiu	Israelită	78 din 17 IX 1927	1927	III 14/1927
75.	Löbl Berta	Hunedoara	Hunedoara	Israelită	215 din 12 I 1927	1927	III 14/1927
76.	Rotbart Ana	Micfalău	Reghin	Israelită	2515 din 5/ IV 1924	1924	III-221-924
77.	Baron Marcu - Solomon	Ţinţari	Braşov	Israelită	794 din 28 I 1927	1927	III-14-1927
78.	Kleinberg Ana	Sibiu	Sibiu	Reformată	1814 din 22 II1927	1927	III 14/1927
79.	Kulcksar Albert	Sibiu	Sibiu	Reformată	1110 din 5 II 1927	1927	III 14/1927
80.	Langer Margareta	Sibiu	Sibiu	Romano-c.	8505 1 din IX 1927	1927	III 14/1927
81.	Rob Vasile	Băseşti	Silvania	Ev-Luterană	1809 din 13/ III 1928	1928	III 14/1928
82.	Mai multe familii din :	Şercaia	Oltul	Greco-c.	8448 din 3 X 1925	1925	III 729 / 1925
83.	13 familii din :	Bâţanii Mari	Sfântu Gheorghe	Reformată	695 din 26 I 1927	1927	III 14/1927
84	5 persoane din: Porumbacul de jos, Cârţa	şi Colun	Avrig	Greco-c.	695 din 4 I / 1927	1927	III 14/1927
85.	50 familii (151 persoane)	Daia	Sibiu	Greco-c.	11787 din 13 XII 1927; 7627 din 8 VIII 1927	1927	III 14/1927

Tabelul A 16. 2.Tabel nominal privind trecerile individuale de la diverse confesiuni la credinţa ortodoxă consemnate în Arhivele Arhiepiscopiei Vadului Feleacului şi Clujului

Nr. crt.	Nume şi prenume	Localitatea	Confesiunea	Numărul actului de înregistrare	Dosarul arhivar	Anul trecerii
1.	Ioan Paşca	Preot profesor Gherla	Greco-c.	Nr.8 din 1 /I/1924	III/2/924	1924
2.	Grigorie Litan	Profesor Cluj	Greco-c.	3104 din 27/VII/1923	III/339/1923	1923
3.	Gregoriu Romanessi	Profesor Turda	Greco-c.	3270 din 11/V/1924;nr.4322 din III/603/923	III/603/923	1923
4.	Ioan Fechete	Învăţător Zutor	Greco-c.	3148 din 5/V,924	III/260/924	1924
5.	Petru Longin	Învăţător	Greco-c.	7034 din 29X/1928	III/691/928	1928
6.	Maria Dan	Învăţătoare Stremţiu	Greco-c.	4821 din 31/X/1923	III/498/923	1923
7.	Laurian Someşan	Student Cluj	Greco-c.	4375 din 28/VI/1927	III/474/927	1927
8.	Ardelean Teodor	Învăţător Cara	Greco-c.	6053 din 29/VIII/1927	III/603/927	1927
9.	Ioan Tocaciu	Învăţător Tăuţi	Greco-c.	98 din 8/I/927şi 78 din 8/I/1927	III/9/927	1927
10.	Rob Vasile	Învăţător Băseşti	Greco-c.	1809 din 13/III/1928	III/177/1928	1928
11.	Francisc Cadariu	Judecător-Lăpuşul Unguresc	Greco-c.	3418 din 13/VIII/1923	III/379/1923	1923
12.	Cioloca Teodor	Chiheşul de Sus	Greco-c.	129 din 9/I/924	III/15/924	1924
13.	Dumitru Orban	Hodac	Greco-c.	1552 din 8 III/1924	III/157/924	1924
14.	Ion Mera	Beica Română	Greco-c.	3722 din 6/VI/1924	III/323/924	1924
15.	Romul Şiancu	Nireş	Greco-c.	2691 din 11/V/924; nr.1970 din 11/I/924	III/189/924	1924
16.	4 persoane	Iuda	Greco-c.	1225 din 22/II/1928	III/130/928	1928
17.	6 persoane	Iapa	Martorii lui Iehova	2108 din 24/III/1928	III/1861928	1928
18.	Petru Longin	Învăţător-Vălenii Şomcutei	Greco-c.	7034 din 29/X/928	III/691/928	1928
19.	Nagy Francisc	Aiud	Reformată	3343 din 12/V/1928	III/436/1928	1928
20.	Aproximativ 40 persoane	Orosia	Greco-c.	2031 din 1/IV1926	III/190/1926	1926

21.	Rob Vasile	Învăţător - Băseşti	Greco-c.	1809 din 13/III/1928	III/177/1928	1928
22.	Maria Kottner	Zlatna	Greco-c.	691 din 6/III/1923	III/99/1923	1923
23.	Ioan Anca şi soţia Elena	Abrud	Greco-c.	5772 din 14/XII/1923	III/583/1923	1923
24.	Fleşeriu Paraschiva	Gârbova de Sus	Greco-c.	5371 din 28/XI/1923	III/552/923	1923
25.	Tănase Balea cu fiul Alexandru	Sighetul Marmaţiei	Romano-c.	2968 din 5/ IX/1922	III/360/1922	1922
26.	Vereş Ioan	Craifalăul de Câmpie	Greco-c.	404 din 13/II/1923	III/57/1923	1923
27. 28. 29. 30. 31.	Maria Rusan Pavel Amos Florea George Crăciun Milea Man Silvia	Aiud Aiud Ciuguzel Mirăslău Ciuguzel	Greco-c.	4786 din 2/I/1923	III/560/922	1923
32.	Virgil Peter	Preot -Cioara	Greco-c.	1275 din 29/III/1923	IV/26/923	1923
33.	Orban Dumitru	Hodac	Greco-c.	1552 din 8/III/1924	III/157/924	1924
34.	Mureşan Floarea	Hodac	Greco-c.	2719 din 16/IV/1924	III/231/924	1924
35.	Vasile Mioron a Mariei	Topliţa	Greco-c.	2226 din 1/IV/1925	III/260/925	1925
36.	Androane Teodor	Băiţa	Greco-c.	2224 din 1/IV/1925	III/258/925	1925
37.	Husar Constantin	Chinceş	Greco-c.	2225 din 1/IV/925	III/258/925	1925
38.	Mariş Ioniţă	Chinceş	Greco-c.	2031 din 18/III/1924	III/195/924	1924
49. 40.	Mariş Ioniţă Husar Constantin	Chinceş	Greco-c.	2031 din 18 III 1924;2225 din 1/IV 1925	III-195-924,	1924
41.	Mera Ion	Beica-Română	Greco-c.	3722 din 6/VI 1924	III-32/ 1924	1924
42.	Orban Dumitru	Hodac	Greco-c.	1552 din 8 / III-1924	III-157/1924	1924
43. 44. 45. 46. 47.	Chicidea Nicolae, Chicidea Elena, Andraş Simion Andraş Maria, Chicidea Gheorghe	Certege	Greco-c.	2767 din 27/ IV-1925	III-323/1925	1925
48.	Miron Vasile (a Mariei)	Topliţa	Greco-c.	2226 din 1 / IV-1925	III-26O/1925	1925
49.	Androane Teodor	Băiţa	Greco-c.	2224 din 1/ IV-1925	III-258/1925	1925
50. 51.	Pop Gavril Pop Ana	Zlatna	Greco-c.	3814 din 4/1923	III-410/1923	1923

Anexa 17. Circulară Moartea Regelui Ferdinand I

Nr. 7059/1927 Pres. **Anul 1927. Seria 4.**

Circulări

către toate oficiile protopresbiterale şi parohiale din arhiepiscopia ortodoxă română de Alba-Iulia şi Sibiu.

Cu mare durere aducem la cunoştinţa clerului şi poporului arhiepiscopiei noastre, trecerea din această viaţă a Majestăţii Sale, Preaînălţatul, Bunul şi Iubitul nostru Rege

FERDINAND I,

întâmplată Miercuri, 20 Iulie, în palatul regal din Sinaia

Gloriosul Rege liberator, Făuritorul Patriei întregite, Părintele plin de iubire al poporului românesc a fost chemat de Tatăl ceresc, din mijlocul misiunei providenţiale pe care i-a încredinţat-o ca s'o ducă la îndeplinire pe acest pământ, în lăcaşul drepţilor şi al marilor aleşi ai voiei Sale celei sfinte.

Numele Regelui Ferdinand I şi faptele mari ale vieţii Lui, vor umplea pagina cea mai frumoasă şi plină de glorie în istoria poporului românesc.

Înăbuşindu-şi amintirile originei Sale, şi printr'un clar simţemânt al datoriei identificându se cu misiunea Sa, printr'o caldă iubire gata la orice jertfe identificându-se cu poporul românesc, *Lui* i-a fost dat să conducă acest popor la înfăptuirea marelui ideal naţional. De aceea amintirea Marelui adormit în Domnul va rămânea în sufletul poporului nostru nedespărţită de cea mai măreaţă clipă a vieţii lui.

Cu inimile îndurerate trimiteţi gândurile Voastre pline de profunda recunoştinţă la sicriul neuitatului nostru Rege şi în rugăciunile Voastre zilnice împletiţi cucernice cereri către Parintele tuturora ca să-l primească întru împărăţia Sa cea cerească.

Îndeosebi ordonăm ca:

1. Îndată după primirea acestei circulări, în toate bisericile să se facă rugăciuni pentru sufletul adormitului în Domnul, iar clopotele bisericilor să fie trase în fiecare zi de treiori până la ziua înmormântării, Duminecă, 24 Iulie a. c. ora 5 d. a. când se vor trage timp de o oră.

2. Duminecă, 24 Iulie a. c. când va avea loc înmormântarea la Curtea de Argeş, la orele 11 a. m. după sfânta liturghie, se va face în fiecare biserică parastas pentru odihna adormitului în Domnul, cu care ocaziune iubiţii noştri preoţi vor ţinea poporului cuvântări potrivite pentru a arăta viaţa trăită cu înţelepciune, cu credinţă, cu iubire de popor şi împodobită cu fapte mari a Majestăţii Sale.

Astfel, cu simţeminte de adâncă recunoştinţă şi iubire, cu rugăciuni către Tatăl cel ceresc vom însoţi, cler şi popor al sfintei noastre biserici, la lăcaşul odihnei de veci pe Marele şi în veci neuitatul nostru Rege Ferdinand I.

Dat în reşedinţa Noastră mitropolitană din Sibiu, la 20 Iulie 1927.

Cu arhiereasca binecuvântare, al vostru al tuturor de tot binele voitor

Nicolae,
arhiepiscop şi mitropolit.

Anexa 18. Circulară emisă de către Arhidieceza Ortodoxă de Alba-Iulia şi Sibiu în vederea păstrării ordinii, a realizării păcii în societate.

Nr. 2761/1919 Bis.

Circular

către toate oficiile protopresbiterale din arhidieceza gr.-or. română a Transilvaniei.

Biserica noastră cu atributele sale naţionale, mai mult, ca ori şi care altă biserică creştină, totdeauna s'a identificat cu interesele credincioşilor săi în suferinţe, ca şi în momentele de bucurie.

In învăţăturile bisericei a aflat poporul nostru unicul îndreptar sigur şi mântuitor al vieţii sale; în organizaţia bisericii, un prototip de organizare al vieţii sale publice; în cultul divin, o bogată hrană spirituală pentru convingerea sa religioasă, iar în ierarchie, un conducător bun şi binevoitor pe toate terenele vieţii şi desvoltării sale.

Intreagă viaţa şi toate mişcările desvoltării naţionale ale poporului român au fost determinate de sentimentul său religios: apărarea legii şi bisericii străbune. Năcazurile, greutăţile şi martiriul îndurat de biserică şi poporul nostru în luptele pentru existenţă şi desvoltare, le-am suportat cu resignaţiune şi cu tăria credinţei în Părintele nostru ceresc, şi din noianul suferinţelor din trecut am eşit biruitori. Credinţa neclătită a poporului român către biserica sa apostolică şi naţională i-a răsplătit-o Domnul prin reînfiinţarea vechei metropolii la 1864. iar în toamna anului trecut, am scăpat şi de domnia străină, devenind toţi românii cetăţeni liberi ai statului naţional, România-mare.

Bucuria noastră mare este şi ar fi deplină, dacă din anumite părţi nu s'ar încercà a furişà în sufletul poporului nostru curente duşmănoase, curente, prin cari se ţinteşte la clătinarea şi răsturnarea ordinei existente şi a introduce anarchie, terorism, şi este întemeiată temerea, că aceste curente, dacă nu vom fi cu ochii în patru, pot să ne conturbe de nou pacea şi liniştea. Trebue deci să ne gândim de vreme cum să ne apărăm contra lor şi să nu le lăsăm să străbată la poporul nostru.

Mijlocul cel mai potrivit prin care credem, că se pot paralizà cu succes aceste curente duşmănoase este, să urmăm calea urmată de înaintaşii noştri. Ei au paralizat încercările şi tentaţiunile la cari au fost expuşi credincioşii bisericei noastre în decursul veacurilor, ţinând morţiş la legea şi biserica strămoşească. Urmând şi noi această cale, avem firma convingere, că ne va succede să paralizăm curentele duşmănoase, cari neliniştesc astăzi societatea omenească.

Şi dacă preoţii din trecut cu mai puţină învăţătură, trăind în împrejurări cu mult mai grele ca cele de astăzi, au fost în stare să ferească pe credincioşii lor de toate curentele desastruoase pentru neam şi biserică, cu atât mai mult se cere aceasta dela noi, preoţii de astăzi, ca să îngrijim de turma cuvântătoare, ca lupul îmbrăcat în piele de oaie să nu intre în staulul nostru.

Spre acest scop Te poftim, a convocà preoţimea tractuală la o conferinţă intimă şi cu ocazia aceasta a Te informà de dispoziţia ce domneşte în poporul nostru, în privinţa ordinei şi siguranţei vieţii şi averii deaproapelui, şi dacă vei aflà curente primejdioase, vei atrage atenţiunea preoţilor asupra pericolului ce ne poate ameninţà din această stare îngrijitoare, şi în deplin acord, veţi statorì mijloacele pentru combaterea răului.

Părerea Consistorului este, că spre acest scop preoţimea să fie împărţită în mai multe grupuri, care în timpul dintre Paşti şi Rosale să săvârşească în diferite comune masle şi alte rugăciuni dorite şi reclamate de credincioşi, şi la toate acestea ocaziuni să li-să spună prin predici bine alcătuite cuvinte de învăţătură din partea celor designaţi anume spre acest scop.

Sf. Ciril al Alexandriei ne spune, că: „Păstorul cel bun, care e chemat de D-zeu şi de oameni a păstorì turma lui Hristos, face tot ce-i stă în putinţă, ca să cunoască cât mai bine oile sale, ca astfel cunoscându-le pe toate să le poată strigà pe nume".

Aceasta o pretindem şi noi dela preoţii noştri, ca să apere sufletele încredinţate păstoririi lor, de orice influenţe stricăcioase, de duşmanii externi şi interni, de agenţii provocători, cari răspândesc ştiri mincinoase, calomniază statul cel nou şi alcătuirile lui, instigează pentrucă se fac recvirări şi asentări, caracterizându-le de dispoziţii asupritoare, deşi acestea toate sunt foarte de lipsă pentru trăinicia statului şi sunt jertfe, ce astăzi ni se cer exclusiv pentru binele nostru, ca să ne eluptăm şi asigurăm nouă şi urmaşilor noştrii un viitor fericit.

Să ferim poporul de aceia, cari propagă idei anarchice, cari voesc să nimicească munca şi agoniseala celor harnici şi cinstiţi şi să distrugă ordinea socială existentă, cari cu fanatism se folosesc de cele mai infernale mijloace pentru ajungerea scopurilor lor.

Pe de altă parte să arătăm poporului, că după ce ne-a ajutat Dzeu să scăpăm de iobăgia seculară şi să formăm toţi Românii un singur stat, sub un rege înţelept — să fim cu toată încrederea în Rege şi consilierii săi.

Şi dacă până acum nu s'au putut realizà cele dorite, vina nu este a conducătorilor afacerilor statului ci a împrejurărilor grele prin cari trecem.

Suntem încunjuraţi de duşmani, ba o parte din fraţii noştri din părţile ungurene sunt şi astăzi expuşi celui mai mare pericol şi suferinţe, de aceea datorinţă avem a sărì în ajutorul fraţilor noştrii şi a patriei noastre mult iubite.

In direcţiunea aceasta trebue luminat poporul, arătându-i-se, că dacă cu vitejie şi fără frică de moarte şi-a vărsat sângele în îndelungatul războiu de peste 4 ani, pentru stăpânire duşmană nouă, cu atât mai mult să dea ascultare glasului consiliului dirigent, carele ne chiamă să ne apărăm ţara noastră şi să scăpăm pe fraţii noştri.

Să mai puneţi în vedere credincioşilor, că reforma agrară în curând se va rezolvì favorabil pentru popor, şi cei ce merită, toţi vor primì răsplata lor şi vor trăì în bună stare şi mulţumire.

Aceste chestiuni şi eventual altele de asemenea natură am dorì noi să se pertracteze în misiunile religioase, ce dispunem să se ţină imediat după conferenţa, ce o vei convocà.

Dacă în vre-o parte a arhidiecezei s'ar semnalà încuibarea de idei anarchiste, bolşeviste, în sânul poporului nostru, Te poftim să ne raportezi fără amânare pe calea cea mai sigură, ca eventual să exmitem bărbaţi cari să întervină cu autoritatea lor şi cu poveţele lor, pentru suprimarea pornirilor rele, şi abaterea celor seduşi pe căi rătăcite.

Despre cele ce vei fi făcut în această importantă chestiune Te poftim a ne face raport amănunţit.

Sibiiu, din şedinţa Consistorului arhidiecezan, ca senat bisericesc, ţinută la 2/15 Aprilie 1919.

Dr. Eusebiu R. Roşca m. p.,
vicar arhiepiscopesc.

Dr. Octavian Costea m. p.,
secretar consistorial.

Anexa 19. Dispoziţia emisă de către Ministerul Instrucţiunii în vederea luării de măsuri împotriva preoţilor care propagă fascismul.

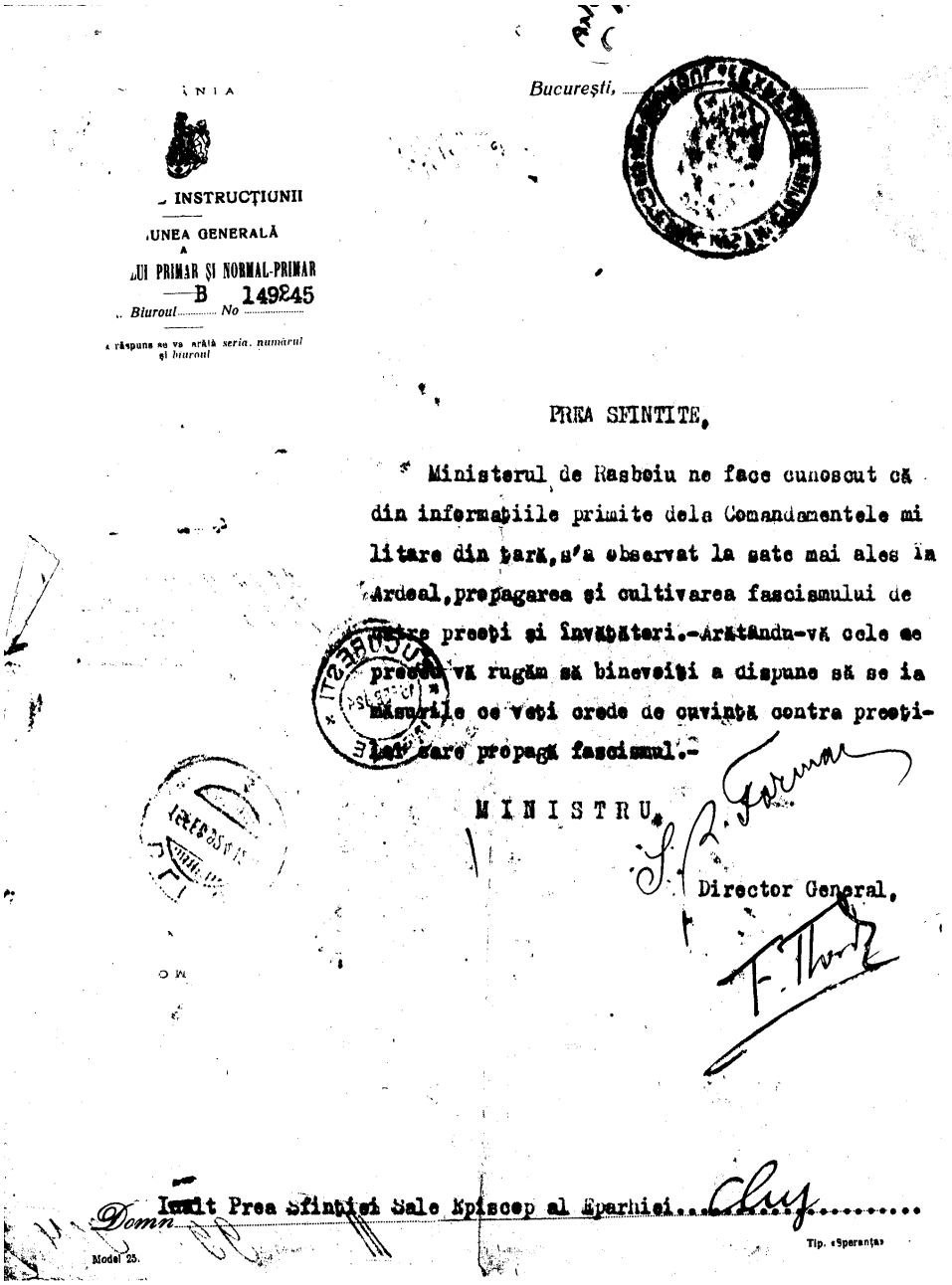

...NIA

...INSTRUCŢIUNII

...UNEA GENERALĂ
A
...UI PRIMAR ŞI NORMAL-PRIMAR
B 149245
Biroul ... No ...
A răspunde se va arăta seria, numărul şi biroul

București, ...

PREA SFINTITE,

Ministerul de Rasboiu ne face cunoscut că din informaţiile primite dela Comandamentele militare din ţară, s'a observat la sate mai ales în Ardeal, propagarea şi cultivarea fascismului de către preoţi şi învăţători.- Arătându-vă cele ce preced vă rugăm să binevoiţi a dispune să se ia măsurile ce veţi crede de cuviinţă contra preoţilor care propagă fascismul.-

MINISTRU,

Director General,

Domn Iuliu Prea Sfinţiei Sale Episcop al Eparhiei ... Cluj ...

Model 25.

Tip. «Speranţa»

Anexa 20 Circular sărbători naţionale şi bisericeşti

Nr. 5868 Bis.

Circular

către toate oficiile protopresbiterale şi parohiale din arhidieceza Transilvaniei şi către toate direcţiunile şcoalelor noastre confesionale din arhidieceză.

Preasfinţitul Sinod Episcop. din metropolia noastră în conţelegere cu Consistorul metropolitan a statorit sărbătorile bisericeşti şi naţionale, cari sunt a se respectà de către toate autorităţile bisericeşti şi civile.

Aceste sunt:

I. Sărbători bisericeşti.

1. Naşterea Născătoarei de Dumnezeu, 8 Septemvrie.
2. Înălţarea sfintei Cruci, 14 Septemvrie.
3. Sfântul Mucenic Dimitrie, 26 Octomvrie.
4. Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil, 8 Noemvrie.
5. Întrarea în biserică, 21 Noemvrie.
6. Sfântul Părinte Nicolae din Mira Lichiei, 6 Decemvrie.
7. Naşterea Domnului, ziua 1 şi 2, în 25 şi 26 Decemvrie.
8. Tăierea împrejur (anul nou), 1 Ianuarie.
9. Botezul Domnului, 6 Ianuarie.
10. Intimpinarea Domnului, 2 Februarie.
11. Bunavestire, 25 Martie.
12. Sfântul Mucenic George, 23 Aprile.
13. Învierea Domnului, Paştile ziua 1 şi a 2.
14. Sfinţii Impăraţi Constantin şi Elena, 21 Maiu.
15. Inălţarea Domnului.
16. Pogorârea Duhului sfânt. Rusaliile ziua 1 şi a 2.
17. Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel, 29 Iuniu.
18. Sfântul Proroc Ilie, 20 Iuliu.
19. Schimbarea la faţă 6, August.
20. Adormirea Născătoarei de Dumnezeu, 15 August.

II. Sărbători Naţionale.

1. Unirea Principatelor, 24 Ianuarie.
2. Independenţa regatului Român, 10 Maiu.
3. Unirea Transilvaniei cu regatul român, 18 Noemvrie.
4. Ziua Naşterei M. S. Regelui, 11/24 August.
5. Ziua numelui M. S. Regelui, 11/24 Aprile.

Comunicăm acestea spre ştirea şi conformarea organelor noastre bisericeşti şi şcolare.

Sibiiu, din şedinţa bisericească, ţinută la 11 Septemvrie, 1919.

Dr. Ilarion Puşcariu m. p.,
vicar arhiepiscopesc.

Mateiu Voileanu m. p.,
asesor consist.

Anexa 21. Congresul antialcoolic de la Cernăuți, 1927.

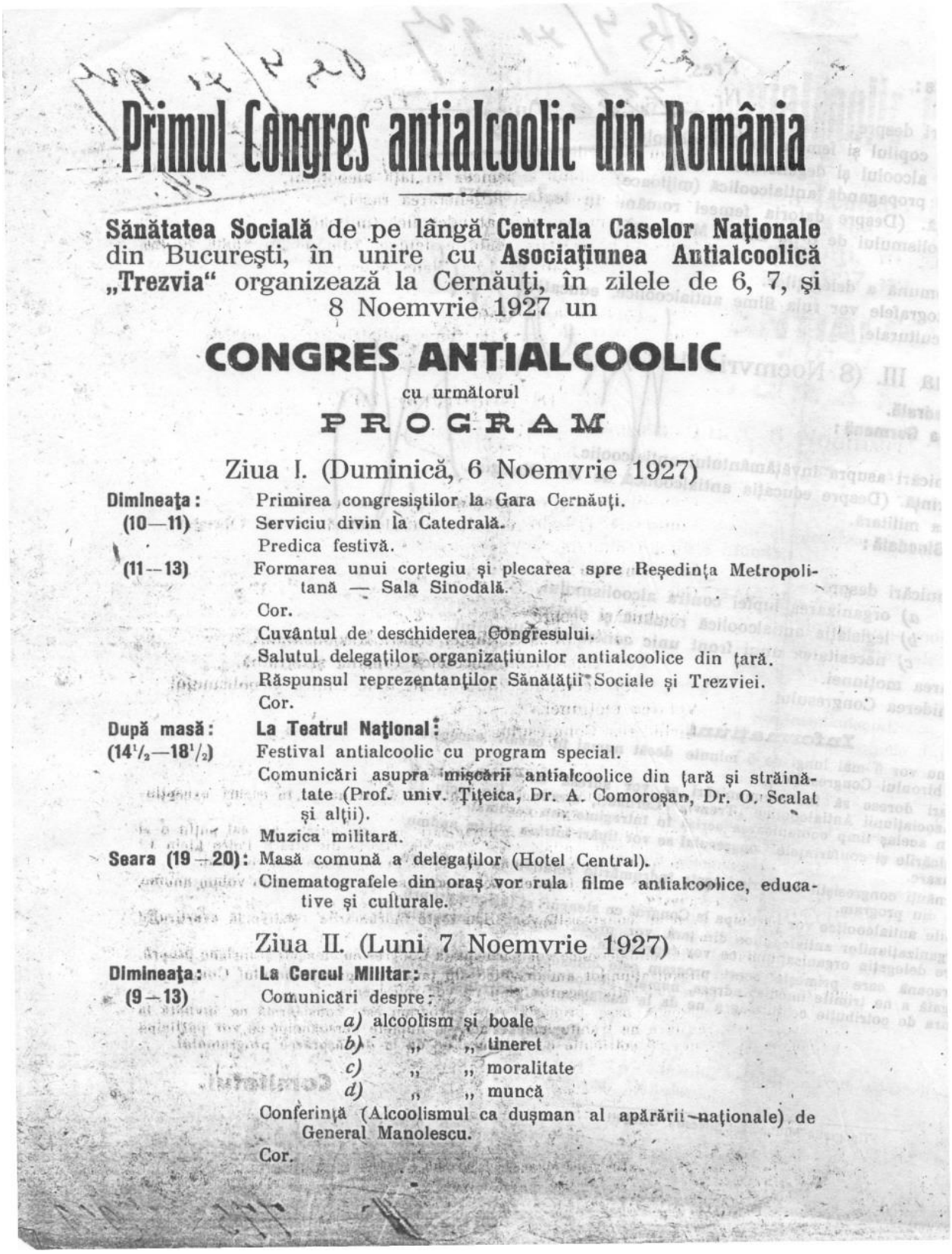

Primul Congres antialcoolic din România

Sănătatea Socială de pe lângă **Centrala Caselor Naţionale** din Bucureşti, în unire cu **Asociaţiunea Antialcoolică „Trezvia“** organizează la Cernăuţi, în zilele de 6, 7, şi 8 Noemvrie 1927 un

CONGRES ANTIALCOOLIC

cu următorul

PROGRAM

Ziua I. (Duminică, 6 Noemvrie 1927)

Dimineaţa:
(10—11) Primirea congresiştilor la Gara Cernăuţi.
Serviciu divin la Catedrală.
Predica festivă.
(11—13) Formarea unui cortegiu şi plecarea spre Reşedinţa Metropolitană — Sala Sinodală.
Cor.
Cuvântul de deschiderea Congresului.
Salutul delegaţilor organizaţiunilor antialcoolice din ţară.
Răspunsul reprezentanţilor Sănătăţii Sociale şi Trezviei.
Cor.

După masă: **La Teatrul Naţional:**
(14½—18½) Festival antialcoolic cu program special.
Comunicări asupra mişcării antialcoolice din ţară şi străinătate (Prof. univ. Ţiţeica, Dr. A. Comoroşan, Dr. O. Scalat şi alţii).
Muzica militară.

Seara (19—20): Masă comună a delegaţilor (Hotel Central).
Cinematografele din oraş vor rula filme antialcoolice, educative şi culturale.

Ziua II. (Luni 7 Noemvrie 1927)

Dimineaţa: **La Cercul Militar:**
(9—13) Comunicări despre:
a) alcoolism şi boale
b) „ „ tineret
c) „ „ moralitate
d) „ „ muncă
Conferinţă (Alcoolismul ca duşman al apărării naţionale) de General Manolescu.
Cor.

După masă: **La Primărie:**
(15—16) Cor.
Comunicări despre:
a) copilul și femeea în fața alcoolului,
b) alcoolul și degenerarea rasei,
c) propagandă antialcoolică (mijloace
Conferință. (Despre datoria femeei române în lupta contra alcoolismului de d-na Elena Meissner).
Cor.

Seara (19—20): Masă comună a delegaților.
Cinematografele vor rula filme antialcoolice, educative și culturale.

Ziua III. (8 Noemvrie 1927)

Dimineața: **La Catedrală.**
(10½—13) **La Casa Germană:**
Cor.
Comunicări asupra învățământului antialcoolic.
Conferință. (Despre educația antialcoolică de Dr. Obregia).
Muzica militară.

După masă: **Sala Sinodală:**
(14½—18½) Cor.
Comunicări despre:
a) organizarea luptei contra alcoolismului,
b) legislația antialcoolică română și străină,
c) necesitatea unui front unic contra alcoolismului.
Votarea moțiunei.
Inchiderea Congresului.

Informațiuni

1. Comunicările nu vor fi mai lungi de 5 minute decât numai în cazuri excepționale, după aprobarea biroului Congresului.

2. Persoanele cari doresc să facă comunicări se vor adresa cu cel puțin o zi înainte de Congres Asociațiunii Antialcoolice „Trezvia“ Cernăuți, strada Petre Liciu 12 (în curte), înaintând în acelaș timp comunicarea scrisă în întregime sau rezumat.

3. Toate comunicările și conferințele Congresului se vor tipări într'un volum anume, și se va pune în vânzare.

4. La Gara Cernăuți congresiștii vor primi toate îndrumările relative la cvartiruire și la părțile speciale din program.

5. Organizațiunile antialcoolice vor participa la Congres cu steaguri și insigne proprii.

6. Delegații organizațiunilor antialcoolice din țară vor preda biroului Congresului imediat la deschidere delegația organizațiunii ce vor reprezenta.

7. Fiecare persoană care primește acest program este considerată ca invitată la Congres, și este rugată a ne trimite imediat adresa, numele persoanelor ce vor participa la Congres, și măsura de cotribuție ce înțeleg a ne da la desfășurarea programului.

Comitetul.

Tipografia Mitropolitul Silvestru, Cernăuți.

Anexa 22 . Ajutoare ale Statului pentru Biserica Ortodoxă din Transilvania

Obiectul ajutorului:

Cheltuieli materiale pentru Biserica Ortodoxă din Transilvania Diurne,cheltuieli de încălzit şi iluminat, telegrame, telefoane, sonerii, instalaţii tehnice, deplasare, misiuni, delegaţii, cheltuieli de cancelarie, chirie, diurne şi cheltuieli de deplasare pentru deputaţii sinodali sau congresuali şi pentru vizite canonice, chirii, întreţinerea edificiilor, susţinerea organului oficial al eparhiei, cheltuieli neprevăzute, ajutor pentru biblioteci, subvenţionarea corului catedralelor ortodoxe, întreţinerea edificiilor, etc.

Anul în care s-a acordat ajutorul	Beneficiar	Suma totală acordată	Sursa de documentare
1921-1922	Diecezele ortodoxe din Ardeal	**Total 8.214.334 lei**	Bugetul Cheltuielilor Ministerului Cultelor şi Artelor pe Exerciţiul 1921-1922, Stat nr.220,p.102
1923	1.Arhidieceza de Alba-Iulia şi Sibiu	293.250 lei	Bugetul,1923, Stat nr. 209 , p74
	2.Consistoriul metropolitan Sibiu	124.500 lei	Buget , 1923,Stat nr. 208, p.73.
	3.Consistoriul diecezan Arad	159.375 lei	Buget,1923, Stat nr.210, p.74.
	4.Consistoriul diecezan Caransebeş	297.000 lei	Buget,1923, Stat nr.211, p.74.
	5.Consistoriul diecezan Cluj	177.750 lei	Buget , 1923, Stat nr.212, p.74-75
	6.Consistoriul diecezan OradeaMare	218.250 lei	Buget,1923, Stat nr.213, p.75
	7.Vicariatul sârbesc din Timişoara	76.500 lei	Buget,1923, Stat nr.214, p.75
	TOTAL 1923-1.346.625 LEI		
1924	1.Consistoriul metropolitan şi Consistoriul Arhidiecezan Sibiu	609.000 lei	Bugetul pe Exerciţiul 1924,Stat nr.211, p.74.
	2.Episcopia din Arad	228.500 lei	Buget,1924, Stat nr. 212 p.74.
	3.Episcopia din Caransebeş	411 000 lei	Buget,1924 , Stat nr.213 p.74-75
	4. Episcopia din Cluj	283 000 lei	Buget,1924, Stat nr.214 p.75.
	5.Episcopia din Oradea-Mare	315 000 lei	Buget 1924, Stat nr.215 p.75.

	6. Vicariatul sârbesc din Timişoara	102.000 lei	Ibidem,Stat nr.216 p.75.
	TOTAL 1924- 1.948.500 LEI		
1925	1.Consistoriul metropolitan Sibiu	178.000 lei	Bugetul 1925,Stat nr.124, p.75.
	2.Consistoriul Arhidiecezan	431 000 lei	Buget,1925, Stat nr.124, p.75.
	3.Episcopia din Arad	228.500 lei	Buget,1925 ,Stat nr.125 p.76.
	4.Episcopia din Caransebeş	411 000 lei	Buget,1925 Stat nr.126 p.76.
	5. Episcopia din Cluj	283 000 lei	Buget,1925, Stat nr.127 p.76.
	6.Episcopia din Oradea-Mare	315.000 lei	Buget,1925, Stat nr.128, p.76.
	7. Vicariatul sârbesc din Timişoara	102 000 lei	Buget,1924, Stat nr.129 p.76.
	Total 1925 -1.948.500 lei		
1926	1.Consistoriul metropolitan Sibiu	178.000 lei	Bugetul 1926, Stat nr.121, p.79.
	2.Consistoriul Arhidiecezan	431 000 lei	Buget 1926, Stat nr.121, p.79.
	3.Episcopia din Arad	228.500 lei	Buget 1926, Stat nr.122 p.80.
	4.Episcopia din Caransebeş	411 000 lei	Buget 1926, Stat nr.123 p.80.
	5. Episcopia din Cluj	283 000 lei	Buget 1926,,Stat nr.124 p.80.
	6.Episcopia din Oradea-Mare	315.000 lei	Buget 1926,Stat nr.125, p.80.
	7. Vicariatul sârbesc din Timişoara	102 000 lei	Buget 1926,Stat nr.126, p.80.
	Total 1926 1.948.500 lei		

Anexa 23. Ministerul Cultelor şi Artelor reducere 50 % pe CFR pentru preoţi

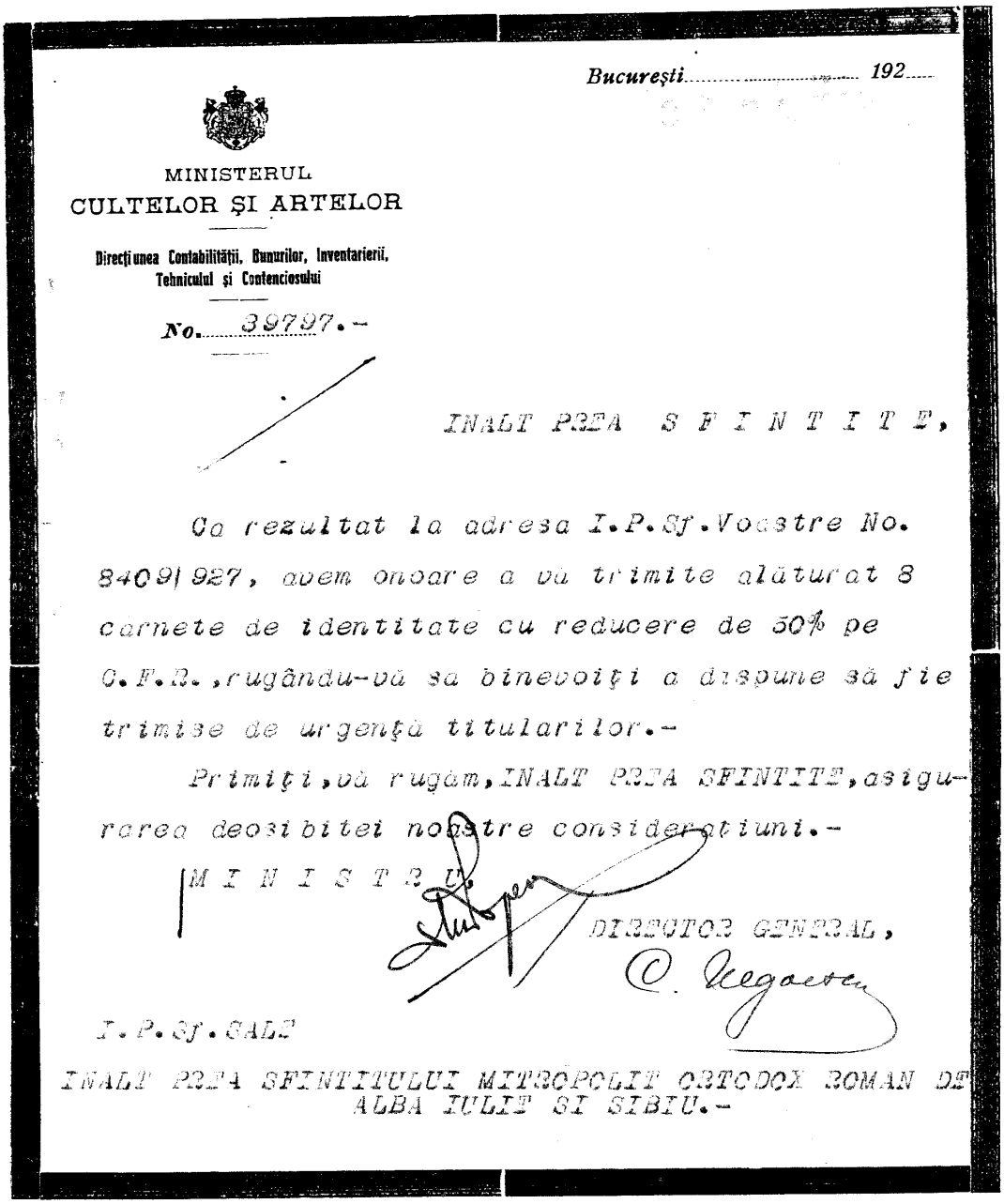

Bucureşti..... 192.....

MINISTERUL
CULTELOR ŞI ARTELOR

Direcţiunea Contabilităţii, Bunurilor, Inventarierii, Tehnicului şi Contenciosului

No. 39797.-

INALT PREA SFINTITE,

Ca rezultat la adresa I.P.Sf.Voastre No. 8409|927, avem onoare a vă trimite alăturat 8 carnete de identitate cu reducere de 50% pe C.F.R., rugându-vă să binevoiţi a dispune să fie trimise de urgenţă titularilor.-

Primiţi, vă rugăm, INALT PREA SFINTITE, asigurarea deosebitei noastre consideraţiuni.-

MINISTRU,

DIRECTOR GENERAL,
C. Negoescu

I.P.Sf.SALE

INALT PREA SFINTITULUI MITROPOLIT ORTODOX ROMAN DE ALBA IULIE SI SIBIU.-

Anexa 24. Consiliul Dirigent-ajutor lemne de foc şi bani

REGATUL ROMÂNIA
CONSILIUL DIRIGENT
PENTRU TRANSILVANIA, BĂNAT ŞI ŢINUTURILE UNGURENE LOCUITE DE ROMÂNI
RESORTUL CULTELOR ŞI AL INSTRUCŢIUNII PUBLICE.

Nr. 3794-1919.
Secţia .....
NB. La răspuns se va arătă numărul.

Sibiiu, 12 August 1919.

Prea Venerat Consistor!

Pentru ca să se poată lua din bună vreme dispoziţiile necesare pentru provederea cu lemne de foc a tuturor autorităţilor confesionale pe anul 1919-1920.-

P. V. C. (Ordinariat) este poftit a da ordin tuturor oficiilor aparţinătoare iurisdicţiunii sale, să arete în timpul cel mai scurt, care este cantitatea de lemne de foc, de care are trebuinţă oficiul respectiv din anul 1919-1920 şi anume de 1 Septemvrie 1919 până în 1 Septemvrie 1920.-

Tabloul acestor date, compus în ordinea alfabetică a comunelor, să se înainteze cu provocare la Nr.6900/C.ex. 1919 Resortului de agricultură şi comerciu până la finea lunei lui Septemvrie 1919.-

Seful resortului.

Către Consistorul ortodox-român

SIBIIU

Anexa 25. Ajutorul Statului pentru preoţii din Ardeal

Tabelul A 25.1**.** Ajutorul Statului pentru preoţii din Munţii Apuseni şi din Secuime

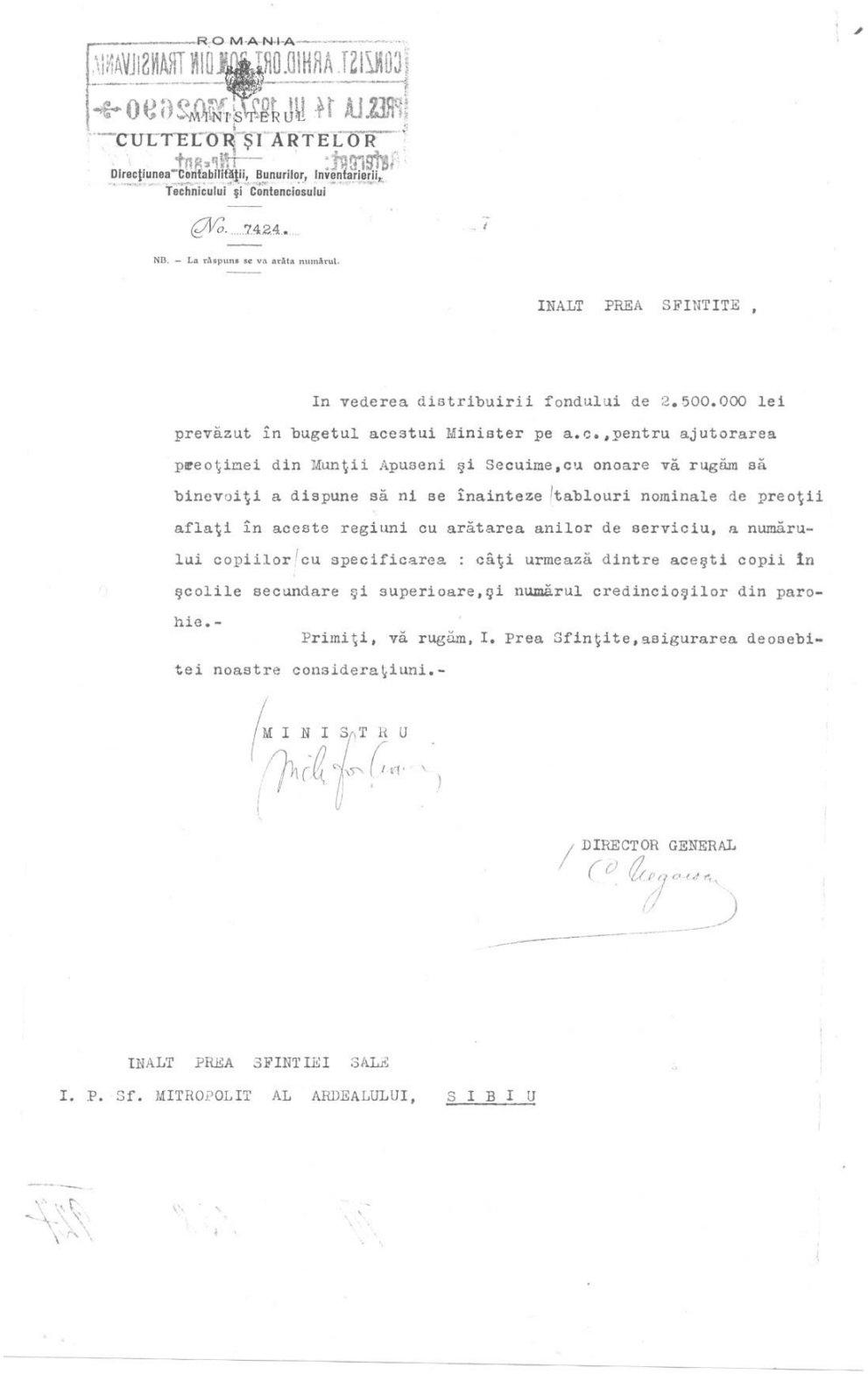

ROMANIA

MINISTERUL
CULTELOR ŞI ARTELOR
Direcţiunea Contabilităţii, Bunurilor, Inventarierii, Technicului şi Contenciosului

No. 7424.

NB. — La răspuns se va arăta numărul.

INALT PREA SFINTITE ,

In vederea distribuirii fondului de 2.500.000 lei prevăzut în bugetul acestui Minister pe a.c.,pentru ajutorarea preoţimei din Munţii Apuseni şi Secuime,cu onoare vă rugăm să binevoiţi a dispune să ni se înainteze tablouri nominale de preoţii aflaţi în aceste regiuni cu arătarea anilor de serviciu, a numărului copiilor cu specificarea : câţi urmează dintre aceşti copii în şcolile secundare şi superioare,şi numărul credincioşilor din parohie.-

Primiţi, vă rugăm, I. Prea Sfinţite,asigurarea deosebitei noastre consideraţiuni.-

MINISTRU

DIRECTOR GENERAL

INALT PREA SFINTIEI SALE
I. P. Sf. MITROPOLIT AL ARDEALULUI, SIBIU

ROMANIA

Bucureşti, ... 192...

MINISTERUL
CULTELOR ŞI ARTELOR

Direcţiunea Contabilităţii, Bunurilor, Inventarierii, Technicului şi Contenciosului

Nr. 41011 21 SEPTEMVRIE 19-7

NB.— La răspuns se va arăta numărul

INALT PREA SFINTITE,

Anexat, avem onoare a vă nainta, ordinul de plată No. 6667/97 în valoare de lei 492.500, care reprezintă ajutoare acordate preoţilor ortodoxi din Secuime şi Munţii Apuseni, din Eparhia I. P. Sf. Voastre .-

Numele preoţilor ajutaţi, şi suma acordată fiecăruia se găsesc în Deciziunea ataşată la alăturatul ordin de plată şi vă rugăm să binevoiţi a dispune ca înainte de a se încasa suma, să se sustragă o copie după aceia a deciziunei, ca să o aveţi în vedere la distribuirea banilor.-

De la fiecare persoană în parte veţi binevoi a dispune să se ceară chitanţa pentru primirea ajutorului acordat, chitanţe care vor fi înaintate Ministerului cu acte justificative pentru descărcarea I. P. Sf. Voastre.-

Primiţi, vă rugăm, Inalt Prea Sfinţite, asigurarea deosebitei noastre consideraţiuni.-

M I N I S T R U,

DIRECTOR GENERAL,

INALT PREA SFINTIEI SALE.-
INALT PREA SFINTITULUI AHRHIEPISCOP SI MITROPOLIT DE ALBA IULIA SI SIBIU, LA SIBIU

Anexa 26. Circulară emisă de către Sfântul Sinod al BOR pentru aderarea credincioşilor la societăţile de binefacere creştinească Crucea Roşie.

SFÂNTUL SINOD
AL
SF. BISERICI ORTODOXE ROMANE

BUCUREȘTI

Nr. 331
28. X. 927

P R E A S F I N T I T E,

Cu frăţească dragoste Vă înaintăm alăturat la aceast o copie de pe adresa No.2415/927,a Soc.Naţionale »Crucea Roşie« şi Vă rugăm să binevoiţi a dispune ca toţi preoţii din cuprinsul Eparhiei Prea Sfinţiei Voastre prin predici şi conferinţi religioase să îndemne pe credincioşi să-şi dea obolul lor acestei societăţi de binefacere creştinească,cu ocazia serbărilor organizate în acest scop în zilel de 13-21 Noembrie 1927.

Primiţi Vă rog,Prea Sfinţite,ale Noastre întru Hristos frăţeşti îmbrăţişări.-

P R E Ş E D I N T E,

D I R E C T O R,

PREA SFINTIEI SALE,
PREA SFINTITULUI EPISCOP AL EPARHIEI...

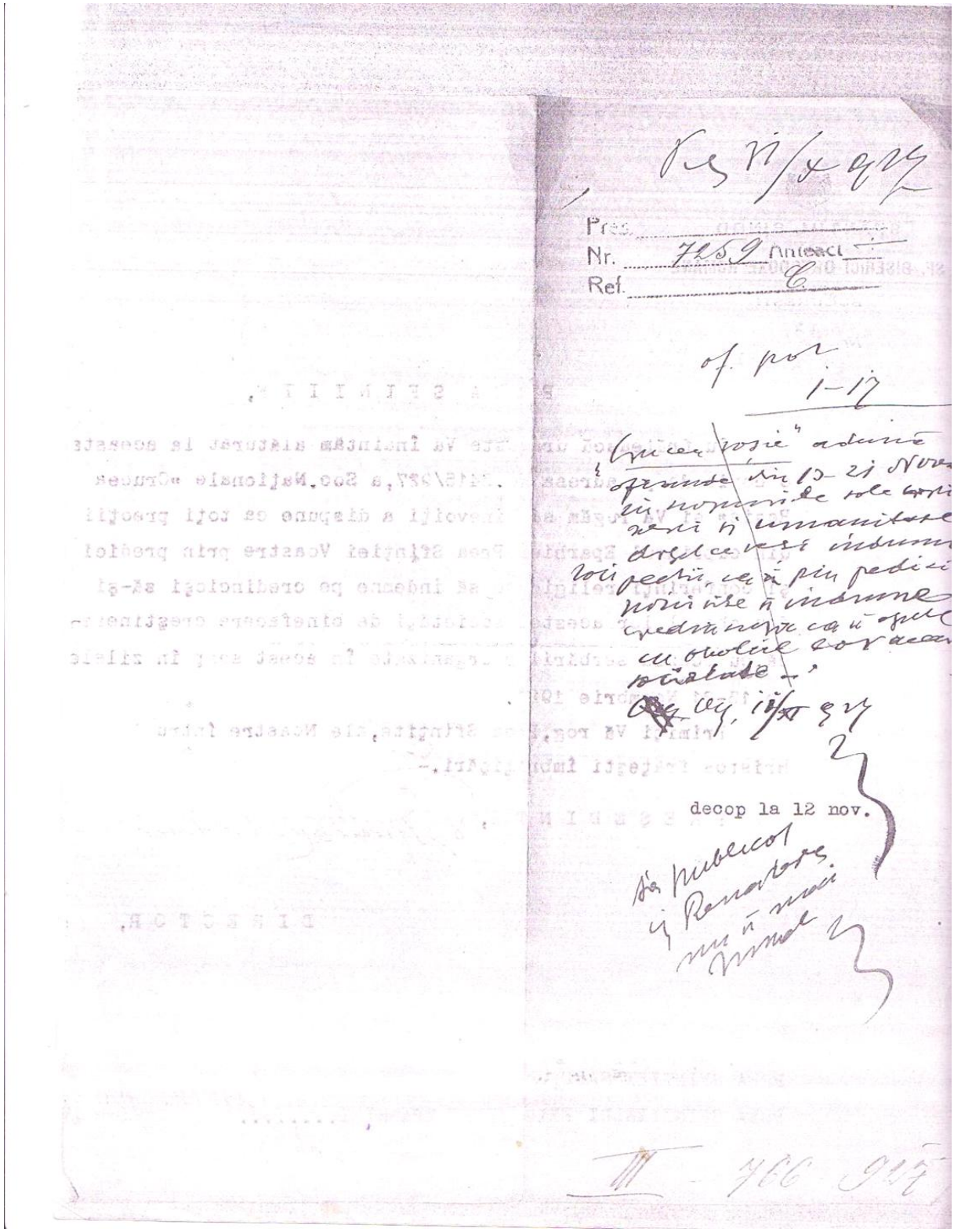

Reg. 11/X 927

Pres.
Nr. 7259 Anteact.
Ref. C

of. pol.
1-17

„Crucea roșie" adună ofrande din 13-21 Nov. în numele sale [illegible] și umanitate [illegible] indumi toți pedii, ca și pin pedici noi [illegible] și indume credincioșa ca și [illegible] cu obolul [illegible] societate.

Reg. 11/XI 927

decop la 12 nov.

Să publicăm și Renatorul nu și mai [illegible]

III 766 927

Anexa 27. Dispoziţia Sf. Sinod al BOR pentru realizarea în Eparhia Clujului a unei chete pentru Societatea Profilaxia Tuberculozei.

18 Mai 1925.

SFANTUL SINOD
AL
SF. BISERICI AUTOCEFALE ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREŞTI

No. 199.

INALT PREA SFINTITE,

Avem onoare a Vă face cunoscut că Sf. Sinod, în şedinţa sa din 15 Mai 1925, văzând adresa No. 1510/925, a „Societăţii pentru profilaxia Tuberculozii" i-a admis să facă chetă în toate bisericile din ţară în Duminica Pogorîrii Sf. Duh (Rusalii) cu rezerva tricţiunea, că jumătate din produs să rămână în folosul bisericii unde s'a purtat cheta, iar cealaltă jumătate să se trimită direct Societăţii la Bucureşti.-

Primiţi Vă rog, Inalt Prea Sfinţite, ale Noastre întru Hristos frăţeşti îmbrăţişări.-

P R E Ş E D I N T E
P A T R I A R H,

Director,

INALT PREA SFINTIEI SALE,
INALT PREA SFINTITULUÍ Mitropolit al Ardealului

Anexa 28. Indemnizaţii de scumpete pentru diferite oraşe din România în perioada 1918-1928

O modalitate prin care Statul român a încercat să dea curs problematicii salariale a clericilor a fost şi aceea a introducerii indemnizaţiilor de scumpete. Exista o diferenţiere salarială dată de îndemnizaţia de scumpiri şi de cotele de chirie ce difereau de la o zonă la alta a ţării. Astfel, Ministerul Cultelor Şi Artelor oferea îndemnizaţia de scumpete de 1000 de lei şi cotele de chirie de 20%, 25% şi 30%, oraşelor: Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Bucureşti, Galaţi, Jimbolia şi Timişoara. Conform acestora, un profesor cu patru gradaţii de la Institutele Teologice din Transilvania, avea un salariu bugetar de 4.400 lei, un adaos de scumpete de 2685 lei, un spor de 30% de 2.125 lei, 800 lei indemnitate de chirie, ajungându-se la un total de 10.090 lei.

Indemnizaţia de scumpete de 1000 de lei şi cu cota de chirie de 15, 20 şi 25% era percepută pentru oraşe cum ar fi: Brăila, Constanţa, Craiova, Iaşi şi Ploieşti. Aici,un profesor cu patru gradaţii avea un salariu bugetar de 3.200 lei la care se adăuga: îndemnitatea de scumpete de 2.215 lei şi sporul de 30% constând în 1620 lei, plus îndemnitatea de chirie până la 800 lei şi ajutorul de familie de 250 lei pentru trei copii, ajungându-se la un total de 8.085 lei.

Pentru oraşe cu îndemnitatea de scumpete de 750 lei şi cota de chirie de 20, 25, 30 % (Arad, Braşov, Oradea-Mare şi Sibiu), profesorul cu patru gradaţii pornea de la 3.200 lei salariu bugetar la care se adăuga: 1.965 adaos de scumpete, 1.545 lei reprezentând sporul de 30% , 960 lei îndemnizaţie de chirie şi 250 lei ajutorul de familie, ajungându-se la un total de 7920 lei .

Exista o grilă salarială şi pentru oraşele cu îndemnitate de scumpete de 750 lei şi cota de chirie de 15, 20, şi 25%, ce vizau unele oraşe transilvănene ca: Bistriţa, Dej, Satu-Mare, Careii-Mari, Sighetul Marmaţiei, Sfîntul-Gheorghe, Sighişoara, Târgu-Mureş, Turda şi Zalău. Aici, acelaşi profesor cu patru gradaţii primea 3.200 lei la care se adaugă 1.965 lei adaosul de scumpete, 1.545 sporul de 30%, 800 lei cota de 25% indemnitate de chirie şi 250 lei ajutorul de familie pentru 3 copii, ajungându-se la un total de 7.760 lei .

(*Bugetul Cheltuielilor Ministerului Cultelor şi Artelor pe Exerciţiul anului 1926,* volumul II, Anexe la statele Dezvoltătoare de Salarii, Imprimeria Statului, Bucureşti, p. 11, 29, 42. 53; Stat nr.69, p. 49 din Bugetul Cheltuielilor Ministerului Cultelor şi Artelor pe exerciţiul anului 1927; vezi şi Actele Adunării Eparhiale Ordinare a Episcopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, Cluj, 1928, p. 61-62.

Anexa 29. Bugetul pus la dispoziţie cultelor de către Stat în perioada 1926-1928

În anul 1926, Biserica Ortodoxă primea în bugetul anual, cu destinaţia servicii exterioare suma de 359.420.665 lei iar Biserica Unită avea cuprinsă în buget suma de 54.203.579 lei. Comparativ cu greco-catolici, ortodocşii ar fi trebuit să primească de 9 ori mai mulţi bani, aproximativ 487.832.211 lei. Pentru acelaşi an reformaţii, evanghelicii-luterani şi unitarienii care împreună formau un nucleu de aproximativ 1.178.722 de credincioşi, de 11 ori mai puţini decât ortodocşi, aveau un buget de aproximativ 64.515.955 lei. Raportat la proporţia lor numerică ortodocşii trebuiau să primească 709.675.505 lei.

Disproporţia dintre bugetele de cheltuieli materiale şi de personal puse la dispoziţia diferitelor culte minoritare în raport cu Ortodoxia Română,a continuat şi pentru perioada 1927-1928. În anul 1927, bugetul Bisericii Ortodoxe Române rotunjit se ridica la 657.000.000 lei, sumă repartizată astfel: pentru cheltuielile oficiilor centrale, oficiilor exterioare, Eforiei bisericeşti, cheltuieli materiale, subvenţii, burse şi diverse ajutoare, cheltuiei diverse şi extraordinare şi cheltuieli pentru fondurile cu destinaţie specială.Uniţilor, li se acorda 89.157.333 lei. Nedreptăţirea ortodocşilor era cât se poate de evidentă şi pentru acest an căci, raportat proporţiei numerice lor trebuind a li se vira suma aproximativă de 802.415.997 lei. Pentru acelaşi scop, Bisericile minoritare aveau alocată suma de 113.712.643 lei, pe fundamentul acleiaşi echitabilităţii ortodocşilor trebuind să li se aloce din partea Statului 1.250.839. 073 lei.

Bugetul Ministerului Cultelor şi a Artelor pe exerciţiul anului 1928 trăda o aceeaşi vădită disproporţie între sumele alocate ortodocşilor şi cele ale greco-catolicilor sau protestanţilor. Dacă bugetul întreg al Ministerului Cultelor pentru acest an a fost de 1.295.976.000 lei, Bisericii Ortodoxe i se aloca 698.363.037 lei, cu destinaţia cheltuieli de personal, Bisericii Greco-Catolice îi revenea 120.774.519 lei defalcată astfel: 116.306.519 lei revenind cheltuielilor pentru personal şi 4.468.000 lei, cheltuieli materiale. Nu poate fi trecut cu vederea faptul că, la aceste sume trebuia adăugat creditele primite din fondul religionar pentru acoperirea diverselor cheltuieli pentru Biserica Unită şi cea Catolică, ce ajungeau la 4.000.252. lei, drept pentru care suma ce-i revenea Bisericii Unite se învârtea în jurul cifrei de 125.000.000 lei. Logica elementară a echitabilităţii şi proporţionalităţii a fost din nou încălcată, marele perdant fiind Ortodoxia, cheltuielile de personal pentru deservenţii acesteia trebuind să fie amplificate şi să ajungă undeva la aproximativ 1.046.758.671 lei .

Cât priveşte pe minoritari, cheltuielile aferente personalului deservent stipulate în bugetul anului 1928 au fost de 163.209.361 lei [5], Statul pentru a nu fi acuzat de subiectivism trebuind a pune la dispoziţia stranei ortodoxe aproximativ 1.795.302.971 lei.

A se vedea: 1. Recapitulaţiune Generală a bugetului cheltuielilor Ministerului Cultelor şi Artelor pe exerciţiul 1926 în *Bugetul Cheltuielilor Ministerului Cultelor şi Artelor pe exerciţiul 1926, volumul I,* Imprimeria Statului, Bucureşti 1926, p. 3. ; vezi şi Stat no. 77-87, p. 66-68; vezi articolele 22-29, cap. IV – Biserici minoritare, în ibidem, p. 9-10.

2. Partea V, Biserica Ortodoxă Română, cap.IX-XIV, art. 69-117, p. 12-15 în *Bugetul Cheltuielilor Ministerului Cultelor şi artelor pe exerciţiul 1927*, Bucureşti Imprimeria Statului, 1927, p. 12-15; Vezi şi *Desbaterile Congresului Naţional Bisericesc. Sesiunea ordinară din Octombrie 1926 cu votarea: Regulamentului pentru organizarea şi funcţionarea Eforiei Centrale a Bisericii Ortodoxe Române din Patriarhia Română; Regulamentul interior pentru Congresul Naţional Bisericesc; Regulamentul pentru administrarea afacerilor epitropeşti în parohii, protopopiate şi eparhii,* Bucureşti, 1926, p. 135.

3. Recapitulaţiune Generală a bugetului cheltuielilor Ministerului Cultelor şi Artelor pe exerciţiul 1927,în ibidem p.3; vezi şi Stat no.18-28, în ibidem, p. 31-33.

4. Recapitulaţiunea Generală a Bugetului Cheltuielilor Ministerului Cultelor şi Artelor pe anul financiar 1928, în capitolele IV-XI, în *Bugetul Cheltuielilor Ministerului Cultelor şi artelor pe exerciţiul 1928*, Bucureşti Imprimeria Statului, 1928, p. 3 .

Tabel A 29.1. Tabel comparativ al cheltuielilor de personal al Ministerului Cultelor şi Artelor pentru anii 1922-1928

Anul Bugetar	**Biserica Ortodoxă**	**Biserica Greco-Catolică**	**Cultele minoritare**	**Sursa de documentare**
1923	131.935.228 lei	22 058 707 lei	28.733.527 lei	Bugetul Cheltuielilor M.C.A ,1923, p. 5-7.
1924	214.591.999 lei	36.052.464 lei	45.889.744 lei	Bugetul Cheltuielilor M.C.A ,1924, p.3.
1925	251.998. 217	38.918.419 lei	50.135.783 lei	Proiect de Buget 1925, p.5-6; Bugetul Cheltuielilor M.C.A, 1925, p.6.

1926	326.964.177 lei	*50*.161.579 lei	62.638.240 lei	Bugetul Cheltuielilor M.C.A ,1926, p.3.
1927	580.867.170 lei	89.157.333 lei	113.712.643 lei	Bugetul Cheltuielilor M.C.A ,1927, p.3, p.12-13.
1928	698.363.037 lei	116.306.519 lei	163.209.361 lei	Bugetul Cheltuielilor M.C.A ,1928, p.3-4

Tabel A 29. 2**.** Tabel comparativ al cheltuielilor de personal care ar fi trebuit să fie puse la dispoziţie Bisericii Ortodoxe Române de către Stat conform indicelui proporţiei numerice raportat Bisericii Greco-catolice.

Anul Bugetar	**Biserica Ortodoxă**	**De câte ori era mai numeroasă B.O.R decât Biserica Greco-Catolică**	**Cât ar fi trebuit să primească B.O.R raportat sumelor puse la dispoziţie de către Stat Bisericii Greco-Catolice**
1923/24	131.935.228	**9 ori**	198.528.363 lei
1924/25	214.591.999		324.472.176 lei
1925/26	251.998. 217 lei		350.265. 771 lei
1926/27	326.964.177		451.454.211 lei
1927/28	580.867.170 lei		802.415.997 lei
1928/29	698.363.037		1.046.758.671 lei

Tabel A 29.3. Tabel comparativ al Venitului pe persoană care-i revenea Bisericilor Ortodoxă, Greco-catolică şi cea a Cultelor minoritare în funcţie de numărul de personal cuprins în bugetul de stat**.**

Anul Bugetar	**Biserica Ortodoxă Română**		**Biserica Greco-Catolică**		**Bisericile Minoritare**	
	Nr.de persoane cuprinse în schema de personal	**Venitul pe persoană care-i revine în schema de personal pe un an conform bugetului alocat**	**Nr.de persoane cuprinse în schema de personal**	**Venitul pe persoană care-i revine în schema de personal pe un an conform bugetului alocat**	**Nr.de persoane cuprinse în schema de personal**	**Venitul pe persoană care-i revine în schema de personal pe un an conform bugetului alocat**
1923/24	16.491	8000 lei	1743	12.655 lei	1310	21.933 lei
1924/25	17.784	12.066 lei	1825	19.754 lei	2510	18.282 lei
1925/26	17.716	14.244 lei	1748	22.264 lei	2470	20.297 lei
1926/27	18.152	18.012 lei	1748	28.696 lei	2470	25.359 lei
1927/28	18.152	32.000 lei	1727	51.625 lei	2523	45.070 lei
1928/29	19.444	1847 lei	1728	67.307 lei	2455	66.480 lei

Bisericile minoritare: Romano-C., Reformată, Ev.Luterană, Unitariană, Isrraelită, Musulmană.

Anexa 30. Disproporţia existentă între Biserica Ortodoxă Română şi cultele minoritare la nivelul numărului de episcopi, protopopi şi parohii**.**

Tabel A 30.1. Tabel comparativ privind numărul episcopilor Bisericilor diferitelor culte din România în anul 1928

Anul 1928	**Biserica Ortodoxă Română**	**Biserica Greco-catolică**	**Biserica Romano-catolică**	**Sursa de documentare**
Nr.credincioşi	Nr.credincioşi **13.108.227**	Nr.credincioşi **1.427.391**	Nr.credincioşi **1.234.151**	Anuar Statistic pe anul 1928, p.464-465. Anuar Statistic pe anul 1930, p.352-354. Bugetul Cheltuielilor M.C.A, 1928, p.21-34 ; p.81-86.
	17	**4**	**7**	

Tabel A 30.2. Câţi episcopi ar fi trebuit să aibă Biserica Ortodoxă conform numărului de credincioşi comparativ numărului episcopilor Bisericilor diferitelor culte din România în anul 1928

Anul 1928	**Biserica Ortodoxă**	**Biserica Greco-Catolică**	**Biserica Romano-Catolică**
	17 episcopi	Raportat B. Greco . Catolice **36** episcopi	Raportat B. Romano . Catolice **73** episcopi

Tabel A 30.3. Tabel comparativ privind numărul protopopilor Bisericilor diferitelor culte din România în anul 1928.

Anul 1928	**Biserica Ortodoxă**	**Biserica Greco-Catolică**	**Biserica Romano-Catolică**	**Biserica Reformată**	**Biserica Evanghelică-Luterană**	**Biserica Unitariană**
	231 102 pentru Vechiul Regat, 89 pentru Transilvania; 40 pentru Basarabia	**80**	**22**	**25**	**8**	**5**

Bugetul Cheltuielilor M.C.A, 1927, p. 51
Bugetul Cheltuielilor M.C.A, 1928, p. 107

Tabel A 30.4. Tabel. Câţi protopopi ar fi trebuit să aibă Biserica Ortodoxă conform numărului de credincioşi comparativ numărului de protopopi aparţinători Bisericilor diferitelor culte din România în anul 1928

Anul 1928	**Biserica Ortodoxă**	**Raportat Bisericii Greco-C.**	**Raportat Bisericii Romano-C.**	**Raportat Bisericii Reformate**	**Raportat Bisericii Ev.-Luterane**	**Raportat Bisericii Unitariene**
	Are 231 protopopi	**720** protopopi	**233** protopopi	**450** protopopi	**262** protopopi	**945** protopopi

Tabel A 30.5. Tabel comparativ privind numărul parohiilor Bisericilor diferitelor culte din Transilvania între anii 1923- 1928.

Anul 1923	**Biserica Ortodoxă 2296 parohii**	**Biserica Greco-Catolică 1629 parohii**	**Biserica Romano-C. 580 parohii**	**Biserica Reformată 699 parohii**	**Biserica Ev.-Luterană 247 parohii**	**Biserica Unitariană 113 parohii**
Anul 1926	**2310**	**1638**	**638**	**806**	**275**	**113**
Anul 1928	**2327**	**1642**	**638**	**806**	**316**	**113**

Sursa : Anuar Statistic 1923, p. 253.
Anuar Statistic 1926, p. 323.
Anuar Statistic 1928, p. 465.

Tabel A 30.6. Tabel comparativ .Situaţia credincioşilor administraţi din punct de vedere spiritual de către preoţii diferitelor confesiuni din România între anii 1928-1938.

Anul 1928	**Biserica Ortodoxă 10.565 parohii şi filii**	**Biserica Greco-C. 1629 parohii**	**Biserica Romano-C. 580 parohii**	**Biserica Reformată 699 parohii**	**Biserica Ev.Luterană 247 parohii**	**Biserica Unitariană 113 parohii**
Număr de credincioşi	13.108.227 credincioşi	1.497.391 credincioşi	1.234.151 credincioşi	710.706 credicioşi	398.759 credincioşi	69.257 credincioşi
Număr de preoţi	8500-8736	1756	774	867	296	127
Câţi credicioşi administra în medie un preot într-o (parohie)	Un preot ortodox 1500-1600 credincioşi.	Un preot Greco-c. 740	Un preot romano.c 1550	Un preot reformat 807	Un preot ev. Luteran 1351	Un preot Unitarian 597

Sursa: Şematismul Veneratului Cler al Eparhiei Greco-catolice Române a Maramureşulu, Baia-Mare, Dacia 1930, p. 95-111.

Şematismul Veneratului Cler al Eparhiei Greco-catolice Române a Maramureşului, Baia - Mare, Dacia 1932, p. 120-123.

Şematismul Veneratului Cler al Eparhiei Greco-catolice Române de Alba –Iulia şi Făgăraş ,Blaj, 1932, p. 229; p. 245-254.

Situaţia Bisericii Ortodoxe Române pe anii 1935-1938. Rapoartele generale ale Consiliului Central Bisericesc, Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti ,1939, p. 382.

Anexa 31. Împroprietărirea cu pământ a parohiilor din Arhidieceza Ortodoxă de Alba Iulia şi Sibiu.

Încă din anul 1922 această arhidieceză ortodoxă cerea statului român împroprietărirea cu pământ în judeţele Sibiu, Alba de Jos şi Făgăraş. Se cerea 50 de jugăre pentru gospodăria Seminarului „Andreian" şi a internatului arhidiecezan, 200 pentru arhiepiscopia mitropolitană, 100 pentru şcoala normală „Andrei Şaguna" şi pentru orfelinat, 80 pentru înfiinţarea unei mănăstiri de călugăriţe, 100 jugăre pentru înfiinţarea unei şcoli de cântăreţi bisericeşti şi câte 32 pentru vicarul arhiepiscopesc şi pentru cei 4 asesori consistoriali. Din toate aceste cereri, Arhiepiscopiei Ortodoxe de Alba Iulia şi Sibiu, statul i-a acordat până-n anul 1923: 200 jugăre pentru sesiunea mitropolitană în hotarul comunei Drasău (judeţul Alba de Jos), 40 jugăre pentru şcoala normală „Andrei Şaguna"; 20 jugăre pentru Orfelinatul arhidiecezan în hotarul comunei Loamnăş din judeţul Alba de Jos; 76 jugăre cadastrale pentru înfiinţarea unei mănăstiri de călugări iar celelalte cereri rămânând nerezolvate de către stat.

Preotul Ioan Crăciun şi profesorul universitar Silviu Dragomir au expus în date concise nedreptăţile răsfrânte asupra Bisericii Ortodoxe din Ardeal din partea organelor reformei agrare în cadrul *Dezbaterilor Congresului Naţional Bisericesc Sesiunea, Ordinară din 18- 21 noiembrie 1929* şi în cadrul *Congresului al X –lea, cu caracter cultural, al Asociaţiei Clerului „Andrei Şaguna", ţinut la Braşov, în zilele de 11 şi 12 noiembrie 1930.* Dezbaterile acestor două foruri au prezentat cât se poate de clar statutul de nedreptăţire a elementului ortodox transilvănean ,statut inserat cu largul concurs al Statului român. Concluziile au reliefat următoarea situaţie:

- Mitropolia Ortodoxă din Sibiu, a fost deposedată de pădurea Trufari; în schimb,în alte locuri parohii unite cu câteva familii au primit sesii parohiale de zeci de jugăre,

-Parohiile greco-catolice din Valea Ampoiului, cu filiile lor de câte 2-3 familii, au primit sesii parohiale de zeci de jugăre, deasemenea cele din Sfântul Andrei, Troiţa, Roteni şi Bolintineni, pe când ortodocşii de aici n-au primit nimic,

-Parohia unită din Gusu (judeţul Sibiu) primea ca sesie parohială 11 jugăre din rezerva statului de la Alămor, iar parohiei ortodoxe Topârcea, ce avea 2.500 suflete, învecinată cu Alămoru, nu i s-a dat nimic,

-Parohiile ortodoxă şi cea greco-catolică din Chesler (judeţul Târnava-Mică) au cerut să li se dea din rezerva statului pădurea, greco-catolicii au primit pădure în valoare de peste 350.000 lei, ortodocşii n-au primit nimic, pe motivul ilegalităţii.

În judeţul Alba, în comuna Vingard au fost împroprietăriţi din rezerva statului greco-catolicii din Alba Iulia, pe când Bisericii Ortodoxe din Boz, protopopiatul Miercurea, foarte

aproape de această rezervă, nu i s-a dat nimic deşi n-avea nici o brazdă de pământ. Din lipsa eclejiei parohiale, parohia era lipsită de preot.

Mai mult, parohiile ortodoxe au fost deposedate de pământul primit prin reforma agrară. Exemplu cât se poate de elocvent este acela al parohiei Bretea Mureşană din protopopiatul Ilia, care a primit în anul 1927, 20 jugăre sesie parohială – din care i s-a luat 17 jugăre prin hotărârea Casei generale de împroprietăriri, no.17716 / 929; parohia Sârbi din acelaşi protopopiat a fost deposedată de 5 jugăre primite conform aceluiaşi ordin; parohiile ortodoxe Runcşor şi Branişca din protopopiatul Ilia, au fost deposedate astfel: Runcşor de 4 jugăre dintr-un total de 8 iar Branişca de 7 jugăre din totalul de 10, la ordinul Consilieratului agricol Deva. Un caz cât se poate de sugestiv s-a consemnat în parohia Fizeşti, protopopiatul Jiu. Această parohie înainte de primul război mondial a cumpărat 70 jugăre pe seama bisericii, după expropiere fiind înproprietărită cu 34 jugăre

(Această statistică poate fi desprinsă din: Raportul epitropesc nr. 2448 /1923, în Protocolul Sinodului Arhidiecezei Ortodoxe Române de Alba Iulia şi Sibiu.Sesiunile Reglementare din anii 1923-1924, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, p. 112-113; Dezbaterile Congresului Naţional Bisericesc Sesiunea, Ordinară din 18, 19, 20, 21 noiembrie 1929 – Anexe şi Regulamentul pentru funcţionarea Consiliului Central Bisericesc. Regulamentul pentru înstrăinarea imobilelor bisericeşti, Bucureşti, Tiparul Cărţilor Bisericeşti, 1930, p. 109-110. Vezi şi Actele Congresului al X –lea cu caracter cultural al Asociaţiei Clerului „Andrei Şaguna”, ţinut la Braşov, în zilele de 11 şi 12 noiembrie 1930, Publicate de Biroul Asociaţiei Clerului ‚Arad, 1931, Tiparul Tipografiei Diecezane, p. 95-97; vezi şi Dr. Gheorghe Ciuhandu, „Papism şi Ortodoxism în Ardeal, întocmită pe bază de statistică oficială, a Ministerului ungar de Agricultură”).

Tabel A31.1.Tablouri cu situaţia împroprietăririi în parohiile din protopopiatele Braşov, Mediaş, Sighişoara.

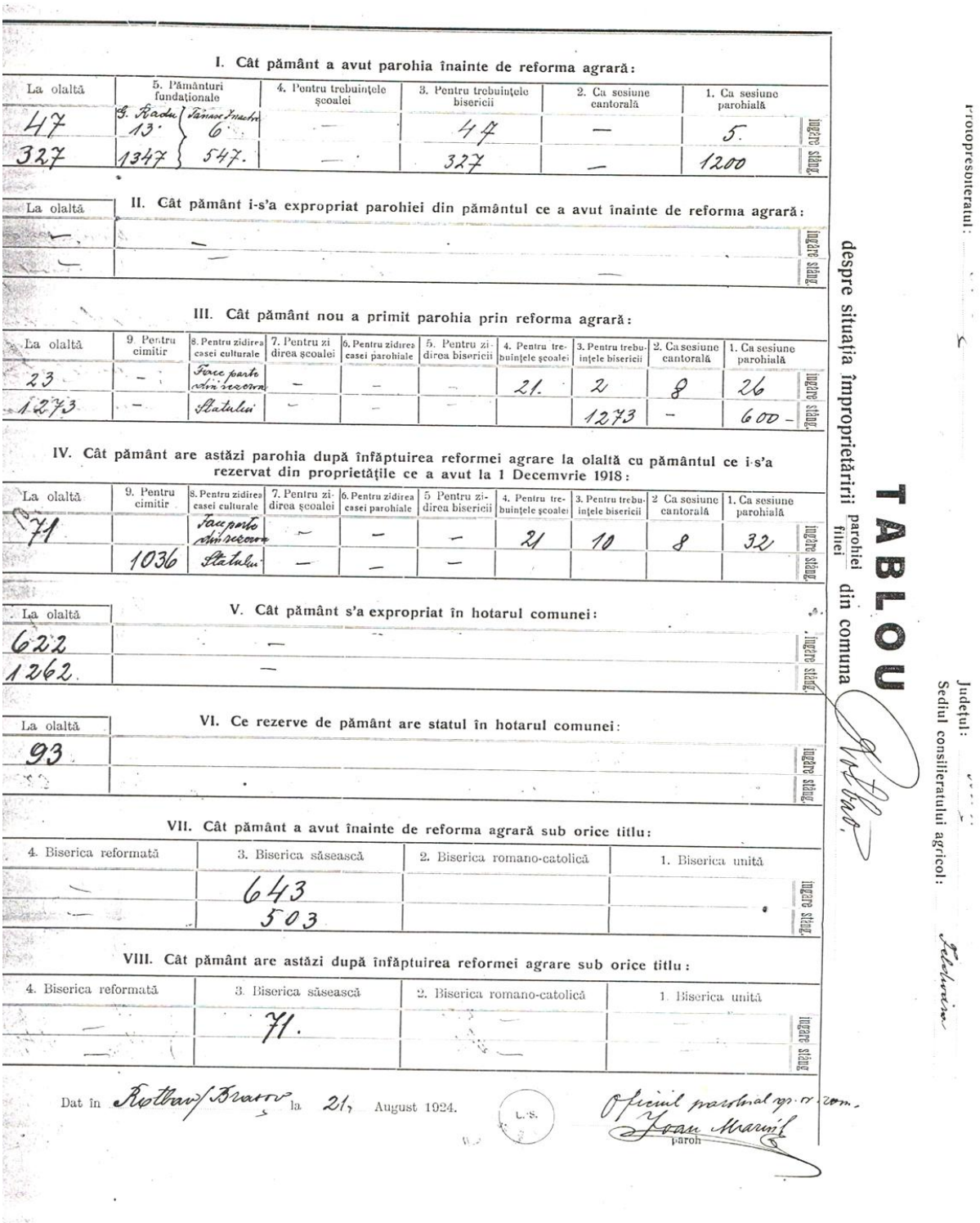

TABLOU

despre situaţia împroprietăririi parohiei / filiei din comuna Rotbav

Protopresbiteratul: ...

Judeţul: ...

Sediul consilieratului agricol: Teleheiara

I. Cât pământ a avut parohia înainte de reforma agrară:

La olaltă	5. Pământuri fundaţionale		4. Pentru trebuinţele şcoalei	3. Pentru trebuinţele bisericii	2. Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
47	G. Radu 13	Tănase Inactiv 6	—	47	—	5.	ingare
327	1347	547.	—	327	—	1200	stâng.

II. Cât pământ i-s'a expropriat parohiei din pământul ce a avut înainte de reforma agrară:

La olaltă		
—	—	ingare
—	—	stâng.

III. Cât pământ nou a primit parohia prin reforma agrară:

La olaltă	9. Pentru cimitir	8. Pentru zidirea casei culturale	7. Pentru zidirea şcoalei	6. Pentru zidirea casei parohiale	5. Pentru zidirea bisericii	4. Pentru trebuinţele şcoalei	3. Pentru trebuinţele bisericii	2. Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
23	—	Face parte din rezerva	—	—	—	21.	2	8	26	ingare
1273	—	Statului	—	—	—		1273	—	600 —	stâng.

IV. Cât pământ are astăzi parohia după înfăptuirea reformei agrare la olaltă cu pământul ce i-s'a rezervat din proprietăţile ce a avut la 1 Decemvrie 1918:

La olaltă	9. Pentru cimitir	8. Pentru zidirea casei culturale	7. Pentru zidirea şcoalei	6. Pentru zidirea casei parohiale	5 Pentru zidirea bisericii	4. Pentru trebuinţele şcoalei	3. Pentru trebuinţele bisericii	2 Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
71		Face parte din rezerva	—	—	—	21	10	8	32	ingare
	1036	Statului	—	—	—					stâng.

V. Cât pământ s'a expropriat în hotarul comunei:

La olaltă		
622	—	ingare
1262.	—	stâng.

VI. Ce rezerve de pământ are statul în hotarul comunei:

La olaltă		
93		ingare
		stâng.

VII. Cât pământ a avut înainte de reforma agrară sub orice titlu:

4. Biserica reformată	3. Biserica săsească	2. Biserica romano-catolică	1. Biserica unită	
—	643			ingare
—	503			stâng.

VIII. Cât pământ are astăzi după înfăptuirea reformei agrare sub orice titlu:

4. Biserica reformată	3. Biserica săsească	2. Biserica romano-catolică	1. Biserica unită	
—	71.	—	—	ingare
—		—		stâng

Dat în Rotbav/Braşov la 21, August 1924.

L. S.

Oficiul parohial gr. or. rom.
Ioan Marin
paroh

TABLOU

despre situația împroprietăririi parohiei / filiei din comuna Șirnea mare

Sediul consiliului agricol: Orașul Rîșnov

I. Cât pământ a avut parohia înainte de reforma agrară:

La olaltă	5. Pământuri fundaționale	4. Pentru trebuințele școalei	3. Pentru trebuințele bisericii	2. Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
	—					ingere
						stâng.

II. Cât pământ i-s'a expropriat parohiei din pământul ce a avut înainte de reforma agrară:

La olaltă		
	—	ingere
		stâng.

III. Cât pământ nou a primit parohia prin reforma agrară:

La olaltă	9. Pentru cimitir	8. Pentru zidirea casei culturale	7. Pentru zidirea școalei	6. Pentru zidirea casei parohiale	5. Pentru zidirea bisericii	4. Pentru trebuințele școalei	3. Pentru trebuințele bisericii	2. Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
2 jug							1 jug			ingere
										stâng.

IV. Cât pământ are astăzi parohia după înfăptuirea reformei agrare la olaltă cu pământul ce i-s'a rezervat din proprietățile ce a avut la 1 Decemvrie 1918:

La olaltă	9. Pentru cimitir	8. Pentru zidirea casei culturale	7. Pentru zidirea școalei	6. Pentru zidirea casei parohiale	5 Pentru zidirea bisericii	4. Pentru trebuințele școalei	3. Pentru trebuințele bisericii	2 Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
3 jug							1 jug			ingere
										stâng.

V. Cât pământ s'a expropriat în hotarul comunei:

La olaltă		
112 jug	—	ingere
		stâng.

VI. Ce rezerve de pământ are statul în hotarul comunei:

La olaltă		
		ingere
		stâng.

VII. Cât pământ a avut înainte de reforma agrară sub orice titlu:

4. Biserica reformată	3. Biserica săsească	2. Biserica romano-catolică	1. Biserica unită	
	112 jug	—	12 jug	ingere
				stâng.

VIII. Cât pământ are astăzi după înfăptuirea reformei agrare sub orice titlu:

4. Biserica reformată	3. Biserica săsească	2. Biserica romano-catolică	1. Biserica unită	
	50 jug		14 jug	ingere
				stâng.

Dat în Copsamica la 25 August 1924.

Iacob Teutsch
paroh

TABLOU

despre situația împroprietăririi parohiei / filiei din comuna Vorumloc

Județul: [illegible]

Sediul consilieratului agricol: Șighișoara

I. Cât pământ a avut parohia înainte de reforma agrară:

La olaltă	5. Pământuri fundaționale	4. Pentru trebuințele școalei	3. Pentru trebuințele bisericii	2. Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
10	—	—	drept de pășune pentru 12 vite	—	10	ingare
1452	—	—		—	1452	stâng

II. Cât pământ i-s'a expropriat parohiei din pământul ce a avut înainte de reforma agrară:

La olaltă		
/	—	ingare
		stâng

III. Cât pământ nou a primit parohia prin reforma agrară:

La olaltă	9. Pentru cimitir	8. Pentru zidirea casei culturale	7. Pentru zidirea școalei	6. Pentru zidirea casei parohiale	5. Pentru zidirea bisericii	4. Pentru trebuințele școalei	3. Pentru trebuințele bisericii	2. Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
18	—		—	—	—	4.	5	—	7.	ingare
332	—	400	1280	—	—	1289	563	—	—	stâng

IV. Cât pământ are astăzi parohia după înfăptuirea reformei agrare la olaltă cu pământul ce i-s'a rezervat din proprietățile ce a avut la 1 Decemvrie 1918:

La olaltă	9. Pentru cimitir	8. Pentru zidirea casei culturale	7. Pentru zidirea școalei	6. Pentru zidirea casei parohiale	5. Pentru zidirea bisericii	4. Pentru trebuințele școalei	3. Pentru trebuințele bisericii	2. Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
29	—			—	—	4	5	—	17	ingare
184	—	400	1280	—	—	1289	563	—	1452	stâng

V. Cât pământ s'a expropriat în hotarul comunei:

La olaltă		
161	41 jug. pământ cultivabil, iar 120 jug. pădure.	ingare
1103	1103	stâng

VI. Ce rezerve de pământ are statul în hotarul comunei:

La olaltă		
143	23 pământ cultivabil și 120 jug. pădure	ingare
771	771	stâng

VII. Cât pământ a avut înainte de reforma agrară sub orice titlu:

4. Biserica reformată	3. Biserica săsească	2. Biserica romano-catolică	1. Biserica unită	
—	146	—	11	ingare
—	1185	—	1201	stâng

VIII. Cât pământ are astăzi după înfăptuirea reformei agrare sub orice titlu:

4. Biserica reformată	3. Biserica săsească	2. Biserica romano-catolică	1. Biserica unită	
—	26	—	12	ingare
—	1185	—	784	stâng

Dat în Vorumloc la 12/25 August 1924.

L. S.

Ambrozie Șuiu
adm. paroh

TABLOU

despre situația împroprietăririi parohiei din comuna Brașov-Cetate

Sediul consilieratului agricol: Brașov

Nr. 38/924.

I. Cât pământ a avut parohia înainte de reforma agrară:

La olaltă	5. Pământuri fundaționale	4. Pentru trebuințele școalei	3. Pentru trebuințele bisericii	2. Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
1. jug.					1 jug.	ingâne
						stâng

II. Cât pământ i-s'a expropriat parohiei din pământul ce a avut înainte de reforma agrară:

La olaltă		
—		ingâne
—		stâng

III. Cât pământ nou a primit parohia prin reforma agrară:

La olaltă	9. Pentru cimitir	8. Pentru zidirea casei culturale	7. Pentru zidirea școalei	6. Pentru zidirea casei parohiale	5. Pentru zidirea bisericii	4. Pentru trebuințele școalei	3. Pentru trebuințele bisericii	2. Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
20½ jug.	—	—	—	—	—	—	—	—	20½	ingâne
Rămânând să se completeze cu 29½ jug. din Stupina școalei (Liceului)										stâng

IV. Cât pământ are astăzi parohia după înfăptuirea reformei agrare la olaltă cu pământul ce i-s'a rezervat din proprietățile ce a avut la 1 Decemvrie 1918:

La olaltă	9. Pentru cimitir	8. Pentru zidirea casei culturale	7. Pentru zidirea școalei	6. Pentru zidirea casei parohiale	5 Pentru zidirea bisericii	4. Pentru trebuințele școalei	3. Pentru trebuințele bisericii	2 Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
21½ jug									21½ jug	ingâne
										stâng

V. Cât pământ s'a expropriat în hotarul comunei:

La olaltă		
3096 jug. 231 st.		ingâne
		stâng

VI. Ce rezerve de pământ are statul în hotarul comunei:

La olaltă		
117 jug 1193 st.	inclusive terenul rezervat industriei	ingâne
		stâng

VII. Cât pământ a avut înainte de reforma agrară sub orice titlu:

4. Biserica reformată	3. Biserica săsească	2. Biserica romano-catolică	1. Biserica unită	
1 jug 1046 st.	336 jug 845 st.	23 jug 1025 st.	—	ingâne
				stâng

VIII. Cât pământ are astăzi după înfăptuirea reformei agrare sub orice titlu:

4. Biserica reformată	3. Biserica săsească	2. Biserica romano-catolică	1. Biserica unită	
1 jug 1046 st.	103 jug	23 jug 1025 st.	—	ingâne
				stâng

Dat în Brașov-Cetate la 22 August 1924.

L. S.

Vasile Mengt
paroh

TABLOU

despre situația împroprietăririi parohiei filiei din comuna Bod

Județul: ...

Sediul consilieratului agricol: Brașov

I. Cât pământ a avut parohia înainte de reforma agrară:

La olaltă	5. Pământuri fundaționale	4. Pentru trebuințele școalei	3. Pentru trebuințele bisericii	2. Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
27	2	-	8	1	17	ingere
1331	1	1	1	1	1331	stâng.

II. Cât pământ i-s'a expropriat parohiei din pământul ce a avut înainte de reforma agrară:

La olaltă		
	1	ingere
	1	stâng.

III. Cât pământ nou a primit parohia prin reforma agrară:

La olaltă	9 Pentru cimitir	8. Pentru zidirea casei culturale	7. Pentru zidirea școalei	6. Pentru zidirea casei parohiale	5. Pentru zidirea bisericii	4. Pentru trebuințele școalei	3. Pentru trebuințele bisericii	2. Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
47	1		2			21	-	8	14	ingere
1400		400		320	1220	-	-	-	-	stâng.

IV. Cât pământ are astăzi parohia după înfăptuirea reformei agrare la olaltă cu pământul ce i-s'a rezervat din proprietățile ce a avut la 1 Decemvrie 1918:

La olaltă	9. Pentru cimitir	8. Pentru zidirea casei culturale	7. Pentru zidirea școalei	6. Pentru zidirea casei parohiale	5 Pentru zidirea bisericii	4. Pentru trebuințele școalei	3. Pentru trebuințele bisericii	2 Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
75	1		2			21	10	8	31	ingere
2691		400		320	1220	-	-	-	1331	stâng.

V. Cât pământ s'a expropriat în hotarul comunei:

La olaltă		
	134	ingere
		stâng.

VI. Ce rezerve de pământ are statul în hotarul comunei:

La olaltă		
		ingere
		stâng.

VII. Cât pământ a avut înainte de reforma agrară sub orice titlu:

4. Biserica reformată	3. Biserica săsească	2. Biserica romano-catolică	1. Biserica unită	
	201			ingere
				stâng.

VIII. Cât pământ are astăzi după înfăptuirea reformei agrare sub orice titlu:

4. Biserica reformată	3. Biserica săsească	2. Biserica romano-catolică	1. Biserica unită	
	71			ingere
				stâng.

Dat în Bod. la 10/23. August 1924.

L. S.

Ioan Micu
paroh

Protopresbiteratul: [illegible]

TABLOU

despre situaţia împroprietăririi parohiei ~~filiei~~ din comuna Fizeş.

Judeţul: [illegible]

Sediul consiliului agricol: [illegible]

I. Cât pământ a avut parohia înainte de reforma agrară:

La olaltă	5. Pământuri fundaţionale	4. Pentru trebuinţele şcoalei	3. Pentru trebuinţele bisericii	2. Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
11.			1 (una)		10 (zece)	Hotare
448.			400.		48.	Stânj.

II. Cât pământ i-s'a expropriat parohiei din pământul ce a avut înainte de reforma agrară:

La olaltă	
	A avut un fânaţ cam de 600 stânj. în hotarul comunei Fizeş numit Valea, care însă în foaia catastrală nu a figurat ca proprietate a Bisericei ort. rom. ci ca proprietate a Comunei politice, astfel a fost expropriat şi predat la particulari. — Biserica însă la folosit mai bine de 30 ani. —

III. Cât pământ nou a primit parohia prin reforma agrară:

La olaltă	9. Pentru cimitir	8. Pentru zidirea casei culturale	7. Pentru zidirea şcoalei	6. Pentru zidirea casei parohiale	5. Pentru zidirea bisericii	4. Pentru trebuinţele şcoalei	3. Pentru trebuinţele bisericii	2. Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
17.	/	/	/	/	/	/	6.	2.	8.	Hotare
10.	/	/	/	/	/	/	1210.	—	400	Stânj.

IV. Cât pământ are astăzi parohia după înfăptuirea reformei agrare la olaltă cu pământul ce i-s'a rezervat din proprietăţile ce a avut la 1 Decemvrie 1918:

La olaltă	9. Pentru cimitir	8. Pentru zidirea casei culturale	7. Pentru zidirea şcoalei	6. Pentru zidirea casei parohiale	5. Pentru zidirea bisericii	4. Pentru trebuinţele şcoalei	3. Pentru trebuinţele bisericii	2. Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
28							8	2	18	Hotare
458	513.						10	—	448	Stânj.

V. Cât pământ s'a expropriat în hotarul comunei:

La olaltă	
98	Hotare
810	Stânj.

VI. Ce rezerve de pământ are statul în hotarul comunei:

La olaltă	
46.	Hotare
810.	Stânj.

VII. Cât pământ a avut înainte de reforma agrară sub orice titlu:

4. Biserica ~~ruteană~~ ungurească.	3. Biserica săsească	2. Biserica romano-catolică	1. Biserica unită	
151.	/	/	/	Hotare
544.				Stânj.

VIII. Cât pământ are astăzi după înfăptuirea reformei agrare sub orice titlu:

4. Biserica ~~ruteană~~ ungurească	3. Biserica săsească	2. Biserica romano-catolică	1. Biserica unită	
151.	/	/	/	Hotare
544.				Stânj.

Dat în Fizeş la 8 Februarie ~~August~~ 1925

L. S.

Preot Ioan Bogdan
~~paroh~~ dir. şcol. Preşedinte. Comit. parohial.

TABLOU

despre situația împroprietăririi parohiei / filiei din comuna Târlungeni.

Protopresbiteratul: [illegible]

Județul: [illegible]

Sediul consilieratului agricol: [illegible]

I. Cât pământ a avut parohia înainte de reforma agrară:

La olaltă	5. Pământuri fundaționale	4. Pentru trebuințele școalei	3. Pentru trebuințele bisericii	2. Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
8 jugăre	/	/	8 jugăre	/	/	jugăre
/	/	/	/	/	/	stânj.

II. Cât pământ i-s'a expropriat parohiei din pământul ce a avut înainte de reforma agrară:

La olaltă		
/		jugăre
		stânj.

III. Cât pământ nou a primit parohia prin reforma agrară:

La olaltă	9. Pentru cimitir	8. Pentru zidirea casei culturale	7. Pentru zidirea școalei	6. Pentru zidirea casei parohiale	5. Pentru zidirea bisericii	4. Pentru trebuințele școalei	3. Pentru trebuințele bisericii	2. Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
										jugăre
										stânj.

IV. Cât pământ are astăzi parohia după înfăptuirea reformei agrare la olaltă cu pământul ce i-s'a rezervat din proprietățile ce a avut la 1 Decemvrie 1918:

La olaltă	9. Pentru cimitir	8. Pentru zidirea casei culturale	7. Pentru zidirea școalei	6. Pentru zidirea casei parohiale	5 Pentru zidirea bisericii	4. Pentru trebuințele școalei	3. Pentru trebuințele bisericii	2 Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
8 jugăre							8 jugăre			jugăre
/							/			stânj.

V. Cât pământ s'a expropriat în hotarul comunei:

La olaltă		
38 jugăre	6 jugăre arătură, 24 jugăre fânaț 8 jugăre arătură pt. loturi de casă.	jugăre
/		stânj.

VI. Ce rezerve de pământ are statul în hotarul comunei:

La olaltă		
/	Până în prezent nu s'au făcut rezervele de stat, necesitate afară comisia pentru împroprietărire. -	jugăre
		stânj.

VII. Cât pământ a avut înainte de reforma agrară sub orice titlu:

4. Biserica reformată	3. Biserica săsească	2. Biserica romano-catolică	1. Biserica unită	
236 jugăre	/	/	/	jugăre
	/	/	/	stânj.

VIII. Cât pământ are astăzi după înfăptuirea reformei agrare sub orice titlu:

4. Biserica reformată	3. Biserica săsească	2. Biserica romano-catolică	1. Biserica unită	
jugăre	/	/	/	jugăre
	/	/	/	stânj.

Dat în Târlungeni la 30 — August 1924.

L. S.

Oficiul parochial gr. or. din Târlungeni (Brașov)

Ioan Bârbat
paroh

TABLOU

despre situația împroprietăririi parohiei fiței din comuna Crizbav

Protopresbiteratul: Orașul cu Brașov

Județul: Brașov

Sediul consilieratului agricol: Brașov.

I. Cât pământ a avut parohia înainte de reforma agrară:

La olaltă	5. Pământuri fundaționale	4. Pentru trebuințele școalei	3. Pentru trebuințele bisericii	2. Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
49.	—		— 46	—	3	ingare
589.			583		6	stâng.

II. Cât pământ i-s'a expropriat parohiei din pământul ce a avut înainte de reforma agrară:

La olaltă		
		ingare
		stâng.

III. Cât pământ nou a primit parohia prin reforma agrară:

La olaltă	9. Pentru cimitir	8 Pentru zidirea casei culturale	7. Pentru zidirea școalei	6. Pentru zidirea casei parohiale	5. Pentru zidirea bisericii	4. Pentru trebuințele școalei	3. Pentru trebuințele bisericii	2. Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
21	—	—	—	—	3	—	—	2	16	ingare
661.					661.					stâng.

IV. Cât pământ are astăzi parohia după înfăptuirea reformei agrare la olaltă cu pământul ce i-s'a rezervat din proprietățile ce a avut la 1 Decemvrie 1918:

La olaltă	9. Pentru cimitir	8. Pentru zidirea casei culturale	7. Pentru zidirea școalei	6. Pentru zidirea casei parohiale	5 Pentru zidirea bisericii	4. Pentru trebuințele școalei	3. Pentru trebuințele bisericii	2 Ca sesiune cantorală	1. Ca sesiune parohială	
70		—	—	—	3		45	2	19	ingare
1250	1133				661.		1050		6	stâng.

V. Cât pământ s'a expropriat în hotarul comunei:

La olaltă		
1612	dela orașul Brașov, pădure și pășunat.	ingare
		stâng.

VI. Ce rezerve de pământ are statul în hotarul comunei:

La olaltă		
—		ingare
—		stâng.

VII. Cât pământ a avut înainte de reforma agrară sub orice titlu:

4. Biserica (reformată) ev.	3. Biserica săsească	2. Biserica romano-catolică	1. Biserica unită	
80				ingare
503.				stâng.

VIII. Cât pământ are astăzi după înfăptuirea reformei agrare sub orice titlu:

4. Biserica reformată ev. lut.	3. Biserica săsească	2. Biserica romano-catolică	1. Biserica unită	
80				ingare
1276.				stâng.

Dat în Crizbav la 31 August 1924.

L. S.

Comel Mărcuțan
paroh

Tabel A 31.2. Carenţe în demersurile de împroprietărire cu pământ a parohiilor din Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului şi Clujului.

În anul 1925, statistica înproprietăririi parohiilor prin Reforma agrară din cuprinsul Eparhiei Vadului, Feleacului şi Clujului consemna un bilanţ catastrofal; din cele 486 de comune ale Eparhiei (377 matere, 109 filii) au fost înproprietărite abia 186, dintre care definitiv doar 29 şi provizoriu 160, 297 de comune neprimind din punerea în practică a Reformei agrare nimic. Până la data de 31decembrie 1926, din cele 494 parohii ortodoxe matere şi filii ale Eparhiei clujene au primit suprafaţa integrală de 50 jugăre prevăzute de dispoziţiile reformei doar 67 parohii, de această suprafaţă nebeneficiind 427 parohii. Au fost şi parohii care, până la această dată n-au primit nimic, este vorba de 262 parohii şi filii, dintre acestea 108 n-au avut, nici n-au primit vreo palmă de pământ,în ciuda numeroaselor sesizări ale episcopului Nicolae Ivan trimise Ministerului Cultelor şi celui al Agriculturii .

În anul 1927,în jurisdicţia Eparhiei Vadului, Feleacului şi Clujului statistica noilor împroprietăriri arăta că, acest proces s-a făcut doar în 14 parohii, acestea primind în total 202 jugăre, 1210 stânjeni, în schimb, 5 parohii ortodoxe au fost deposedate de cele 49 jugăre primite înainte. Tablourile vizând împroprietărirea în Eparhia Clujului, descifrau pentru anul 1927 o situaţie derizorie: 67 parohii aveau întreaga suprafaţă de 50 jugăre, 436 parohii nu aveau în întregime suprafaţa, 74 de parohii matere nu aveau sesia parohială deloc, în 192 parohii nu exista sesiune cantorală.

Pentru anul 1928, complectări parţiale în Dieceza Clujului s-au făcut în 22 parohii, care au primit împreună 376 jugăre, 800 stânjeni, 8 parohii au fost deposedate de 48 jugăre, din ceea ce li se atribuise înainte. Situaţia înproprietăririlor era aceeaşi ca la 31 decembrie 1927: au fost puse în posesie cu suprafaţa totală de 50 jugăre, 69 parohii, 436 parohii şi filii fiind înproprietărite cu suprafeţe mai mici decât cele prevăzute, dintre acestea 35 parohii matere şi 71 filii nu aveau nici un fel de sesie parohială. Defectuozităţilor prin care Statul a înţeles să aplice această împroprietărire a parohiilor pot fi probate cu dovezi concludente: protopopiatele ortodoxe ale Abrudului, Câmpeniului şi Lupşei cărora li s-a expropiat 5822 jugăre pământ trebuiau să primească 2270 jugăre ori cel puţin pădure şi bunuri pentru biserici, cimitire sau case parohiale acest lucru nu s-a întâmplat mai mult, au fost expropriate de la Biserică încă 122 jugăre (Feneş 10; Sartrăş 112); alte exproprieri au fost realizate la bisericile din Cojocna 6 jugăre, Dumbrava 120 şi Râpa de Sus 151, în total 399 jugăre; parohiile aflate sub jurisdicţia Eparhiei Clujului erau îndreptăţite în temeiul reformei agrare să primească o suprafaţă totală de 14.394 jugăre pământ dar, au fost împroprietărite cu doar 3617 jugăre, 60 stânjeni adică, procentual doar cu 25% .

Pământul expropriat pe teritoriul Eparhiei Vadului, Feleacului şi Clujului, conform datelor incomplete ale organelor parohiale, ar fi fost de 105.628 jugăre, 806 stânjeni, afară de păduri. Dacă ortodocşii ar fi primit prin înproprietărire doar 10% din această cifră, parohiile ortodoxe afiliate Diecezei Clujului ar fi fost împroprietărite cu maximul prevăzut de lege .

În anul 1925, în Eparhia Ortodoxă a Clujului, împroprietărirea s-a efectuat în foarte puţine locuri şi cu foarte puţin teren. Consistoriul eparhial ortodox al acestei eparhii va lua act de aceasta prin numeroase adrese şi intervenţii personale la forurile de împroprietărire. Printr-un memoriu destinat Ministerului Agriculturii, Episcopia amintită dovedea cu cifre elocvente nedreptatea ce i se făcea, accea de a nu fi înproprietărită cu maximul prevăzut de Legea agrară, nici chiar acolo unde existau rezerve de stat. Staruinţele ortodocşilor clujeni au rămas fără efect şi în anul 1925, comparativ cu anul 1924, sesiunile parohiale ortodoxe necomplectându-se decât cu 794 jugăre şi 285 stânjeni de pământ, în loc de 14.394 jugăre, la cât îndreptăţea reforma agrară . Mai dureros este faptul că, în cursul anului 1925, ortodocşilor li s-a luat înapoi şi bruma de pământ pe care o aveau şi pe care au primit-o înainte în mod provizoriu. Astfel de exemple negative, le putem desprinde în parohiile Bistriţa, deposedată de 35 jugăre, Baia-Mare 5 jugăre, Săcelul Marmaţiei, 6 jugăre, parohii care au rămas fără vreo palmă de pământ .

(Pentru aceste date a se consulta: Actele Sinodului ordinar al Earhiei Vadului, Feleacului şi Clujului, ţinut la Cluj în anul 1925, Cluj, Tiparul Tipografiei Eparhiale Ortodoxe Române, 1926, p. 74; Actele Adunării Eparhiale Ordinare a Episcopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, ţinută la Cluj în anul 1926, Cluj, Tiparul Tip. Eparhiale Ortodoxe Române, p. 62; anul 1927, p. 81; anul 1928, p. 59; anul 1929, pp. 54-55)

Tabel A.31.3. Tabel comparativ privind Situaţia împroprietăririi parohiilor ortodoxe în Eparhia Vadului, Feleacului şi Clujului în anul 1928 . Situaţia pe protopopiate

În anul 1928 dintr-un total de 393 parohii şi 112 filii jurisdicţionate de către Dieceza Clujului au fost puse în posesie cu suprafaţa totală de 50 jugăre, 69 parohii, 436 parohii şi filii fiind înproprietărite cu suprafeţe mai mici decât cele prevăzute, dintre acestea 35 parohii matere şi 71 filii nu aveau nici un fel de sesie parohială. Pentru conformitate se poate cerceta următoarele dosare arhivistice : Act Nr 5941 din 26 VIII/1929, dosar V-6/1929; act Nr. 2878 din 15 IV/1029, dosar V-6 /1929; Act Nr. 2252 din 21 III /1929, dosar V-6 /1929.Deasemenea :

1.Pentru Protopopiatul Cluj	**2.Pentru Protopopiatul Cetatea de Piatră**	**3.Pentru Protopopiatul Cîmpeni**	**4.Pentru Protopopiatul Alba -Iulia**	**5.Pentru Protopopiatul Luduş**	**6.Pentru Protopopiatul Aiud**
Act nr.3075 din 20 IV/1929,dosar V-6/1929;Act Nr.4375 din dosar V-94/1927	Act.Nr.1554 din 1 III/ 1929 dosar V-6/1929	Act Nr.1500 din 27 II /1929 dosar V-6/1929	Act Nr. 1475 din 27 II /1929 dosar V-6/1929	Act Nr.1208 din 18 II /1929 dosar V-6/1929	Act Nr.1454 din 26 II/ 1929 dosar V-6/1929
7.Protopopiatul Huedin	**8.Protopopiatul Abrud**	**9.Protopopiatul Baia de Arieş (Lupşa)**	**10.Protopopiatul Turda**	**11.Protopopiatul Unguraş**	**12.Protopopiatul Lăpuş**
Act Nr.1185 din 16 II /1929 şi Act Nr.2465 din 8 IV/1929 dosar V-6/1929	Act Nr.1068 din 12 II/1929 dosar V-6/1929	Act Nr.355 din 16 II /1929 dosar V-6/1929	Act Nr.1700 din 5 III /1929 dosar V-6/1929	Act Nr.2832 din 13 IV/1929 dosar V-6/1929	Act Nr. 2568 din 5 IV/1929 dosar V-6/1929
13.Protopopiat Dej	**14.Protopopiatul Târgu-Mureş**	**15.Protopopiat Reghin**	**16.Protopopiatul Sighetului (Maramureşului)**	**17.Protopopiatul Bistriţei**	
Act Nr.2382 din 26 III /1929 dosar V-6/1929	Act Nr.2382 din 26 III/1929 dosar V-6/1929	Act Nr.2133 din 18 III/1929 dosar V-6/1929	Act 3304 din 2 V /1929, dosar V-6/1929	Act Nr.2465 din 2 IV / 1929 dosar V-6/1929	

Anexa 32. Păduri deţinute de către Biserica Catolică sau diferitele ordine călugăreşti în supuse Ocolului silvic Crul Repede, judeţul Bihor

Tabel A 32.1. Păduri ale Bisericii Romano-Catolice supuse Ocolului Silvic Crişul Repede, judeţul Bihor.

MINISTERUL AGRICULTURII ŞI DOMENIILOR

TABLOU

De pădurile comunelor, judeţelor, composesoratelor, etc., etc., particularilor din cuprinsul ocolului silvic Crişul-Repede cari urmează a fi supuse regimului silvic conform dispoziţiunilor art. 1 din codul silvic

JUDEŢUL BIHOR

No. curent	NUMIREA PĂDURII	SITUAŢIUNEA		Suprafaţa totală a pădurii cu poeni		Dacă pădurea se stăpâneşte în indiv zisune sau nu	Pe baza căruia alineat din codul silvic urmează a se supune regimului silvic	NUMELE PROPRIETARULUI	DOMICILIUL	
		Comuna	Judeţul	Hectare	Arii				Comuna	Judeţul
1	2	3	4	5		6	7	8	9	10
1	Borodul Mare	Borodul-Mare	Bihor	3	—	Da	Art. 1, alin. a	Comuna Borodul-Mare	Borodul-Mare	Bihor
2	»	»	»	1	32	»	»	Comuna Cetea	Cetea	»
3	Anşeu	Anşeu	»	9	52	Nu	Art. 1, alin. b	Preot gr. catolic	Anşeu	»
4	Borodul Mare	Borodul-Mare	»	9	32	»	»	Biserica gr. catolic	Borozel	»
5	»	»	»	5	75	»	»	Idem gr. catolic	Borodul-Mare	»
6	»	»	»	8	06	»	»	Biserica gr. ort.	Cetea	»
7	»	»	»	3	28	»	»	Idem gr. catolic	Topa-de-Criş	»
8	»	»	»	5	68	»	»	Idem gr. ort.	Valea-Mare	»
9	»	»	»	—	52	»	»	Biserica pr.	Borodul-Mare	»
10	»	»	»	4	77	»	»	Şcoala şi preotul gr. cat.	»	»
11	»	»	»	4	42	»	»	Secretariatul comunal	»	»
12	Corniţel	Corniţel	»	18	81	»	»	Preotul gr. ort.	Corniţel	»
13	»	»	»	8	68	»	»	Invăţătorul gr. catolic	»	»
14	»	»	»	2	92	»	»	Şcoala comunală	»	»
15	Corbeşti	Corbeşti	»	322	61	»	»	Industria for. ungară	Oradea-Mare	»
16	Dobreşti	Dobreşti	»	8	23	»	»	Preotul gr. catolic	Dobreşti	»
17	»	»	»	4	08	»	»	Invăţătorul gr. catolic	»	»
18	»	»	»	4	31	»	»	Şcoala comunală	»	»
19	Groşi	Groşi	»	5	81	»	»	Preotul gr. catolic	Groşi	»
20	»	»	»	2	93	»	»	Invăţătorul gr. catolic	»	»
21	Luncşoara	Luncşoara	»	3	91	»	»	Biserica gr. ort.	Luncşoara	»
22	Ponoara	Ponoara	»	8	68	»	»	» »	Reneţ	»
23	»	»	»	2	13	»	»	Invăţătorul gr. ort.	»	»
24	»	»	»	2	70	»	»	Fund. şcoalei comunale	»	»
25	Serghiş	Serghiş	»	—	12	»	»	Secretariatul comunei	Şerghes	»
26	Şuncuius	Şuncuius	»	21	12	»	»	Biserica gr. ort.	Şuncuius	»
27	Topa-de-Sus	Topa-de-Sus	»	273	87	»	»	Industria for. ungară	Oradea-Mare	»
28	Vălani	Vălani	»	4	66	»	»	Preot gr. catolic	Valani	»
29	»	»	»	2	07	»	»	Invăţătorul gr. catolic	»	»
30	»	»	»	—	86	»	»	Şcoala gr. catolic	»	»
31	Anşeu	Anşeu	»	82	52	»	Art. 1, alin. d	Foştii urbarialişti	Anseu	»
32	Bănlaca	Bănlaca	»	219	78	Da	»	»	Banlaca	»
33	Beznea	Beznea	»	115	33	»	»	»	Beznea	»
34	»	»	»	245	78	»	»	Composesor. Nobililor	»	»
35	Birtin	Birtin	»	47	31	»	»	Foştii urbarialişti	Birtin	»
36	»	»	»	115	10	»	»	»	»	»
37	Bratca	Bratca	»	228	41	»	»	»	Bratca	»
38	»	»	»	109	09	»	»	»	»	»
39	»	»	»	169	48	»	»	Composesor. Nobililor	Bratca	»
40	Borodul Mare	Borodul-Mare	»	144	22	»	»	Foştii urbarialişti	Beznea	»
41	»	»	»	77	25	»	»	»	Borodul-Mare	»
42	»	»	»	129	49	»	»	»	Borozel	»
43	»	»	»	148	30	»	»	»	Cetea	»
44	»	»	»	92	60	»	»	»	Corniţel	»
45	»	»	»	78	21	»	»	»	Topa-de-Criş	»
46	»	»	»	134	19	»	»	»	Valea-Mare	»
47	»	»	»	1.085	63	»	»	Composesor. Nobililor	Beznea	»
48	»	»	»	20	03	»	»	»	Corniţel	»
49	Bucea	Bucea	»	61	14	»	»	Foştii urbarialişti	Bucea	»
50	»	»	»	164	94	»	»	»	»	»
51	»	»	»	22	33	»	»	»	»	»
52	Buciumi	Buciumi	»	32	75	»	»	»	Buciumi	»
53	Bucuroaia	Bucuroaia	»	109	48	»	»	»	Bucuroaia	»
54	»	»	»	20	14	»	»	»	»	»

No. curent	NUMIREA PĂDURII	SITUAȚIUNEA		Suprafața totală a pădurii cu poeni		Dacă pădurea se stăpânește în indivizime sau nu	Pe baza cărui articol din codul silvic urmează să se pună regimul silvic	NUMELE PROPRIETARULUI	DOMICILIUL	
		Comuna	Județul	Hectare	Arii				Comuna	Județul
1	2	3	4	5		6	7	8	9	10
55	Bucuroaia . .	Bucuroaia	Bihor	228	57	Da	Art. 1, alin. d	Foștii urbarialiști	Bucuroaia	Bihor
56	Bulz	Bulz	»	333	89	»	»	»	Bulz	»
57	»	»	»	159	87	»	»	»	»	»
58	Butani	Butani	»	18	41	»	»	»	Butani	»
59	Călățea	Călățea	»	95	41	»	»	»	Călățea	»
60	Calea-Mare . .	Calea-Mare	»	51	79	»	»	»	Calea-Mare	»
61	Câmpani . . .	Câmpani	»	20	25	»	»	»	Câmpeni	»
62	Ceica	Ceica	»	57	32	»	»	»	Ceica	»
63	Ceișoara . . .	Ceișoara	»	58	70	»	»	»	Ceișoara	»
64	Cornițel . . .	Cornițel	»	74	81	»	»	»	Cornițel	»
65	»	»	»	84	72	»	»	Compossesor. nobililor	»	»
66	Copăcel . .	Căpăcel	»	165	13	»	»	Foștii urbarialiști	Copăcel	»
67	»	»	»	30	96	»	»	»	»	»
68	Corbești . . .	Corbești	»	62	72	»	»	»	Corbești	»
69	Cotiglet . . .	Cotiglet	»	91	73	»	»	»	Cotiglet	»
70	Cuesd	Cuesd	»	54	38	»	»	»	Cueșd	»
71	Dameș	Dameș	»	255	91	»	»	»	Dameș	»
72	Decănești . .	Decănești	»	25	20	»	»	»	Decănești	»
73	»	»	»	14	56	»	»	»	»	»
74	Dobrești . . .	Dobrești	»	83	03	»	»	»	Dobrești	»
75	»	»	»	129	13	»	»	»	»	»
76	Drăgești . . .	Drăgești	»	44	20	»	»	»	Drăgești	»
77	»	»	»	8	86	»	»	»	»	»
78	Dubricion . .	Dubricion	»	155	20	»	»	»	Dubricion	»
79	Dușești . . .	Dușești	»	49	66	»	»	»	Capâlna	»
80	Fancica . . .	Fancica	»	62	50	»	»	»	Fancica	»
81	Fechetău . . .	Fechetău	»	96	67	»	»	»	Budușlău	»
82	»	»	»	63	88	»	»	»	Chește	»
83	»	»	»	64	74	»	»	»	Doboz	Ungaria
84	»	»	»	25	90	»	»	»	Bunurășița Mică	Bihor
85	»	»	»	218	73	»	»	»	Fechetău	»
86	»	»	»	216	03	»	»	»	»	»
87	»	»	»	54	67	»	»	»	Husasău	»
88	»	»	»	37	41	»	»	»	Holod	»
89	»	»	»	24	74	»	»	»	Lupoaia	»
90	»	»	»	37	98	»	»	»	Mihelcu	»
91	»	»	»	64	10	»	»	»	Micrag	»
92	»	»	»	28	77	»	»	»	Rocoz	»
93	»	»	»	18	41	»	»	»	Rombău	»
94	»	»	»	68	96	»	»	»	Saldobagia	
95	Forosig . . .	Forosig	»	24	86	»	»	»	Forosig	»
96	Gălășeni . . .	Gălășeni	»	19	45	»	»	»	Gălășeni	»
97	Groși	Groși	»	133	34	»	»	»	Groși	»
98	Gruilung . . .	Gruilung	»	24	16	»	»	»	Gruilung	»
99	Hidiselnau . .	Hidiselnau	»	69	12	»	»	»	Hidiselnau	»
100	Hodis	Hodis	»	23	65	»	»	»	Hodiș	»
101	Iăncești . . .	Iăncești	»	28	60	»	»	»	Iăncești	»
102	Iosani	Iosani	»	18	19	»	»	»	Iașani	»
103	»	»	»	15	94	»	»	»	»	»
104	Lugoșul-de-Jos	Lugoșul-de-Jos	»	21	52	»	»	»	Lugoșul-de-Jos	»
105	Lugoșul-de-Sus	Lugoșul-de-Sus	»	75	27	»	»	»	Lugoșul-de-Sus	»
106	Luncasprie . .	Luncasprie	»	50	40	»	»	»	Luncasprie	»
107	Luncșoara . .	Luncșoara	»	220	41	»	»	»	Luncșoara	»
108	»	»	»	84	01	»	»	»	»	»
109	Magești . . .	Magești	»	13	81	»	»	»	Măgești	»
110	Miclo-Lazuri .	Miclo-Lazuri	»	31	36	»	»	»	Miclo-Lazuri	»
111	Mihelcu . . .	Mihelcu	»	4	42	»	»	»	Mihelcu	»
112	Pestes	Pestes	»	100	65	»	»	»	Aleșd	»
113	»	»	»	260	01	»	»	»	Pestes	»
114	Peștere . . .	Peștere	»	107	21	»	»	»	Peștere	»
115	Piatra	Piatra	»	30	85	»	»	»	Piatra	»
116	Ponoara . . .	Ponoara	»	711	22	»	»	»	Ponoara	»

Nr. crt.	NUMIREA PĂDURII	SITUAȚIUNEA Comuna	Județul	Suprafața totală a pădurii cu locuri Hectare	Ari	Dacă pădurea se stăpânește în indiviziune sau nu	Pe baza căruia titlu din cele stabilite urmează a se stăpâni regimul silvic	NUMELE PROPRIETARULUI	DOMICILIUL Comuna	Județul
1	2	3	4	5		6	7	8	9	10
117	Ponoara	Ponoara	Bihor	404	49	Da	Art. 1, alin. 1	Foștii urbarialiști	Ponoara	Bihor
118	Sambatsag	Sambatsag	»	9	03	»	»	»	Sâmbătsag	Ungaria
119	Serghis	Serghis	»	39	03	»	»	»	Craiova	Bihor
120	»	»	»	71	36	»	»	»	Hotar	»
121	»	»	»	48	91	»	»	»	Lugoșul-de-Jos	»
122	»	»	»	70	70	»	»	»	Robona	Ungaria
123	»	»	»	96	10	»	»	»	Serghis	Bihor
124	»	»	»	43	16	»	»	»	Telechiu	»
125	»	»	»	34	53	»	»	»	Țețche	»
126	Sitani	Sitani	»	80	54	»	»	»	Sitani	»
127	»	»	»	109	29	»	»	»	»	»
128	Suncuiuș	Suncuiuș	»	150	19	»	»	»	Suncuiuș	»
129	»	»	»	17	83	»	»	»	»	»
130	Surduc	Surduc	»	262	18	»	»	»	Surduc	»
131	Stracos	Stracos	»	53	40	»	»	»	Stracoș	»
132	»	»	»	29	64	»	»	»	»	»
133	Tășad	Tășad	»	106	40	»	»	»	Tășad	»
134	Tinând	Tinând	»	92	07	»	»	»	Tinând	»
135	Țigănești	Țigănești	»	69	11	»	»	»	Cheriu	»
136	»	»	»	83	90	»	»	»	Bator	»
137	»	»	»	45	18	»	»	»	Giris	»
138	»	»	»	26	87	»	»	»	Țigănești	»
139	»	»	»	27	40	»	»	»	»	»
140	Topa-de-Sus	Topa-de-Sus	»	60	71	»	»	»	Topa-de-Sus	»
141	Topești	Topești	»	38	90	»	»	»	Topești	»
142	Urvind	Urvind	»	143	07	»	»	»	Urvind	»
143	»	»	»	340	67	»	»	»	»	»
144	Vad	Vad	»	145	71	»	»	»	Vad	»
145	Vălani	»	»	455	95	»	»	»	Tărcaia	»
146	»	»	»	101	68	»	»	»	Vălani	»
147	Valea-Mare	Valea-Mare	»	28	20	»	»	»	Velea-Mare	»
148	Valea Neagră	Valea-Neagră	»	140	87	»	»	»	Valea-Neagră	»
149	Vârciorog	Vârciorog	»	192	50	»	»	»	Varciorog	»
150	Vintiri	Vintiri	»	94	40	»	»	»	Vintiri	»
151	Aleșd	Aleșd	»	61	99	Nu	Art. I, alin. o	Soția contelui Bethlen Aladar	Ungaria	»
152	Aștileu	Aștileu	»	51	70	»	»	Lederer Martou	Oradea-Mare	»
153	»	»	»	36	60	»	»	Prima fabrică de var	Turda și Ajosd	»
154	Anșeu	Anșeu	»	280	50	»	»	Soția lui Bethlen Aladar	Ungaria	»
155	Băulaca	Băulaca	»	943	40	»	»	Popa Vasilie și soții	Bârlaca	»
156	Birtiu	Birtiu	»	103	80	»	»	Tordor Tohaci și soții	Birtiu	»
157	Brătca	Brătca	»	806	—	»	»	Soția contelui Bethlen Aladar	Ungaria	»
158	Borodul Mare	Borodul-Mare	»	1.944	40	»	»	Friedman Benö	Oradea-Mare	»
159	»	»	»	264	50	»	»	Palladi Victor	Topa-de-Criș	»
160	»	»	»	99	40	»	»	Deusch Henrich	Borodul-Mare	»
161	»	»	»	1.225	—	Da	Art. I, alin. g	Mihail Venter și soții	»	»
162	Butani	Butani	»	478	20	Nu	Art. I, alin. e	Soția lui Juricskai Zoltan	Butani	»
163	Bulz	Bulz	»	3.476	40	»	»	Alb Teodor și soții	Bulz	»
164	Bucuroaia	Bucuroaia	»	764	70	Da	»	Gheorghe Mangeuêr	Bucuroaia	»
165	Buciumi	Buciumi	»	98	69	»	»	Dr. Galog Mamumisich	Jugoslavia	
166	Călățea	Călățea	»	226	26	Nu	»	Friedman Benö	Oradea-Mare	»
167	»	»	»	152	96	»	»	S. a. pentru producerea ulcelui Bihor și Sălaj	Varciorog	»
168	»	»	»	112	30	»	»	Fabrica Lederer	Aștileu	»
169	»	»	»	139	30	»	»	Ghirdan Gavrilă și Cioban Pătru	Călățea	
170	»	»	»	89	40	Da	»	Ghirda Gavrilă a Gligi și tov.	»	»
171	Cueșd	Cueșd	»	2.109	80	»	»	C-tele Zichky Rafael	Ungaria	
172	»	»	»	1	30	Nu	»	Porcolale Dimitrie	Cueșd	»

Nr. curent	NUMIREA PĂDURII	SITUAȚIUNEA Comuna	SITUAȚIUNEA Județul	Suprafața totală a pădurii cu poeni Hectare	Suprafața totală a pădurii cu poeni Ari	Dacă pădurea se stăpânește în indiviziune sau nu	Pe baza căruia altineat din codicele silvic urmează a se supune regimului silvic	NUMELE PROPRIETARULUI	DOMICILIUL Comuna	DOMICILIUL Județul
1	2	3	4	5		6	7	8	9	10
173	Cotighet . . .	Cotighet	Bihor	407	70	Nu	Art. 1, alin. c	Kubich Iuliu și tov.	Cotighet	Bihor
174	Câmpani P. M. .	Câmpanii P. M.	»	275	90	»	»	Imir Suleiman Inger	Câmpani P. M.	»
175	Ceișoara . . .	Ceișoara	»	64	80	»	»	Iosif Ioan și consoții	Beiuș	»
176	»	»	»	170	70	Da	»	Iosif Ivansi și soții	Cehoslovacia	—
177	Corbești . . .	Corbești	»	373	30	»	»	Bach Carol și Konig Klara	Ungaria	—
178	»	»	»	385	10	»	»	Konkolai Pavel	»	—
179	Ceica.	Ceica	»	357	30	Nu	»	Korda Andov	Ceica	Bihor
180	Carpeștii-Mici .	Carpeștii-Mici	»	59	50	»	»	Sziksza Ștefan	Oradea-Mare	»
181	Cărăuzal . . .	Cărăuzal	»	339	90	»	Art. 1, alin. c	Episcopia rom. cat.	»	»
182	Calea-Mare . .	Calea-Mare	»	445	40	»	Art. 1, alin. g	»	»	»
183	Căraud	Căraud	»	649	10	»	»	»	»	»
184	Crăucești . . .	Crăucești	»	103	90	»	»	Dim. Urenți	Crăucești	»
185	Carpeștii-Mari .	Carpeștii-Mari	»	29	80	Da	»	Micula Gheorghe și tov.	Carpeștii-Mari	»
186	Copacel. . . .	Copacel	»	479	10	Nu	»	Filiala Băncii Horvath	Dobricion	Bihor
187	Dobricion . . .	Dobricion	»	140	20	Da	»	Ioan Domocos și soții	Drăgești	»
188	Drăgești. . . .	Drageşti	»	120	50	»	»	Nicolae Pop și soții	Oradia-Mare	»
189	Dumbrăvița-Mică	Dumbrăvița-Mică	»	253	90	Nu	»	Capitlul rom. cat.	Decanești	»
190	Dușești	Dușești	»	537	80	Da	»	Ioan Torzs și soții	Oradia-Mare	»
191	Decanești . . .	Decanești	»	443	40	Nu	»	Episcopia rom. cat.	»	»
192	Dameș	Dameș	»	578	90	»	Art. 1, alin. e	Soția C.-telui Bethlen Aladar	Ungaria	—
193	Fechetău . . .	Fechetău	»	1284	80	»	»	Banca ungară de calorifere	»	—
194	Faucica. . . .	Faucica	»	1264	80	»	»	Friedman Beno	Oradia-Mare	Bihor
195	Forosig	Forosig	»	268	30	»	Art. 1, alin. g	Capitlul rom. cat.	»	»
196	Gălășeni . . .	Gălășeni	»	888	50	»	»	»	»	»
197	Gheghie. . . .	Gheghie	»	5	10	»	»	C.-tele Zichy Ödöm	Ungaria	—
198	Crosi	Groși	»	1025	90	»	Art. 1, alin. e	»	»	—
199	Gruilung . . .	Gruilung	»	25	30	»	Art. 1, alin. g	Episcopia rom. cat.	Oradia-Mare	Bihor
200	Hotar.	Hotar	»	1012	60	»	»	Zathurczky Ștefan	Țețche	»
201	Hodiș.	Hodiș	»	278	50	»	»	Capitlul rom. cat.	Oradia-Mare	»
202	Hidișel-Nou	Hidișel-Nou	»	60	80	»	»	Obștea din Hidiselnau	Hidiselnau	»
203	Zăucești. . . .	Zăucești	»	230	10	»	»	Episcopia rom. cat;	Oradia-Mare	»
204	Josani . . .	Josani	»	173	40	»	»	Capitlul rom. cat.	»	»
205	Lugojul-de-Jos .	Lugojul-de-Jos	»	208	90	»	»	C.-tele Zichy Rafael	Ungaria	—
206	Lugoiul-de-Sus .	Lugojul-de-Sus	»	308	—	»	»	Soția C.-telui Bethlen Aladar	»	—
207	»	»	»	1728	80	»	»	C.-tele Zichy Rafael	»	—
208	Luncșoara . . .	Luncșoara	»	1539	80	»	Art. 1, alin. e	C.-tele Zichy Ödön	»	—
209	»	»	»	2	90	»	»	Botin Antin Petru	Luncsoara	Bihor
210	Luncasprie . .	Luncasprie	»	1134	60	»	Art. 1, alin. g	Iunghaus T.	Luncasprie	»
211	Lupoaia	Lupoaia	»	305	40	»	»	Capitlul rom. cat.	Oradia-Mare	»
212	Miheleu	Miheleu	»	616	90	»	Art. 1, alin. e	Episcopia rom. cat.	»	»
213	Miclo-Lazuri . .	Miclo-Lazuri	»	1220	50	»	»	»	»	»
214	Măgești . . .	Măgești	»	167	50	»	»	Capitlul rom. cat.	»	»
215	Ogești	Ogești	»	12	40	»	Art. 1, alin. g	Comuna Ogești	Ogești	»
216	»	»	»	25	70	»	»	Boța Pascal și soți	»	»
217	P. Bicaciu . . .	P. Bicaciu	»	173	80	»	Art. 1, alin. e	Episcopia rom. cat.	Oradia-Mare	»
218	Peștes	Peștes	»	4530	40	»	»	Soția C.-telui Bethlen Aladar	Ungaria	—
219	»	»	»	29	20	Nu	Art. 1, alin. g	Iacob Crăciun	Pestes	Bihor
220	»	»	»	10	40	Da	»	Mone Petru și Iacob Flore	»	»
221	»	»	»	10	40	»	»	Iacob Mitru și Iacob Rebeca	»	»
222	»	»	»	28	80	Nu	»	Junior Iacob Petru	»	e
223	»	»	»	33	80	Da	»	Moștenitorii lui Iacob Mihai	»	à
224	Peștere	Peștere	»	387	80	Nu	»	Prima fabrică de var Aleșd	Oradia-Mare	»

No. curent	NUMIREA PĂDURII	SITUAȚIUNEA Comuna	Județul	Suprafața totală a pădurii cu poeni Hectare	Ari	Dacă pădurea se stăpânește în indiviziune sau nu	Pe baza cărui alineat din codul silvic urmează a se supune regimului silvic	NUMELE PROPRIETARULUI	DOMICILIUL Comuna	Județul
1	2	3	4	5		6	7	8	9	10
225	Peștere . . .	Peștere	Bihor	205	80	Nu	Art. 1, alin. g	Prima fabrică de var Aleșd	Oradea-Mare	Bihor
226	Ponoara . .	Ponoara	»	6525	10	»	Art. 1, alin. e	Episcopia rom. cat-	»	»
227	Anșeu . . .	Anșeu	»	77	10	Da	Art. 1, alin. g	Ion Marian și soții	Anșeu	»
228	Bubz . . .	Bubz	»	38	20	»	«	Alb Ioan și soții	Bubz	»
229	Corbești . .	Corbești	«	6	—	»	»	Ilie Anița și soții	Corbești	»
230	Călățea . .	Călățea	»	47	60	»	»	Gavril Girdau și soții	Călățea	»
231	Cornițel . .	Cornițel	»	27	60	»	»	Mitru Butan și soții	Cornățel	»
232	Dobrești . .	Dobrești	»	91	70	»	»	Ioan Moga și soții	Dobrești	»
233	Tășad . . .	Tășad	»	9	80	Nu	»	Paule Bugeriu	Beiuș	»
234	Telechiu . .	Telechiu	»	468	30	Da	»	Ludovic șoș. soții	Telechiu	»
235	Soncoiuș . .	Soncouiș	»	55	20	»	»	Gavril Brindaș și soții	Soncoiuș	»
236	Sântelec . .	Sântelec	»	806	50	Nu	»	Capitlul rom. cat.	Oradea-Mare	»
237	S. Săldabagiu .	S. Săldăbagiu	»	889	30	»	»		»	»
238	Serghiș . . .	Serghiș	»	1847	40	»	»	Industria lemuului S. A.	»	»
239	Surduc . .	Surduc	»	826	70	Da	»	Mitru Cocubza și soții	Surduc	»
240	Țigănești . .	Țigănești	»	759	40	»	»	C-tele Zichy Rafael	Ungaria	»
241	»	»	»	0	63	Nu	»	Ioan Fete	Țigănești	»
242	Tinăud . . .	Tinuăd	»	421	10	»	»	Soția lui Bethlen Aladar	Ungaria	—
243	Topa-de-Cris .	Popa-de-Cris	»	23	40	Da	»	Palado Victor și soția	Topa-de-Cris	Bihor
244	Topa-de-Sus .	Popa-de-Sus	»	101	40	Nu	»	Vasile Pop	Topa-de-Sus	»
245	»	»	»	358	10	»	»	Mor Neuman	Oradea-Mare	»
246	Tășad . . .	Tășad	»	329	30	»	»	Kepiro	Ungaria	—
247	»	»	»	114	30	Da	»	Popa Mihai	Tașad	Bihor
248	»	»	»	339	90	»	»	»	»	»
259	Vad	Vad	»	1085	90	Nu	»	Capitlul rom. cat.	Oradea-Mare	»
250	«	»	»	3970	70	»	»	Contele Zichy Ödor	Ungaria	—
251	»	»	»	230	70	»	»	Friedman Beno	Oradea-Mare	Bihor
252	»	»	»	352	30	»	»	Soția lui Juricskon Zoltan	Bulani	»
253	Varciorog .	Varciorog	»	1960	80	Da	»	Mihail Capota și soții	Varciorog	»
254	Valea-Neagră .	Valea-Neagră	»	236	30	»	»	Ioan Batori și soții	Valea-Mare	»
255	Valea-Mare .	Valea-Mare	»	406	70	Nu	»	Episcopia rom. cat.	Oradea-Mare	»
256	Vintere . . .	Vintere	»	223	30	»	»	Episcopia greco-cat.	Beinș	»

TABLOU

De pădurile comunelor, județelor, composesoratelor, etc.-etc., particularilor din cuprinsul ocolului silvic Marghita cari urmează a fi supuse regimului silvic conform dispozițiunilor art. 1 din codul silvic

JUDETUL BIHOR

No. curent	NUMIREA PĂDURII	SITUAȚIUNEA Comuna	Județul	Suprafața totală a pădurii cu poeni Hectare	Aril	Dacă pădurea se stăpânește în indiviziune sau nu	Pe baza cărui alineat din codul silvic urmează a se supune regimului silvic	NUMELE PROPRIETARULUI	DOMICILIUL Comuna	Județul
1	2	3	4	5		6	7	8	9	10
1	Budoiu . . .	Budoiu	Bihor	30	21	Nu	Art. 1, alin b	Preot român calolic	Budoi	Bihor
2	»	»	»	224	66	»	»	Mina de cărbuni Bihoreana G. N.	Berna-de-Sus	»
3	»	»	»	42	41	»	»	Asphaltul Maghiar s. 17	»	»
4	Chiraicu . . .	Chiraicu	»	200	80	»	»	Abatele de Melle	Marghita	»
5	Derna . . .	Derna	»	443	27	»	»	Industria română de petrol	Derna	»
6	Marghita . .	Marghita	»	838	56	»	»	Abatele de Melle	Marghita	»
7	Micica	Micica	»	96	33	»	»	»	»	»
8	Popești . . .	Popești	»	844	—	»	»	»	»	»
9	Voivozi . . .	Voivozi	»	1.664	08	»	»	»	»	»
10	Cadea-Mică . .	Cadea-Mică	»	2	92	»	»	Ordul minoriților	Nyirbator	Ungaria

No. curent	NUMIREA PĂDURII	SITUAȚIUNEA		Suprafața totală a pădurii cu poeni		Dacă pădurea se stăpânește în indiviziune sau nu	Pe baza căruia alineat din codul silvic urmează a se supune regimului silvic	NUMELE PROPRIETARULUI	DOMICILIUL	
		Comuna	Județul	Hectare	Arii				Comuna	Județul
1	2	3	4	5		6	7	8	9	10
11	Sânlob	Sânlob	Bihor	567	86	Nu	Art. 1, alin. b	Abația din Sânib.	Sânib	Bihor
12	Albiș	Albiș	»	31	54	Da	Art. 1, alin. d	Foștii urbarialiști	Albiș	»
13	Abramul inferior	Abramul inf.	»	27	16	»	»	»	Abramul inf.	»
14	Almaș	Almaș	»	154	21	»	»	»	Almaș	»
15	»	»	»	94	95	»	»	»	Sumal	»
16	Baioc	Baioc	»	161	30	»	»	»	Baioc	»
17	Budoiu	Budoiu	»	35	24	»	»	»	Budoiu	»
18	Chiribiș	Chiribiș	»	20	19	»	»	»	Chiribiș	»
19	Ciutelec	Ciutelec	»	33	26	»	»	»	Ciutelec	»
20	Chet	Chet	»	98	10	»	»	»	Chet	»
21	Cuzap	Cuzap	»	54	38	»	»	»	Cuzap	»
22	Dernișoara	Dernișoara	»	63	47	»	»	»	Dernișoara	»
23	Derna	Derna	»	7	48	»	»	»	Derna-de-Sus	»
24	Marghita	Marghita	»	201	35	»	»	»	Marghita	»
25	Micica	Micica	»	37	18	»	»	»	Micica	»
26	Petreu	Petreu	»	63	70	»	»	»	Petreu	»
27	Suplac	Suplac	»	331	93	»	»	»	Suplac	»
28	Spurcani	Spurcani	»	26	93	»	»	»	Spurcani	»
29	Săcălășeu	Săcălășeu	»	53	92	»	»	»	Bogeni	»
30	»	»	»	40	97	»	»	»	Derna-de-Sus	»
31	»	»	»	17	26	»	»	»	Săcălășeu	»
32	Toti	Toti	»	81	94	»	»	»	Toti	»
33	Tria	Tria	»	47	48	»	»	»	Tria	»
34	Voivozi	Voivozi	»	10	01	»	»	»	Voivozi	»
35	Varzari	Varzari	»	15	42	»	»	»	Varzori	»
36	Varviz	Varviz	»	18	93	»	»	»	Varviz	»
37	Chibilcut	Chibilcut	»	24	16	»	»	»	Chibilcut	»
38	Sânlob	Sânlob	»	59	74	»	»	»	Sânlob	»
39	Samniclăuș	Samniclăuș	»	72	06	»	»	»	Sâmniclăuș	»
40	Burzuc	Burzuc	»	66	06	»	»	»	Curzuc	»
41	Cihoiu	Cihoiu	»	22	27	»	»	»	Chihoiu	»
42	Cetariu	Cetariu	»	105	38	»	»	»	Cetariu	»
43	Hodiș	Hodiș	»	18	99	»	»	»	Hodiș	»
44	Sălișle	Sălișle	»	20	83	»	»	»	Fârmiș	»
45	Sântimreu	Sântimreu	»	78	32	»	»	»	Sântimreu	»
46	Sârbi	Sârbi	»	56	31	»	»	»	Sârbi	»
47	Șiștirea	Șiștirea	»	41	60	»	»	»	Șiștirea	»
48	Șușturgi	Șușturagi	»	25	08	»	»	»	Șușturagi	»
49	Tântelec	Tântelec	»	35	68	»	»	»	Tântelec	»
50	Abramul infer.	Abramul inf.	»	275	—	»	Art. 1, alin. g	Ct. Zichy Teodor	Diosâg	»
51	Abramul super.	Abramul sup.	»	57	10	»	»	»	»	»
52	Albiș	Albiș	»	624	70	»	»	Ct. Lubenberg Iosif	Săcheihid	»
53	Almaș	Almaș	»	224	80	»	»	Weiolcalu Bertalan	Șimleul Silv	Sălaj
54	»	»	»	769	40	»	»	Ct. Carolyi Imre	Ungaria	—
55	»	»	»	120	—	»	»	Mahler Gheorghe	Șistirea	Bihor
56	Asorașar	Asorașar	»	35	70	»	Art. 1, alin. b	Prepozitul din Iasr	Sântimreu	»
57	Borumlaca	Borumlaca	»	481	61	»	Art. 1, alin. e	Ct. Zichy Rafael	Lugoșul-de-Jos	»
58	Brusturi	Brusturi	»	1297	10	»	Art. 1, alin. g	Ct. Corniș Carol	Dej	Sălnoc Dobâca
59	Cadea-Mare	Cadea-Mare	»	50	—	»	»	Ct. Pangracz-Odor	Oradea-Mare	Bihor
60	Cherechiul-Mic	Cherechiul-Mic	»	97	—	»	»	Ct. Lubenberg Iosif	Săcheihid	»
61	Chet	Chet	»	300	60	Nu	»	C-tesa Koroleyi Susana	Ungaria	—
62	Chiag	Chiag	»	100	—	»	»	Kenrich Carol	Chiag	Bihor
63	Chiraicu	Chiraicu	»	176	80	»	»	Barenyi Emil	Chiraicu	»
64	Crestur	Crestur	»	32	80	»	»	Ct. Lubenberg Iosif	Săcheihid	»
65	Cuzap	Cuzap	»	2985	75	»	»	Ct. Zichy Rafael	Lugoșul-de-Jos	»
66	Derna	Derna	»	184	20	»	»	Barengi Sigismund	Marghita	»
67	Dernișoara	Dernișoara	»	193	—	»	»	»	»	»
68	Diosâg	Diosâg	»	280	—	»	»	Ct. Zichy Teodor	Diosâg	»
69	Genetea	Genetea	»	349	30	»	»	Dr. Gerorel Vasilie	Budapesta	Ungaria
70	Galoșpetreu	Galoșpetreu	»	47	88	Da	»	MoștenitoriiDravecslexy	Paloșpetreu	Bihor
71	Huta de Voivozi	Huta-de-Voivozi	»	573	14	Nu	»	Ct. Zichy Rafael	Lugoșul-de-Jos	»
72	Margine	Margine	»	70	30	Da	»	Moștenitorii Degenfeld	Zalău	Sălaj
73	»	»	»	69	90	»	»	Moștenitorii lui Teletci	Margine	Bihor

No. curent	NUMIREA PĂDURII	SITUAȚIUNEA		Suprafața totală a pădurii cu poeni		Dacă pădurea se stăpânește în indiviziune sau nu	Pe baza căruia alineat din codul silvic urmează a se supune regimului silvic	NUMELE PROPRIETARULUI	DOMICILIUL	
		Comuna	Județul	Hectare	Arii				Comuna	Județul
1	2	3	4	5		6	7	8	9	10
74	Micica . . .	Micica	Bihor	13	80	Nu	Art. 1, alin. g	Andreas Füzesi	Micica	Bihor
75	Mihaifalau . .	Mihaifalau	»	163	95	»	Art. 1, alin. f	Buianovics Bela	Mihaifalau	»
76	»	»	»	312	20	»	»	Ct. Lubenberg Iosif	Sacheihid	»
77	Picleu	Picleu	»	1.199	80	»	Art. 1, alin. g	Ct. Korniș Carol	Dej	Solnoc-Dobâca
78	Sârbi	Sârbi	»	170	—	»	»	Mahler Gheorghe	Știrea	Bihor
89	Spinuș	Spinuș	»	12	60	»	»	Ct. Korniș Carol	Dej	Solnoc-Dobâca
80	Sântimreu . .	Sântimreu	»	189	26	»	Art. 1, alin. e	Episcopia rom. cat.	Oradea-Mare	Bihor
81	Salard	Salard	»	50	—	»	Art. 1, alin. g	Poth Mihai	Salard	»
82	Știre	Știrea	»	200	—	»	»	Mahler Gheorghe	Știrea	»
83	Șușturogi . .	Șușturogi	»	400	—	»	»	»	»	»
84	Săcheihid . .	Săcheihid	»	516	—	»	»	Ct. Lubenberg Iosif	Săcheihid	»
85	Sâmniclăuș . .	Samniclăuș	»	722	10	»	Art. 1, alin. b	Episcopia rom. cat.	Oradea-Mare	»
86	Săcălășeu . .	Săcălușeu	»	954	40	»	Art. 1, alin. g	Bortoș Adorian	Butau	»
87	Salacea . . .	Salacea	»	626	70	»	Art. 1, alin. b	Capitlul p. cat.	Oradea-Mare	»
88	Toti	Toti	»	61	20	Da	Art. 1, alin. g	Moștenitorii lui Șșalcel Ioan	Toti	»
89	Tria	Tria	»	105	30	»	»	Succesorii de drept ai văduvei Bulyovszky Ioan	Oradea-Mare	»
90	»	»	»	40	80	»	»	»	»	»
91	»	»	»	51	70	Nu	»	Szilagyi Francisc	Oradea-Mare	»
92	Tântelec . . .	Tântelec	»	282	20	»	Art. 1, alin. b	Episcopia p. cat.	»	»
93	Vârzari . . .	Vârzari	»	1.217	90	»	Art. 1, alin. g	Ct. Zichy Rafael	Lugașul-de-Jos	»
94	Varviz . . .	Varviz	»	37	80	»	»	»	»	»
95	Baioc	Baioc	»	310	20	»	»	Ct. Corolyi Imre	Ungaria	—

TABLOU

De pădurile comunelor, județelor și composesoratelor, etc., particularilor din cuprinsul ocolului silvic Beiuș, cari urmează a fi supuse regimului silvic conform dispozițiunilor art. 1 din codul silvic

Județul Bihor

No. curent	NUMIREA PĂDURII	SITUAȚIUNEA		Suprafața totală a pădurii cu poeni		Dacă pădurea se stăpânește în indiviziune sau nu	Pe baza căruia alineat din codul silvic urmează a se supune regimului silvic	NUMELE PROPRIETARULUI	DOMICILIUL	
		Comuna	Județul	Hectare	Arii				Comuna	Județul
1	2	3	4	5		6	7	8	9	10
1	Belegeni	Belegeni	Bihor	—	75	Nu	Art. 1, alin. b	Școala comunală	Belejeni	Bihor
2	Botfei	Botfei	»	1	67	»	»	Școala normală	Botfei	»
3	Fizüș	Fizüș	»	8	67	»	»	Preotul gr. cath.	Fizüs	»
4	»	»	»	5	35	»	»	Învățătorul gr. cat.	»	»
5	Nermiș	Nermiș	»	4	32	»	»	Școala com.	Nermiș	»
6	Soncuiș	Soncuiș	»	5	91	»	»	Preot gr. cat.	Soncuiș	»
7	»	»	»	2	70	»	»	Invățător gr. cat.	»	»
8	»	»	»	1	73	»	»	Invățător reformat	»	»
9	»	»	»	3	77	»	»	Preot reformat	»	»
10	Șoim	Șoim	»	2	47	»	»	Școala comunală	Șoim	»
11	Archiș	Archiș	»	681	92	»	»	Domeniul romano-cat.	Oradia-Mare	»
12	Agriș	Agriș	»	462	70	»	»	»	»	»
13	Bârzești	Bârzești	»	1244	14	»	»	»	»	»
14	Botfei	Botfei	»	3138	—	»	»	»	»	»
15	Bochia	Bochia	»	499	53	»	»	»	»	»
16	Bănești	Bănești	»	246	88	»	»	»	»	»
17	Beliu	Beliu	»	750	98	»	»	»	»	»
18	Briheni	Briheni	»	2182	17	»	»	»	»	»
19	Băița	Băița	»	3275	72	»	»	»	»	»
20	Chișlaca	Chișlaca	»	686	10	»	»	»	»	»
21	Craiova	Craiova	»	210	—	»	»	»	»	»
22	Cărand	Cărand	»	1524	89	»	»	»	»	»
23	Cumănești	Cumănești	»	142	14	»	»	»	»	»
24	Cărpeneți	Cărpeneți	»	297	52	»	»	»	»	»

No. curent	NUMIREA PĂDURII	SITUAȚIUNEA		Suprafața totală a pădurii cu poeni		Dacă pădurea se stăpânește în indivizitune sau nu	Pe baza cărui alineat din codul silvic urmează a se supune regimului silvic	NUMELE PROPRIETARULUI	DOMICILIUL	
		Comuna	Județul	Hectare	Arii				Comuna	Județul
1	2	3	4	5		6	7	8	9	10
25	Câmp	Câmp	Bihor	760	76	Nu	Art. 1, alin. b	Domeniul româno-cat.	Oradea-Mare	Bihor
26	Călugări	Călugări	»	1507	71	»	»	»	»	»
27	Crișfior	Crișfior	»	3958	04	»	»	»	»	»
28	Colești	Colești	»	523	15	»	»	»	»	»
29	Călacea	Călăcea	»	238	82	»	»	»	»	»
30	Ciuntăhaz	Ciuntăhaz	»	1311	18	»	»	»	»	»
31	Câmpenii-de-Jos	Câmpenii-de-Jos	»	186	11	»	»	»	»	»
32	Câmpenii-de-Sus	Câmpenii-de-Sus	»	240	55	»	»	»	»	»
33	Fânață	Fânață	»	573	40	»	»	»	»	»
34	Groși	Groși	»	2236	97	»	»	»	»	»
35	Ghighișeni	Ghighișeni	»	2024	—	»	»	»	»	»
36	Hașmași	Hașmași	»	1527	—	»	»	»	»	»
37	Hârzești	Hârzești	»	142	43	»	»	»	»	»
38	Hotar	Hotar	»	163	80	»	»	»	»	»
39	Lunca	Lunca	»	1162	46	»	»	»	»	»
40	Leheceni	Leheceni	»	533	48	»	»	»	»	»
41	Mocirla	Mocirla	»	153	08	»	»	»	»	»
42	Mirăuș	Mirăuș	»	1200	—	»	»	»	»	»
43	Nermis	Nermis	»	215	22	»	»	»	»	»
44	Olcea	Olcea	»	874	72	»	»	»	»	»
45	Poiana	Poiana	»	1986	50	»	»	»	»	»
46	Poclușa	Poclușa	»	429	54	»	»	»	»	»
47	Petrileni	Petrileni	»	107	90	»	»	»	»	»
48	Rogoz-de-Beliu	Rogoz-de-Beliu	»	272	78	»	»	»	»	»
49	Sac-de-Beliu	Sac-de-Beliu	»	625	22	»	»	»	»	»
50	Sust	Sust	»	51	80	»	»	»	»	»
51	Săliște	Săliște	»	840	19	»	»	»	»	»
52	Sohodol	Sohodol	»	567	70	»	»	»	»	»
53	Siad	Siad	»	53	22	»	»	»	»	»
54	Socaciu	Socaciu	»	1071	13	»	»	»	»	»
55	Steiu	Steiu	»	143	87	»	»	»	»	»
56	Sârbești	Sârbești	»	192	21	»	»	»	»	»
57	Sighiștel	Sighiștel	»	921	36	»	»	»	»	»
58	Seghișfe	Seghișfe	»	228	50	»	»	»	»	»
59	Tăgădău	Tăgădău	»	967	59	»	»	»	»	»
60	Urviș	Urviș	»	1237	24	»	»	»	»	»
61	Ucuriș	Ucuriș	»	692	62	»	»	»	»	»
62	Varzariu-de-Sus	Varzariu-de-Sus	»	1228	03	»	»	»	»	»
63	Borz	Borz	»	98	87	»	»	Domeniul gr. catolic	Beiuș	»
64	Binșele	Binșele	»	4569	79	»	»	»	»	»
65	Burda	Burda	»	820	49	»	»	»	»	»
66	Budureasa	Budureasa	»	24687	09	»	»	»	»	»
67	Belegeni	Belegeni	»	32	60	»	»	»	»	»
68	Buntești	Buntești	»	108	80	»	»	»	»	»
69	Brădeți	Brădeți	»	673	50	»	»	»	»	»
70	Cusuiș	Cusuiș	»	122	80	»	»	»	»	»
71	Căcăceni	Căcăceni	»	443	60	»	»	»	»	»
72	Curățele	Curățele	»	96	90	»	»	»	»	»
73	Cresnia	Cresnia	»	2342	53	»	»	»	»	»
74	Căbești	Căbești	»	369	50	»	»	»	»	»
75	Cărbunari	Cărbunari		596	—	»	»	»	»	»
76	Chiscani	Chiscani	»	3132	40	»	»	»	»	»
77	Cociuba	Cociuba	»	206	—	»	»	»	»	»
78	Drăgoteni	Drăgoteni	»	76	70	»	»	»	»	»
79	Forău-de-Beiuș	Forău-de-Beiuș	»	114	70	»	»	»	»	»
80	Fizüs	Fizüs	»	181	10	»	»	»	»	»
81	Feniș	Feniș	»	4552	70	»	»	»	»	»
82	Ferice	Ferice	»	488	40	»	»	»	»	»
83	Gurbești	Gurbești	»	109	80	»	»	»	»	»
84	Gurani	Gurani	»	2886	10	»	»	»	»	»
85	Hinchiriș	Hinchiriș	»	1735	80	»	»	»	»	»
86	Ioanis	Ioanis	»	174	30	»	»	»	»	»
87	Lazuri-de-Beiuș	Lazuri-de-Beiuș	»	103	—	»	»	»	»	»

Anexa 33. Persecuţii ale populaţiei ortodoxe din Maramureş venite din parte funcţionarilor uniţi şi catolici în cadrul operaţiunilor de împroprietărire.

15 Iulie 1925

Nr. 307 f. 585

SFANTUL SINOD
AL
SF. BISERICI AUTOCEFALE ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREŞTI

No. 307

(Nr. 307)

PREA SFINTITE,

Suntem informaţi că populaţia românească din părţile Maramureşene care a părăsit unirea şi au devenit ortodoxi este supusă la diferite persecuţiuni din partea funcţionarilor uniţi şi catolici. Intre altele sunt excluşi dela beneficiile reformei agrare.

Noi am făcut intervenţie pe această chestie către autorităţile centrale, dar pentru ca intervenţia noastră să fie eficace Vă rugăm să ne comunicaţi cazuri concrete şi detailate de astfel de persecuţiuni.-

Primiţi Vă rugăm, Prea Sfinţite, ale Noastre întru Hristos frăţeşti îmbrăţişări.-

P R E Ş E D I N T E,
P A T R I A R H,

Director,

PREA SFINTIEI SALE,
PREA SFINTITULUI EPISCOP AL C L U J U L U I.-

DECLARAŢIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, Sorin Lucian TRÎNCĂ declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Data- 27.02.2014

Semnătura

SORIN-LUCIAN TRÎNCĂ

CV –ul AUTORULUI

Data şi locul naşterii: 24 noiembrie, 1967, Cluj, România

Cetăţenia**:** România

Studii: **Superioare:**

- 1991-1997 Universitatea Babeş Bolyai, Cluj Napoca,

Facultatea de Teologie Ortodoxă ,

Secţia Teologie Pastorală .

Doctorat:

- 2000-2013 - Universitatea de Stat Din Moldova, Facultatea de Istorie şi Filosofie

Specialitatea Istoria Românilor 07.00.02.

Domeniile de interes ştiinţific: Istoria Românilor: Relaţiile Stat-Biserică. Raportul dintre Statul român şi Biserica Ortodoxă Română în perioada 1918-1928.

Activitatea profesională:

1994-2014 - Profesor titular catedra Religie Ortodoxă, Liceul „Ştefan Pascu” - Apahida .

2003 - Arhiepiscopia Ortodoxă Română A Vadului, Feleacului şi Clujului, Preot slujitor Apahida, Protopopiatul Cluj I.

2011-2014 - Arhiepiscopia Ortodoxă Română A Vadului , Feleacului şi Clujului, Preot Paroh Parohia „Sfântul Apostol Andrei”Apahida, Protopopiatul Cluj I.

Participări în proiecte ştiinţifice naţionale şi internaţionale –

Participări la foruri ştiinţifice (naţionale şi internaţionale):

- 28-30 septembrie 2012, Cluj-Napoca, Armonie şi conflict intercultural în Banat şi Transilvania. Perspective cultural-istorice.

- 16 mai 2013 „Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena - promotori ai toleranţei religioase”. Conferinţa preoţească în Protopopiatul Cluj I.

10-11 octombrie Simpozionul internaţional „Credinţă şi politică. Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena, promotori şi apărători ai libertăţii religioase“, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a UBB.

Lucrări ştiinţifice publicate:

1. Reforma agrară şi împroprietărirea cu pământ a Bisericii Ortodoxe din Transilvania. În: Revista de ştiinţe socioumane, 2015, nr. 1 (29), p. 112-126 (c. a. 1,15) ISBN 1857-0119 (Categoria C).

2. Constituţia din 1923 şi Biserica Ortodoxă. În: Revista de ştiinţe socioumane, 2015, nr. 1 (29), p. 127-142 (c. a. 1,19). ISBN 1857-0119 (Categoria C).

3. Raporturile interconfesionale (ortodoxo-greco-catolice) în cadrul revenirilor la Ortodoxie în perioada 1918-1928. Exemplul Transilvaniei. În: Tyragetia. Istorie. Muzeologie. Serie nouă. Vol. II [XVII], 2008, nr. 2, p. 295-318. ISSN 1857-0240 (Categoria B).

4. Împroprietărirea cu pământ a Bisericii ortodoxe din Transilvania în cadrul reformei agrare din anul 1921. În: Studia Universitatis Moldaviae, 2013, nr. 4 (64), p. 49-52 (c. a. 0,4), ISSN 1811-2668; ISSN online 2345-1009 (Categoria C).

5. Procese de revenire în sânul Bisericii Ortodoxe Române a populaţiei de confesiuni greco-catolice (Cazul localităţii Vereşmort, 1923). În: Studia Universitatis Moldaviae, 2013, nr. 4 (64), p. 53-56 (c. a. 0,4), ISSN 1811-2668; ISSN online 2345-1009 (Categoria C).

6. Problemele confesionale ale României mari. Revenirea la Ortodoxie în perioada interbelică (1918-1928). Exemplul Transilvaniei. În: Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova. Seria „Ştiinţe socioumanistice", vol. III, Chişinău, 2006, p. 310-320 (c. a. 1,6) ISSN 1811-2668.

7. Problemele confesionale ale României Mari. Biserica Ortodoxă în vâltorile politice ale perioadei interbelice. Clericalismul. În: Tabor, 2012, anul VI, nr. 4, iulie p. 21-29 (c. a. 1,1) ISSN 1843-0287.

8. Carenţe administrative ale Statului roman în perioada 1918-1929. Bugetul Cultelor între anii 1926-1929. În: Renaşterea, 2004, martie, p. 12.

9. Alterităţi ale raportului Stat şi Biserica Ortodoxă în perioada 1918-1928. Salarizarea preoţimii şi bugetul cultelor. În: Renaşterea, 2010, martie, p. 6-8.

Participări la foruri ştiinţifice (naţionale şi internaţionale):

1. Contraste ale raportului dintre stat şi Biserica Ortodoxă. Salarizarea preoţimii ortodoxe şi bugetul cultelor (1918-1928). În: Integrare prin cercetare şi inovare. Conferinţă ştiinţifică, 26-28 septembrie 2013. Rezumate ale comunicărilor. Ştiinţe umanistice, Chişinău, CEP USM, 2013, p. 42-44 (c. a. 0,24) ISBN 978-9975-71-416-7.

2. Raportul dintre Statul Român şi Biserica Ortodoxă Română în sfera modelului simfoniei bizantine. În: Conferinţa internaţională „Istorie, cultură şi civilizaţie în Europa de Sud-est, ediţia a XV-a, Chişinău, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă", Facultatea de Istorie şi Geografie, 28-29 aprilie 2015.

3. Armonie şi conflict intercultural în Banat şi Transilvania. Perspective cultural-istorice. Comunicare prezentată la Cluj-Napoca, Universitatea „Babeş-Bolyai” (UBB), 28-30 septembrie 2012.

4. Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena - promotori ai toleranţei religioase. Comunicare prezentată la Cluj-Napoca, în cadrul Conferinţei preoţeşti în Protopopiatul Cluj I, 16 mai 2013.

5. Credinţă şi politică. Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena, promotori şi apărători ai libertăţii religioase. Simpozionul internaţional, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a UBB, 10-11 octombrie 2013.

Premii, menţiuni, distincţii, titluri onorifice etc.-

Apartenenţa la societăţi/asociaţii ştiinţifice naţionale şi internaţionale –

Activităţi în cadrul colegiilor de redacţie ale revistelor ştiinţifice etc. – Colaborator al Revistelor „Renaşterea” Cluj, „Tabor” Cluj.

Cunoaşterea limbilor :

Limba de stat –Limba Română;

Limbile străine: Limba Franceză – bine;

Limba engleză – bine;

Date de contact:

Adresa: str. Parcului, nr.10, localitatea Apahida, judeţul Cluj, România.

Telefon: 0264/231395; 0752083422

Email: tranca_sorin@yahoo.com